

Παρασκευάς

ἢ Στίς μονές τοῦ Εἰρηνικοῦ

Παρασκευάς ἢ Στίς μονές τοῦ Εἰρηνικοῦ

Μισέλ Τουρνιέ

Ἡ ἐννοια τῆς διαστροφής είναι νόθα, μισο-νομική, μισο-ιατρική. Όμως ούτε τό δίκαιο ούτε ἡ ιατρική ἔχουν κάτι νά κερδίσουν. Μέσ' ἀπό τό σημερινό ἀνανεωμένο ἐνδιαφέρον γιά μιά τέτοια ἐννοια, φαίνεται πώς ἀναζητούν, στή δομή τῆς ίδιας τῆς διαστροφής τή λογική τῆς ἐνδεχόμενης, πολύ διφορούμενης, σχέσης της τόσο μὲ τή δικαιοσύνη όσο και μὲ τήν ιατρική. Ἡ ἀφετηρία είναι αύτή ἐδώ: ἡ διαστροφή δέν ὄριζεται ἀπό τήν ἐνταση ἐνός πόθου μέσα στό σύστημα τῶν ὄρμών· ὁ διεστραμένος δέν είναι κάποιος πού ποθεὶ, ἀλλά αύτός πού εισάγει τὸν πόθο του σ' ἑνακόλωτο διαφορετικό σύστημα και μέσα σ' αύτό τὸ σύστημα τὸν κάνει νά παιζει τό ρόλο ἐνός ἐσωτερικού ὄριου, μάς δυνάμει ἐστίας ἡ ἐνός σημείου μηδέν (ἡ περίφημη σαδική ἀπάθεια). Ούτε διεστραμένος είναι ἑνακόλωτο πού ποθεὶ, ούτε δ' Ἀλλος είναι γι' αύτον ἑνακόλωτο πού ποθεὶ με πραγματική ὑπάρξη. Ὁστόσο τὸ μυθιστόρημα τοῦ Τουρνιέ δέν είναι μιά διατριβή γιά τή διαστροφή. Δέν είναι ἑνα μυθιστόρημα μὲ θέση. Ούτε ἑνα μυθιστόρημα μὲ πρόσωπα, ἀφού δέν ὑπάρχει δ' ἄλλος. Ούτε ἑνα μυθιστόρημα ἐσωτερικής ἀνάλυσης, μά και δ' Ροβιναώνας ἔχει πολύ λίγη ἐσωτερικότητα. Είναι ἑνα παράδοξο μυθιστόρημα κωμικών περιπετειών κι ἑνα μυθιστόρημα κοσμικών μεταμορφώσεων. Ἀντί νά είναι μιά διατριβή γιά τή διαστροφή, είναι ἑνα μυθιστόρημα πού ἀναπτύσσει τήν ίδια τή «θέση» τοῦ Ροβιναώνα: δ' ἀνθρωπος χωρίς ἄλλον πάνω στό νησί του. Ἀλλά ἡ «θέση» παίρνει τόσο περισσότερο νόημα όσο ἀναγγέλλει περιπέτειες, ἀντί ν' ἀναφέρεται σέ μια ὑποθετική προέλευση: τί πρόκειται νά συμβει στόν κόσμο τοῦ νησιού χωρίς τὸν ἄλλο; Ἀρχικά, λοιπόν, δ' ἀναζητηθεὶ ἡ σημασία τού ἄλλου μέσα ἀπό τά ἀποτελέσματά του: δ' ἀναζητηθούν τά ἀποτελέσματα τῆς ἀπουσίας τού ἄλλου στό νησί, θά συναχθούν ἐπαγγικά τά ἀποτελέσματα τῆς παρουσίας τού ἄλλου στό συνηθισμένο κόσμο, θά συμπεράνει τί είναι δ' ἄλλος και σέ τί συνίσταται ἡ ἀπουσία του. Τά ἀποτελέσματα λοιπόν τῆς ἀπουσίας τού ἄλλου είναι οι πραγματικές περιπέτειες τού πνεύματος: ἑνα πειραματικό ἐπαγγικό μυθιστόρημα. Κατά συνέπεια, ἡ φιλοσοφική σκέψη μπορει νά συλλέξει όλα όσα δείχνει τό μυθιστόρημα μὲ τόση δύναμη και ζωντάνια. (Από τόν ἐπίλογο τοῦ Giles Deleuze).

ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣ ή ΣΤΙΣ ΜΟΝΕΣ ΤΟΥ ΕΙΡΗΝΙΚΟΥ
ΜΙΣΕΛ ΤΟΥΡΝΙΕ

Έπιλογος: Giles Deleuze

Μετάφραση: Χρήστος Λάζος

Έξαντας

Μέ άκριβεια ἀλφαδιού, ἡ λάμπα ποὺ κρεμόταν στὸ ταβάνι τῆς καμπίνας μετρούσε μὲ τὶς ταλαντεύσεις της τὸ εύρος τῆς κλίσης ποὺ ἐπαιρνε ἡ Βιργινία μὲ τὴν ὄλο καὶ πιὸ χοντρὴ φουσκοθαλασσιά. Ὁ καπετάνιος Πήτερ Βάν Ντένσελ ἐσκυψε πάνω ἀπὸ τὴν κοιλιὰ τον κι ἀκούμπησε τὴν τράπουλα ταρὸ μπροστὰ στὸν Ροβινσώνα.

— *Κόψτε καὶ τραβήξτε τὸ πρώτο χαρτί, τοὺ εἰπε.*

Μετὰ ξανάπεσε στὴν πολυθρόνα τον καὶ τράβηξε μιὰ ρουφηξιὰ ἀπὸ τὴν πορσελάνινη πίπα τον.

Είναι ὁ δημιουργός, σχολίασε. Μια ἀπὸ τὶς τρεις θεμελιώδεις μεγάλες ἀρκάνες. Εἰκονίζει ἐναν ταχιδακτυλουργό, ὄρθιο μποστά σ' ἐναν πάγκο μὲ ἑτερόκλητα ἀντικείμενα. Αὐτὸ σημαίνει πῶς μέσα σας ὑπάρχει ἐνας ὄργανωτής. Παλεύει ἐναντιὸν ἐνὸς κόσμου χαώδονς καὶ πασχίζει νὰ τὸν ἔξουσιάσει μὲ μέσα τυχαία, αὐτοσχέδια. Φαινεται νὰ τὰ καταφέρνει, ἀλλὰ ἀς μήν ξεχνάμε πῶς τούτος ὁ δημιουργός είναι συνάμα καὶ ταχιδακτυλουργός: τὸ ἔργο τον είναι ὄφθαλμαπάτη, ἡ τάξη τον είναι ἀπατηλή. Δυστυχώς τὸ ἀγνοεῖ. Ὁ σκεπτικισμὸς δὲν είναι τὸ βασικὸ τον προσὸν.

Ἐνα ὑπόκωφο χτύπημα τράνταξε τὸ καράβι, ἐνὼ ἡ λάμπα σχημάτιζε μὲ τὸ ταβάνι μιὰ γωνία ἀκριβώς 45° μοιρών. Ἐνα ξαφνικὸ ὄρτσάρισμα είχε φέρει τὴ Βιργινία σχεδόν μὲ τὸ πλευρὸ στὸν ἀνεμο κι ἐνα κύμα ἥρθε καὶ τσακιστήκε πάνω στὴν κουβέρτα μ' ἐναν ἥχο κανονιάς. Ὁ Ροβινσώνας τράβηξε δεύτερο χαρτί. Ἐβλεπες, μαγαρισμένο ἀπὸ λεκέδες λίπους, ἐνα πρόσωπο μὲ σκήπτρο καὶ κορώνα, ὄρθιο πάνω σ' ἐνα ἄρμα ποὺ τὸ ἐσερναν δυὸ δρόμωνες.

— *Ο Ἀρης, ἀνάγγειλε ὁ καπετάνιος. Ὁ μικρὸς δημιουργός κέρδισε μιὰ νίκη φαινομενική. Μέ τῃ βίᾳ κατόρθωσε νὰ δαμάσει τὴ φύση, καὶ τώρα ἐπιβάλλει γύρω τον μιὰ τάξη κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοιωση τοὺ ἐαυτὸν τον.*

Θρονιασμένος σάν βούδας, ο Βάν Ντένσελ τύλιξε τόν Ροβίνσώνα σ' ένα βλέμμα πού μέσα του άστραφτε ή πονηριά.

— Μιά τάξη κατ' είκόνα και όμοιωσή σας, έπανελαβε μέν ύφος σκεπτικό. Δέν υπάρχει καλύτερος τρόπος νά εισδύσεις στήν ψυχή ένός άνθρωπου άπό τό νά τόν φανταστείς περιβλημένο μέ μά έξουσια άπόλυτη, χάρη στήν όποια μπορεί νά έπιβάλει άνεμπόδιστα τή θέλησή του. Ο Ροβίνσώνας - Βασιλιάς... Ειστε είκοσι δυό χρονών. Έγκαταλείψατε ... έ ... αφήσατε στό Γιόρκ μά νεαρή σύζυγο και δυό παιδιά γιά νά δοκιμάσετε τήν τύχη σας στό Νέο Κόσμο, άκολουθώντας τό παραδειγμα πολλών συμπατριωτών σας. Αργότερα, θά έρθουν και οι δικοί σας. Άν θέλει ο Θεός τέλος πάντων... Τά μαλλιά σας, κομμένα σύριζα, ή τετράγωνη κοκκινόξανθη γενιάδα, τό φωτεινό βλέμμα, πολύ εύθυνό άλλα μέ κάτι τό έμμονο και τό περιορισμένο, ή λιτότητα τής περιβολής πού μοιάζει μέ έπιτήδευση, όλα αυτά σάς κατατάσσουν στήν εύτυχισμένη κατηγορία αυτών πού ποτέ δέν άμφεβαλαν γιά τίποτα. Ειστε θρήσκος, τσιγκούνης και άγνως. Τό βασιλειο πού θά σάς είχε γιά αφέντη, θά έμοιαζε στίς μεγάλες σπιτικές ντουλάπες όπου οι γυναικες τής πατρίδας μου στοιβάζουν μέ τάξη τά κάτασπρα σεντόνια και τ' άσπιλα τραπέζομάντιλα, βάζοντας άνάμεσά τους γιά μωριστικό μικρά σακουλάκια λεβάντα. Μήν έκνευριζεστε. Μήν κοκκινίζετε. Αύτό πού σάς λέω θά ήταν έξουθενωτικό μόνο άν ήσασταν είκοσι χρόνια μεγαλύτερος. Στήν πραγματικότητα ή ζωή είναι μπροστά σας κι έχετε άκομα πολλά νά μάθετε. Μήν κοκκινίζετε λοιπόν και διαλέξτε ένα χαρτί... Νά, τι σάς έλεγα; Τραβήξατε τόν Έρημιτη. Ο Πολεμιστής συνειδητοποιήσε τή μοναξιά μου. Αποτραβήχτηκε στό βάθος μιάς σπηλιάς γιά νά ξανάβρει τίς άρχεγονες πηγές του. Όμως, καθώς βυθίζεται στό στήθος τής γής, όλοκληρώνοντας αύτό τό ταξίδι στά βάθη τού έαυτού του, έγινε άλλος άνθρωπος. Άν θγει ποτέ άπό τό άσκηταριό, θά άντιληφθει πώς ή μονολιθική ψυχή του έχει ύποστει ένδομνχες ρωγμές. Τραβήξτε, σάς παρακαλώ, άκομα ένα χαρτί.

‘Ο Ροβίνσώνας δίστασε. Τούτος ο χοντρός όλανδέζος Σιληνός, χωμένος στό φιλήδονο ύλισμό του, σίγουρα έλεγε πράγματα πού ήχούσαν άνησυχητικά. Άπο τότε πού μπάρκαρε μέ τή Βιργινία, στή Λίμα, ο Ροβίνσώνας είχε καταφέρει ν' άποφύγει κάθε προσωπική συνάντηση μ' αύτόν τό διαβολάνθρωπο. Άπο τήν πρώτη στιγμή τόν είχε σκανδαλίσει η διαλυτική εύφυια του και ο έπικουρειος κυνισμός πού έδειχνε μέ κάθε εύκαιρια. Χρείαστηκε τούτη η τρικυμία γιά νά βρεθεί κατά κάποιο τρόπο αιχμάλωτος στήν καμπίνα του — τό μόνο μέρος τού πλοίου πού σέ παρόμοια περίσταση πρόσφερε κάποια άνεση. Ο Όλανδός φαινόταν άποφασισμένος νά έκμεταλλευτεί πλήρως αύτή τήν εύκαιρια νά κουρντίσει τόν άφελή έπιβάτη του. Μιά κι ο Ροβίνσώνας είχε άρνηθει νά πιει, τό ταρό έξεφύτρωσε άπό τό συρτάρι τού τραπεζιού κι ο Βάν Ντένσελ άφηνε έλευθερο τό μαντικό οιστρο του — ένώ ή άντάρα τής τρικυμίας άντιλαλούσε στ' αύτιά τού Ροβίνσώνα λές και μάγισες γιόρταζαν τό Σάββατο, και συνόδευε τό σατανικό παιχνίδι όπου είχε μπλεχτεί χωρις τή θέλησή του.

— Νά ποιός θά κάνει τόν Έρημιτη νά θγει άπό τήν τρύπα του. Ή ίδια ή Αφροδίτη άναδύεται άπό τά κύματα και κάνει τά πρώτα της βήματα στά χωράφια σας. Ακόμα ένα χαρτί σάς παρακαλώ. Εύχαριστώ. Έκτη άρκάνα: ο Τοξότης. Ή Αφροδίτη μεταμορφωμένη σέ φτερωτό άγγελο τοξεύει τόν ήλιο. Ένα χαρτί άκόμα. Νά το. Δυστυχία! Τραβήξατε τήν είκοστή πρώτη άρκάνα, τήν άρκάνα τού Χάονς! Τό κτήνος τής Γής παλεύει μ' ένα πύρινο τέρας. Ο άνθρωπος πού βλέπετε, πισμένος στά βράχια άντιθετων δυνάμεων, είναι τρελός κι άναγνωρίζεται άπό τά κουδονούνάκια πού κρέμονται στό ραβδί του. Εύκολα θά τρελανόταν κανείς στή θέση του. Δώστε μου άκομα ένα χαρτί. Ωραια. Έπρεπε νά τό περιμένουμε, είναι ο Κρόνος, τής δωδέκατης άρκάνας και συμβολίζει έναν κρεμασμένο. Άλλα, βλέπετε, τό πιό σημαντικό σ' αύτό τό πρόσωπο είναι ότι κρέμεται άπό τά πόδια. Νά σαστε λοιπόν μέ τό κεφάλι κάτω, φτωχέ μου Κρούσσο. Δώστε μου γρήγορα τό έπόμενο

χαρτί. Νά το. Άρκανα δέκατη πέμπτη: οι Διδύμοι. Άναρωτιόμονυ ποιά θά ήταν ή νέα ένσάρκωση τής μεταμορφωμένης σε τοξότη Αφροδίτης μας. Έγινε ό διδυμος ἀδελφός σας. Οι Διδύμοι εἰκονίζονται δεμένοι ἀπό τὸ λαιμό, στὰ πόδια τοὺς ἔρμαφρόδιτον Αγγελον. Αὐτὸν τὸ θυμάστε καλά!

Ο Ροδινσώνας ήταν ἀφηρημένος. Ωστόσο τὰ βογκητά τούς σκάφους ποὺ δεχόταν τὴν ἐπίθεση τῶν κυμάτων δὲν τὸν ἀνησυχούσαν ὑπερβολικά. Οὔτε οἱ τροχιές μιὰς χούφτας ἀστεριών ποὺ χόρευαν στὸ ἀνοιγμα τοῦ φινιστρινού, πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι τοῦ καπετάνιου. Η Βιργινία — τόσο μέτριο ἵστιοφόρο μὲ καλὸ καιρὸ — ὅταν τύχαινε σὲ ζόρικους, ἐδειχνε πῶς ηταν ἐνα σκαρι δοκιμασμένο και ἀνθεκτικό. Χαμηλοκάταρτο και ἀχαρο, μὲ ισαλα κοντά και φουσκωτά — εἰχε διακόσιους πενήντα τόνους χωρητικότητα — ἐμοιαζε περισσότερο μὲ χύτρα ἥ μὲ μαστέλο παρὰ μὲ ταχύπλοο μπρίκι, κι ηταν τόσο ἀργοκίνητη ποὺ τὴν ἐπαιρναν στὸ ψιλὸ σὲ κάθε λιμάνι ποὺ ἐριχνε ἀγκυρα. Όμως τὸ πλήρωμά της μπορούσε νὰ κοιμάται ἀμέριμνα ἀκόμα κι ὅταν τὸ καράβι δρισκόταν μές στὸ μάτι τοῦ κυκλώνα, ἀρκεὶ νὰ μήν κινδύνευε νὰ τσακιστεί σὲ κάποιες κοντινές ἀκτές. Κοντά σ' ἄλλα, κι ὁ κυβερνήτης ἀπὸ φυσικοὺ τὸν δὲν ηταν ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ τὰ βάζουνε μὲ τὸν καιρὸ και ποὺ προτιμούν νὰ τὸ ρισκάρουν παρὰ νὰ δγούνε ἀπὸ τὴν ρότα τους.

Αργά τὸ ἀπόγευμα ἐκείνης τῆς ἡμέρας, στις 29 Σεπτεμβρίου 1759, ὅταν η Βιργινία ἐπρεπε νὰ δρισκεται στὸ ὑψος τοῦ 32ου παραλλήλου σὲ νότιο πλάτος, τὸ βαρόμετρο εἰχε σημειώσει μιὰ κατακόρυφη πτώση, ἐνώ ταυτόχρονα στις ἀκρες τῶν καταρτιών και στις ἀντένες ἀνάβανε σάν φωτεινές φουντίτεσ τὰ τελώνια, ἀναγγέλλοντας μιὰ θύελλα σπάνιας διαισθητας. Στὸ νότο, πρὸς τὰ ἐκεὶ ποὺ γλιστραγε νωχελικά ἥ γαλιότα, ὁ ὄριζοντας ηταν τόσο μαύρος ποὺ μόλις οἱ πρώτες σταγόνες τσακιστηκαν πάνω στὴ κουβέρτα, ὁ Ροδινσώνας ξαφνιάστηκε ποὺ ηταν ἀχρωμες. Μιὰ νύχτα γεμάτη θειάφι ἐκλεινε γύρω - γύρω τὸ καράβι, ὅταν ξαφνικά ἐνας μαϊστρος

λίγο πολὺ ἀνισος και μεταβαλλόμενος, ποὺ ἐπρεπε νὰ κυμαινεται ἀνάμεσα σὲ πέντε ή ἔξι καρτίνια, γύρισε σὲ καταγιδα. Ή φιλήσυχη Βιργινία πάλενε γενναία, μὲ όλα τὰ ἀδύναμα μέσα της, σκαμπανευάζοντας πάνω στὰ χοντρά κύματα ποὺ μιὰ τὴν τίναζαν ψηλά και μιὰ τὴν ἀνάγκαζαν νὰ δουτάει κατακόρυφα, μὲ τὴν πλώρη μές στὸ νερό· όμως τραβούσε τὸ δρόμο της τόσο πιστά, και μὲ τόσο πεισμα, ποὺ ἐνα δάκρυ τρυφεράδας θόλωσε τὸ σαρκαστικό βλέμμα τοῦ Βάν Ντένσελ. Ωστόσο, δυὸ ώρες ἀργότερα, ὅταν μιὰ σπαρακτική ἐκπυρσοκρότηση τὸν ἐφερε διαστικά στὴν κουβέρτα κι εἰδε τὸν τρίγκο νὰ ἔχει σκάσει σάν μπαλόνι και νὰ παρασέρνεται ἀπὸ τὸν ἀνέμο σάν ξέφτι ἀπὸ ξεσκιμένο ύφασμα, ἐκρινε πώς αὐτὸ ηταν ἀρκετό γιὰ τὴν τιμὴ τοῦ πλοίου και πῶς δὲ θά ηταν φρόνιμο νὰ πεισματώσει. Εβαλε νὰ μαζέψουν μερικά πανιά και διέταξε τὸν τιμονιέρη ν' ἀφήσει τὸ καράβι νὰ τὸ πηγαίνει ὁ καιρός. Απὸ κείνη τὴν στιγμὴ θά ἐλεγες πῶς ἡ φουρτούνα χάρηκε μὲ τὴν ύποταγὴ τῆς Βιργινίας. Τὴν ἀφηνε νὰ κυλάει μαλακά, χωρὶς τραντάγματα, πάνω στὴ μανιασμένη θάλασσα, ποὺ ξαφνικά φαινόταν νὰ ἀδιαφορει γιὰ τὸ καράβι. Αφού ἐβαλε νὰ φράξουν προσεκτικά όλα τὰ κουβούσια, ὁ Βάν Ντένσελ μάζεψε τὸ πλήρωμα στὸν κουραδόρο — ἔξω ἀπὸ ἐναν ἀντρα και τὸν Τέν, τὸ σκύλο τοῦ καραβιού, ποὺ θά ἐκαναν τὴν πρώτη βάρδια. Υστερα κλείστηκε στὴν καμπίνα του, ἔχοντας γύρω τον όλες τις παρηγοριές τῆς όλανδέζικης φιλοσοφίας, μιὰ νταμιτζάνα τζιν, τυρι μὲ κύμινο, γαλέτες ἀπὸ σικαλη, μιὰ τσαγέρα βαριά σάν κοτρώνα, καπνό και πίπα. Δέκα μέρες πριν, μιὰ πράσινη γραμμῇ στὸν πρωραϊο ὄριζοντα ἀνάγγειλε στὸ πλήρωμα πῶς, ἔχοντας διαβει τὸν τροπικὸ τοῦ Αιγαίκερω, προσπερνούσαν και τὰ νησιά Ντεσβεντούραδος. Τραβώντας κατὰ τὸ νοτιά, τὸ καράβι θά ἐπρεπε ἀπὸ τὴν ἐπόμενη νὰ μπει στὰ νερά τῶν νησιών Φερνάντες· όμως ἡ τρικυμία τὸ κυνηγούσε τώρα ἀνατολικά, πρὸς τις ἀκτές τῆς Χιλής, κι ἀν ἐκρινες ἀπὸ τὸ χάρτη, τὸ χώριζαν ἀκόμα 170 ναυτικά μίλια χωρὶς νησι ή ξέρα. Δὲν ύπηρχε λοιπόν λόγος ν' ἀνησυχούν.

· Η φωνή τού καπετάνιου, ποὺ γιὰ μιὰ στιγμὴ είχε σκεπαστεί ἀπό τή φασαρία, ύψωθηκε ξανά.

— Ξαναβρίσκουμε τό ζεύγος τών Διδύμων στή 19η μεγάλη ἄρκανα, τήν ἄρκανα τού Λέοντος. Δυνό παιδιά κρατιούνται ἀπό τό χέρι μπροστά σ' ἐναν τοίχο ποὺ συμβολίζει τήν Πολιτεία τού ἥλιου. Ο θεός-ἥλιος καταλαμβάνει ὄλοκληρο τό ἑπάνω μέρος τού χαρτιού ποὺ είναι ἀφιερωμένο σ' αὐτόν. Στήν Πολιτεία τού ἥλιου — ποὺ κρέμεται ἀνάμεσα στό χρόνο και τήν αἰώνιότητα, ἀνάμεσα στή ζωή και τό θάνατο — οι κάτοικοι περιβάλλονται μὲ παιδική ἀθωότητα, μὰ κι ἔχονν φτάσει στήν ηλιακή σεξοναλικότητα ποὺ, περισσότερο κι ἀπό ἀνδρογυνική, είναι κυκλική. Τό φίδι πού δαγκώνει τήν οὐρά του είναι τό σύμβολο αὐτῆς τής κλειστής στόν ἑαυτό της, χωρὶς ἀπώλειες και χωρὶς σημάδια, ἐρωτικής ζωῆς. Είναι τό ζευίθ τής ἀνθρώπινης τελειότητας· ἀπειρα δύσκολο νὰ κατακτηθεὶ κι ἀκόμα πιὸ δύσκολο νὰ διατηρηθεὶ. Φαίνεται νὰ ειστε ἀπό τοὺς διαλεχτούς, ἀπό αὐτοὺς ποὺ καλούνται νὰ φθάσουν ώς ἔκει πάνω. Τουλάχιστον αὐτό λέει τό αἰγυπτιακό ταρό. Τὰ σέδη μουν, νεαρέ! Κι ὁ καπετάνιος ἀνακάθισε στά μαξιλάρια του και ὑποκλιθηκε στόν Ροδινόσωνα μὲ μιὰ κίνηση ειρωνική ἀλλά και σοβαρή συνάμα. Ἀλλά δώστε μου ἀκόμα ἐνα χαρτί σάς παρακαλώ. Εὐχαριστώ. Α! Ο Αιγύκερως! Είναι ἡ πόρτα ἔξόδου τών ψυχών, σάν νὰ λέμε ὁ θάνατος. Τούτος ὁ σκελετός ποὺ θεριζει ἐνα λιβάδι στρωμένο μὲ χέρια, πόδια και κεφάλια, δηλώνει καθαρά τό μοιραιο νόημα αὐτού τού χαρτιού. Έχοντας πέσει ἀπό τήν κορυφή τής Πολιτείας τού ἥλιου, διατρέχετε θανάσιμο κίνδυνο. Βιάζομαι, κι ὅμως φοβάμαι νὰ δώτο χαρτί ποὺ θὰ σάς πέσει τώρα. Αν τό ζώδιο είναι ἀσθενές, η ιστορία σας τέλειωσε...

Ο Ροδινόσωνας ἐστησε αὐτί. Μήπως είχε ἀκούσει μιὰ ἀνθρώπινη φωνή και τά γανγισματα ἐνός σκύλου ν' ἀνακατεύονται στή μεγάλη ὄρχηστρα τής ἀχαλινωτῆς θάλασσας και τού ἀνέμου; Ήταν ἀρκετά δύσκολο νὰ τό πει μὲ δεῖβαιότητα, κι ιως τὸν ἀπασχολούσε ὑπερβολικά ἡ σκέψη πώς ἔκεινος ὁ

ναύτης βρισκόταν δεμένος ἔκει πάνω, κάτω ἀπό μιὰ πρόχειρη τέντα ἀπό νιτσεράδα, στή μέση τής ἀπάνθρωπης κόλασης. Ήταν τόσο σφιχτά δεμένος στόν ἐργάτη ποὺ δὲν μπορούσε νὰ ἐλευθερωθεὶ μόνος του και νὰ σημάνει συναγερμό. Θ' ἀκούγανε ὅμως τίς φωνές του; Μήπως είχε φωνάξει λιγο πριν;

— Ο Διας! ἀναφώνησε ὁ καπετάνιος. Ροδινόσωνα, σωθήκατε, ἀλλά τι διάδολο, γνριζετε ἀπό μακριά! Εσεις πέφτατε κατακόρυφα και τήν κατάλληλη στιγμή —τι θαυμάσια σύμπτωση— ὁ θεός τού οὐρανού ἐρχεται νά σάς βοηθήσει. Ενσαρκώνεται σ' ἐνα χρυσαφένιο παιδι βγαλμένο ἀπό τά σπλαχνα τής γης— σάν ἐνα βόλο χρυσάφι ποὺ μόλις τόν ἀπέσπασαν ἀπό τή στοά τού ὄρυχειον —και σάς ἐπιστρέφει τά κλειδιά τής Πολιτείας τού ἥλιου.

Διας; Αὐτή δὲν ἡταν ἀκριβώς ἡ λέξη πού διαπερνούσε τά οὐρλιαχτά τής θύελλας; Διας; Όχι διάολε! Γή!^{*}

Ο ναύτης τής βάρδιας είχε φωνάξει: Γή! Και πραγματικά, τι ἀλλο πιὸ ἐπείγον θά είχε ν' ἀναγγείλει σέ τούτο τό ἀκυβέρνητο καράβι ἐξω ἀπό τήν προσέγγιση σέ μάν ἀγνωστη ἀκτή, μὲ τίς ἀμμούδες και τίς ξέρες της;

— Ισως ὅλ' αὐτά νὰ σάς φαίνονται σάν ἐνας ἀκατάληπτος γριφος, σχολιασε ὁ Βάν Ντένσελ. Ἀλλ' αὐτή ἀκριβώς είναι ἡ σοφία τού ταρό, νά μήν ξεκαθαρίζει ποτέ τό μέλλον μας μὲ λόγια καθαρά. Φαντάζεστε τι χάος θά γεννούσε μιὰ διαυγής πρόβλεψη τού μέλλοντος; Όχι· στήν καλύτερη περίπτωση, τό ταρό μάς ἐπιτρέπει μόνο νὰ προαισθανθούμε τό μέλλον μας. Ο σύντομος λόγος πού σάς ἐβγαλα είναι κατά κάποιο τρόπο κρυπτογραφημένος και τό κλειδι του είναι τό ίδιο σας τό μέλλον. Κάθε μελλοντικό γεγονός τής ζωῆς σας, καθώς θά παραγεται, θά σάς ἀποκαλύπτει τήν ἀλήθεια καθεμιάς ἀπό τίς μαντείες μουν. Αὐτού τού είδους οι προφητείες δὲν είναι διόλου τόσο ἀπατηλές, όσο μπορει νὰ φαίνονται ἀρχικά.

* Στά γαλλικά ὁ Διας (Jupiter) και ἡ Γή (Terre) ἐπιτρέπουν, χάρη στήν τονισμένη κοινή συλλαβή τους, τό συνειρμό τού Ροδινόσων (Σ.τ.Μ.)

Ο καπετάνιος πιπίλισε σιωπηλά τὸ κυρτὸ ἐπιστόμιο τῆς μακριάς ἀλσατικῆς πίπας του. Εἶχε σοήσει. Ἐδγαλέ εἶπε τὴν τσέπη του ἐνα σουγιαδάκι, τράβηξε τὸ ζουμπά και μὲ τὴ βοήθεια αὐτού τού ἐργαλείου ἀρχισε ν' ἀδειάζει τὸ πορσελάνινο τσιμπούκι μέσα σ' ἐνα κοχύλι ποὺ ἡταν ἀκονμπισμένο στὸ τραπέζι. Ο Ροβινσώνας δὲν ἀκογε πιὰ τίποτα τὸ ἀσυνήθιστο μέσα στὴν ἄγρια δουῃ τῶν στοιχείων. Ο καπετάνιος εἶχε ἀνοίξει τὸ βαρελάκι τού καπνού τραβώντας τὸ δερμάτινο γλωσσίδι τού δίσκου ποὺ τὸ τάπωνε. Μὲ τρυφερές, προσεκτικές κινήσεις, ἀφησε τὴ μεγάλη εὐθραυστή πίπα του νὰ γλιστρήσει μέσα στὴ σήραγγα ποὺ είχαν σχηματίσει τὰ στρώματα τού καπνού ποὺ γέμιζαν τὸ βαρελάκι.

— Έτσι, ἔξηγησε, είναι προφυλαγμένη ἀπὸ τὰ χτυπήματα και συνάμα ποτίζει μὲ τὴ μελένια μωρωδιά του. Αμστερντάμερ μου.

Υστερα, στάθηκε ξαφνικὰ ἀκίνητος και κοίταξε τὸν Ροβινσώνα μὲ ὑφος αὐτοτρόπο.

— Κρούσσο, τού εἰπε, ἀκούστε με καλά: φυλαχτεῖτε ἀπὸ τὴν ἀγνότητα. Είναι τὸ βιτριόλι τῆς ψυχῆς.

Τότε ἀκριβῶς ἡ λάμπα, διαγράφοντας βάνανσα στὴν ἀκρη τῆς ἀλυσίδας τῆς ἐνα τέταρτο τού κύκλου, πήγε και τσακίστηκε στὸ ταβάνι τῆς καμπίνας, ἐνώ τὴν ίδια στιγμὴ ὁ καπετάνιος βούταγε — μὲ τὸ κεφάλι μπροστά — πάνω ἀπὸ τὸ τραπέζι. Μέσα στὸ γεμάτο τριξίματα σκοτάδι ποὺ τὸν τύλιγε, ο Ροβινσώνας ἐψαχνεψ ψηλαφιστά τὸ χερούλι τῆς πόρτας. Δὲ δρήκε τίποτα, κι ἐνα βίαιο ρεῦμα ἀέρα τὸν πληροφόρησε πῶς δὲν ὑπῆρχε πλέον πόρτα και πῶς δρισκόταν ἡδη στὸ διάδρομο τού πλοίου. Όλο τον τὸ κορμὶ πονούσε ἀπὸ τὴν ἀγωνία καθὼς ἐνιωθε κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του τὴν τρομαχτικὴ ἀκινησία ποὺ εἶχε διαδεχτει τὶς βαθιές κινήσεις τού καραδιού. Πάνω στὴν κουβέρτα, ποὶ φωτιζόταν ἀπὸ τὸ τραγικὸ φῶς τού ὄλογιομον φεγγαριού, διέκρινε ἐνα τσούρμο ναύτες νὰ κατεβάζονται μιὰ δάρκα ἀπὸ τὰ καπόνια. Κατευθυνόταν πρός τὰ ἐκεί, ὅταν τὸ πάτωμα ἀνοιξε κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του. Θά ἐλεγες πῶς χίλια

κριάρια μαζὶ είχαν κουτουλήσει μὲ φόρα στὴ δεξιὰ μάσκα τῆς γαλιότας. Αμέσως μετά, ἐνα τείχος μαύρου νερού γκρεμιστήκε πάνω στὴν κουβέρτα και τὴ σάρωσε ἀπ' ἀκρη σ' ἀκρη, παρασέρνοντας τὰ πάντα, σώματα και ἀγαθά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

Ένα κύμα έσκασε, κύλησε στό ύγρο άκρογιάλι κι έγλειψε τά πόδια του Ροβινσώνα που ήταν πεσμένος μὲ τή μούρη στήν άμμο. Μισολιπόθυμος άκόμα, άναστκωθήκε και σύρθηκε λίγα μέτρα πρός τήν παραλία. Έπειτα γύρισε σιγά-σιγά άνασκελα. Μαύροι κι άσπροι γλάροι στριφογυρνούσαν στενάζοντας στό λουλακι ούρανό, όπου ένα άσπρουλό ύψηδι πού ξέφτιζε πρός τό λεβάντε, ήταν ό,τι είχε άπομείνει από τή χτεσινή θύελλα. Ο Ροβινσώνας έκανε μιά προσπάθεια νά καθίσει κι άμεσως ένιωσε μιά σουθλιά στόν άριστερό ώμο. Τό άκρογιάλι ήταν στρωμένο μὲ ξεκοιλιασμένα ψάρια, μὲ θρυψαλιασμένα οστρακα και τούφες καστανόχρωμα φύκια, από αυτά πού φυτρώνουν μόνο σέ όρισμένο βάθος. Βόρεια κι άνατολικά ό όριζοντας άνοιγόταν έλευθερα στό πέλαγος, άλλα δυτικά τόν έφραζε μιά βραχώδης άποκρημνη άκτη, πού προχωρούσε μέσα στή θάλασσα κι έμοιαζε νά προεκτείνεται σέ μιά άλυσιδα ξέρες. Έκει — σέ δυό γουμενιές άπόσταση περίπου — άνάμεσα στούς σκοπέλους, όρθωνόταν ή τραγική και γελοια σιλουέτα τής *Βιργινίας*. τά άκρωτηριασμένα κατάρτια τής και τά σχοινιά, κυματίζοντας στόν άνεμο, διαλαλούσαν σιωπηλά τή συμφορά τής.

Όταν σηκώθηκε ή φουρτούνα, ή γαλιότα του καπετάνιου Βάν Ντέυνσελ έπρεπε νά βρίσκεται όχι βόρεια, όπως νόμισε, άλλα βορειοανατολικά του άρχιπελάγους Χουάν Φερνάντεζ. Από έκεινη τή στιγμή τό καράβι, κυνηγημένο από τόν άνεμο, θά πρέπει νά κατευθύνθηκε πρός τίς άκτες του νησιού Μάς ά Τιέρα, άντι νά παρασυρθεί έλευθερα από τόν καιρό πρός τό θαλάσσιο κενό τών 170 μιλιών, πού έκτείνεται άνάμεσα σ' αύτό

τό νησί και τίς άκτες τής Χιλής. Τουλάχιστον αύτή ήταν ή λιγότερο δυσμενής ύπόθεση γιά τόν Ροβινσώνα, μιά και τό Μάς ά Τιέρα — όπως τό είχε περιγράψει ο Ούιλιαμ Ντάμπιερ — συντηρούσε ένα πληθυσμό ισπανικής καταγωγής, σπαρμένο άραιά, είναι άληθεια, στά λιθάδια και τά τροπικά δάση πού κάλυπταν τά 95 τετραγωνικά χιλιόμετρα τού νησιού. Όμως ήταν έξισου δυνατό ο καπετάνιος νά μήν είχε κάνει κανένα λάθος έκτιμησης κι η *Βιργινία* νά είχε τσακιστεί σ' ένα άγνωστο νησάκι πού βρισκόταν κάπου άνάμεσα στό Χουάν Φερνάντεζ και στήν άμερικανική ήπειρο. Όπως και νά είχαν τά πράγματα, καλό θά ήταν ν' άρχισει ν' άναζητά αύτούς πού ένδεχόμενα είχαν διασωθεί από τό ναυάγιο και τούς κατοίκους αύτής τής γής, άν τουλάχιστον ήταν κατοικημένη.

Σηκώθηκε κι έκανε μερικά θήματα. Δέν είχε σπάσει τίποτα, άλλα μιά τεράστια έκχυμωση έδειχνε πώς είχε χτυπήσει άσχημα στόν άριστερό ώμο. Ό ήλιος ήταν ήδη ψηλά στόν ούρανό, κι ο Ροβινσώνας πού έτρεμε τίς άκτινες του έκοψε μιά φτέρη — τά όρια τής παραλίας και τού δάσους ήταν γεμάτα — τήν έκανε χωνί και τή φόρεσε γιά καπέλο. Έπειτα μάζεψε ένα κλαδί νά τό έχει γιά μαγκούρα, και χώθηκε σέ μιά λόχμη από πουρνάρια πού σκέπαζε τίς ρίζες τών ήφαιστειογενών κάθων. Έλπιζε πώς από τήν κορυφή τους θά μπορούσε νά προσανατολιστεί.

Σιγά-σιγά τό δάσος γινόταν όλο και πίο πυκνό. Τά πουρνάρια τά διαδέχτηκαν μυροβόλες δάφνες, κόκκινοι κέδροι, πεύκα. Οι κορμοί τών νεκρών και σαπισμένων δένδρων σχημάτιζαν τέτοιους σωρούς, πού ο Ροβινσώνας άλλοτε προχωρούσε έρποντας μέσα από φυτικές στοές κι άλλοτε περπατούσε πολλά μέτρα πάνω από τό έδαφος, σάν νά περνούσε πάνω από φυσικά γεφυράκια. Λιάνες και κλωνάρια σφιχτοπλεγμένα τόν τύλιγαν σάν γιγάντιο δίχτυ. Μές στήν άφορητη σιωπή τού δάσους, ο θόρυβος πού έκανε προχωρώντας άντηχούσε τρομακτικός, σάν μιά σειρά έκρηξεων. Σέ τούτους τού καθεδρικούς ναούς τού πράσινου πού διαδέχονταν ό ένας τόν άλλο, όχι μόνο δέν ύπηρχε τό παραμικρό άνθρωπινο ίχνος άλλα άκόμα και τά ζώα φαι-

νονταν ν' ἀπουσιάζουν. Γιαυτό κι ὅταν διέκρινε, σὲ καμιά ἔκατοστη θήματα, μιά σιλουέτα ἀκίνητη πού ἐμοιαζε μὲ πρόθιτο ἡ χοντρὸ ζαρκάδι, νόμισε πώς ἡταν ἑνα κούτσουρο λίγο πιό παράξενο ἀπό τ' ἄλλα. Ἀλλὰ μέσα στὸ πράσινο ἡμίφως τὸ ἀντικείμενο μεταβλήθηκε σιγά-σιγά σ' ἑνα εἰδος ἀγριου τράγου μὲ πολὺ μακρὺ τρίχωμα. Μέ τὸ κεφάλι ψηλά, τ' αὐτιά στυλωμένα, πετρωμένος σὲ μιά ἀκινησία ὄρυκτου, τὸν κοιταζε νά πλησιάζει. Ὁ Ροβινσώνας, μὲ τὴν ἰδεα πώς ἀν δὲν ἥθελε νά γυρίσει πίσω θά ἐπρεπε νά περάσει διπλα ἀπό αὐτὸ τὸ ἀσυνήθιστο ζώο, ἐνιωσε ἑνα ρίγος δεισιδαίμονα φόθου. Πέταξε τὸ μπαστούνι του, πού ἡταν πολὺ ἐλαφρὺ και μάζεψε ἑνα μαύρο κούτσουρο γεμάτο ρόζους και ἀρκετά βαρύ ώστε νά σπάσει τὴ φόρα τού τράγου ἀν ἀποφάσιζε νά τού ὄρμησει.

Στάθηκε δυὸς βήματα μακριά ἀπό τὸ ζώο. Μέσ' ἀπό τὴ μάζα τού μαλλιού ἑνα μεγάλο πράσινο μάτι κάρφωνε πάνω του μιά κόρη ώσειδή και σκοτεινή. Ὁ Ροβινσώνας θυμήθηκε πώς τὰ περισσότερα τετράποδα— ἔξαιτιας τῆς θέσης τῶν ματιών τους— δὲν μπορούν νά καρφώσουν τὸ βλέμμα τους σ' ἑνα ἀντικείμενο χωρὶς νά στριψουν τὸ κεφάλι ὥπως οι μονόφθαλμοι, κι ἀκόμα πώς ἑνας ταύρος πού ἐφορμά δὲ βλέπει καθόλου τὸν ἀντίπαλο στὸν ὅποιο χυμάει. Ἀπὸ τὸ χοντρὸ μαλλιαρὸ ἀγαλμα πού ἐφραζε τὸ μονοπάτι βγήκε ἑνας ρεκασμός ἐγγαστρίμυθου. Καθώς ὁ φόθος προστέθηκε στὴν ὑπερβολικὴ κούραση, μιά αιφνίδια ὄργη πλημμύρισε τὸν Ροβινσώνα. Σήκωσε τὸ ρόπαλό του και τὸ κατέβασε μ' ὅλη του τὴ δύναμη ἀνάμεσα στὰ κέρατα τού τράγου. Ἀκούστηκε ἑνα ὑπόκωφο τρίξιμο, τὸ ζώο ἐπεσε στὰ γόνατα κι ἐπειτα σωριάστηκε στὴ γῆ μὲ τὸ πλευρὸ. Ἡταν τὸ πρώτο ζωντανὸ πού ὁ Ροβινσώνας είχε συναντήσει στὸ νησί. Και τὸ είχε σκοτώσει.

Ὑστερα ἀπό ἀνάβαση πολλών ώρών ἐφτασε στὴ ρίζα ἐνὸς συμπαγούς βράχου πού στὴ βάση του ἔχασκε τὸ μαύρο στόμιο μιάς σπηλιάς. Μπήκε μέσα και διαπιστωσε πώς ἡταν τόσο μεγάλη και βαθιά πού ούτε κάν του πέρασε ἀπό τὸ μυαλὸ πώς θὰ μπορούσε νά τὴν ἔξερευνήσει ἐκείνη τὴ στιγμή. Ξαναβγήκε

και βάλθηκε νά σκαρφαλώνει στὴν κορυφὴ τού βράχου, ποὺ ἐμοιαζε νά ειναι τὸ πιό ψηλό σημειο αὐτῆς τῆς γῆς. Πραγματικά ἀπό ἐκει πάνω μπόρεσε ν' ἀγκαλιάσει όλο τὸν κυκλικὸ ὄριζοντα: ή θάλασσα ἡταν παντού. Βρισκόταν λοιπὸν σ' ἑνα νησάκι πολὺ πιό μικρὸ ἀπό τὸ Μάς ἢ Τιέρα και δίχως ίχνος κατοικίας. Τώρα καταλάβαινε τὸ παράξενο φέρσιμο τού τράγου πού είχε ξεκάνει πρὶν λιγο: τούτο τὸ ζώο δὲν είχε δει ποτὲ του ἀνθρωπο, ἡταν ἡ περιέργεια πού τὸ είχε καρφώσει ἐπιτόπου. Ὁ Ροβινσώνας ἡταν πολὺ ἔξαντλημένος γιά νά μετρήσει τὴν ἑκαταση τῆς δυστυχίας του... «Αφού δὲν ειναι τὸ Μάς ἢ Τιέρα, ειναι τὸ νησὶ τῆς Ἐρημίας», εἰπε ἀπλά συνοψιζοντας τὴν κατάστασή του μ' αὐτὸ τὸ αὐτοσχέδιο βάφτισμα. Ὁμως ὁ ἥλιος ἐπεφτε. Ἡ πείνα ἐσκαβε μέσα του ἑνα κενὸ πού τού ἐφερνε ἀναγούλα. Ἡ ἀπελπισία προϋποθέτει ἑνα μίνιμου ἀνακωχής. Περιπλανώμενος στὴν κορυφὴ τού βουνού ἀνακάλυψε ἑνα εἰδος ἀγριου ἀνανά, πιό μικρὸ και λιγότερο γλυκό ἀπό αὐτοὺς τῆς Καλιφόρνιας, πού τὸν ἐκοψε σὲ κύθους μὲ τὸ σουγιά του και δείπνησε. Ὅστερα γλιστρήσε κάτω ἀπό ἑνα βράχο και βυθίστηκε σ' ἑναν ὑπνο δίχως ὄνειρα.

*

Ἐνας γιγάντιος κέδρος, ριζωμένος κοντά στὴν εἰσοδο τῆς σπηλιάς ὑψωνόταν ἀρκετά πάνω ἀπό τὴ συστάδα τῶν βράχων, σάν νά ἡταν τὸ πνεύμα πού προστάτευε τὸ νησὶ. Τὴν ώρα πού ξύπνησε ὁ Ροβινσώνας ἑνας ἀπαλός μαΐστρος ἐδίνε ζωὴ στὰ κλαδιά του, πού ἀναδεύονταν μὲ ήμερες χειρονομίες. Αὐτὴ ἡ φυτικὴ παρουσία τὸν ἀνακούφισε, κι ἀν ὅλη ἡ προσοχὴ του δὲν ἡταν μαγνητισμένη κι ἀποροφημένη ἀπό τὴ θάλασσα, θὰ τὸν είχε κάνει νά προαισθανθει τὶ μπορούσε νά τού προσφέρει τὸ νησὶ. Ἐφόσον τούτη ἡ γῆ δὲν ἡταν τὸ νησὶ Μάς ἢ Τιέρα, θὰ πρέπει νά ἡταν ἑνα νησάκι— κάπου ἀνάμεσα στὸ μεγάλο νησὶ και τὴ χιλιανὴ ἀκτὴ —πού οι χάρτες δὲν τὸ ἀνέφεραν. Στὰ δυτικὰ τὸ ἀρχιπέλαγος Χουάν Φερνάντεζ, στ' ἀνατολικὰ ἡ νο-

τιοαμερικανική ήπειρος, βρίσκονταν σὲ ἀποστάσεις πού ἡταν ἀδύνατο νὰ προσδιοριστούν ἄλλα πού σίγουρα ξεπερνούσαν τις δυνατότητες ἐνός μόνο ἀνθρώπου μὲ μιὰ σχέδια ἡ μιὰ αὐτο-σχέδια πιρόγα. Ἐξάλλου, τὸ νησάκι ἐπρεπε νὰ βρίσκεται ἐξω ἀπὸ τὴ συνηθισμένη ρότα τῶν καραβιών, ἀφοῦ ἡταν ὀλότελα ἀγνωστο.

Τὴν ὥρα πού ἔκανε αὐτοὺς τοὺς θλιβεροὺς συλλογισμούς, ὁ Ροβινσώνας ἔξεταζε τὴ διαμόρφωση τού νησιού. Ὁλο τὸ δυτικὸ μέρος φαινόταν σκεπασμένο ἀπὸ τὴν πυκνὴ βλάστηση τού τροπικού δάσους και κατέληγε ἀπὸ τὴ μεριά τῆς θάλασσας σὲ μιὰ βραχώδη ἀπόκρημνη ἀκτή. Ἀντίθετα, πρὸς τ' ἀνατολικὰ ἐβλεπες νὰ κυματίζει ἐνα λιθάδι ποτιστικό, πού ἐκφυλιζόταν σὲ βάλτους γύρω ἀπὸ μιὰ ἀκτὴ χαμηλὴ και γεμάτη γούρνες μὲ στεκάμενα νερά. Μόνο τὸ βόρειο μέρος τού νησιού φαινόταν προσιτό. Σχημάτιζε ἐναν πλατύ κόλπο μὲ ἀμμο, περιστοιχισμένο βορειοανατολικὰ ἀπὸ ξανθοὺς ἀμμόλοφους και βορειοδυτικὰ ἀπὸ τὶς ξέρες ὅπου διακρινόταν ἡ καρίνα τῆς *Βιργινίας* μὲ τὴ χοντρή κοιλιά τῆς παλουκωμένη.

Ὄταν ὁ Ροβινσώνας ἀρχισε νὰ κατεβαίνει πρὸς τὴν παραλία ἀπ' ὅπου είχε ξεκινήσει τὴν προηγούμενη μέρα, είχε ὑποστει μιὰ πρώτη ἀλλαγὴ. Είχε ἀναγνωρίσει πιὰ κι είχε μετρήσει τὴ μοναξιά πού ισως γιὰ καιρὸ θά ἡταν ἡ μοίρα του, κι αὐτὸ τὸν ἔκανε πιὸ σοθαρό, δηλαδὴ πιὸ βαρύ, πιὸ θλιμμένο.

Είχε λησμονήσει ἐντελώς τὸ σκοτωμένο τράγο, Ὄταν ξαφνικὰ τὸν ἀνακάλυψε στὴ μέση τού μονοπατιού πού είχε πάρει τὴν προηγούμενη μέρα. Χάρηκε πού ξαναβρήκε μπροστά του, σχεδὸν τυχαία, τὸ κούτσουρο πού είχε ἀφήσει νὰ πέσει λιγα βήματα πιὸ πέρα, γιατὶ γύρω στοὺς δέκα γύπες, μὲ τὸ κεφάλι χωμένο στοὺς ὡμοὺς, τὸν παρατηρούσαν μὲ τὰ μικρὰ ρός μάτια τους νὰ πλησιάζει. Ὁ τράγος ἡταν πεσμένος πάνω στὶς πέτρες ξεκοιλιασμένος και ἡ πορφυρή γυμνὴ γαστέρα τῶν ὄρνιων πού προεξείχε μέσα ἀπὸ τὰ φτερά τους, ἐδειχνε καθαρὰ πώς τὸ φαγοπότι είχε ἀρχίσει.

Ο Ροβινσώνας προχώρησε στριφογυρίζοντας τὸ βαρύ ρό-

παλό του. Τὰ πουλιά σκόρπισαν τρέχοντας τεμπέλικα πάνω στὰ στρεβλὰ τους πόδια κι ἐνα-ένα κατάφεραν μέ κόπο ν' ἀπογειωθούν. Ἐνα ἀπ' ὅλα ἔκανε μιὰ στροφὴ στὸν ἀέρα και γυρνώντας πρὸς τὰ πισω, ἀμόλησε στὸ πέρασμά του μιὰ πράσινη κουτσουλιά πού ἐπεσε σ' ἐναν κορμὸ διπλὰ στὸν Ροβινσώνα. Ὡστόσο τὰ πουλιά είχαν δουλέψει πολὺ καθαρὰ. Μόνο τὰ ἐντερα, τὰ σπλάχνα και τὰ γεννητικὰ ὄργανα τού τράγου είχαν ἔξαφανιστεῖ: κι ἡταν πιθανὸν πώς τὰ ὑπόλοιπα δὲ θά μπορούσαν νὰ τὰ φάνε παρὰ μόνο ὑστερά ἀπὸ ἐνα πολύήμερο ψήσιμο στὸν ἥλιο. Ὁ Ροβινσώνας φορτώθηκε τὸ ψόφιο τραγὶ στὸν ώμο και συνέχισε τὸ δρόμο του.

*

Μόλις γύρισε στὴν ἀκρογιαλιά, ἔκοψε ἐνα μεγάλο κομμάτι, τὸ κρέμασε σὲ τρια ἔγια δεμένα σὲ σχήμα πυραμίδας και τὸ ἐψησε σὲ φωτιά ἀπὸ εὐκάλυπτο. Ἡ σπινθηρόβλα φλόγα τὸν τόνωσε περισσότερο ἀπὸ τὸ σκληρὸ και μοσκομυρωδάτο κρέας πού μασούσε ἔχοντας στυλωμένο τὸ βλέμμα στὸν ὄριζοντα. Ἀποφάσισε νὰ κρατάει αὐτὴ τὴν ἐστία συνέχεια ἀναμένη, τόσο γιὰ νὰ ζεσταίνεται ἡ ψυχὴ του και νὰ μήν ξοδεύει τὸ τσακμάκι πού είχε ξαναθρεῖ στὴν τσέπη τού ὄσο και γιὰ νὰ μπορούν οι ἐνδεχόμενοι σωτήρες του νὰ τὸν ἐπισημάνουν. Στὸ μεταξὺ, τίποτα δὲν μπορούσε νὰ προσελκύσει καλύτερα τὸ πλήρωμα ἐνός πλοιού πού θὰ περνούσε ἀπὸ τ' ἀνοιχτὰ τού νησιού, ἀπὸ τὸ ναυάγιο τῆς *Βιργινίας*, πού ισοροπούσε πάντα στὸ βράχο της, ὀλοφάνερη και σπαρακτική, μὲ τὰ σχοινιά νὰ κρέμονται ἀπὸ τὰ σπασμένα κατάρτια, ἀλλὰ ικανὴ νὰ διεγείρει τὴ βουλιμία ὅποιουδήποτε θαλασσόλυκου στὸν κόσμο. Ὁ Ροβινσώνας σκεφτόταν τὰ ὄπλα και τὶς κάθε λογής προμήθειες πού περιείχε στ' ἀμπάρια της και πού θὰ ἐπρεπε ὄπωσδήποτε νὰ τὶς περισώσει, πρὶν τὸ ναυάγιο παρασυρθεῖ ὄριστικά ἀπὸ μιὰ νέα τρικυμία. Ἀν ἡ παραμονὴ του στὸ νησὶ ἐπρόκειτο νὰ τραβήξει σὲ μάκρος, ἡ ἐπιβίωσή του θὰ ἔξαρτιόταν ἀπὸ αὐτὴ

τήν κληρονομιά που τού ἀφησαν οι σύντροφοι του, που τώρα πιά ήταν σχεδόν σίγουρο πώς ήταν όλοι νεκροί. Θά ήταν φρόνιμο ν' ἀρχίσει χωρίς καθυστέρηση τις ἐνέργειες γιù τὸ ξεφόρτωμα πού θά παρουσιαζαν τεράστιες δυσκολίες γιά ἐναν ἀνθρωπο μόνον του. Παρ' όλα αύτά δὲν ἔκανε τίποτα θρισκοτας γιά δικαιολογία τὸ γεγονός πώς ἀν τὴν ἀδειαζε, ή *Βιργινία* θά γινόταν πιό τρωτή σ' ἔνα φύσημα τού ἀέρα κι ἐτσι θά διακινδύνευε τὴν καλύτερη εὐκαιρία του νά σωθει. Στὴν πρυγματικότητα ἐνιωθει μιά ἀνυπέρβλητη ἀπέχθεια γιά ὅτιδηποτε μπορούσε νά μοιάζει μὲ ἑργασίες ἐγκατάστασης στὸ νησι. Όχι μόνο ἐπέμενε νά πιστεύει πώς ή παραμονή του δὲν μπορούσε νά διαρκέσει πολὺ, ἀλλά ἔξαιτιας μιάς πρόληψης νόμιζε πώς ἀν ἔκανε ὅτιδηποτε μὲ στόχο τὴν ὄργάνωση τῆς ζωῆς του σ' αὐτές τις ἀκτές, θά ήταν σὰν νά είχε παρατηθει μὲ τὴ θέληση του ἀπό κάθε πιθανότητα νά τὸν περισυλλέξουν σύντομα. Γυρνώντας μὲ πείσμα τὴν πλάτη στὴ στεριά, δὲν είχε μάτια παρά μόνο γιά τὴν καμπυλόγραμμη και μεταλλική ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας ἀπ' όπου γρήγορα θά ἐρχόταν ή σωτηρία.

Τὶς μέρες που ἀκολούθησαν τὶς χρησιμοποίησε γιά νά ἐπισημάνει τὴν παρουσία του μ' όλα τὰ μέσα πού τού παρουσίασε ή φαντασία του. Διπλα στὴ συνεχώς ἀναμμένη φωτιά τῆς παραλίας σώριασε δεμάτια κλαδιών και μιά ποσότητα ἀπό φύκια ἐτσι ὥστε ἀν κάποιο πανί ἐμφανιζόταν στὸν ὄριζοντα νά μπορει νά δημιουργήσει γρήγορα μιά καπνογόνα ἑστία. Ἐπειτα τού ἡρθε η ιδέα νά στήσει ἔνα κατάρτι πού στὴν κορυφή του θά ήταν τοποθετημένο ἔνα κοντάρι πού ή πιό μακριά ἀκρη του θ' ἀκουμπούσε στὸ ἐδαφος. Σὲ περίπτωση συναγερμού θά ἐδενε στὴ μιά ἀκρη ἔνα ἀναμμένο δεμάτι κι ύστερα, τραβώντας τὴν ἀλλη ἀκρη μὲ μιά λιάνα, θά ἔκανε τὸ κοντάρι νά λειτουργήσει σὰν τραμπάλα και θ' ἀνέθαζε ψηλά στὸν οὐρανὸ αύτὸ τὸ αὐτοσχέδιο φανάρι. Ὁμως ἔχασε τὸ ἐνδιαφέρον γι' αύτὸ τὸ στρατήγημα, ὅταν στὸ βράχο που ἐγερνε πάνω ἀπό τὴ δυτική πλευρά τού ὄρμου ἀνακάλυψε ἔναν ξερό εύκαλυπτο πού μπορει νά ἐφτανε τὰ διακόσια πόδια ύψος, και πού ὁ κούφιος κορμός του

σχημάτιζε μιά ψηλή καμινάδα ἀνοιχτή πρός τὴ μεριά τού οὐρανού. Μαζεύοντας γύρω-γύρω σωρούς ἀπὸ κλαδάκια και μικρὰ κούτσουρα, σκέφτηκε πώς θὰ μπορούσε σὲ λιγα λεπτὰ νὰ μετατρέψει τὸ δέντρο σ' ἔνα γιγάντιο πυρσό πού εύκολα θὰ ἐντοπιζόταν ἀπὸ πολλές λεύγες ἀπόσταση. Ἀμέλησε νὰ στήσει σημάδια που θὰ ήταν ὄρατα και κατά τὴν ἀπουσία του, γιατὶ δὲ σκόπευε ν' ἀπομακρυνθει ἀπὸ τούτη τὴν ἀκτὴ ὅπου ισως σὲ λιγες ώρες, αὔριο ή μεθαύριο τὸ ἀργότερο, ἔνα καράβι θὰ ἐριχνε ἀγκυρα γι' αύτὸν.

Δὲν ἔκανε καμιά προσπάθεια νά θρει τροφή, κι ἐτρωγε κάθε στιγμὴ ὅ,τι τού ἐπεφτε στὰ χέρια: κοχύλια, πορφύρες, ρίζες φτερης, καρύδες, βλαστάρια ἀπὸ φοίνικες, φρούτα ή αὐγά πουλιών και χελωνών. Τὴν τρίτη μέρα, πέταξε μακριά τὸ κουφάρι τού τράγου πού ἀρχισε νά βρομάει ἀνυπόφορα και τὸ παράτησε στὰ όρνια. Γρήγορα μετάνιωσε γι' αύτὴ τὴν πράξη πού είχε ἀποτέλεσμα νά τραβήξει πάνω του τὴν ἀγρυπνη προσοχὴ τῶν ἀπαίσιων πουλιών. Ἀπὸ κείνη τὴ στιγμὴ κι ἐπειτα, ὅπου κι ἀν πήγαινε, ὅ,τι κι ἀν ἔκανε, ἔνα συμβούλιο ἀρεοπαγιτῶν μὲ ἀσπρα μαλλιά και μαδημένους λαιμούς συγκεντρωνόταν ἀναπόφευκτα σὲ κάποια ἀπόσταση. Κι ὅταν μερικὲς φορές ἀγανακτούσε και τὰ βομβάρδιζε μὲ πέτρες και μὲ κούτσουρα, τὰ πουλιά τὰ ἀπόφευγαν τεμπέλικα λές και, ὄντας ύπηρέτες τού θανάτου, τὰ ίδια ήσαν ἀθάνατα.

Ἀπὸ ἀμέλεια δὲν κάθησε νά λογαριάσει τὶς μέρες πού περνούσαν. Σίγουρα θά μάθαινε ἀπὸ τὸ στόμα τῶν σωτήρων του πόσος καιρὸς είχε κυλήσει ἀπὸ τὸ ναυάγιο τῆς *Βιργινίας*. Ἐτσι δὲν ἐμαθε ποτὲ ύστερα ἀπὸ πόσες ἀκριβώς ήμέρες, βδομάδες ή μῆνες, ή ἀπραξια κι η παθητική ἐπιτήρηση του ὄριζοντα ἀρχισαν νά τὸν βαραίνουν. Ή πλατιά ώκεάνια πεδιάδα, ἐλαφρά καμπύλη, στιλπνή και γλαυκή τὸν γοήτευε, κι ἀρχισε νά φοβάται πώς είχε παραισθήσεις. Στὴν ἀρχὴ λησμόνησε πώς είχε στὰ πόδια του μιά ύγρη μάζα σὲ ἀέναη κίνηση. Τὴν εἰδε σὰν μιά σκληρή κι ἐλαστική ἐπιφάνεια, που τὸ νά πηδήσει πάνω της μὲ φόρα και νά ξανατιναχτει ψηλά δὲν ἔξαρτιόταν

παρὰ μόνο ἀπὸ τὸν ἴδιο. Ἐπειτα, πηγαινοντας ἀκόμα πιὸ μακριὰ, σχημάτισε τὴν ἰδέα πώς ἡταν ἡ πλάτη κάποιου μυθικού ζώου ποὺ τὸ κεφάλι του ἐπρεπε νά βρίσκεται στὴν ἄλλη πλευρά τοῦ ὄριζοντα. Στὸ τέλος, τοὺς φάνηκε ξαφνικά πώς τὸ νησὶ, τὰ βράχια του, τὰ δάση του δὲν ἡταν παρὰ τὸ φρύδι καὶ τὸ βλέφαρο ἐνὸς τεράστιου, γαλανού καὶ ύγρου ματιού ποὺ ἐρευνούσε τὰ βάθη τοῦ οὐρανού. Αὐτὴ ἡ τελευταῖα ἰδέα τοῦ κόλλησε σὲ τέτοιο θαμμὸ ποὺ ἀναγκάστηκε νά παραιτηθεὶ ἀπὸ τὴν ρεμβώδη ἀναμονὴ του. Βγήκε ἀπὸ τὴν νάρκη κι ἀποφύσισε νά κάνει κάτι. Γιά πρώτη φορά ὁ φόβος νά χάσει τὰ λογικά του τὸν εἰχε ἀγγίξει μὲ τὴ φτερούγα του. Δὲν ἐπρόκειτο πιὰ νά τὸν ἔγκυτα-λείψει.

*

Τὸν ἄρχισει νά κάνει κάτι δὲν μπορούσε νά ἔχει παρὰ μόνο ἑνα νόημα: νά κατασκευάσει ἑνα καράβι ικανῆς χωρητικότητας ώστε νά μπορεί νά φτάσει μέχρι τὴ δυτικὴ ἀκτὴ τῆς Χιλῆς.

Ἐκείνη τὴ μέρα ὁ Ροβινσώνας ἀποφύσισε νά ξεπεράσει τὴν ἀπέχθειά του καὶ νά κάνει μιὰ ἐπιδρομὴ στὸ ναυάγιο τῆς *Βιργινίας*, μὲ σκοπὸ νά φέρει πίσω ἐργαλεία καὶ υλικά χρήσιμα γιὰ τὸ σχέδιο του. Ἐνώσει μὲ λιάνες μιὰ ντουζίνα στρογγύλους κορμούς κι ἐφτιαξει μιὰ πρόχειρη σχεδία ποὺ ὅσο ἡ θάλασσα ἡταν λάδι ἡταν ἔξαιρετικά εὔχρηστη. Μιὰ καὶ κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἀμπωτῆς τὰ νερά δὲν ἡσαν βαθιά, μ' ἑνα γερό κοντάρι μπορούσε εύκολα νά τὴ σπρώξει μέχρι τὰ πρώτα βράχια κι ἐπειτα νά συνεχίσει ἔχοντάς τα γιὰ στήριγμα. Μόλις ἐφτασε κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιβλητικὴ σκιά τοῦ ναυαγίου, ἐδεσε τὴ σχεδία στὰ ρηχά κι ἔκανε κολυμπώντας τὸ γύρο τοῦ σκάφους ψάχνοντας γιὰ κάποιο ἀνοιγμά. Ἡ καρίνα, χωρὶς νά παρουσιάζει καμιὰ φανερή πληγὴ, ἡταν καρφωμένη σὲ μιὰ ξέρα μυτερὴ κι ἀναμφίβολα διαρκῶς σκεπασμένη ἀπὸ τὰ νερά, ποὺ τὴ στήριζε σὰν βάθρο. Ἐτσι ἀν τὸ πλήρωμα ἐμπιστευόταν τὴ γενναία *Βιργινία* κι ἀντὶ νά θγει στὴν κουβέρτα ποὺ τὴ σάρωναν τὰ κύματα

είχε μείνει στὸν κουραδόρο, ισως ὄλοι νά είχαν γλιτώσει τὴ ζωὴ τους. Σκαρφαλώνοντας μὲ τὴ θοήθεια ἐνὸς σχοινιού ποὺ κρεμόταν ἀπὸ τὸ ὄκιο, ὁ Ροβινσώνας βάλθηκε νά σκέφτεται πώς μέχρι καὶ τὸν καπετάνιο Βάν Ντέυσελ ποὺ τὸν είχε ἔγκυταλείψει μὲς στὴν καμπίνα του — τραυματισμένο ισως, ἀλλὰ ζωντανὸ καὶ ἀσφαλή — θά μπορούσε νά τὸν ξαναθρει πάνω στὸ πλοιο. Μόλις πῆδησε στὸ κατάστρωμα τῆς πρύμνης, γεμάτο ἑνα σωρὸ κατάρτια, ἀντένες, παλαμάρια καὶ σχοινιὰ σπασμένα καὶ μπερδεμένα ἐτσι ποὺ ἡταν δύσκολο ν' ἀνοιξεις δρόμο, εἰδε τὸ πτώμα τοῦ ναύτη τῆς βάρδιας πάντα σφιχτοδεμένο στὸν ἐργάτη, σὰν τὸ βασανιζόμενο στὸ ικριωμά του. Ὁ δύστυχος, μὲ τὰ μέλη ἔξαρθρωμένα ἀπὸ τὰ τρομερὰ χτυπήματα ποὺ είχε δεχτεὶ δίχως νά μπορει νά φυλαχτει, είχε πεθάνει στὸ πόστο του, ἀφού προηγουμένως είχε μάταια σημάνει συναγερμό.

Ἡ ιδια ἀταξία βασίλευε στ' ἀμπάρια. Τουλάχιστον τὸ νερό δὲν είχε εἰσχωρήσει μέχρις ἐκεὶ καὶ βρήκε στριμωγμένες μέσα σὲ κιβώτια προμήθειες ἀπὸ μπισκότα καὶ καπνιστὸ κρέας ἐφαγε ὅσο μπόρεσε μιὰ κι ἐλειπε τὸ γλυκό νερό. Βέβαια ἐμεναν ἀκόμα οι νταμιτζάνες μὲ τὸ τζίν καὶ τὸ κρασί, ἀλλὰ μιὰ συνήθεια ἀποχής τοῦ είχε ἀφῆσει ἀνέπαφη τὴ φυσικὴ ἀποστροφή ποὺ νοιώθει ὁ ὄργανισμός γιὰ τὰ ποτά ποὺ προέρχονται ἀπὸ ζύμωση. Ἡ καμπίνα ἡταν ἀδεια, ἀλλὰ διέκρινε τὸν καπετάνιο ποὺ ἡταν πεσμένος στὸ κουβούκλιο τοῦ πλοηγού. Ὁ Ροβινσώνας ἐνιωσε ἑνα σκίρτημα χαράς ὅταν είδε τὸ χοντρό νά κάνει μιὰ προσπάθεια σὰν νά ἐπρόκειτο νά σηκωθεὶ γιατὶ ἀκουσε νά τὸν φωνάζουν. Ωστε λοιπὸν ἡ καταστροφή είχε ἀφῆσει δυό ἐπιζώντες. Στὴν πραγματικότητα, τὸ κεφάλι τοῦ Βάν Ντέυσελ δὲν ἡταν παρὰ μιὰ ματωμένη μαλλιαρή μάζα ποὺ κρεμόταν πρὸς τὰ πίσω καὶ τιναζόταν ἀπὸ τοὺς παράξενους σπασμούς ποὺ τάραζαν τὸ κορμὶ του. Ὁταν ἡ σιλουέτα τοῦ Ροβινσώνα διαγράφηκε στὸ πλαίσιο ποὺ σχημάτιζε ὁ, τι ἀπόμενε ἀπὸ τὴν πόρτα τῆς γέφυρας, τὸ ματωμένο ἀμπέχοντο τοῦ καπετάνιου μισάνοιξε καὶ πετάχτηκε ἔξω ἑνας τεράστιος ποντικός καὶ πίσω του δυὸ ἀλλοι μικρότερων διαστάσεων. Ὁ Ροβινσώνας ἀπομα-

κρύνθηκε τρεκλίζοντας κι έκανε έμετό άνάμεσα στις σαθουρές μέ τις όποιες ήταν στρωμένο τό κατάστρωμα.

Δέν είχε δειξει iδιαίτερη περιέργεια νά μάθει τή φύση του φορτίου που μετέφερε ή *Βιργινία*. Βέβαια, λίγο μετά τήν έπιβιθασή του είχε ρωτήσει τό Βάν Ντέυσελ, άλλά όταν ο κυθερνήτης τού άπαντησε μέ ένα χυδαιο άστειο, αύτός δέν έπεμεινε. Ήταν μιά σπεσιαλιτέ, του είχε έξηγήσει ό χοντρός Όλανδός, άπο τυρι Όλανδιας και γκουάνο*: τούτο τό προϊόν συγγένευε μέ τό προηγούμενο έξαιτιας τής λιπαρής του σύστασης, του κιτρινιάρικου χρώματος και τής μυρωδιάς του που έμοιαζε μέ τυρι. Έτσι, όταν ο Ροθινσώνας άνακάλυψε σαράντα βαρέλια μαύρο μπαρούτι, τακτοποιημένα και δεμένα γερά στό κέντρο του άμπαριού, δέν ένιωσε και μεγάλη έκπληξη.

Χρειάστηκε κάμποσες μέρες γιά νά μεταφέρει μέ τή σχεδία του όλο τό φορτίο τών έκρηκτικών και νά τό θγάλει στή στεριά, γιατί έξαιτιας τής παλιρροιας μόνο τή μισή μέρα μπορούσε νά δουλεύει. Έκμεταλλευόταν λοιπόν τή διακοπή γιά νά τά μεταφέρει σέ μέρος που δέν τό έπιανε ή θροχή, τά σκέπαζε μέ κλαδιά άπό φοινικιές κι άπό πάνω έβαζε πέτρες. Άπο τό ναυάγιο άποκόμισε άκόμα δυό κάσες μπισκότα, ένα τηλεσκόπιο, δυό μουσκέτα μέ τσακμακόπετρα, ένα διμούτσουνο πιστόλι, δυό τσεκούρια, ένα σκεπάρνι, ένα σφυρί, μιά πλάνη, μιά μπάλα στουπί κι ένα μεγάλο κομμάτι κόκκινη έταμινα — ύφασμα μικρής άξιας που προοριζόταν γιά τις άνταλλαγές μέ τους ιθαγενείς που ένδεχόμενα θά συναντούσαν. Μέσα στήν καμπίνα του καπετάνιου ξαναβρήκε τό περίφημο βαρελάκι του Άμστερνταμερ, τή μεγάλη πορσελάνινη πίπα, άνέπαφη — παρά τό γεγονός πώς ήταν εύθραυστη — μέσα στό κοιλωμα του καπνού. Φόρτωσε άκόμα στή σχεδία του μιά μεγάλη ποσότητα σανιδές που ξεκόλλησε άπό τή γέφυρα και τά χωρίσματα του καραβιού. Τέλος, μέσα στήν καμπίνα του δεύτερου, θρήκε μιά θίβλο σέ

καλή κατάσταση πού, γιά νά τήν προφυλάξει, τήν πήρε τυλιγμένη σ' ένα κομμάτι καραβόπανο.

Άπο τήν έπομένη άρχισε τήν κατασκευή ένός σκάφους που προκαταβολικά τό βάφτισε Άπόδραση.

* *Guano*: νίτρο τής Χιλής, κοπριά πουλιών τής Χιλής και του Περού που χρησιμοποιείται σάν λιπασμα (Σ.τ.Μ.).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

Βορειοδυτικά τού νησιού τὰ βράχια θρυμματίζονταν και κατέληγαν σὲ μιὰ ἀγκαλιὰ μὲ λεπτή ἄμμο. Ἀπό τὴ μιὰ μεριά, ἐκεῖ ποὺ ἀνάμεσα στοὺς χυμένους σωροὺς τῶν μικρών βράχων φύτρωναν ἀραιά κι ἀδύνατα ρείκια, ἡ πρόσθιαση ἡταν ἀνετη. Στὴν ἐσοχὴν ποὺ σχηματίζει ἡ διαβρωμένη ἀκτὴ βρισκόταν ἑνα ἀλώνι 70 στρεμμάτων περίπου, ἐντελώς ἐπίπεδο, ὅπου ὁ Ροθινός ξέθαψε κάτω ἀπὸ τὰ χόρτα ἑναν κορμό μυρτιάς πάνω ἀπὸ 150 πόδια μακρὺ. Ξερό, στεγνό κι εὐθυτενή, ποὺ σκέφτηκε νά τὸν χρησιμοποιήσει γιὰ τὴν καρίνα τῆς Ἀπόδρασης. Μετέφερε τὰ ἐργαλεῖα ποὺ εἶχε ἀποσπάσει ἀπὸ τὴ Βιργινία κι ἀποφάσισε νά ἔγκαταστήσει τὸ καρνάγιο του σ' αὐτὸ τὸ μικρὸ πλάτωμα ποὺ παρουσιάζει τὸ μεγάλο πλεονέκτημα νά δεσπόζει τὸ θαλάσσιο ὄριζοντα ἀπ' ὅπου μπορούσε νά ἐρθει ἡ σωτηρία. Τέλος, ὁ κούφιος εὐκάλυπτος βρισκόταν πολὺ κοντά και σὲ περίπτωση συναγερμού μπορούσε χωρὶς καθυστέρηση νά τού βάλει φωτιά.

Πρὶν ἀρχίσει τὴ δουλειά, ὁ Ροθινός διάβασε μεγαλόφωνα μερικὲς σελίδες ἀπὸ τὴ Βίβλο. Διαπαιδαγωγημένος στὸ πνεύμα τῆς αἱρεσῆς τῶν Κουάκερων στὴν ὥποια ἀνήκει ἡ μητέρα του, ποτὲ δὲν ἀπόκτησε τὴ συνήθεια νά διαβάζει τὰ ιερὰ κείμενα. Όμως ἡ ἀσυνήθιστη κατάστασή του κι ἡ τύχη — ποὺ ἔμοιαζε τόσο πολὺ μὲ τὶς βουλές τῆς Θείας Πρόνοιας — χάρη στὴν ὥποια τὸ βιβλίο τῶν βιβλίων τοὺς εἶχε δοθεὶ ὡς μοναδικὸ πνευματικὸ ἐφόδιο, τὸν ἐσπρωχναν ν' ἀναζητά σ' αὐτές τὶς σεβάσμιες σελίδες τὴν ἡθικὴ συμπαράσταση ποὺ τόσο χρειαζόταν. Ἐκείνη τῇ μέρα πίστεψε πώς βρήκε στὸ 40 κεφάλαιο τῆς Γένεσης — ἐκείνο ποὺ ἀναφέρεται στὸν Κατακλυσμὸ και τὴν

κατασκευὴ τῆς κιβωτού ἀπὸ τὸν Νώε — ἑνα σαφὴ ὑπαινιγμό γιὰ τὸ πλοιο τῆς σωτηρίας ποὺ θὰ ἐβγαινε ἀπὸ τὰ χέρια του.

Ἀφοὺ ξεκαθάρισε ἀπὸ τὰ ψηλὰ χόρτα και τοὺς θάμνους μιὰ ἐκταση ποὺ ἀρκούσε γιὰ τὴ δουλειά του, κύλησε πρὸς τὰ ἐκεὶ τὸν κορμὸ τῆς μυρτιάς κι ἀρχίσε νά κόθει τὰ κλαδιά. Ύστερα ἐπιασε τὸ τσεκούρι και βάλθηκε νά τού δώσει τὸ σχῆμα τετράγωνου δοκαριού.

Δούλευε ἀργά, ψηλαφιστά. Γιὰ μοναδικὸ ὄδηγὸ εἶχε τὶς ἀναμνήσεις ἀπὸ τὶς ἐκστρατείες ποὺ εἶχε κάνει ὅταν ἦταν παιδὶ, σ' ἑνα καρνάγιο γιὰ βάρκες ψαρέματος στὶς ὄχθες τού Οὔζ, στὸ Γιόρκ κι ἀκόμα θυμόταν τὸ βαρκάκι ποὺ εἶχαν ἐπιχειρήσει νά φτιάξουν αὐτός και τ' ἀδέλφια του και ποὺ ὑστερα ἀπὸ λιγὸ ἀναγκάστηκαν νά τὸ παρατήσουν. Όμως διέθετε ἀπεριόριστο χρόνο κι ὧδούνταν στὸ ἐργο του ἀπὸ μιὰ ἀναπόφευκτη ἀναγκαιότητα. Όταν ἡ ἀποθάρρυνση ἀπειλούσε νά τὸν κυριεψει, σύγκρινε τὸν ἑαυτό του μὲ κάποιο φυλακισμένο ποὺ λιμάρει μ' ἑνα αὐτοσχέδιο ἐργαλεῖο τὰ κάγκελα τού παραθύρου του, ἡ ποὺ σκάβει μὲ τὰ νύχια τὸν τοίχο τού κελιού του κι ἐκρινε πώς παρ' ὅλη τὴ δυστυχία του ἦταν εύνοημένος. Πρέπει νά προστεθεὶ πώς μετά τὸ ναυάγιο εἶχε ἀμελήσει νά κρατήσει ἡμερολόγιο κι ἔτσι εἶχε μιὰ ἀσαφή ιδέα τού χρόνου ποὺ κυλούσε. Οι μέρες συσσωρεύονταν στὴ μνήμη του ἡ μιὰ πάνω στὴν ἀλλη κι εἶχε τὴν αἰσθηση πώς κάθε πρωὶ ξανάρχιζε τὴν προηγούμενη μέρα.

Βέβαια θυμόταν τὰ καλούπια ὅπου οι ξυλουργοὶ τού Οὔζ λύγιζαν στὸν ἀτμὸ τὰ μέλη τού μελλοντικού πλοιού. Όμως δὲν ὑπήρχε περίπτωση νά προμηθευτεὶ ἡ νά κατασκευάσει ἑνα ἀτμοκλίθανο μὲ τὸ καζάνι και τὸ καμπίνι του κι ἔτσι δὲν τού ἐμενε παρὰ ἡ λεπτὴ κι ἐπίπονη λύση νά συναρμολογήσει τὰ διάφορα κομμάτια, ἀφοὺ προηγούμενα θὰ τὰ εἶχε πελεκήσει κατάλληλα. Αποδείχτηκε τόσο δύσκολο νά δώσει στὸ πρωρόξυλο και στὸ ποδόστημα τὴ σωστὴ καμπύλη, ποὺ ἀναγκάστηκε ν' ἀφήσει τὸ τσεκούρι και ν' ἀρχίσει νά λεπταίνει τὸ ξύλο ξύνοντάς το προσεκτικά μὲ τὸ σουγιά του. Τὸν ἐτρωγε ὁ φόβος

μήπως χαλάσει τή μυρτιά, πού ή Θεία Πρόνοια τού τήν είχε παραχωρήσει ειδικά γιά ν' ἀποτελέσει τό κύριο ξύλο τής Ἀπόδρασης.

Κάθε φορά πού ἐβλεπε τά όρνια νά τριγυρνούν πάνω ἀπό τό ναυάγιο τής *Birgynia*, ή συνειδησή του τόν τριβέλιζε μέ τή σκέψη πώς είχε ἔγκαταλειψει ἀθαφτα τά λειψανα τού καπετάνιου και τού ναύτη. Πάντα ἀπωθούσε κι ἀφηνε γι' ἀργότερα τό φοθερό — γιά ἐναν ἄνθρωπο μόνο του — καθήκον νά σύρει ἔξω ἀπό τό καράβι και νά μεταφέρει στή στεριά αὐτά τά σωματώδη πτώματα πού βρισκονταν σέ ἀποσύνθεση. Ἀν τά πέταγε στή θάλασσα, θά διέτρεχε τόν κινδυνο νά προσελκύσει τά σκυλόψαρα, πού δέ θά παρέλειπαν νά ἔγκατασταθούν μόνιμα στόν ὄρμο περιμένοντας κι ἄλλα «τυχερά». Τού ἐφταναν οι γύπες, πού τούς είχε ἀνοίξει τήν ὥρεξη μέ τήν πρώτη ἀπερισκεψία του και πού ἀπό τότε τόν ἐπιτηρούσαν ἀσταμάτητα. Τέλος ἀναλογίστηκε πώς ὅταν τά πουλιά και τά ποντίκια θά είχαν καθαρίσει τά πτώματα, σίγουρα θά ἐβρισκε μιά εύκαιρια νά μαζέψει τούς σκελετούς, καθαρούς και στεγνούς, και νά τούς θάψει σ' ἑνα σεμνό τάφο. Ἀπευθυνόμενος στίς ψυχές τους, ὑποσχέθηκε στούς μακαρίτες πώς θά τούς χτίσει ἀκόμα κι ἐνα ἐκκλησάκι ὅπου θά ἐρχόταν καθημερινά νά κάνει τήν προσευχή του. Οι μοναδικοί σύντροφοι του ἡταν οι νεκροί, κι ἡταν σωστό νά τούς παραχωρήσει μιά διαλεχτή θέση στή ζωή του.

Οσο κι ἀν ἐψάξει στή *Birgynia*, δέν μπόρεσε νά βρει οὔτε μιά βίδα, οὔτε ἐνα καρφί. Ἐξάλλου, ἐφόσον δέ διέθετε τρυπάνι, τού ἡταν ἔξισου ἀδύνατο νά συναρμολογήσει τά κομμάτια μέ καβιλίες. Ἀναγκάστηκε λοιπόν νά ἐνώσει τά κομμάτια θηλυκώνοντας τό ἐνα μέ τό ἄλλο και, γιά νά είναι πιό στέρεα, σκάλισε τά ἀρσενικά ἐτσι πού ή κορυφή τους νά είναι πιό φαρδιά ἀπό τή βάση. Ἀκόμα είχε τήν ιδέα νά σκληραίνει στή φωτιά τά ἀρσενικά πρὶν νά τά ἀρμόσει μέ τά θηλυκά, κι ἐπειτα νά τά μουσκεύει και τά δυὸ στό νερό τής θάλασσας γιά νά φουσκώνουν και νά κολλήσουν μέχρι νά γίνουν ἐνα σώμα. Τά ξύλα κάθε τόσο ἀνοιγαν, ἀλλοτε ὅταν τά είχε στή φωτιά κι ἀλλοτε

ὅταν τά ἐθαζε στό νερό, ὅμως ὁ Ροβινσώνας ξανάρχιζε ἀκούραστα, ζώντας πιά σ' ἐνα είδος νάρκης, σάν ύπνοθάτης, πέρα ἀπό τήν κούραση και τήν ἀνυπομονησία.

*

Ἀπότομες μπόρες και λευκές σειρές ἀπό σύννεφα στόν ὄριζοντα ἀνάγγειλαν ἀλλαγή τού καιρού. Ἔνα πρωί, παρότι ὁ οὐρανός φαινόταν καθαρός ὥπως συνήθως, είχε ὠστόσο πάρει μιά μεταλλική χροιά πού τόν ἀνησυχησε. Τό διάφανο γαλάζιο τών προηγούμενων ἡμερών είχε γυρίσει σ' ἐνα μολυβένιο, θαμπό μπλέ. Ὅστερα ἀπό λίγο, ἐνα κάλυμμα ἀπό σύννεφα τελείως ὁμοιογενή ἐπεσε βαριά ἀπό τή μιά ἀκρη τού ὄριζοντα ως τήν ἀλλη κι οι πρώτες σταγόνες τής βροχῆς πολυβόλησαν τό σκαρι τής Ἀπόδρασης. Ὁ Ροβινσώνας θέλησε ἀρχικά νά ἀγνοήσει τούτη τήν ἀπροσδόκητη ἀλλαγή τού καιρού, ὅμως σέ λίγο ἀναγκάστηκε νά βγάλει τά βρεγμένα ρούχα του γιατί είχαν βαρύνει και τόν ἐμπόδιζαν στίς κινήσεις. Τά τοποθέτησε κάτω ἀπό τό τελειωμένο τμ., μα τής καρίνας. Στάθηκε μιά στιγμή και κοίταξε τό χλιαρό νερό νά κρουνελιάζει πάνω στό κορμί του πού ἡταν σκεπασμένο μέ κακάδια ἀπό ξεραμένο χώμα και λίγδα, και νά τά διαλύει σέ μικρά λασπωμένα αὐλάκια. Οι ξανθοκόκκινες τρίχες του, κολλημένες, σχημάτιζαν ἀστραφερά ἐλάσματα πού ἐπαιρναν τή φορά τού νερού τονίζοντας τό ζωώδη χαρακτήρα τους. «Μιά χρυσόμαλλη φώκια», σκέφτηκε μ' ἐνα ἀχνό χαμόγελο. Ὅστερα κατούρησε προσθέτοντας μ' εὐχαριστηση τήν ταπεινή συμβολή του στόν κατακλυσμό πού ἐπνιγε τά πάντα γύρω του. Αισθανόταν ξαφνικά σάν νά ἡταν σέ διακοπές και καθώς ἐτρέχει νά κρυφτει κάτω ἀπό τά δέντρα, ἐνα ξαφνικό ξέσπασμα χαράς τόν ἐκανε νά σχεδιάσει τά βήματα ἐνός χορού ἐνώ τόν τύφλωναν οι σταγόνες και τόν βίτσιζαν οι ριπές τού νερού.

Ἡ βροχή δέν είχε ἀκόμα τρυπήσει τις ἀπανωτές σκεπές τών φυλλωμάτων και συνέχιζε νά παιζει πάνω τους ταμπούρλο μ'

έναν έκκωφαντικό θόρυβο. Πυκνός άτμος — σάν σέ χαμάμ — άνεβαινε άπό τό χώμα και χανόταν στους θόλους τών φύλλων. Ο Ροθινσώνας περίμενε πώς άπό στιγμή σέ στιγμή τό νερό θά τρυπούσε τις φυλλωσίες και θά τόν πλημώριζε. Όμως τό έδαφος κάτω άπό τά πόδια του γινόταν όλο και πιό λασπερό, χωρίς άκόμα νά έχει πέσει στους ώμους ή τό κεφάλι του ούτε μιά σταγόνα νερό. Κατάλαβε τελικά τί συνέβαινε, όταν παρατήρησε πώς μικροί χείμαρροι κατέβαιναν από κάθε κορμό μέσα από ρέχτια πού θά έλεγες πώς ήταν σκαμμένα στό φλοιο ειδικά γι' αυτό τό σκοπό. Κάμποσες ώρες άργότερα, ο ήλιος πού βασίλευε έμφανιστηκε άνάμεσα στόν όριζοντα και τή γραμμή τών σύννεφων κι έλουσε τό νησί σ' ένα φώς πυρκαϊάς, χωρίς ώστόσο ή θροχή νά λιγοστέψει τή βία της.

Η όρμή παιδικής χαράς πού είχε παρασύρει τόν Ροθινσώνα έπεσε τήν ίδια στιγμή πού διαλύθηκε αυτό τό είδος μέθης όπου τόν διατηρούσε ή ξέφρενη δουλειά του. Αισθανόταν νά θυθίζεται σέ μιά άβυσσο έγκατάλειψης, γυμνός και μόνος μέσα σέ τούτο τό τοπίο τής Άποκάλυψης, έχοντας γιά μοναδική συντροφιά δυό πτώματα πού σάπιζαν στήν κουβέρτα ένός ναυάγιου. Άργότερα θά καταλάβαινε τήν έμβελεια τούτης τής έμπειριας τής γύμνιας, πού τώρα τήν ζούσε γιά πρώτη φορά. Βέβαια, ούτε ή θερμοκρασία, ούτε ένα όποιοδήποτε αισθημά αιδημοσύνης τόν ύποχρέωναν νά φορά τά ένδυματα τού πολιτισμένου. Άλλά άν μέχρι τώρα τά είχε διατηρήσει από συνήθεια, μέσ' από τήν άπελπισία του άνακαλύπτε τήν άξια αύτής τής πανοπλίας από μαλλιά και λινό μέ τήν όποια τόν τύλιγε μέχρι πρίν από λιγό ή άνθρωπινη κοινωνία. Η γύμνια είναι μιά πολυτελεία πού μόνο έκεινος πού νιώθει νά τόν τυλίγει ή θέρμη από τό πλήθος τών όμοιών του μπορεί νά τήν προσφέρει στόν έαυτό του χωρίς κίνδυνο. Γιά τόν Ροθινσώνα, όσο ή ψυχή του δέ θά είχε άλλαξει, ή γύμνια θά ήταν μιά δοκιμασία θανατηφόρας θρασύτητας. Άπογυμνωμένη από τά φτωχά του ίματα — πού μπορεί νά ήταν φθαρμένα, σχισμένα, κηλιδωμένα άλλα ώστόσο έθγαιναν από κάμποσες χιλιετίες πολιτισμού κι ήταν

ποτισμένα μέ τήν ιστορία τής άνθρωπότητας — ή σάρκα του προσφερόταν, εύάλωτη και λευκή, στήν άκτινοβολία τών άκατέργαστων στοιχείων. Ό ανεμος, οι κάκτοι, οι πέτρες, μέχρι κι αυτό τό άνελέντο φώς περικύκλων τούτο τό άνυπεράσπιστο θήραμα, τού έπιτιθενταν και τό πλήγωναν. Ο Ροθινσώνας ένιωσε νά χάνεται. Άραγε ύπηρχε άνθρωπινο πλάσμα πού νά είχε κάποτε υποστεί μιά τόσο σκληρή δοκιμασία; Γιά πρώτη φορά μετά τό ναυάγιο λόγια έξεγερσης έναντιον τών όρισμών τής Θείας Πρόνοιας ξέφυγαν από τά χείλη του. «Κύριε, μουρμούρισε, άν δέν έχεις τελείως αποστρέψει τό βλέμμα από τό δημιούργημά σου, άν δέ θέλεις, τίς ώρες πού θά έρθουν, νά ύποκυψει κάτω από τό βάρος τής έρημιας πού τού έπιθαλλεις, τότε φανερώσου. Παραχώρησέ μου ένα σημείο πού νά θεβαιώνει τήν παρουσία σου στό πλευρό μου!» Ύστερα περίμενε μέ τά χείλη σφιγμένα, όπως οι πρωτόπλαστοι κάτω από τό Δέντρο τής Γνώσης όταν — μετά τή συναγωγή τών υδάτων — όλοκληρη ή γή ήταν άκόμα ύγρη και μαλακή. Τότε, κι ένώ ή θροντή τής θροχής πάνω στά φυλλώματα δυνάμωνε κι όλα έμοιαζαν σάν νά ήθελαν νά διαλυθούν μέσα στό νέφος τού άτμου πού άνεβαινε από τό χώμα, είδε νά σχηματίζεται στόν όριζοντα ένα ουράνιο τόξο, τόσο πλατύ και τόσο λαμπερό πού μόνη της ή φύση δέ θά μπορούσε νά τό δημιουργήσει. Δέν ήταν ένα συνηθισμένο ουράνιο τόξο, έμοιαζε μ' ένα σχεδόν τέλειο φωτοστέφανο πού μόνο ο κατώτερος τομέας του χανόταν μές στά κύματα και ξεδίπλωνε μέ θαυμαστή λαμπρότητα τά έφτα χρώματα τού φάσματος.

Η μπόρα σταμάτησε απότομα όπως είχε άρχισει. Ο Ροθινσώνας μαζί μέ τά ρούχα του ξαναθρήκε τό νόημα και τήν έπιμονή τής έργασίας. Γρήγορα ξεπέρασε αυτή τή σύντομη άλλα διδακτική άλιγωρία.

*

Προσπαθούσε νά λυγίσει ένα ζεύγος ξύλων στό σημείο πού

έκαναν γωνία, πέφτοντας πάνω τους μὲ όλο του τό βάρος, όταν ένιωσε τό άόριστο συναισθήμα πώς κάποιος τόν παρακολουθούσε. Σήκωσε τό κεφάλι και τό βλέμμα του διασταυρώθηκε μὲ τό βλέμμα τού Τέν, τού σκύλου τής *Βιργινίας* — ένα σέτερλάθερακ μέτριας ράτσας άλλα στοργικό σάν παιδί, πού τή στιγμή τού ναυάγιου βρισκόταν στήν κουβέρτα μὲ τό ναύτη τής βάρδιας. Τό ζώ, σέ καμιά δεκαριά βήματα άπόσταση, τόν φερμάριζε μὲ τ' αύτιά στυλωμένα και μὲ τό άριστερό μπροστινό πόδι μαζεμένο. Ή συγκίνηση ξαναζέστανε τήν καρδιά τού Ροβινσώνα. Αύτή τή φορά ήταν σίγουρος πώς δέν είχε διασωθεί μόνο αύτός άπό τό ναυάγιο. Έκανε μερικά βήματα πρός τό ζώ φωνάζοντάς το κάμποσες φορές μὲ τό ονομά του. Ο Τέν άνήκε σέ μιά άπό έκεινες τίς ράτσες τών σκύλων πού έκδηλώνουν μιά ζωτική, μιάν έπιτακτική άναγκη γι' άνθρωπινη παρουσία, γιά τή φωνή και τό χέρι τού άνθρωπου. Ήταν παράξενο πώς δέν έτρεξε πρός τόν Ροβινσώνα γαυγιζοντας χαρούμενα, μὲ τήν πλάτη κυρτωμένη, κουνώντας ξετρελαμένος τήν ούρά του! Ο Ροβινσώνας δέ βρισκόταν παρά λίγα βήματα μακριά, όταν ό Τέν άρχισε νά όπισθοχωρεί δείχνοντας τά δόντια του και γρυλιζοντας μὲ μίσος. Άμεσως μετά, έκανε άπότομα στροφή και τό 'σκασε τρέχοντας πρός τή λόχμη, όπου έξαφανίστηκε. Παρ' όλη τήν άπογοή τευσή του, ο Ροβινσώνας διατήρησε άπό τούτη τή συνάντηση ένα είδος μόνιμης χαράς πού τόν βοήθησε νά ζήσει άρκετές μέρες. Ή άκατανόητη συμπεριφορά τού Τέν τράβηξε τήν προσοχή του άπό τήν Απόδραση προσφέροντάς τής καινούρια τροφή. Μήπως έπρεπε νά πιστέψει πώς ό τρόμος και οι ταλαιπωρίες τού ναυάγιου είχαν τρελάνει τό φτωχό ζώ; Ή μήπως ή λύπη του γιά τό θάνατο τού κυβερνήτη ήταν τόσο άγρια πού δέν άνεχόταν πιά τήν παρουσία άλλου άνθρωπου; Όμως στό νού του παρουσιάστηκε και μιά άλλη ύπόθεση πού τόν γέμισε άγωνία: ίσως νά βρισκόταν στό νησί τόσον καιρό πού νά ήταν έντελει λογικό ό σκύλος νά έχει έπιστρέψει στήν άγρια, φυσική του κατάσταση. Πόσες μέρες, θδομάδες, μήνες, χρόνια είχαν κυλήσει άπό τότε πού ναυάγησε η *Βιργινία*; Τόν

Ροβινσώνα τόν έπιασε ιλιγγος όταν έθεσε αύτό τό έρωτημα. Τού φαινόταν σάν νά είχε ρίξει μιά πέτρα σ' ένα πηγάδι κι ύστερα νά περιμενε μάταια ν' άκούσει τόν ήχο πού θά έκανε πέφτοντας στό νερό. Ορκίστηκε πώς από έκεινη τή στιγμή κι έπειτα θά σημειώνει σ' ένα δέντρο τού νησιού μιά χαρακιά γιά κάθε μέρα κι ένα σταυρό κάθε τριάντα μέρες. Ύστερα ξανάπεσε μέ τά μούτρα στήν κατασκευή τής Απόδρασης και ξέχασε τήν άποφασή του.

Σιγά-σιγά έπαιρνε τό σχήμα ένός φαρδιού, λιγο μπατάλικου, κότερου πού τό κοράκι τής πλώρης του μόλις κι άνασηκωνόταν και πού έπρεπε νά έχει 4 ή 5 τόνους χωρητικότητα όσους χρειαζόταν γιά νά έπιχειρησει μέ κάποιες πιθανότητες έπιτυχιας τό πέρασμα πρός τήν άκτη τής Χιλής. Ο Ροβινσώνας προτίμησε τή λύση τού ένός καταρτιού πού θά σήκωνε ένα τριγωνικό λεβαντίνικο πανί, γιατί παρουσίαζε τά πιό πολλά πλεονεκτήματα: υπλωμένο θά τού έπέτρεπε νά έχει μεγάλη έπιφάνεια πετάσματος και συνάμα ό μοναδικός άντρας τού πληρώματος θά μπορούσε εύκολα νά τό χειριστεί. Έπειτα ήταν τό ιδανικό πανί, ιδιαίτερα γιά τούς πλάγιους άνεμους (B.—N.) πού πρόβλεπε πώς θά φυσούσαν κυρίως, μιά και θά έπλεε άνατολικά. Τό κατάρτι έπρεπε νά διαπερνάει τό ταμπούκι και νά είναι φυτεμένο στήν καρίνα, έτσι ώστε νά γίνεται ένα μέ τό σκάφος. Πριν προχωρήσει στήν κατασκευή τής κουβέρτας, ο Ροβινσώνας πέρασε γιά μιά τελευταία φορά τό χέρι του πάνω άπό τήν έσωτερική έπιφάνεια — λεια και σφιχτοδεμένη — τών πλευρών τού πλοιού κι εύτυχισμένος φαντάστηκε τίς σταγόνες πού κανονικά θά έπρεπε νά έμφανιστούν σ' άλες τίς ένώσεις όταν θά τό έριχνε γιά πρώτη φορά στό νερό. Έπρεπε νά τό άφησει κάμποσες μέρες ποντισμένο στό νερό γιά νά φουσκώσουν τά ξύλα και τό σκάφος νά γίνει άδιάθροχο. Μόνο ή τοποθέτηση τής κουβέρτας, πού στηριζόταν στά δοκάρια πού συνέδεαν ταυτόχρονα και τίς δυό πλευρές τού σκάφους, τού πήρε άρκετές θδομάδες μανιασμένης δουλειάς. Όμως δέν ύπήρχε περίπτωση νά τήν άποφύγει άφού τό πλοιο χωρίς κουβέρτα δέ θά μπορούσε νά ταξιδέψει μέ κακό καιρό, κι έπιπλέον οι άπαραιτητες

προμήθειες γιά την έπιβιωση του έπρεπε νά είναι προφυλαγμένες κατά τη διάρκεια του διάπλου.

Σέ όλες τις δουλειές του ό Ροθινσώνας ύπόφερε σκληρά από την έλλειψη πριονιού. Αύτό το έργαλειο — που ήταν άδυντο νά τό κατασκευάσει μέ αύτοσχέδια μέσα — θά τόν γλιτώνε από δουλειά μηνών με τό τσεκούρι και τό μαχαιρι. Ένα πρωι, τήν ώρα που ξυπνούσε, άκούγοντας ένα θόρυβο που δέν μπορούσε νά τόν έρμηνευσει παρά σάν τόν ήχο κάποιου που πριονίζει, νόμισε πώς έπεσε θύμα τής ιδεοληψίας του. Μερικές φορές ό ήχος σταματούσε, σάμπως τό πριόνι ν' άλλαξε θέση κι ύστερα ξανάπιανε μέ μιά μονότονη κανονικότητα. Ο Ροθινσώνας βγήκε μαλακά από τήν τρύπα του θράχου όπου συνήθιζε νά κοιμάται και προχώρησε μέ γατίσια βήματα πρός τό μέρος απ' όπου έρχόταν ό θόρυβος προσπαθώντας νά προετοιμαστεί γιά τή συγκίνηση που θά ένιωθε άν θρισκόταν πρόσωπο μέ πρόσωπο μ' έναν άνθρωπο. Όμως τελικά άνακάλυψε στή ρίζα ένος κοκοφοίνικα ένα γιγάντιο καθούρι που κρατούσε σφιχτά μέ τά πόδια του μιά καρύδα και τήν πριόνιζε μέ τις δαγκάνες του. Άναμεσα στά κλαριά του δέντρου, είκοσι πόδια ψηλά, ένα άλλο καθούρι πριόνιζε τις καρύδες στή βάση τους γιά νά πέσουν. Τά δυό οστρακόδερμα δέ φάνηκαν νά ένοχλουνται καθόλου από τήν άπροσδόκητη έπεμβαση του ναυαγού και συνέχισαν ήσυχα τό θορυβώδες έργο τους.

Τό θέαμα προκάλεσε στόν Ροθινσώνα θαθιά άηδια. Έπειτρεψε στό ξέφωτο τής Άποδρασης μέ έπικυρωμένο τό συναισθήμα πώς τούτη ή γή παρέμενε ξένη γι' αύτόν, πώς ήταν γεμάτη βασκανίες και πώς τό καράβι του — που ή όγκωδης και συμπαθητική σιλουέτα του ξεχώριζε άναμεσα στά σπάρτα — ήταν τό μόνο που τόν συνέδεε μέ τή ζωή.

Μιά και δέν είχε βερνίκι ή πίσσα γιά νά περάσει τις μπάντες του σκάφους, βάλθηκε νά φτιάξει κόλλα σύμφωνα μέ μιά μέθοδο που είχε παρατηρήσει στά ναυπηγεία του Ούζ. Υπήρχε ένα μικρό δάσος από ού που τό είχε έπισημάνει — πλάι στό κατάρτι πρός τό λεβάντε — ήδη από τήν ώρα που άρχισε τή

δουλειά. Γιά σαράντα πέντε μέρες ξεφλούδιζε τά δεντράκια κι ύστερα μάζευε τόν έσωτερικό τους φλοιό και τόν έκοβε σέ λεπτές λουρίδες. Έπειτα άφησε τήν άσπρουλή και ίνωδη μάζα τους νά θράσει γιά πολλή ώρα σ' ένα καζάνι, μέχρι που άποσυντέθηκε και μεταβλήθηκε σ' ένα κολλώδες και παχύρευστο ύγρο. Μετά τό ξανάβαλε στή φωτιά και τό άπλωσε καυτό πάνω στό σκαρι του πλοιού.

Η Άποδραση είχε τελειώσει, όμως ή μακριά ιστορία τής ναυπήγησής της θά έμενε γραμμένη γιά πάντα πάνω στή σάρκα του Ροθινσώνα. Άμυχές, έγκαυμάτα, χαρακιές, κάλοι, άνεξιτηλες πιτσιλάδες κι έξογκώματα από ούλες διηγόνταν τήν πεισματάρικη πάλη που είχε κρατήσει τόσον καιρό, μέχρι νά φτάσει σέ τούτο τό μικρό, κοντόχοντρο και φαρδύ πλεούμενο. Μήν έχοντας ήμερολόγιο καταστρώματος, κάθε φορά που θά ήθελε νά θυμηθεί θά κοιτάζε τό ίδιο τό κορμί του.

Αρχισε νά συγκεντρώνει τις προμήθειες που θά έπαιρνε μαζί του. Όμως σέ λιγο τά παράτησε, γιατί σκέφθηκε πώς ήταν πιό σωστό νά ρίξει πρώτα στό νερό τό καινούριο του καράβι γιά νά δοκιμάσει τό κράτημά του στή θάλασσα και γιά νά σιγουρέψει τή στεγανότητά του. Στήν πραγματικότητα, τόν είχε πιάσει μιά κρυφή άγωνια, ό φόβος μιάς άποτυχίας, ένος απρόσμενου κακού που θά έκμηδενίζε τις πιθανότητες έπιτυχιας τούτης τής έπιχειρησης όπου παιζόταν ή ζωή του. Φανταζόταν τήν Άποδραση νά φανερώνει μέ τις πρώτες δοκιμές κάποιο έλαττωμα που θά έσθηνε τις έλπιδες του, ύπερβολικό θύθισμα γιά παράδειγμα — όπότε θά ήταν δύσκολο νά τήν κουμαντάρει και τά μικρότερα κύματα θά τή σκέπαζαν — ή άντιθετα τό θύθισμα νά ήταν λιγότερο από ούσο έπρεπε — όπότε μέ τό ταραμικρό κούνημα θά άναποδογύριζε. Στούς χειρότερους έφιάλτες του, μόλις τό σκάφος άκουμπουσε στήν έπιφάνεια τού νερού, βούλιαζε κατακόρυφα σάν μιά μπάρα από μολύβι κι αύτός, μέ τό πρόσωπο βουτηγμένο στό νερό, τήν έβλεπε νά βυθίζεται, ταλαντεύομενη μέ νάζι, μέσα στά γλαυκά βάθη που όλο και σκούραιναν.

Τέλος ἀποφάσισε νά προχωρήσει στήν καθέλκυση πού τό σκοτεινά του προαισθήματα τόν ἔκαναν — ἐδώ και τόσον καιρό — νά τήν ἀναβάλει γι' ἄργοτερα. Κι ὅταν στάθηκε ἀδύνατο νά σύρει πάνω στήν ἄμμο — μέχρι τή θάλασσα — τούτο τό σκάφος, πού θά ἐπρεπε νά ζυγίζει πάνω ἀπό χιλιες λιθρες, ούτε πού αισθάνθηκε ἐκπληξη. Ὡστόσο, αὐτή ἡ πρώτη ἀποτυχία τού ἀποκάλυψε τή σοθαρότητα ἐνός προβλήματος πού μέχρι τότε ποτέ δέν τό είχε σκεφτεί σοθαρά. Τού δόθηκε ἡ εύκαιρια νά ἀνακαλύψει μιά σημαντική ὄψη τῆς μεταμόρφωσης πού είχε ὑποστεί τό πνεύμα του κάτω ἀπό τήν ἐπιδραση τῆς μοναχικής ζωῆς. Τό πεδίο τῆς προσοχής του φαινόταν νά βαθαίνει και νά στευνεύει ταυτόχρονα. Τού ἦταν όλο και πιό δύσκολο νά ἔχει τό μυαλό του σέ περισσότερα πράγματα τήν ίδια στιγμή ἡ ἀκόμα, νά περνάει ἀπό ἐνα θέμα πού τόν ἀπασχολούσε σ' ἐνα ἄλλο. Ἐτσι σχημάτισε τή γνώμη πώς ὁ ἄλλος είναι γιά μάς ἐνας ισχυρός παράγοντας περισπασμού ὥχι μόνο ἐπειδή μάς ἐνοχλεῖ ἀδιάκοπα και μάς ἀποσπά ἀπό τήν παρούσα σκέψη μας ἀλλά και γιά τό λόγο πώς και μόνη ἡ δυνατότητα τῆς ἐπέμβασής του ρίχνει ἐνα ἀχνό φέγγος πάνω σ' ἐναν ὄλοκληρο κόσμο ἀντικειμένων πού βρισκονται στό περιθώριο τῆς προσοχής μας, ἀλλά πού, κάθε στιγμή, είναι ικανά νά γίνουν τό κέντρο της. Αὐτή ἡ περιθωριακή και κάπως φαντασματική παρουσία τών πραγμάτων μὲ τά ὅποια δέν ἀσχολούνταν ἀμεσα, είχε σιγά-σιγά σβηστεί ἀπό τό πνεύμα τού Ροβινσώνα. Ἀπό κεινη τήν ώρα περιστοιχιζόταν ἀπό ἀντικείμενα ὑποταγμένα στό συνοπτικό νόμο τού όλα ἡ τίποτα. Ὁντας λοιπόν ἀποροφημένος ἀπό τήν κατασκευή τῆς Ἀπόδρασης, ἔχασε ἀπό μπροστά του τό πρόβλημα τῆς καθέλκυσής της. Πρέπει ἐπίσης νά προστεθεί πώς τό παράδειγμα τῆς κιθωτού τού Νώε, πού γιά τόν Ροβινσώνα είχε γίνει τό ἀρχέτυπο τῆς Ἀπόδρασης, τού είχε σκοτίσει τό νού. Χτισμένη στή μέση τῆς στεριάς, μακριά ἀπό κάθε ἀκτή, ἡ κιθωτὸς περιμενε τά νερά πού θά ἐπεφταν ἀπό τόν ούρανό ἡ κυλουσαν ἀπό τις κορυφές τών βουνών, θά ἐρχονταν σ' αὐτήν.

Τόν ἐπιασε ἐνας πανικός, ἀρχικά κυριαρχούμενος κι ὑστε-

ρα ἰλιγγιώδης, ὅταν στή συνέχεια δέν κατάφερε νά χώσει ούτε ἔνα κορμό κάτω ἀπό τήν καρίνα, ἐτσι πού νά μπορει νά τήν κυλήσει, ὅπως είχε δει νά γίνεται μὲ τούς σπόνδυλους κάθε κολόνας κατά τήν ἀναστύλωση τού καθεδρικού τό Γιόρκ. Τό σκάφος ούτε πού τραντάχτηκε και τό μόνο πού κατάφερε ὁ Ροβινσώνας ἦταν νά τσακίσει ἐνα ἀπό τά στραβόξυλα, πέφτοντας μὲ ὅλο τού τό βάρος πάνω σ' ἐνα παλούκι πού είχε γιά μοχλὸ ἐνα κούτσουρο. Ὅστερα ἀπό προσπάθειες τριών ημερών ἡ κούραση και ἡ ὄργη τού θόλωσαν τό βλέμμα. Σκέψητηκε τότε μιά τελευταία μέθοδο γιά νά ριξει τό σκάφος στό νερό. Ἀφού δέν μπορούσε νά κάνει τήν Ἀπόδραση νά γλιστρήσει μέχρι τή θάλασσα, θά μπορούσε ίσως ν' ἀναγκάσει τή θάλασσα νά ἀνέθει μέχρι ἐκεί πάνω. Γι' αὐτό τό σκοπό ἀρκούσε νά σκάψει ἐνα είδος καναλιού πού, ξεκινώντας ἀπό τήν ἀκτή, θά προχωρούσε βαθαίνοντας κανονικά μέχρι τό μέρος ὅπου ναυπηγήθηκε τό καράβι. Κι αὐτό τελικά θά ἐγερνε και θά ἐπεφτε μές στό κανάλι πού ἡ παλιρροια κάθε μέρα θά τό πλημμύριζε κοχλάζοντας. Ἀμέσως ρίχτηκε στή δουλειά. Ἐπειτα, ὅταν τό πνεύμα του ἡρέμησε, ὑπολόγισε τήν ἀπόσταση πού χώριζε τό καράβι ἀπό τήν ἀκτή και κυριώς τό ύψος στό ὅποιο βρισκόταν σέ σχέση μὲ τήν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας. Τό κανάλι θά ἐπρεπε νά ἔχει 120 γιάρδες μήκος και νά χώνεται, μέσα στά βράχια τῆς ἀκτής, σε βάθος μεγαλύτερο ἀπό ἑκατό πόδια. Γιγάντιο ἐγχείρημα πού, στήν καλύτερη περίπτωση, όλα τά χρόνια πού τού ἐμεναν νά ζήσει, μάλλον δέ θά ἀρκούσαν γιά νά τό φέρει σέ πέρας. Ἐτσι τό παράτησε.

*

Γλοιώδεις κυματισμοί διαπερνούσαν τόν ύγρο βούρκο — πού πάνω του χόρευαν σύννεφο τά κουνούπια — κάθε φορά πού ἔνα ἀγριογούρουνο, ἔχοντας μόνο τό ψαρό του ρύγχος ἔξω ἀπό τό νερό, ἐρχόταν νά κολλήσει στό πλευρό τῆς μάνας του. Κάμποσα κοπάδια ἀγριογούρουνα είχαν ἐγκαταστήσει τό χοιρο-

στάσι τους στους βάλτους τής άνατολικής άκτής του νησιού και τις πιό ζεστές ώρες τής ημέρας έμεναν χωμένα έκει μέσα. Άλλα ένω ή γουρούνα, άποκαμωμένη μέσα στή φυτική άκινησία της, γινόταν ένα μέτη λάσπη, τά μικρά της ταράζονταν συνεχώς και τσακώνονταν άδιάκοπα βγάζοντας στριγκούς γρυλισμούς. Καθώς οι άκτινες του ήλιου άρχιζαν νά γέρνουν, ή γουρούνα άποτιναξε ξαφνικά τή νάρκη της και μέ μιά ισχυρή προσπάθεια σήκωσε τή μάζα της — λουσμένη στά νερά κι άστραφτερή — πατώντας σέ μιά στεγνή λουρίδα γής, ένω τά μικρά της τσαλαθουτούσαν μανιασμένα, στριγκλιζοντας και προσπαθούσαν νά ξεφύγουν άπο τό ρουφηγμα του βούρκου. Έπειτα όλο τό κοπάδι ξεμάκρυνε — μέ τή γουρούνα μπροστά και τά μικρά της στοιχισμένα τό ένα πίσω άπο τό άλλο — μέσα σ' ένα φοβερό θόρυβο άπο τσαλαπατημένους θάμνους και σπασμένα κλαδιά.

Έκεινη τή στιγμή ζωντάνεψε μέ τή σειρά του ένα άγαλμα άπο πηλό και γλιστρησε άναμεσα στά βούρλα. Ό Ροβινσώνας δέν ήξερε πιά πρίν άπο πόσο καιρού είχε άφήσει τό τελευταίο κουρέλι του στ' άγκαθια κάποιου θάμνου. Έξαλλου δέ φοβόταν πιά τό λιοπύρι, άφου μιά κρούστα άπο ξεραμένα περιττώματα κάλυπτε τήν πλάτη, τά πλευρά και τις γάμπες του. Τά γένια μπλέκονταν μέ τά μαλλιά και τό πρόσωπό του έξαφανιζόταν μέσα σ' αυτή τή δασιά μάζα. Τά χέρια του — σάν κούτσουρα — είχαν πάθει άγκυλωση και τά χρησιμοποιούσε μόνο γιά νά περπατάει στά τέσσερα, γιατί μόλις δοκίμαζε νά σταθεί όρθιος τόν έπιανε ιλιγγος. Ή άδυναμια του, ή γλύκα τής άμμου και τών βούρκων του νησιού, άλλα κυριώς τό σπάσιμο ένός μικρού έλατηριου μέσα στήν ψυχή του, τόν έκαναν νά μετατοπιζεται πιά μόνο σερνάμενος μέ τήν κοιλιά. Τώρα ήξερε πώς ο άνθρωπος μοιάζει μ' αύτούς πού πληγώθηκαν σ' έναν καθγά ή σ' έναν ξεσηκωμό και παραμένουν όρθιοι όση ώρα τό πλήθος τούς συγκρατει πιέζοντάς τους: μόλις όμως τό πλήθος σκορπίσει, γλιστρούν και σωριάζονται στό χώμα. Τό πλήθος τών άδελφών του, πού τόν είχε συντηρήσει μέσα στό γένος τών άνθρωπων

χωρίς κάν ο ίδιος νά τό πάρει χαμπάρι, είχε άπομακρυνθεί άπότομα άπο κοντά του, κι ένιωθε πώς μόνος του δέν είχε τή δύναμη νά σταθει στά πόδια του. Έτρωγε άκατανόμαστα πράγματα, μέ τή μύτη κολλημένη στό χώμα. Άποπατούσε όπου έβρισκε και σπάνια παρέλειπε νά κυλιστεί στίς μαλακές και χλιαρές άκαθαρσίες του. Μετακινούνταν όλο και λιγότερο και οι σύντομες τροχιές του τόν ξανάφερναν πάντα στό βούρκο. Έκει έχανε τό κορμί του και μέσα στό ύγρο και θερμό περιτύλιγμα τής λάσπης έλευθερωνόταν άπο τό βάρος του, ένω οι δηλητηριασμένες άναθυμιάσεις τών σάπιων, στεκάμενων νερών του σκότιζαν τό μυαλό. Μονάχα τά μάτια, ή μύτη και τό στόμα του ξενέριζαν μέσ' άπο ένα στρώμα φυσαλίδων και αύγων άπο θατράχια. Έλευθερος άπ' όλους τούς έπιγειους δεσμούς του, παρακολουθούσε μέσα σ' ένα άποχαυνωμένο ονειροπόλημα ξεφτίδια άναμνήσεων πού άναδύονταν άπο τό παρελθόν του και χόρευαν στόν ούρανό άναμεσα σέ περικοκλάδες άκινητων φύλλων. Ξανάθρισκε τίς πουπουλένιες ώρες πού είχε περάσει παιδι χωμένος στό βάθος του σκοτεινού μαγαζιού του πατέρα του, πού ήταν χοντρέμπορος μάλλινων και βαμβακερών ύφασμάτων. Τά στοιβαγμένα τόπια σχημάτιζαν γύρω του ένα είδος μαλακού κάστρου πού έπινε χωρίς διάκριση τούς ήχους, τό φώς, τά χτυπήματα και τά ρεύματα τού άέρα. Μέσα στήν κλειστή άτμοσφαιρα έπλεε μιά μυρωδιά άπο άκατέργαστο μαλλι, σκόνη και βερνίκι, πού άνακατευόταν μέ τή μυρωδιά άπο τό μπεντζουβί πού χρησιμοποιούσε χειμώνα-καλοκαίρι ο πατέρας Κρούνσος γιά νά καταπολεμάει ένα χρόνιο συνάχι. Σ' αύτόν τό δειλό και κρυουλιάρη άνθρωπάκο, πού πάντα ήταν παλουκωμένος στό πανύψηλο άναλόγιο του ή ήταν σκυμμένος μέ τά γυαλιά πάνω άπο τά τεφτέρια του, ο Ροβινσώνας νόμιζε πώς χρωστούσε μόνο τά κοκκινόξανθα μαλλιά του και πώς όλα τά ύπολοιπα τά κρατούσε άπο τή μάνα του, πού ήταν δυναμική γυναίκα. Ο βούρκος, άποκαλύπτοντας τίς ίκανότητές του γιά άναδιπλωση στόν έαυτό του και γιά παραίτηση μπροστά στόν έξωτερικό κόσμο, τόν δίδαξε πώς ήταν κάτι περισσότερο άπ'

όσο πιστευε ο γιός ένδος μικρού ύφασματέμπορου του Γιόρκ.

Στίς μακριές ώρες τών σκοτισμένων στοχασμών του, άνεπιυσσε μιά φιλοσοφία πού θά μπορούσε νά ήταν ή φιλοσοφία αύτού του σθησμένου άνθρωπου. Μόνο το παρελθόν ύπήρχε κι άξιζε νά σημειωθεί. Το παρόν δέν ίσχυε παρά μόνο ως πηγή άναμνήσεων, ως έργαστήριο του παρελθόντος. Ή ζωή είχε σημασία μόνο γιά ν' αύξανει αύτό το πολύτιμο κεφάλαιο του παρελθόντος. Έρχόταν τέλος ο θάνατος: κι αύτός δέν ήταν παρά ή άναμενόμενη στιγμή της άπολαυσης αύτού του σωρευμένου χρυσωρυχείου. Η αιώνιότητα μάς έχει δοθεί μέ σκοπό νά πάρουμε τή ζωή μας άπό τήν άρχη, πιό βαθιά, πιό προσεκτικά, μέ περισσότερη νοημοσύνη, πιό αισθητικά άπ' όσο ήταν δυνατό νά γίνει μέσα στό κλωτσοπάτημα του παρόντος.

*

Έτρωγε μιά τούφα κάρδαμο μέσα σέ μιά λαγκούνα, όταν άκουσε ξαφνικά άπό κάπου νά έρχεται μουσική. Άποκοσμη άλλα εύδιάκριτη, ήταν μιά ούρανια συμφωνία, μιά χωρωδία άπό κρυστάλλινες φωνές πού συνοδεύοταν άπό τις συγχορδίες τής· άρπας και τής διπλόχορδης θιόλας. Ο Ροβινσώνας σκέψητηκε πώς ήταν ή μουσική του ούρανού και πώς — άν δέν ήταν ήδη πεθαμένος — δέν τού έμενε πολλή ζωή άκομα. Όμως, σηκώνοντας τό κεφάλι, είδε ένα λευκό πανί νά προβάλλει στ' άνατολικά του όριζοντα. Μ' ένα πήδημα θρέθηκε στό καρνάγιο τής Απόδρασης όπου θρίσκονταν σκορπισμένα τά έργαλεια του κι είχε τήν τύχη νά θρεί σχεδόν άμεσως τό τσακμάκι του. Έπειτα όρμησε πρός τόν κουφίο εύκαλυπτο. Άναψε ένα δεμάτι ξερά κλαδιά και τό έσπρωξε πρός τήν κουφάλα πού έχασκε στή ριζά του κορμού, σύριζα στό χώμα. Άμεσως θγήκε ένας χειμαρρος στυφού καπνού, άλλα τό γερό φούντωμα πού προεξοφλούσε άργούσε νά φανεί.

Γιά ποιό λόγο έξαλου; Τό πλοιο είχε θάλει πλώρη γιά τό νησί κι άρμενίζε κατευθείαν πρός τόν Όρμο τής Σωτηρίας.

Χωρίς καμιά άμφιθολια θά έριχνε άγκυρα κοντά στήν παραλία κι άμεσως θά κατέβαζε μιά σκαμπαθία. Μέ γελάκια παρανοϊκού, ο Ροβινσώνας έτρεχε άπό έδω κι άπό έκει ψάχνοντας γιά ένα παντελόνι κι ένα πουκάμισο, πού τελικά τά θρήκε κάτω άπό τό σκαρί τής Απόδρασης. Έπειτα έτρεξε πρός τήν παραλία γδέρνοντας μέ τά νύχια τό πρόσωπό του και προσπαθώντας νά ξεμπλέξει τή συμπαγή χαίτη πού τό κάλυπτε. Σπρωγμένο άπό έναν καλό γαρμπή, τό καράβι λικνιζόταν μέ χάρη, γέρνοντας μέ όλα τά πανιά του πρός τ' άφρισμένα κύματα. Ήταν ένα ισπανικό γαλιόνι του παλιού καιρού, πού προορισμός του ήταν νά μεταφέρει στήν πατρίδα του πολύτιμα μέταλλα και πετράδια άπό τό Μεξικό. Τού Ροβινσώνα τού φαινόταν πώς τά θρεχάμενα — πού τώρα τά έβλεπε, κάθε φορά πού τά κύματα κατέβαιναν κάτω άπό τήν ίσαλο γραμμή — ήταν πραγματικά θαμμένα χρυσαφιά. Όλα του τά λάβαρα κυμάτιζαν στόν άνεμο και στήν άκιδα του μεγάλου καταρτιού πλατάγιζε μιά μακριά σημαία διχαλωτή, κίτρινη και μαύρη. Καθώς πλησιάζε, ο Ροβινσώνας διέκρινε πάνω στήν κουβέρτα, στό πρωραιο κατάστρωμα μέχρι και στά καμπούνια, ένα πλήθος λαμπερό. Όλα έδειχναν πώς μιά μεγαλόπρεπη γιορτή γινόταν πάνω στό καράβι. Η μουσική έρχόταν άπό μιά μικρή όρχηστρα έγχορδων και μιά χωρωδία παιδιών μέ λευκά φορέματα, πού ήταν συγκεντρωμένα στό κασάρο. Ζευγάρια χόρευαν μέ χάρη γύρω άπό ένα τραπέζι φορτωμένο μέ χρυσά και κρυστάλλινα σερβίτσια. Όμως κανείς δέ φαινόταν νά έχει δει τό ναυαγό, ούτε τήν παραλία, πού τώρα πιά θρισκόταν σέ λιγότερο άπό μιά γουμενιά άπόσταση. Τό καράβι είχε άλλάξει ρότα κι έπλεε πλάι στήν άκτη. Ο Ροβινσώνας τό άκολουθούσε τρέχοντας πάνω στήν άμμο. Ούρλιαζε, κουνούσε τά χέρια του, σταματούσε γιά νά μαζέψει βότσαλα πού τά πετούσε πρός τό καράβι. Έπεσε, σηκώθηκε, ξανάπεσε. Τό γαλιόνι έφτανε τώρα στό ύψος τών πρώτων άμμολοφων. Ο Ροβινσώνας θά ήταν άναγκασμένος νά σταματήσει μπρός στίς λαγκούνες πού διαδέχονταν τήν άμμουδιά. Ρίχτηκε στό νερό και κολύμπησε μ' όλες του τίς δυνάμεις πρός τό καράβι· τώρα

πιά δὲν έθλεπε παρά τους γοφούς του πρυμναίου κυτυστρώματος που ήταν ντυμένοι μέ μπροκάρ. Σὲ μιά ύπό τις μπουκυπόρτες που ἀνοιγαν στὸν ἔξωστη τῆς πρύμνης ἐνα νέο κορίτσι ἀκουμπούσε μὲ τους ἄγκώνες. Ὁ Ροβινσώνας ἔθλεπε τὸ πρόσωπο τού κοριτσιού μὲ μιὰ διαύγεια παρυισθησης. Πολὺ νέο, πολὺ τρυφερό, τρωτό, τού φαινότυν κιόλας σκυμμένο, ἀν καὶ τὸ φωτίζε ἐνα ἀχνό χαμόγελο, σκεφτικό κι ἐγκυταλειμμένο. Ὁ Ροβινσώνας γνώριζε αὐτὸ τὸ κορίτσι. Ἡταν σίγουρος γι' αὐτό. Όμως ποιό νά ταν, ποιό; Ἀνοιξε τὸ στόμα του γιά νά τὸ φωνάξει. Τὸ ἀλμυρό νερό πλημμύρισε τὸ λαιμό του. Ἐνα γλαυκό λυκόφως τὸν τύλιξε καὶ πρόφτυσε νά δει, γιά μιὰ στιγμή, τὴν γκριμάτσα ἐνός μικρού σαλαχιού που ἐφευγε κολυμπώντας πρὸς τὰ πίσω.

*

Μιὰ στήλη φωτιάς τὸν τράβηξε ἀπὸ τὴ νάρκη του. Πόσο κρύωνε! Ἡταν δυνατό ἡ θάλασσα νά τὸν είχε ξεθρύσει γιά δεύτερη φορά στὴν ίδια ἀκτή; Ἐκεὶ πάνω, στὸν κάβο τῆς Δυτικῆς Ἀκτῆς, ὁ εὐκάλυπτος λαμπάδιαζε σάν δαυλός μέσα στὴ νύχτα. Ὁ Ροβινσώνας κατευθύνθηκε τρεκλιζοντας πρὸς τὸ μέρος τῆς θερμῆς καὶ φωτεινῆς ἑστίας.

Ἐτσι λοιπόν, τούτο τὸ σημάδι που θὰ ἐπρεπε νά συρώνει τὸν ὥκεανό, νά σημάνει συναγερμό σ' ὅλοκληρη τὴν οἰκουμένη, δὲν είχε καταφέρει νά προσελκύσει παρά μόνο τὸν ίδιο, καὶ μόνο αὐτὸν· τὶ ρεζιλίκι.

Πέρασε τὴ νύχτα ζαρωμένος ἀνάμεσα στὰ χόρτα, μὲ τὸ πρόσωπο στραμμένο πρὸς τὸ πυρακτωμένο σπήλαιο που ἔχασκε στὴ βάση του δέντρου· κάθε φορά που ἡ θερμότητα μειώνόταν πλησιάζε σὲ τούτη τὴν ἑστία, ποὺ ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ τὴ διέσχιζαν ξαφνικές ἀστραφτερὲς ἀνταύγειες. Κατὰ τὸ χάραμα κατάφερε νά δώσει ἐνα ὄνομα στὸ κορίτσι τού γαλιονιού. Ἡταν ἡ Λούσυ, ἡ μικρή ἀδελφή του που είχε πεθάνει νέα, στὴν ἐφηβεία της, ἐδὼ καὶ πάρα πολλὰ χρόνια. Ἐτσι, χωρίς ἀμφιθο-

λια, τούτο τὸ καράβι ἐνός ἄλλου αἰώνα ἡταν προϊὸν μιὰς παραλογισμένης φαντασίας.

Σηκώθηκε καὶ κοίταξε τὴ θάλασσα. Αὐτή ἡ μεταλλικὴ πεδιάδα, ποὺ τώρα τὴν κάρφωναν τὰ πρώτα βέλη τού ἡλιου, είχε γίνει ὁ πειρασμός του, ἡ παγίδα του, τὸ ὄπιό του. Λίγο ἐλειψε — ἀφού πρώτα τὸν είχε ἔξευτελίσει — νά τὸν παραδώσει στὸ ζόφο τῆς παράνοιας. Ἐπρεπε ἐπὶ ποινὴ θανάτου νά βρει τὴ δύναμη νά τὴν ξεκολλήσει ἀπὸ πάνω του. Τὸ νησί ἡταν πίσω του, τεράστιο καὶ παρθένο, γεμάτο περιορισμένες ύποσχέσεις καὶ αὐστηρά μαθήματα. Θά ξανάπαιρνε τὴ μοίρα στὰ χέρια του. Θά δούλευε. Θά ἐκπλήρωνε — δίχως πιά νά ὀνειρεύεται — τὰ καθήκοντα τού γάμου μὲ τὴν ἀδυσώπητη σύζυγο του, τὴ μοναξιά.

Γυρίζοντας τὴν πλάτη στὸ ἀνοιχτὸ πέλαγος, χώθηκε στὸ σπαρμένο μὲ ἀσημένια γαιδουράγκαθα γούπατο ποὺ ὀδηγούσε πρὸς τὸ κέντρο τού νησιού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ III

Ο Ροβινσώνας άφιέρωσε τις έπόμενες θδομάδες στή μεθοδική έξερεύνηση και τήν άπογραφή τών πόρων του νησιού. Άπαριθμησε τά φυτά που τρώγονταν, τά ζώα που μπορούσαν νά του προσφέρουν κάποια βοήθεια, τις πηγές, κάθε φυσικό κατάλυμα. Εύτυχώς τό ναυάγιο τής *Birgyniaς* — άν κι όλόκληρα κομμάτια από τό σκαρι και τήν κουθέρτα είχαν έξαφανιστεί — δὲν είχε άκομα ύποκυψει ἐντελώς στις βίαιες ἀλλαγές του καιρού τών προηγούμενων μηνών. Τά σώματα του καπετάνιου και του ναύτη είχαν κι αύτά παρασυρθεί. Ο Ροβινσώνας χάρηκε γι' αύτό ἀλλά ταυτόχρονα ἐνιωσεις ἐντονες τύψεις. Τους είχε ύποσχεθει ἐνα μνήμα και θά έξοφλουσε τήν ύπόσχεσή του μόνο άν τους ἔχτιζε ἐνα κενοτάφιο. Ἐγκατέστησε τή γενική ἀποθήκη του στή σπηλιά που ἀνοιγόταν στό βράχο, στό κέντρο του νησιού. Μετέφερε ἑκεί, ὁ, τι κατάφερε νά ξεκολλήσει από τό ναυάγιο. Δὲν πετούσε τίποτα που ἡταν δυνατό νά μεταφερθεί, γιατί άκομα κι ἔκεινα τό ἀντικείμενα που ἐλάχιστα μπορούσαν νά χρησιμοποιηθούν διατηρούσαν στά μάτια του τήν ἀξια κάποιων λειψάνων τής ἀνθρώπινης κοινότητας από τήν ὅποια ὁ ίδιος είχε ἔξοριστει. Αφού ἀποθήκευσε τά συράντα βαρέλια μαύρο μπαρούτι στό βάθος τής σπηλιάς, τοποθέτησε άκομα τρεις κασέλες ρούχα, πέντε σακιά δημητριακά, δυό καλάθια μέ πιάτα, μαχαιροπήρουνα κι ἀσημικά, κάμποσα ζεμπίλια μέ ἐτερόκλητα ἀντικείμενα — καντηλέρια, σπιρούνια, χρυσαφικά, μεγεθυντικούς φακούς, γυαλιά, σουγιάδες, θαλάσσιους χάρτες, καθρέφτες, ζάρια, μαγκούρες, κλπ. — διάφορα δοχεία, ἐνα κασόνι μέ ἐργαλεία — παλαμάρια, τροχαλίες, φανάρια, καθίλιες, χάρακες, πλωτήρες, κλπ. — τέλος ἐνα κασονάκι μέ

χρυσά, ἀσημένια και χάλκινα νομίσματα. Τά βιβλια που βρήκαν σκορπισμένα μέσα στις καμπίνες είχαν τόσο πολὺ χαλάσει ἀπό τό νερό τής θάλασσας και τής βροχής που τό κείμενο είχε σβηστει· ομως λογάριασε πώς, ἀν τά στέγνωνε στόν ήλιο, θα μπορούσε νά χρησιμοποιησει τις λευκές σελίδες τους γιά να κρατάει τό ημερολόγιο του — ύπο τόν όρο φυσικά πώς θα ἐβρισκε κάποιο ύγρο που θά μπορούσε ν' ἀντικαταστήσει το μελάνι. Τούτο τό ύγρο του τό προμήθεψε ἀναπάντεχα ἐνα ψάρι που έβριθε γύρω από τόν κάθο του Λεβάντε. Ο διόδους — φοθερός γιά τά ισχυρά πριονωτά σαγόνια του και γιά τ' ἀγκάθια που ὄρθωνται στό κορμί του σε περιπτωση συναγερμού και μέ τό τσιμπημά τους φέρνουν φαγούρα — ἔχει τήν περιεργή ιδιότητα, ὅποτε θέλει, νά φουσκώνει μέ ἀέρα και νερό και να γίνεται στρογγυλός σάν μπαλάκι. Ο ἀέρας που ρουφάει συγκεντρώνεται στήν κοιλιά του, και τότε κολυμπάει μέ τήν πλάτη χωρίς νά ἐνοχλείται καθόλου ἀπ' αύτή τήν ἐκπληκτική στάση. Τσιγκλώντας μ' ἐνα μπαστούνι ἐνα ἀπ' αύτά τά ψάρια που ἔθαλασσα τό είχε ἔβράσει στήν ἀμμο, ο Ροβινσώνας παρατήρησε πώς ὁ, τι ἔρχόταν σε ἐπαφή μέ τήν πλαδαρή ἡ χαλαρή κοιλιά του ἐπαιρνε ἐνα χρώμα κρεμεζί, ἔξαιρετικά ἀνθεκτικό. Έχοντας ψαρέψει μεγάλες ποσότητες από αύτά τά ψάρια που γευόταν τή σάρκα τους — ντελικάτη και σφιχτή σάν τού κοτόπουλου — ἐστιψε μέσα σ' ἐνα κομμάτι πανι τήν ινώδη ψλη που ἔκκρινόταν από τους πόρους τής κοιλιάς τους και μάζεψε ἐτσι ἐνα βάμμα βρωμερό, που ἐδινε ὁμως ἐνα θαυμάσιο κόκκινο. Βιάστηκε τότε νά ξύσει κατάλληλα ἐνα φτερό από γύπα και σκέφτηκε ὅτι θά ἐκλαιγε ἀπό χαρά χαράζοντας τις πρώτες λέξεις σ' ἐνα φύλλο χαρτί. Ξαφνικά τού φαινόταν πώς είχε μισοξεκολλήσει από τήν ἀβύσσο τής κτηνωδίας ὅπου ἡταν βυθισμένος και πώς ἐπέστρεψε στόν κόσμο του πνεύματος ἐκπληρώνοντας αύτή τήν ιερή πράξη: νά γράφει. Από ἔκεινη τήν ημέρα κι ὑστερα, ἀνοιγε σχεδόν καθημερινά τό ημερολόγιο καταστρώματος και σημειώνε όχι τά μικρά και μεγάλα γεγονότα τής ψλικής του ζωής — αύτό δὲν τόν ἐνδιέφερε καθόλου —

άλλα τους στοχασμούς του, την έξελιξη τής έσωτερικής του ζωής, ή άκομα τις άναμνήσεις πού τού έρχονταν από τὸ παρελθόν και τις σκέψεις πού τού ένέπνεαν.

Αρχιζε μιά νέα έποχή ή, πιο σωστά, ύστερα από τόσες όλιγωριες πού τόν έκαναν νά ντρέπεται και πού προσπαθούσε νά τις ξεχάσει, άρχιζε ή πραγματική ζωή του στὸ νησί. Γιαυτό κι όταν αποφάσισε έπιτελους νά έγκαινιάσει τὸ ήμερολόγιο, λιγό τόν ένδιεφερε τὸ γεγονός πώς τού ήταν άδύνατο νά υπολογίσει τὸ χρόνο πού είχε κυλήσει από τότε πού ναυάγησε ἡ *Βιργινία*. Αύτη είχε συμβει στις 30 Σεπτεμβρίου 1759, γύρω στις δύο ή ώρα τη νύχτα. Ἀνάμεσα σ' αὐτή τήν ήμερομηνία και στήν πρώτη μέρα πού σημειώσε με μιά χαρακία στὸν κορμὸ ένός ξερού πεύκου, μεσολαβούσε μιά άκαθόριστη διάρκεια, άπροσδιόριστη, γεμάτη σκοτάδια και λυγμούς, μέ τέτοιο τρόπο πού ὁ Ροθινσώνας — καθώς τόν χώριζε ή θάλασσα — βρισκόταν ξεκομμένος από τὸ ήμερολόγιο τῶν ἀνθρώπων κι ήταν ύποχρεωμένος νά ζήσει πάνω σέ μιά νησίδα τού χρόνου. σ' ένα νησί μέσα στὸ χώρο.

Αφιέρωσε κάμποσες μέρες γιά νά σχεδιάσει ένα χάρτη τού νησιού, πού στή συνέχεια τόν συμπλήρωνε και τόν πλούτιζε άναλογα μέ τις έξευρενήσεις του. Τέλος, πήρε τήν απόφαση νά ξαναθαφτίσει τούτη τή γή πού τήν πρώτη μέρα τήν είχε φορτώσει μὲ τὸ θαρύ σάν όνειδος όνομα «νησὶ τῆς Ἐρημίας». Διαβάζοντας τήν Ἀγια Γραφή είχε ἐντυπωσιαστεί από τή θαυμαστή παραδοξολογία τής θρησκείας, πού θεωρεί τήν απέλπισια ἀσυγχώρητο ἀμάρτημα και τήν ἐλπίδα μια από τις τρεις θεολογικές ἀρετές, κι έτσι αποφάσισε πώς — από ἐκείνη τήν ήμέρα κι ἐπειτα — τὸ νησὶ θά όνομαζόταν *Σπεράντζα*, όνομα μελωδικό κι ἡλιόλουστο, τό όποιο ἀλλωστε άνακαλούσε τήν ἐντελώς θέθηλη ἀνάμνηση μιάς φλογερῆς Ἰταλίδας πού είχε γνωρίσει πρίν από καιρό, όταν ήταν φοιτητής στὸ πανεπιστήμιο τού Γιόρκ. Ή ἀπλότητα και τό βάθος τής εὐλάθειάς του συμβιάζονταν μ' αὐτοὺς τοὺς συνειρμούς, πού ένα πνεύμα πιὸ ἐπιφανειακό θά τοὺς ἐκρινεθείσης φέρειν. Επιπλέον, όταν κοίταζε μ'

έναν όρισμένο τρόπο τὸ χάρτη τού νησιού, πού τόν είχε σχεδιάσει κατά προσέγγιση, νόμιζε πώς διέκρινε τό προφίλ ένός άκεφαλου γυναικείου σώματος, ναι, μιὰ γυναικα καθιστή, μέ τις γάμπες μαζεμένες, σέ μιὰ στάση όπου κανεὶς δὲ θά μπορούσε νά ξεχωρίσει τό στοιχείο τής ύποταγής, τού φόβου ή τής ἀπλῆς ἐγκατάλειψης. Αύτή η ίδεα τού πέρασε γιά μιὰ στιγμή από τὸ μυαλό, ύστερα τού έφυγε. Θά τού ξαναρχόταν.

Ἡ έξέταση τῶν σακιών μέ τό ρύζι, τό στάρι, τό κριθάρι και τό καλαμπόκι πού είχε περισώσει από τή *Βιργινία* τού ἐπιφύλαξε μιὰ βαθιά απογοήτευση. Τὰ ποντίκια και οι σιταρόψυρες είχαν καταβροχθίσει ένα μέρος κι είχαν ἀφῆσει τά φλούδια ἀνακατωμένα μὲ ποντικούραδα. Ἐνα ἄλλο μέρος είχε μουσκέψει από τό νερό τής βροχής και τής θάλασσας κι είχε φαγωθεὶ από τή μούχλα. Ἐνα έξαντλητικό ξεδιάλεγμα, σπυρι-σπυρι, τού ἐπέτρεψε τελικά νά περισώσει — έξω από τό ρύζι πού ήταν ἀνέπαφο ἀλλά πού δέν μπορούσε νά τό καλλιεργήσει — δέκα γαλόνια στάρι, έξι γαλόνια κριθάρι και τέσσερα γαλόνια καλαμπόκι. Ἀπαγόρευσε στὸν ἔαυτό του νά καταναλώσει και τό παραμικρό τμῆμα σταριού. Ἡθέλε νά τό σπείρει όλο, γιατὶ ἐδινε απειρή ἀξία στό ψωμί — σύμβολο ζωῆς, μοναδικὴ τροφή πού ἀναφέρεται στὸ *Πάτερ Ημών* — ὥπως και σέ καθετί πού μπορούσε ἀκόμα νά τόν ἐπανασυνδέσει μὲ τήν ἀνθρώπινη κοινότητα. Νόμιζε ἐπισής πώς αὐτό τό ψωμὶ πού θά τού ἐδινε ή γή τής *Σπεράντζας* θά ήταν ή ἀπτή ἀπόδειξη ότι τόν είχε νιοθετήσει, ὥπως κι αὐτός είχε νιοθετήσει τούτο τό χωρίς όνομα νησὶ όπου τόν ἐρίζε ή τύχη.

Μιὰ μέρα πού ό ἀνεμος φυσούσε από τά δυτικά, ἐθαλε φωτιά σέ μερικά στρέμματα λιθάδι στήν ἀνατολική ἀκτή τού νησιού και βάλθηκε νά ὄργωνε τή γή και νά τή σπέρνει μὲ τά γεννήματα. Γι' αὐτή τή δουλειά χρησιμοποιήσε μιὰ τσάπα πού είχε φτιάξει από ἐνα σιδερένιο ἐλάσμα τής *Βιργινίας*, ἀφού προηγούμενα τού είχε κάνει μιὰ τρύπα, ἀρκετά φαρδιά ὥστε νά χωράει ένα στυλιάρι. Ὑποσχέθηκε στὸν ἔαυτό του νά δώσει σ' αὐτή τήν πρώτη σπορά τό νόημα μιάς κρισης γιά τό ἐργο τῶν

χεριών του που θά έβγαινε μέσ' από την ίδια τή φύση, δηλαδή από τό Θεό.

Ανάμεσα στά ζώα του νησιού τά πιο χρήσιμα θά ήταν σιγουρά οι κατσίκες και τά κατσικάκια που κατά κοπάδια τριγυρούνσαν έλευθερα έδω κι έκει, άρκει βέβαια νά κατάφερνε νά τά έξημερώσει. Όμως, άν και οι κατσίκες τόν άφηναν άρκετά εύκολα νά τις πλησιάσει, ώστόσο άμυνονταν άγρια μόλις άπλωντε χέρι πάνω τους κι έπιχειρούσε νά τις άρμεξει. Κατασκεύασε λοιπόν μιά μάντρα δένοντας οριζόντια — πάνω σε παλούκια μπηγμένα στό χώμα — μικρά κοντάρια, που κατόπιν τά έντυνε μέση σφιχτοπλεγμένες λιάνες. Πρώτα έκλεισε στή μάντρα μικρά κατσικάκια που μέ τις φωνές τους τράβηξαν και τις μανάδες τους. Έπειτα ό Ροθινσώνας άμολησε τά μικρά και περίμενε άρκετές μέρες, μέχρις ότου τά μαστάρια τους άρχισαν νά πονούν τόσο τις κατσίκες ώστε ν' άνεχονται χωρίς φασαρία τό άρμεγμα. Μ' αὐτό τόν τρόπο δημιούργησε τόν πυρήνα μιάς στάνης, που τήν είχε μισακή μέ τό νησί όπως και τά γεννήματα που έσπειρε στή γή του. Σάν τήν άνθρωπότητα, πέρασε κι αύτος άπό τό στάδιο του κυνηγιού και τής συλλογής καρπών στό στάδιο τής γεωργίας και τής κτηνοτροφίας.

Κι όμως, γιά νά πάρει τό νησί τήν όψη μιάς άγριας γής που πρώτα κατάφερε νά τήν έξουσιάσει κι ύστερα νά τή δαμάσει και νά τή μετατρέψει σ' ένα έντελώς άνθρωπινο περιβάλλον, έπρεπε νά γίνουν άκομα πολλά. Δέν περνούσε μέρα χωρίς κάπιο συμβάν, έξαιρετικό ή άπαισιο, νά τού άναζωπυρώνει τήν άγωνια που είχε γεννηθεί μέστα του τή στιγμή που — καταλαβαίνοντας ότι είναι ό μόνος έπιζων του ναυάγιου — αισθάνθηκε πώς ή άνθρωπότητα τόν άφησε όρφανό. Τό συναίσθημά τής έγκαταλειψης, που στή θέα τών καλλιεργημένων χωραφιών, τής στρούγκας μέ τις κατσίκες, τής τάξης που έπικρατούσε στήν άποθήκη, τής έπιβλητικής όψης του όπλοστάσιου, είχε τελικά καταλαγιάσει, τού άνεβηκε στό λαιμό και τόν έπνιξε όταν τσάκωσε μιάν έμπουσα γαντζωμένη στόν τράχηλο ένός κατσικιού, τήν ώρα που τού ρούφαγε τό αίμα. Οι δυό νυχάτες κι

όδοντωτές φτερούγες τού τέρατος σκέπαζαν σάν σάθανο τό ζωάκι πού τρικλίζε από τήν άδυναμια. Μιά άλλη φορά, ένω μάζευε κοκχύλια σε κάτι βράχια μισοσκεπασμένα από τή θάλασσα, δέχτηκε κατάμουτρα έναν πίδακα νερού. Έχοντάς τα λίγο χαμένα από τό ξάφνιασμα, έκανε μερικά βήματα, άλλα άμεσως τόν σταμάτησε ένας δεύτερος πίδακας πού τώρα μέ διαβολική άκριβεια τόν πέτυχε στό πρόσωπο. Άμεσως ή παλιά, γνωστή άγωνια — πού τόσο τή φοβόταν — τού έσκισε τά σπλάχνα. Και τό σφίξιμο δέ χαλάρωσε έντελως ούτε κι όταν άνακάλυψε σ' ένα από τά γυρίσματα τού βράχου, ένα μικρό γκριζο χταπόδι πού είχε τήν έκπληκτική ικανότητα νά πετάει νερό, χάρη σ' ένα είδος σιφονιού τού όποιου μπορούσε νά μεταβάλλει τή γωνία σκόπευσης.

Στό τέλος τό πήρε απόφαση πώς δέ θά μπορούσε ν' αποφύγει τήν άδυσωπητή έπιτήρηση τού «διοικητικού του συμβουλίου»: έτσι συνέχιζε νά άποκαλει τήν ομάδα τών όρνιων που έμοιαζε νά είναι άφοσιωμένη στό πρόσωπό του. Όπου κι άν πήγαινε, ό,τι κι άν έκανε, ήταν έκει, καμπούρικα, βρογχοκηλικά και μαδημένα, παραμονεύοντας όχι βέβαια τό δικό του θάνατο, όπως νόμιζε τίς στιγμές πού τόν έπιανε κατάθλιψη, άλλα τ' αποφάγια πού έσπερνε κατά τή διάρκεια τής ήμερας. Κι όμως, άν και είχε λιγο-πολύ αποδεχτεί τήν παρουσία τους, δύσκολα ύπεφερε τό θέαμα τών σκληρών και σιχαμερών ήθων τους. Οι έρωτές τους — έρωτες λάγνων γερόντων — πρόσθαλαν τήν άναγκαστική του άγνοτητα. Θλιψη κι άγανάκτηση γέμιζε τήν καρδιά του όταν έβλεπε τό άρσενικό, ύστερα από μερικά γκροτέσκα σκιρτήματα, νά τσαλαπατάει τό θηλυκό κι έπειτα νά μαγκώνει μέ τό άγκυλωτό του ράμφος τό φαλακρό κι αιματόχρωμο λαιμό τής συντρόφισάς του ένω οι κώλοι τους έφαρμοζαν σ' ένα αισχρό γαμήσι. Μιά μέρα παρατήρησε πώς οι άλλοι γύπες είχαν πάρει στό κυνήγι ένα μικρόσωμο κι ίσως πιο νέο γύπα και τόν συγύριζαν. Μέ τά ράμφη τους τόν είχαν ταράξει στις τσιμπιές, τόν χαστούκιζαν μέ τις φτερούγες τους, τόν έσπρωχναν και τέλος τόν στρίμωξαν σ' ένα βράχο. Υστερα

τὰ καψόνια ξαφνικά σταμάτησαν, λές και τὸ θύμα είχε ζητήσει χάρη ἡ είχε δηλώσει πώς ύποχωρεὶ στις ἀπαιτήσεις ποὺ πρόβαλαν οἱ διώκτες του. Ἀμέσως ὁ μικρός γύπας τέντωσε τὸ λαιμό ίσα στὸ χώμα, ἐκανε τρία μηχανικά βήματα, ύστερα στάθηκε κι ἐνώ ταραζόταν ἀπὸ σπασμούς, ἐκανε ἐμετό πάνω στὰ χαλίκια ἑνα σωρὸ ἀπὸ σάπια, μισοχωνεμένα κρέατα — ισως κάποιο μοναχικό συμπόσιο, ὅπου γιά κακή του τύχη οἱ ὄμόγενοι του τὸν είχαν συλλάθει ἐπ' αὐτοφώρῳ. Τὰ ὄρνια ρίχτηκαν στις ἀκαθαρσίες και μὲ σπρωξιές τις καταθρόχθισαν.

Ἐκείνο τὸ πρωὶ ὁ Ροθινσώνας είχε σπάσει τὴν τσάπα του κι ἀφῆσε νὰ τοὺ φύγει ἡ κατσίκα ποὺ κατέθαζε τὸ περισσότερο γάλα. Αὐτὴ ἡ σκηνὴ τὸν ἀποτέλειωσε. Γιὰ πρώτη φορά ύστερα ἀπὸ μήνες λιγοψύχησε κι ὑπέκυψε στὸν πειρασμὸ τού βούρκου. Παίρνοντας γιά μιὰ ἀκόμα φορά τὸ μονοπάτι τῶν ἀγριογύρουνων ποὺ ὀδηγούσε στοὺς βάλτους τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς, ξαναβρήκε τὸ λασπερὸ νερόλακκο ὅπου τὸ λογικὸ του είχε ἡδη τὸσες φορές μπατάρει. Ἐθγαλε τὰ ρούχα του κι ἀφῆκε νὰ γλιστρήσει στὴν υγρὴ λάσπη.

Μές στις μεφιτικές ἀναθυμιάσεις ὅπου στριφογύριζαν σύννεφο τὰ κουνούπια, σιγά-σιγά χαλάρωσε ὁ κλοιός τῶν χταποδιών, τῆς ἐμπουσας και τῶν ὄρνιων ποὺ στοιχειωναν τὸ νοὺ του. Ὁ χρόνος κι ὁ χώρος διαλύονταν, κι ἑνα πρόσωπο σχεδιάστηκε στὸ θολὸ, πλαισιωμένο μὲ φυλλώματα οὐρανὸ· δὲν ἐθλεπε τὶποτε ἀλλο. Ἡταν ξαπλωμένος σὲ μιὰ παιδικὴ κούνια, σκεπασμένη μ' ἔναν οὐρανὸ ἀπὸ μουσελίνα. Μονάχα τὰ χεράκια του ἐθγαιναν μέσ' ἀπὸ τὰ λευκὰ σάν κρίνα σπάργανα ποὺ τὸν τύλιγαν ἀπὸ τὴν κορυφὴ μέχρι τὰ νύχια. Γύρω του τὸ σούσουρο ἀπὸ τὶς κουβέντες και τοὺς σπιτικοὺς θορύβους συνέθετε τὴν οἰκεία ἀτμόσφαιρα τού πατρικού του. Ἡ σταθερὴ και καμπανιστὴ φωνὴ τῆς μάνας του ἐναλλασσόταν μὲ τὸ πάντα παραπονιάρικο φάλτσο του πατέρα του και μὲ τὰ γέλια ποὺ ἐκαναν οἱ ἀδελφές και οἱ ἀδελφοὶ του. Δὲν καταλάθαινε τὶ λεγόταν κι οὔτε προσπαθούσε νὰ καταλάθει. Τότε ἀκριβώς οἱ κεντημένες πτυχές τραβήχτηκαν και πλαισιωσαν τὸ φίνο πρόσωπο τῆς

Λούστης ποὺ τὸ ἐκαναν ἀκόμα πιὸ λεπτὸ δυό βαριές μαύρες κοτσίδες· ή μιὰ κύλησε πάνω στὴν κουβέρτα ποὺ σκέπαζε τὰ πόδια του. Μιὰ ἀδυναμία σπαραχτικὰ γλυκιά πλημμύρισε τὸν Ροθινσώνα. Ἐνα χαμόγελο σχηματίστηκε στὸ στόμα του ποὺ ξενέριζε ἀνάμεσα στὰ χόρτα ποὺ σάπιζαν και στὰ νούφαρα. Ἐκεὶ πού ἐνωναν τὰ χειλὶ του, είχε κολλήσει τὸ καστανὸ σώμα μιάς μικρής θδέλλας.

*

Ἡμερολόγιο καταστρώματος. — Κάθε ἀνθρωπος ἔχει τὴ νοσηρὴ κλίση του. Ἡ δικιὰ μου κατεβαίνει πρὸς τὸ βούρκο. Πρὸς τὰ ἐκεὶ μὲ διώχνει ἡ Σπεράντζα ὅταν γίνεται κακιά και μοὺ δείχνει τὸ βάρθαρο πρόσωπὸ της. Ὁ βούρκος είναι ἡ ἡττα μου, τὸ βίτσιο μου. Ἡ νίκη μου είναι ἡ ἡθικὴ τάξη ποὺ ὄφειλω νὰ ἐπιβάλω στὴ Σπεράντζα ἐναντίον τῆς φυσικῆς της τάξης, ποὺ δὲν είναι παρὰ τὸ ἄλλο ὄνομα τῆς ἀπόλυτης ἀταξίας. Τώρα ξέρω πὼς ἐδὼ τὸ ζήτημα δὲν είναι ἀπλὰ νὰ ἐπιβιώσω. Ἡ ἐπιβιώση είναι θάνατος. Ὑπομονετικά κι ἀκατάπαυστα πρέπει νὰ οικοδομώ, νὰ ὄργανώνω, νὰ βάζω τάξη. Κάθε σταμάτημα είναι ἑνα βήμα πρὸς τὰ πίσω, ἑνα βήμα πρὸς τὸ βούρκο.

Οι ἔξαιρετικὲς περιστάσεις κάτω ἀπὸ τὶς ὅποιες ζώ, νομίζω πὼς δικαιολογούν ἀρκετὲς ἀλλαγές στὶς ἀπόψεις μου, κυρίως σὲ ζητήματα θρησκευτικὰ και ἡθικὰ. Διαβάζω καθημερινὰ τὴ Βίθλο. Ἐπιπλέον, κάθε μέρα ἀκούω εὐλαβικά τὴ φωνὴ τῆς σοφίας ποὺ μιλάει μέσα μου, ὅπως και σὲ κάθε ἀνθρωπο. Μερικές φορές τὰ νέα πράγματα ποὺ ἀνακαλύπτω μὲ τρομάζουν κι ὄμως τὰ δέχομαι, γιατὶ καμιὰ παράδοση δὲν μπορεῖ νὰ ὑπερισχύσει τὴς φωνῆς τού. Ἄγιον Πνεύματος ποὺ βρίσκεται μέσα μας.

Ἡ παιδεία μου μ' ἐκανε νὰ βλέπω μέσα στὸ βίτσιο τὸ

πλεόνασμα, τὰ πλούτη, τὴν ἀκολασία, τὴν ἐπίδειξη τοῦ περισσεύματος· σ' αὐτά. ἡ ἀρετὴ ἀντιπρέθετε τὴν τυπεινοφροσύνη, τὴν ἀφύνει, τὴν αὐταπάρνηση. Βλέποι καθαρὰ ὅτι αὐτὸ τὸ εἰδος τῆς ἡθικῆς ειναι μιὰ πολυτέλεια που θὰ μὲ σκότωνε, ἀν iσχυριζόμον τὸ θά πορευτώ σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες τῆς. Ἡ κατάστασή μου μού ὑπαγορεύει νὰ βάλω ἑνα σὺν στὴν ἀρετῇ κι ἑνα πλήν στὸ βίτσιο και νὰ ὄνομάσω ἀρετὴ τὸ θάρρος, τὴν κατύφυση τοὺς ἔμυτοὺς μου, τὴν κυριαρχία πάνω στὰ πράγματα. Και βίτσιο τὴν παραίτηση, τὴν ἐγκατάλειψη, τὴν παραχώρηση, μὲ δύο λόγια τὸ βούρκο. Ἰσως χρειάζεται νὰ ἐπιστρέψουμε — πέρα ἀπὸ τὸ χριστιανισμό — σὲ μιὰ ἀρχαὶ θεώρηση τῆς ἀνθρώπινης σοφίας και ν' ἀντικαταστήσουμε τὴν ἀρετὴ μὲ τὴν ἀνδρεία. Ὁμως ἡ βαθύτερη ούσια ἐνὸς ὄρισμένου χριστιανισμού ειναι ἡ ριζικὴ ἀποποίηση τῆς φύσης και τῶν πραγμάτων, αὐτὴ ἡ ἀρνητικὴ στάση που κριτούσα τόσον καιρὸ ἀπέναντι στὴ Σπεράντζα και που λίγο ἐλειψε νὰ γίνει ἡ αἰτία τού χαμού μου. Ἀντίθετα, θὰ θριαμβεύσω πάνω στὴν πτώση μου στὸ μέτρο που θὰ μάθω ν' ἀποδέχομαι τὸ νησὶ και θὰ γίνομαι ικανὸς νὰ μὲ ἀποδεχτεί.

*

Οσο ἡ πίκρα ποὺ τού είχε ἀφήσει ἡ ἀποτυχία τῆς Ἀπόδρασης καταλάγιαζε μέσα του, ὁ Ροβινσώνας σκεφτόταν όλο και πιὸ πολὺ τὰ πλεονεκτήματα που θὰ ἀντλούσε ἀπὸ τὴν κατασκευὴ μιὰς βαρκούλας που χάρη σ' αὐτὴ θὰ μπορούσε νὰ ἐξερευνήσει κυρίως τις ἀκτές τού νησιού που δὲν ήταν προσιτὲς ἀπὸ τὸ ἐσωτερικό. Βάλθηκε λοιπὸν νὰ σκάβει τὸν κορμὸ ἐνὸς πεύκου μὲ σκοπὸ νὰ φτιάξει μιὰ μονοξυλὴ πιρόγα. Δούλευε μὲ τὸ τσεκούρι, ἀργά και μονότονα, ὥρισμένες ώρες κάθε μέρα, χωρὶς τὸν πυρετό που τὸν είχε πιάσει ὅταν ἐχτίζε τὴν Ἀπόδραση. Στὴν ἀρχὴ σκέφτηκε ν' ἀνάψει μιὰ φωτιά κάτω ἀπὸ τὸν κορμό, στὸ μέρος που ἦθελε νὰ τὸν σκάψει, ὥμως φοβήθηκε

μήπως τὸν ἀπανθρακώσει ὀλόκληρο κι ἐτσι περιορίστηκε ν' ἀπλώνει τὴ θράκα στὴν κοιλότητα που ἡδη είχε ἀρχίσει νὰ σχηματίζεται. Ἀφού τὴν τόρνεψε κατάληλα, τὴ σκάλισε, ἐδώσε σχῆμα στὸ σκαρί της και τὴ λειανε μὲ ψιλὴ ἀμμο, ἡ βαρκούλα ἐγίνε ἀρκετά ἐλαφριά, ώστε νὰ μπορεῖ νὰ τὴ σηκώνει μὲ τὰ χέρια του, νὰ τὴν περνά πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι και τοὺς ὠμοὺς του κι ἐτσι κουκουλωμένος νὰ τὴ μεταφέρει ἀνετα. Ἡ μέρα που γιὰ πρώτη φορά τὴν είδε νὰ χορεύει πάνω στὰ κύματα, σὰν τὸ πουλάρι στὸ λιβάδι, ἡταν γιὰ τὸν Ροβινσώνα μέρα γιορτῆς. Ἐχοντας ἐγκαταλείψει τελείως τὴ λύση τού πανιού ἐξαιτίας μιὰς προκατάληψης που προερχόταν ἀπὸ τὴν ἀνάμνηση τῆς ὑπερβολικά φιλόδοξης Ἀπόδρασης, περιορίστηκε νὰ πελεκήσει ἑνα ζευγάρι ἀπλὰ κουπιά. Ἀπὸ τότε ἀρχισε νὰ κάνει μιὰ σειρά ἐκστρατείες στὴν περιμέτρο τού νησιού, που τού ἐπέτρεψαν νὰ γνωρίσει ὅλη τὴ γῆ που ὄριζε· ὥμως συνάμα τὸν ἐκαναν νὰ αισθανθεί — καλύτερα ἀπὸ κάθε προηγούμενη ἐμπειρία — τὴν ἀπόλυτη μοναξιά που τὸν ἔζωνε.

*

Ημερολόγιο καταστρώματος. — Ἡ μοναξιά δὲν ειναι μιὰ ἀμετακίνητη κατάσταση που μέσα της βυθίστηκα ύστερα ἀπὸ τὸ ναυάγιο τῆς *Βιργινίας*. Ειναι ἑνα περιβάλλον ποὺ ὄξειδώνει, που δρὰ πάνω μου ἀργά ἀλλά ἀκατάπαυστα και πάντα πρὸς μιὰ κατεύθυνση καθαρὰ καταστρεπτική. Τὴν πρώτη μέρα περνούσα μιὰ φάση μετάβασης ἀνάμεσα σὲ δυὸ κοινωνίες ἔξισου φανταστικές: τὸ χαμένο πλήρωμα και τοὺς κατοίκους τού νησιού, που τότε νόμιζα ὅτι κατοικείται. Ἀκόμα ἡμον γεστός ἀπὸ τὴν ἐπαφὴ μὲ τοὺς συντρόφους μου. Μὲ τὴ φαντασία μου συνέχιζα τὸ διάλογο που διέκοψε ἡ καταστροφή. Κι ύστερα ἀποκαλύφθηκε πώς τὸ νησὶ ήταν ἐρημο. Προχωρούσα σ' ἑνα τοπίο χωρὶς ψυχὴ ζωντανὴ. Πίσω μου, ἡ ὄμαδα τῶν δύστυχων συντρόφων μου βούλιαζε μέσα στὴ νύχτα. Οι

φωνές τους είχαν σωπάσει άπό καιρό, όταν ή δική μου μόλις άρχιζε νά κουράζεται άπό τό μονόλογό της. Άπο τότε, μαγεμένος, παρακολουθώ με φρίκη τή διαδικασία άπανθρωπισμού και νιώθω μέσα μου τό άδυσώπητο έργο της.

Τώρα ξέρω πώς κάθε άνθρωπος κουβαλάει μέσα του — ή κατά κάποιο τρόπο έπάνω του — μιά εύθραυστη και πολύπλοκη σκαλωσιά άπό συνήθειες, άπαντησεις, άντανακλαστικά, μηχανισμούς, φροντίδες, όνειρα και όλα όσα συνεπάγονται, πού έχει διαμορφωθεί και συνεχίζει νά μεταμορφώνεται άπό τό άδιάκοπο, χωρίς τέλος μάλαγμα τών όμοιών του. Χωρίς χυμούς, αυτή ή ντελικάτη άνθιφορια μαραίνεται και φυλλοροεί. Ό Άλλος, κυριαρχο κομμάτι τού σύμπαντός μου... Καθημερινά, καταχωρώντας τις νέες ρωγμές τού προσωπικού μου οικοδομήματος, μετρώ τί τού χρωστούσα. Ξέρω τί θά διακινδύνευα άν έχανα τή λαλιά μου και γι αύτό άντιμάχομαι μ' όλη τή φλόγα τής άγωνιας μου αυτή τήν υπέρτατη κατάπτωση. Όμως κι οι ίδιες οι σχέσεις μου με τά πράγματα έκφυλιζονται άπό τή μοναξιά μου. Όταν ένας ζωγράφος ή ένας χαράκτης θάζει κάποια πρόσωπα σ' ένα τοπίο ή πλάι σ' ένα μνημείο, δεν τό κάνει γιά λόγους διακοσμητικούς. Τά πρόσωπα δίνουν τήν κλίμακα, και κάτι άκόμα πιό σημαντικό, συνιστούν τις δυνάμει όπτικές γωνίες, πού προσθέτουν στήν πραγματική όπτική γωνία τού παρατηρητή τις άπαραιτητες δυνατότητες.

Στή Σπεράντζα ύπάρχει μόνο μιά όπτική γωνία, ή δική μου, άπογυμνωμένη άπό κάθε άλλη δυνατότητα. Κι αυτή ή άπογύμνωση δεν έγινε μέσα σέ μιά μέρα. Στήν άρχη, άπό έναν αύτοματισμό τού άσυνείδητου, πρόβαλα τούς δυνατούς παρατηρητές — τις παραμέτρους — στις κορυφές τών λόφων, πίσω άπό κάποιο θράχο ή μέσα στά κλαδιά κάποιου δέντρου. Έτσι τό νησί ήταν τετραγωνισμένο άπό ένα δίκτυο παρεμβολών και προεκτάσεων πού τό δια-

φοροποιούσαν και τό προϊκίζαν μέ τή δυνατότητα νά γίνεται νοητό. Τό ίδιο κάνει κάθε όμαλός άνθρωπος σέ μιά όμαλή κατάσταση. Συνειδητοποίησα αύτή τή λειτουργία — όπως και κάμποσες άλλες — στό μέτρο πού άρχισε νά φθείρεται μέσα μου. Σήμερα ό,τι ήταν νά γίνει έγινε. Ή θεώρηση τού νησιού έχει άναχθει στόν έαυτό της. Ό,τι δέ θλέπω είναι ένα άπόλυτο άγνωστο. Παντού όπου δέν είμαι βασιλεύει τήν ίδια στιγμή μιά άξεδιάλυτη νύχτα. Έξαλλου, γράφοντας αύτές τις γραμμές διαπιστώνω πώς ή έμπειρια πού έπιχειρούν ν' άποδώσουν όχι μόνο είναι χωρίς προηγούμενο άλλα και άναιρει τήν ίδια τήν ούσια τών λέξεων πού χρησιμοποιώ. Πραγματικά, ή γλώσσα έξαρτάται μ' έναν τρόπο θεμελιώδη άπό αύτό τό κατοικημένο σύμπαν, όπου οι άλλοι μοιάζουν μέ φάρους πού δημιουργούν γύρω τους μιά φωτεινή νησίδα, και στό έσωτερικό της τά πάντα, άκόμα κι άν δέν είναι γνωστά, μπορούν ώστόσο νά γίνουν γνωστά. Οι φάροι χάθηκαν άπό τό πεδίο μου. Θρεμμένο άπό τή φαντασία μου, τό φώς τους έφτανε γιά καιρό μέχρι έδω. Τώρα όλα τέλειωσαν, μέ ζώνουν τά σκοτάδια.

Κι ή μοναξιά μου δέν προσβάλλει μόνο τό νοητό μέρος τών πραγμάτων. Ύπονομεύει άκόμα και τά ίδια τά θεμέλια τής ύπαρξής τους. Όλο και πιό πολύ άμφιθιάλλω άν ή μαρτυρία τών αισθήσεών μου είναι άληθινή. Τώρα ξέρω πώς η γή πού πάνω της στηρίζονται τά δυό μου πόδια, γιά νά μήν κλονίζεται, έχει άνάγκη νά τήν ποδοπατούν κι άλλοι έκτος άπό μένα. Έναντιον τής όφθαλμαπάτης, τού άντικατοπτρισμού, τής παραίσθησης, τού ξυπνητού όνειρου, τής φαντασίωσης, τού παραληρήματος, τής διατάραξης τής άκοης... ή πιό σίγουρη έπαλξη είναι ο άδελφός μας, ο γειτονάς μας, ο φίλος ή ο έχθρός μας, άλλα έπιτελους κάποιος, Θεέ μου, κάποιος!

Υ.Γ. — Χτές, τήν ώρα πού διέσχιζα τό δασάκι πού βρισκεται μπροστά άπό τά λιθάδια τής νοτιοανατολικής

άκτης, μου έσπασε τή μύτη μιά όσμη πού μέ ξανάφερε βίαια — σχεδόν μέ πόνο — στὸ σπίτι μας, στὸν προθάλαμο όπου ὁ πατέρας μου ύποδεχόταν τοὺς πελάτες του και πού κάθε Δευτέρα πρωὶ, ἡ μάνα μου ἐκμεταλλευόμενη ἀκριθώς τὸ γεγονός πώς ἔκεινη τὴν ἡμέρα αὐτὸς δὲ δεχόταν ἐπισκέψεις, μὲ τῇ βοήθεια μιὰς γειτόνισας γυάλιζε τὸ πάτωμα. Ἡ ἀνάμνηση ἡταν τόσο ισχυρή καὶ τόσο παράταιρη πού γιά μιά ἀκόμα φορά ἀμφέβαλα γιά τὰ λογικά μου. Γιά μιά στιγμή πάλεψα ἐναντίον τῆς εἰσθολής τούτης τῆς τυραννικά γλυκιάς μνήμης κι ἐπειτα ἀφῆσα τὸν ἑαυτό μου νά κυλιστεί στὸ παρελθόν, σ' αὐτὸ τὸ ἐρημο μουσείο, σ' αὐτὸν τὸ στιλβωμένο σὰν σαρκοφάγο νεκρό πού μέ καλει μὲ τόσο γοητευτική τρυφερότητα. Τέλος ἡ ψευδαισθηση χαλάρωσε τὸ σφιξιμό της. Περιπλανώμενος μέσα στὸ δάσος, ἀνακάλυψα μερικές ρίζες τσικουδιάς — κωνοφόρα δεντράκια πού ὁ φλοιός τους είχε σχιστεί ἀπὸ τῇ ζέστη κι ἔχυνε σὰν ιδρώτα τὸ κεχριμπαρένιο ρετσίνι, πού ἡ ισχυρή μυρωδιά του ἐκλεινε μέσα της όλα τὰ δευτεριάτικα πρωινά τῆς παιδικής μου ήλικιας.

*

Ἐκείνο τὸ πρωὶ — ἐπειδὴ ἡταν Τριτή κι ἔτσι ὄριζε τὸ πρόγραμμά του — ὁ Ροθινώνας βρισκόταν στὸ γιαλὸ πού μόλις είχε ξεσκεπαστεί μὲ τῇ φυρονεριά καὶ μάζευε ἐνα είδος σαλιγκάρια πού ἡ σάρκα τους, ἀν καὶ κάπως σκληρή, ἡταν ὥστόσο γευστική καὶ διατηρούνταν σ' ἐνα κιούπι μὲ θαλασσινὸ νερό μιὰ ὀλόκληρη θδομάδα. Μέ τὸ κεφάλι του προφυλαγμένο κάτω ἀπὸ τὸ στρογγυλὸ καπέλο τῶν ἐγγλέζων ναυτικών, μὲ τὰ ἔϋλινα τσόκαρα πού ἐπίσης προβλέπονται ἀπὸ τὸν κανονισμό, φορούσε ἐνα κοντὸ παντελόνι πού ἀφηνε ἀκάλυπτες τις γάμπες του κι ἐνα φαρδὺ πουκάμισο ἀπὸ λινό. Ἐνα κιλίμι ἀπὸ κατσαρά σὰν ἀστρακάν σύννεφα σκιάζε τὸν ἥλιο, πού τὸ δάγκωμά του ἡταν ἀνυπόφορο γιά τὸ ἀσπρὸ δέρμα του κοκκινομάλλη· ἔτσι ὁ Ρο-

βινσώνας είχε ἀφῆσει στὴ σπηλιά τὸ παρασόλι πού είχε φτιάξει ἀπὸ τὰ κλαδιά μιὰς φοινικιάς καὶ πού σπάνια τὸ ἀποχωριζόταν. Καθὼς ἡ θάλασσα είχε κατέβει, διέσχισε τὸ γιαλὸ πού ἡταν σπαρμένος μὲ θρυμματισμένα κοχύλια, τις μικρές λούτσες καὶ τοὺς ρηχούς νερόλακκους, κι ἔχοντας ἀπομακρυνθεὶ ἀρκετά ἀγκάλιασε μὲ τὸ βλέμμα του τὴν πράσινη, ξανθή καὶ μαύρη μάζα τῆς Σπεράντζας. Μήν ἔχοντας ἀλλο συνομιλητὴ, είχε ἀνοιξει μὲ τὸ νησὶ ἑνα μακρὺ, βαθὺ κι ἀργὸ διάλογο ὅπου οἱ χειρονομίες, οἱ πράξεις καὶ οἱ ἐπιχειρήσεις του ἀποτελούσαν τις ἀντίστοιχες ἐρωτήσεις στὶς ὁποιες τὸ νησὶ ἀπαντούσε μὲ τὴν ἐπιτυχία ἡ τὴν ἀποτυχία πού τοὺς ἐπέβαλλε ὡς κύρωση. Δὲν τοὺς ἔμενε καμιὰ ἀμφιθολία πώς ἀπὸ ἐδώ καὶ πέρα ὅλα παιζονταν στὸ ἐπίπεδο τῶν σχέσεών του μὲ τῇ Σπεράντζα καὶ στὴν ἐπιτυχία τῆς ὄργάνωσής του. Μὲ τὸ αὐτὶ στημένο προσπαθούσε νά πιάσει τὰ μηνύματα πού ἀδιάκοπα ἐκπορεύονταν ἀπὸ τὸ νησὶ, κάτω ἀπὸ χίλιες μορφές, ἀλλοτε κρυπτογραφημένα κι ἀλλοτε συμβολικά.

Πλησίασε ἑνα βράχο σκεπασμένο μὲ φύκια πού τὸν περιτριγύριζε ἑνας καθρέφτης διάφανου νερού. Χάζευε ἑνα μικρὸ καθούρι τρομερὰ ἀνόητο, πού ὑψωνε πρὸς τὸ μέρος του τις δυὸ ἀνισες δαγκάνες του ὡπως ὁ ξιφομάχος τῇ σπάθᾳ καὶ τὸ ξίφος του ὡταν, βλέποντας τὸ χνάρι ἐνός γυμνού ποδιού, ἐνιωσε σὰν νά τὸν χτύπησε ἀστροπελέκι. Δὲ θά αισθανόταν καὶ μεγάλῃ ἐκπληξη ἀν ἐθρισκε ἑνα δικό του ιχνος πάνω στὴν ἀμμο ἡ στά λασποτόπια, ἀν κι ἀπὸ πολὺ καιρὸ ποτὲ δὲν περπατούσε δίχως τσόκαρα. Ομως τὸ χνάρι πού τώρα είχε μπροστά στὰ μάτια του ἡταν μπηγμένο στὸν ἴδιο τὸ βράχο. Ἡταν τὸ χνάρι ἐνός ἀλλου ἀνθρώπου; Ή μήπως βρισκόταν στὸ νησὶ τόσον καιρὸ πού τὸ χνάρι τού ποδιού του — κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιδρασῃ ἀσθεστολιθικών συμπήξεων — είχε προλάβει νά πετρώσει; Εθγαλε τὸ δεξὶ του τσόκαρο κι ἐθαλε τὸ γυμνὸ του πόδι στὴ μισογεμισμένη μὲ θαλασσινὸ νερὸ κοιλότητα. Αὐτὸ ἡταν, ἀκριθώς. Τὸ πόδι του ἐμπαινε σ' αὐτὸ τὸ πέτρινο καλούπι ὡπως θά ἐμπαινε σὲ μιὰ πολυφορεμένη ἀρθύλα. Δὲν μπορούσε νά ὑπάρξει σύγχυση,

τούτη ή προαιώνια σφραγίδα — τὸ πόδι τοῦ Ἀδάμ τὴν ὥρα που παίρνει στήν κατοχή του τὸν Παράδεισο, τῆς Ἀφροδίτης που ἀναδύεται ἀπό τὰ κύματα — ήταν ἡ προσωπικὴ ὑπογραφὴ τοῦ Ροθινσώνα, ποὺ κανεῖς δὲν μπορούσε νὰ τὴ μιμηθεὶ, ἀποτυπωμένη πάνω στὸν ίδιο τὸ βράχο καὶ, κατὰ συνέπεια, ἀνεξίτηλη κι αἰώνια. Ἡ Σπεράντζα — σὰν τις ἀγριες ἀγελάδες τῶν λιθαδιών τῆς Ἀργεντινῆς ποὺ ὀστόσο εἶναι μαρκαρισμένες μὲ πυρωμένο σίδερο — ἐφερε ἀπό ἐδώ καὶ πέρα τῇ βούλᾳ τοῦ Κύρη κι Ἀφέντη τῆς.

*

Τὸ καλαμπόκι ξεράθηκε ἐντελώς καὶ τὰ χωράφια ὅπου τὸ εἶχε σπείρει ξαναπήραν τὴν παλιὰ ὄψη τῶν ἀκαλλιέργητων λιθαδιών. Ἄλλὰ τὸ στάρι καὶ τὸ κριθάρι πρόκοψαν, κι ὁ Ροθινσώνας χαιδεύοντας τὰ γαλαζοπράσινα βλαστάρια δοκίμαζε τὴν πρώτη χαρὰ — πόσο γλυκιὰ καὶ βαθιά — ποὺ τοὺς ἐδίνε ἡ Σπεράντζα. Γιὰ νὰ συγκρατηθεὶ καὶ νὰ μῆν ἀρχίσει νὰ ξεβοτανίζει τὰ παράσιτα ποὺ βρώμιζαν ἐδὼ κι ἔκει τὸ ὄμορφο κιλίμι τῶν δημητριακῶν, χρειάστηκε ὅλη τὴ δύναμη τοῦ χαρακτῆρα του· ὅμως δὲν μπορούσε νὰ παραθεὶ τὸ λόγο τοῦ Εὐαγγελίου ποὺ ὄριζει πῶς ἡ ἡρα δὲν πρέπει νὰ χωρίζεται ἀπὸ τὸ στάρι πρὶν ἀπὸ τὸ θερισμό. Κι ἐθρισκε παρηγοριά μόνο σὰν ὄνειρευόταν τὰ ροδοκόκκινα, ξεροψημένα καρβέλια ποὺ θὰ ἐθγαίναν ἀπὸ τὸ φούρνο ποὺ εἶχε σκάψει στὸν εὐθρυπτὸ βράχο τοῦ δυτικού τοιχώματος τῆς σπηλιάς. Μιὰ μικρὴ περιόδος βροχών τὸν ἐκανε μερικές μέρες νὰ τρέμει γιὰ τὰ στάχυα του, ποὺ βαριά καὶ μπουκωμένα ἀπὸ τὸ νερό σὲ κάμποσες μεριές κατέρευσαν. Ἄλλὰ ὁ ἡλιος ἐλαμψε ξανά καὶ ὄρθωθηκαν πάλι λικνίζοντας τὶς φούντες τους στὸν ἀνεμο σὰν τις χαίτες μιάς στρατιάς ἀπὸ ἀλογάκια ποὺ ἐκαναν σούζα.

Οταν ἤρθε ὁ καιρὸς τοῦ θερισμού, ὁ Ροθινσώνας ἀναλογιστήκε πῶς ἀπὸ τὰ λίγα ἔργαλεία του ἐκείνο ποὺ ἐκανε περισσότερο γιὰ κόσα ἡ γιὰ δρεπάνι ἡταν ἡ παλιὰ σπάθα ἐφόδου ποὺ

στόλιζε τὴν καμπίνα τοῦ κυθερνήτη καὶ ποὺ μαζὶ μὲ τὸ ἄλλα ἀπομεινάρια τοῦ ναυάγιου τὴν εἶχε μεταφέρει στὸ νησί. Στὴν ἀρχὴ θέλησε νὰ προχωρήσει στὸ θερισμὸ μεθοδικά καὶ κάθε χεριά ποὺ θέριζε μὲ μιὰ σπαθιά, προηγούμενα τὴν ἐπιανε καὶ τὴ στήριζε μὲ ἓνα λυγισμένο κλαράκι. Ὁμως ὅσο δούλευε τούτο τὸ ηρωικὸ ὄπλο, τόσο τὸν πλημμύριζε μιὰ παράξενη φλόγα κι ἀφήνοντας κάθε κανόνα, προχωρούσε κραδαίνοντας τὴ σπάθα του μὲ μανιασμένους βρυχηθμούς. Λίγα ἡταν τὰ στάχυα ποὺ χάλασαν ύστερα ἀπὸ αὐτὴ τὴ μεταχειρηση, ὅμως χρειάστηκε νὰ ἐγκαταλείψει τὴν ιδέα πῶς κάτι θὰ μπορούσε νὰ θγάλει ἀπὸ τὸ ἄχυρα.

*

Ἡμερολόγιο καταστρώματος. — Τούτη ἡ μέρα τοῦ θερισμού, ἀντὶ νὰ είναι ἡ γιορτὴ τῶν πρώτων καρπών τῆς δουλειάς μου καὶ τῆς γονιμότητας τῆς Σπεράντζας, ἐμοιαζε πιό πολὺ μὲ τὸν ἀγώνα ἐνὸς μανιακού ἐναντίον τοῦ κενού. Ἄχ! Πόσο μακριά είμαι ἀκόμα ἀπὸ τὴν τέλεια ζωὴ, ὅπου τὴν κάθε χειρονομία θὰ τὴν κυθερνά ἔνας νόμος οἰκονομίας κι ἀρμονίας! Σὰν παιδί ἀφησα νὰ μὲ παρασύρει μιὰ ἀσυγκράτητη παραφορά, κι ἐτσι μέσα σὲ τούτη τὴ δουλειά δὲν ξαναθήκα τίποτα ἀπὸ τὴν ἀγαλλιαση ποὺ μού ἐδίνε ἀλλοτε τὸ κόψιμο τοῦ χόρτου στὰ ὄμορφα λιθαδια τοῦ *Γουέστ-Ράιντινγκ*. Ἡ ποιότητα τοῦ ρυθμού, τὸ λίκνισμα τῶν μπράτσων ἀπὸ δεξιὰ πρὸς τὸ ἀριστερά — καὶ τὸ κορμί νὰ κάνει ἀντίθαρο ἐκτελώντας τὴν ἀντίστροφη κίνηση ἀπὸ τὸ ἀριστερά πρὸς τὰ δεξιά — ἡ λεπίδα ποὺ χώνεται βαθιά στὴ μάζα τῶν λουλουδιών, στὶς ὄμπρελιτσες καὶ τοὺς μικροὺς μίσχους, κόθει τὸ γρασίδι καὶ τὸ ρίχνει καθαρὸ στὸ ἀριστερά μου, ἡ δυνατή δροσιά ποὺ θγαίνει ἀπὸ τὰ ύγρα, τοὺς χυμούς καὶ τὸ γάλα ποὺ χύνονται, ὅλα αὐτά συνέθεταν μιὰ εύτυχια ἀπλὴ ποὺ μὲ μεθούσε δίχως τύψεις. Ἡ λεπίδα ἡταν ἀρκετά ἐλαστική, ἐτσι ώστε

όταν τό άκοντι άπό ψαρόπετρα πέρναγε πάνω της, λύγιζε αισθητά πότε άπό τή μιά πλευρά και πότε άπό τήν άλλη. Τό λιθάδι ήταν μιά μάζα που έπρεπε νά τής έπιτεθείς, νά κόψεις τό πρώτο κομμάτι κι υστερα νά τή λιγοστεύεις μεθοδικά, προχωρώντας ολόγυρα βήμα-βήμα. Κι όμως αύτή ή μάζα είχε μιά λεπτή σύνθεση, ήταν ένας σωρός άπό μικροσκοπικούς και ζωντανούς κόσμους, ένα σύμπαν φυτικό όπου η ύλη έχαντλείται ολοκληρωτικά μές στή μορφή. Τούτη ή λεπτή σύνθεση τού εύρωπαϊκού λιθαδιού είναι έντελώς άντιθετη μέ τήν άμορφη κι άδιαφοροποιητη φύση που σκαλιζώ έδω πέρα. Ή τροπική φύση είναι ισχυρή άλλα ξεζουμισμένη, άπλη και φτωχή σάν τό γαλανό ούρανό της. Άλιμονο, πότε θά ξαναθρώ τή γοητεία τού συννεφιασμένου, χλομού ούρανού μας, τις έξαισιες άποχρώσεις τού γκριζου που παίρνει ή ομίχλη όταν σκαρφαλώνει στά λασποτόπια τού Ούζ;

*

Αφού ξεκούκισε τά στάχυα χτυπώντας τα μέ τό δάρτη μέσα σ' ένα πανί διπλωμένο στά δύο, μιά μέρα που φύσαγε γιά τά καλά λίχνισε τούς σπόρους άδειάζοντάς τούς άργα άπό μιά κοκκούθα σέ μιά άλλη. Αύτή τήν έργασια κυθαριμού — που ήταν άπλη άλλα καθόλου πληκτική — τήν άγαπούσε γιά τούς πνευματικούς συμβολισμούς που τού έφερνε στή μνήμη. Ή ψυχή του ύψωνόταν πρός τόν Θεό και τόν ίκετευε νά φυσήξει, νά πάρει μακριά τις σιχαμερές σκέψεις που γέμιζαν τό μυαλό του και νά άφησει μόνο τό θαρύ σπέρμα του λόγου τής σοφίας. Στό τέλος διαπίστωσε μέ περηφάνια ότι ή σοδειά του έφετανε τά 30 γαλόνια στάρι και 20 γαλόνια κριθάρι. Γιά τό άλεσμα τού σταριού είχε έτοιμασει ένα γουδί κι ένα γουδοχέρι — τό γουδί ήταν ένας σκαμμένος κορμός και τό γουδοχέρι ένα χοντρό κλαδί που άπό τή μέση κι έπάνω τού είχε σκαλίσει τό χερούλι — κι ο φούρνος ήταν έτοιμος γιά τό πρώτο ψήσιμο. Έκείνη τή

στιγμή, σπρωγμένος άπό μιά αιφνίδια έμπνευση, πήρε τήν άποφαση νά μήν καταναλώσει ούτε ένα σπειρι άπό αύτή τήν πρώτη σοδειά.

*

Ημερολόγιο Καταστρώματος — Θά γιόρταζα τό πρώτο ψωμί που έβγαινε άπό τή γή τής Σπεράντζας άπό τό φούρνο μου, άπό τά χέρια μου. Αύτή ή γιορτή θά γίνει άργοτερα... Πόδες ύποσχέσεις κλείνει μέσα της αύτη ή άπλη λέξη. Αύτό που ξαφνικά έμφανιστηκε μπρός μου μέ επιτακτική ένάργεια, είναι ή άνάγκη νά παλέψω έναντιον τού χρόνου, δηλαδή νά αιχμαλωτίσω τό χρόνο. Στό μέτρο που ζώ μέρα μέ τή μέρα, παρασύρομαι, ο χρόνος μού γλιστράει άναμεσα άπό τά δάχτυλα, χάνω τόν καιρό μου, χάνομαι. Κατά βάθος όλο τό πρόβλημα σέ τούτο τό νησί θά μπορούσε νά μεταφραστεί σέ όρους του χρόνου, και δέν είναι τυχαίο ότι — ξεκινώντας άπό τό κατώτατο σημείο — άρχισα νά ζώ έδω σάν νά ήμουν έξω άπό τό χρόνο. Αποκαθιστώντας τό ημερολόγιο μου, άνεκτησα τήν κατοχή τού έαυτού μου. Άπο έδω και πέρα πρέπει νά κάνω άκομα πιό πολλά. Άπό τήν πρώτη σοδειά ούτε ένα σπειρι στάρι ή κριθάρι δέν πρέπει νά καταποντίτει στό παρόν. Ολόκληρη, σάν έλατήριο, πρέπει νά είναι στραμμένη πρός τό μέλλον. Θά τή χωρίσω λοιπόν σέ δυο μέρη: τό πρώτο θά σπαρθεί άπό αύριο κιόλας, τό δεύτερο θ' άποτελέσει ένα άπόθεμα άσφαλειας — γιατί πρέπει νά υπολογιζώ πώς η ύπόσχεση τού ένταφιασμένου σπόρου μπορεί νά μήν τηρηθεί.

Άπο έδω και πέρα θά πειθαρχώ στόν άκόλουθο κανόνα: κάθε παραγωγή είναι δημιουργία και, κατά συνέπεια, είναι καλή. Κάθε κατανάλωση είναι καταστροφή και, κατά συνέπεια, είναι κακή. Στ' άλήθεια ή κατάστασή μου μοιάζει άρκετά μέ τήν κατάσταση τών συμπατριωτών μου

πού κάθε μέρα ξεμπαρκάρουν, κυριαρχίες όλοκληρες, στις άκτες του Νέου Κόσμου. Κι αύτοι όφειλουν νά συμμορφωθούν μέ τήν ηθική τής συσσώρευσης. Και γι' αύτούς ή σπατάλη του χρόνου είναι έγκλημα και ή άποθησαύριση του χρόνου είναι ή πρώτιστη άρετή. Άποθησαύριστ! Νά πού μού ξαναθύμισε τήν άθλιότητα τής μοναξιάς μου. Γιά μένα ή σπορά είναι καλή, τό μάζεμα τής σοδειάς είναι καλό. Όμως τό κακό άρχιζει όταν άλεθω τό σπόρο και ψήνω τό ζυμάρι, γιατί τότε δουλεύω μόνο γιά τόν έωστό μου. Ό αμερικανός άποικος μπορεί δίχως τύψεις ν' άκολουθήσει μέχρι τέλος τή διαδικασία τής άρτοποιίας, γιατί θά πουλήσει τό ψωμί του και τά χρήματα πού θά σωριάσει μέσα στή κασέλα του θά είναι ό χρόνος και ή έργασια πού άποθησαύρισε. Όσο γιά μένα, άλιμονο, ή άθλια μοναξιά μού στερεί τά ευεργετήματα του χρήματος, πού ώστόσο δέ μού λείπει!

Μόνο σήμερα μπορώ νά μετρήσω τήν τρέλα και τήν κακία έκεινων πού συκοφαντούν τούτο τό θεϊκό θεσμό: τό χρήμα! Τό χρήμα έξαϋλωνει ό,τι άγγιζει, προσδίδοντάς του μιά διάσταση ταυτόχρονα όρθιολογική, μετρήσιμη και παγκόσμια — άφου ένα άγαθό, όταν μετατραπεί σε χρήμα, γίνεται δυνάμει προσιτό σ' όλους τούς άνθρωπους. Τό άργυρώνητο είναι ή πρώτιστη άρετή. Ό φιλοχρήματος άνθρωπος ξέρει νά καταπνίγει τά δολοφονικά κι άντικοινώνικά του ένστικτα — τό αισθημα τής τιμῆς, τό φιλότιμο, τόν πατριωτισμό, τίς πολιτικές φιλοδοξίες, τό θρησκευτικό φανατισμό, τό ρατσισμό — κι άφήνει έλευθερη μονάχα τή ροπή του γιά συνεργασία, τήν όρεξή του γιά καρποφόρες άνταλλαγές, τήν αισθηση τής άνθρωπινης άλληλεγγύης. Ή έκφραση χρυσός αιώνας πρέπει νά παίρνεται κατά γράμμα, και βλέπω καθαρά πώς ή άνθρωπότητα θά έφτανε γρήγορα έκει άν τήν οδηγούσαν άποκλειστικά άνθρωποι φιλοχρήματοι. Δυστυχώς, είναι οι άνιδιοτελείς αύτοι πού γράφουν συνήθως τήν ιστορία

και κατά συνέπεια ή φωτιά καταστρέφει τά πάντα, τό αίμα κυλάει ποτάμι. Οι λιπαροί έμποροι τής Βενετίας μάς δινούν τό παράδειγμα τής φανταχτερής εύτυχίας πού γνωρίζει ένα κράτος πού έχει γιά μοναδικό οδηγό τό νόμο τού κέρδους, ένω άντιθετα οι κοκαλιάρηδες λύκοι τής ισπανικής Ιερής Έξέτασης μάς δείχνουν τί είδους άτιμίες είναι ίκανοι νά διαπράξουν άνθρωποι πού έχασαν κάθε έπιθυμία γιά τά υλικά άγαθα. Ή άχαλίνωτη έπελαση τών Ούνων γρήγορα θά σταματούσε άν ήξεραν νά έπωφεληθούν άπό τά πλούτη πού κατέκτησαν. Τά λάφυρα θά τους έκαναν δυσκίνητους, κάπου θά είχαν έγκατασταθεί γιά νά χαρούν καλύτερα, κι έτσι τά πράγματα θά ξανάπαιρναν τή φυσική τους ροή. Όμως αύτοι ήταν άνιδιοτελείς άγροικοι. Περιφρονούσαν τό χρυσό. Και συνέχιζαν τήν ορμητική τους προέλαση καιγοντας τά πάντα στό πέρασμά τους.

*

Από τότε ο Ροβινσώνας προσπάθησε νά ζήσει λιτά, δουλεύοντας άσταμάτητα μέ στόχο τήν έντατική έκμετάλλευση τών πόρων τού νησιού. Ξεχέρσωσε κι έσπειρε έκατοντάδες στρέμματα δασών και λιθαδιών, μεταφύτεψε ένα όλοκληρο χωράφι γογγύλια, ραπανάκια και ξυνήθρες, ειδή πού φύτρωναν σποραδικά στό Νότο, προφύλαξε τίς φυτείες μέ τά φοινικοβλάσταρα άπό τά πουλιά και τά έντομα, έφτιαξε είκοσι κυψέλες και σέ λιγο οι πρώτες μέλισσες άρχισαν νά τίς άποικιζουν, έσκαψε πλάι στήν παραλία βιθάρια μέ γλυκό και θαλασσινό νερό κι άρχισε νά έκτρέφει σκαθάρια, ρίνες, κέφαλους κι άστακουδάκια. Δημιούργησε τεράστια άποθέματα άπό ξερά φρούτα, καπνιστά κρέατα, παστά γάρια και μικρά τυριά σκληρά κι εύθρυπτα σάν κιμωλία, τά όποια διατηρούνταν άπροσδιόριστο χρόνο. Τέλος άνακάλυψε μιά μέθοδο νά παράγει ένα είδος ζάχαρης κι έτσι μπόρεσε νά φτιάξει μαρμελάδες και κομπόστες

φρούτων. Παρατήρησε πώς ένα είδος φοίνικα, που ό κορμός του ήταν πιο χοντρός στή μέση άπ' ό, τι στή βάση ή στήν κορυφή, έσταζε ένα γάλα έξαιρετικά ζαχαρωμένο. Έριξε λοιπόν ένα άπό αυτά τά δέντρα, έκοψε τά φύλλα που τό στεφάνωναν κι άμεσως τό γάλα άρχισε ν' άναβλυζει άπό τό έπάνω άκρο. Έτρεχε έτσι γιά μήνες όλοκληρους, όμως ο Ροθινσώνας έπρεπε κάθε μέρα νά κόθει μιά καινούρια φέτα άπό τόν κορμό γιατί οι πόροι του είχαν τήν τάση νά θουλώνουν. Μόνον αύτό τό δέντρο έβγαλε 90 γαλόνια μελάσα, που σιγά-σιγά στερεοποιήθηκε σχηματίζοντας ένα τεράστιο γλυκό.

Μιά άπό κείνες άκριβώς τις μέρες, ο Τέν, τό σέτερ-λαθεράκ τής Βιργινίας, ξεπήδησε άπό ένα θάμνο κι όρμησε πρός τό μέρος του, κάνοντάς του τρελές χαρές και τρυφεράδες.

*

Ημερολόγιο Καταστρώματος — Ο Τέν, ο πιστός σύντροφος του ταξιδιού ξαναγύρισε. Άδύνατο νά έκφρασω τή χαρά που περιέχει αύτή ή άπλη φράση. Ποτέ δέ θά μάθω που και πώς έζησε μετά τό ναυάγιο. Τουλάχιστον πιστεύω ότι καταλαβαίνω τί ήταν αύτό που τόν κρατούσε μακριά μου. Όταν έχτιζα τήν *Απόδραση* είχε πεταχτεί μπροστά μου κι άμεσως μετά τό έθαλε στά πόδια γρυλίζοντας θυμωμένα. Τυφλωμένος άναρωτήθηκα μήπως ο τρόμος άπό τό ναυάγιο κι ή μακριά περιοδος μοναξιάς μέσα στήν έχθρική φύση που άκολουθησε, είχαν κάνει τό σκύλο νά ξαναγυρίσει στή φυσική του κατάσταση. Απίστευτη αυτάρκεια κι άλαζονεια! Από τους δυό μας, ο άγριος ήμουν έγώ και δέν άμφιθάλω πώς ή άγριάδα και τό έξαλλο πρόσωπο μου άποθάρρυναν τό φτωχό ζώο που είχε παραμείνει πιο βαθιά πολιτισμένο άπό μένα τόν ίδιο. Δέ λειπουν τά παραδείγματα σκύλων που ύποχρεώθηκαν χωρίς τή θέλησή τους νά έγκαταλείψουν τόν άφεντη τους, όταν άρχισε νά θουλιάζει στήν άκολασία, στόν ήθικό

ξεπεσμό ή τήν τρέλα, ένώ άντιθετα δέ γνωρίζουμε πυράδειγμα σκύλου που νά δέχτηκε νά φάει ό άφέντης του άπό τό ίδιο τσανάκι μ' αύτόν. Ή έπιστροφή τού Τέν μέ γεμίζει χαρά γιατί έπιθεθαίωνει και άνταμειθει τή νίκη μου πάνω στής δυνάμεις τής διάλυσης που μ' έσεργαν πρός τήν άβυσσο. Ο σκύλος είναι ό φυσικός σύντροφος τού άνθρώπου κι όχι αύτού τού άηδιαστικού και έκφυλισμένου όντος που μόνο η δυστυχία μπορεί νά γεννήσει, άφού προηγούμενα τό ξεριζώσει άπό τό άνθρωπινο. Από έδω και πέρα, μέσα στά άγαθά καστανά μάτια του θά διαβάζω άν κατάφερα νά κρατηθώ στό ύψος τού άνθρώπου, παρά τή φριχτή μοίρα που μέ λυγίζει και μέ τραβάει πρός τό χώμα.

Όστόσο ο Ροθινσώνας, γιά ν' άνακτήσει όλοκληρωτικά τήν άνθρωπινη ύπόστασή του, έπρεπε ν' άποκτήσει μιά στέγη διαφορετική άπό τό βάθος τής σπηλιάς ή τό ύπόστεγο τών φυλλωμάτων. Έχοντας άπό έδω και πέρα γιά σύντροφο τό πλέον κατοικίδιο άπό τά ζώα, όφειλε νά οικοδομήσει ένα σπίτι τόσο βαθιά είναι, μερικές φορές, ή σοφία που καλύπτεται κάτω άπό μιά άπλη λεκτική συγγένεια.

Ορισε τή θέση του στήν εισοδο τής σπηλιάς που περιείχε όλα του τά πλούτη και βρισκόταν στό πιό ψηλό σημείο του νησιού. Πρώτα έσκαψε ένα όρθιογώνιο σκάμμα τρία πόδια βαθύ που τό έστρωσε μέ χαλικια, τά όποια μέ τή σειρά τους τά σκέπασε μ' ένα στρώμα λευκής άμμου. Πάνω σ' αύτό τό έντελως άγονο κρηπιδώμα που σούρωνε τό νερό, ύψωσε τά χωρίσματα τοποθετώντας κορμούς άπό φοίνικες τόν ένα πάνω στόν άλλο, άφού τους είχε πελεκήσει κατάλληλα έτσι που νά σχηματίζουν έγκοπές και γωνίες και νά θηλυκώνουν μεταξύ τους. Γά κενά άναμεσα στούς κορμούς τά γέμισε μέ φλούδες άπό δέντρα και τζιθα. Πάνω σέ μιά έλαφριά ξυλοδεσιά άπό κοντάρια, που άποτελούσε τό σκελετό μιάς έπικλινούς στέγης, έριξε καλάμια πλεγμένα κι άπό πάνω τοποθέτησε φολιδωτά φύλλα άπό καουτσουκόδεντρο σάν σχιστόπλακες. Έντυσε τήν έξωτερική έπι-

φάνεια τών τοίχων μὲ σοθά ἀπό πηλὸ καὶ ψιλοκομμένο ἄχυρο. Τὸ ἀμμώδες ἐδαφὸς τὸ ἐστρωσε μὲ πλάκες ἀκανόνιστες ποὺ τὶς συναρμολόγησε σάν νὰ ἡταν τὰ κομμάτια ἐνὸς πάξλ. Γιδοτόμαρα καὶ ψάθες ἀπό θούρλα, μερικά ἐπιπλα ἀπό λυγαριά, τὰ πιάτα, τὰ μαχαιροπήρουνα καὶ οἱ λάμπες ποὺ εἶχε σώσει ἀπό τὴν *Βιργινία*, τὸ τηλεσκόπιο, ἡ σπάθα κι ἐνὰ τουφέκι κρεμασμένο στὸν τοίχο δημιούργησαν μιάν ἀνετη, σχεδὸν οἰκεία ἀτμόσφαιρα ποὺ ἐμπότιζε ἀδιάκοπα τὸν Ροβινσώνα. Τὸ ἔξωτερικὸ αὐτῆς τῆς πρώτης κατοικίας εἶχε τὴν παράδοξη ὥψη μιάς τροπικῆς ἵζμπας, ταυτόχρονα χοντροκομμένης καὶ φροντισμένης, μ' εὐθραυστῇ στέγῃ καὶ ὄγκωδεις τοίχους, ὅπου ὁ Ροβινσώνας μ' εὐχαριστηση ἔανάβρισκε τὶς ἀντιφάσεις τῆς ιδίας τῆς κατάστασῆς του. Ἀλλώστε αἰσθανόταν πῶς αὐτὴ ἡ βίλα δὲν εἶχε καμιὰ πρακτικὴ χρησιμότητα καὶ πῶς ἡ πρωταρχικὴ σημασία ποὺ τῆς ἀπέδιδε ἡταν κυριως ἡθικὴ. Σὲ λίγο ἀποφάσισε νὰ μὴν κάνει καμιὰ χρήσιμη δουλειά — οὔτε καὶ τὸ μαγείρεμα — ἐκεὶ μέσα, νὰ τῇ διακοσμήσει μὲ λεπτολόγα ὑπομονὴ καὶ νὰ κοιμᾶται μόνο τὸ βράδυ τοῦ Σαββάτου, ἐνὼ τὶς ἀλλες μέρες θὰ συνέχιζε νὰ χρησιμοποιεὶ ἔνα παλιοκρέβατο ποὺ εἶχε φτιάξει σ' ἐνα βαθούλωμα τῶν τοιχωμάτων τῆς σπηλιάς γεμίζοντάς το μέχρι ἐπάνω μὲ φτερά καὶ τρίχες. Σιγά-σιγά αὐτὸ τὸ σπίτι ἐγινε γιά τὸν Ροβινσώνα ἔνα είδος μονοείου τού ἄνθρώπου, ὅπου ἐμπαινε μὲ τὸ συναίσθημα ὅτι ἐκπληρώνει μιὰ τελετουργικὴ πράξη. Ἀκόμα, ἔχοντας θγάλει τὰ ρούχα ἀπό τὶς κασέλες τῆς *Βιργινίας* (καὶ μερικά ἡταν πολὺ ώραια), ἀπέκτησε τὴ συνήθεια νὰ εισχωρεῖ σ' αὐτοὺς τοὺς χώρους ντυμένος ἐπίσημα, μὲ κοντοθράκι, κάλτσες καὶ παπούτσια, σάν νὰ ἐκανε ἐπίσκεψη σ' ὁ.τι καλύτερο εἶχε μέσα του.

Ἀργότερα παρατήρησε πῶς ἀπό τὸ ἔσωτερικὸ τῆς βίλας ὁ ἡλιος δὲν ἡταν ὄρατὸς παρά μόνο ὄρισμένες ώρες τῆς ἡμέρας καὶ σκέψητηκε ὅτι θὰ ἡταν φρόνιμο νὰ κατασκευάσει ἔνα ρολὸι ἡ μιὰ μηχανὴ ίκανὴ νὰ μετράει κάθε στιγμὴ τὸ χρόνο. Υστερα ἀπό μερικά πρόχειρα πειράματα, προτίμησε νὰ φτιάξει μιὰ ἀρκετά πρωτόγονη κλεψύδρα. Ἡταν μιὰ ἀπλὴ νταμιτζάνα ἀπό

διαφανές γυαλὶ, ποὺ στὸν πάτο τῆς ἐκανε μιὰ μικρὴ τρύπα ἀπ' ὅπου τὸ νερὸ ἐτρεχε σταγόνα-σταγόνα σ' ἐνα χάλκινο κάδο ἀκουμπισμένο στὸ χώμα. Ἡ νταμιτζάνα ἐπαιρνε ἀκριθώς 24 ώρες μέχρι ν' ἀδειάσει στὸν κάδο, κι ὁ Ροβινσώνας είχε χαράξει στὰ πλαϊνά της 24 παράλληλους κύκλους καὶ στὸν καθένα είχε σημειώσει ἐνα λατινικό ἀριθμό. Ἐτσι τὸ ἐπίπεδο τού νερού ἐδινε κάθε στιγμὴ τὴν ώρα. Τούτη ἡ κλεψύδρα ἡταν γιά τὸν Ροβινσώνα ἡ πηγὴ μιάς τεράστιας ἀνακούφιστης. Ὁταν ἀκουγε — τὴν ἡμέρα ἡ τῇ νύχτα — τὸ ρυθμικὸ ἥχο ἀπό τὶς σταγόνες ποὺ ἐπεφταν μέσα στὴ λεκάνη, ἐνιωθε μὲ περηφάνια πῶς ὁ χρόνος δὲν κυλούσε πιὰ ἐρήμην του σὲ μιὰ σκοτεινὴ ἄβυσσο, ἀλλὰ πῶς ἀπό ἐκείνη τὴ στιγμὴ είχε ρυθμιστεῖ, είχε ὑποταχθεῖ, μὲ δυὸ λόγια είχε κι αὐτὸς ἐξημερωθεὶ ὥπως σιγάσιγά θά ἐξημερωνόταν κι ὄλοκληρο τὸ νησί ἀπό τὴ δύναμη τῆς ψυχῆς ἐνὸς μόνο ἀνθρώπου.

*

Ημερολόγιο καταστρώματος — Από ἐδώ καὶ πέρα είτε ἀγρυπνῷ είτε κοιμάμαι, είτε γράφω είτε μαγειρεύω, ὁ χρόνος μου στηριζεται σ' ἐνα τίκ-τάκ μηχανικό, ἀντικειμενικό, ἀνέκκλητο, ἀκριβες, ἐλεγχόμενο. Πόσο διψάω γι' αὐτά τὰ ἐπιθετα ποὺ προσδιορίζουν ἀντίστοιχες νίκες πάνω στὶς δυνάμεις τού κακού! Από τώρα κι ὑστερα θέλω, ἀπαιτώ τὸ καθετὶ γύρω μου νὰ είναι μετρημένο, ἀποδειγμένο, πιστοποιημένο, μαθηματικό, ὄρθολογιστικό. Θὰ πρέπει νὰ προχωρήσω στὴ χωρομέτρηση τού νησιού, πρέπει νὰ κάνω ἐνα σχέδιο σὲ σμίκρυνση ὥλων τῶν χωραφῶν του καὶ νὰ καταγράψω ὅλα τὰ δεδομένα σ' ἐνα κτηματολόγιο. Θὰ ηθελα κάθε φυτὸ νὰ ἔχει τὴν ὄνομασία του γραμμένη σὲ μιὰ ἐπιγραφή, κάθε πουλὶ νὰ ἔχει στὸ πόδι του περασμένο ἐναν κρίκο, κάθε θηλαστικὸ νὰ είναι μαρκαρισμένο μὲ πυρωμένο σίδερο. Δέ θὰ βρώ ἀνάπτανση παρὰ μόνο ὅταν αὐτὸ τὸ ἀδιάφανο, ἀδιαπέραστο νησί, τὸ

γεμάτο ύπόγειες ζυμώσεις και δίνες πού φέρνουν τὸ κακὸ. Θὰ ἔχει μεταμορφωθεὶ σὲ μιὰ κατυσκευὴ ἀφηρημένη, διαφανή, κατανοητή μέχρι τὸ κόκκαλο.

Ομως θά ἔχω τῇ δύναμῃ νά τελειώσω αὐτό τὸ φοβερό ἔργο; Άραγε θά θρώ μέσα μου τὰ ὑποθέματα πού χρειάζονται γιά νά ἐπιβάλω αὐτή τὴν τεράστια δόση ὄρθολογισμού στὴ Σπεράντζα; Ό ρυθμικός ἡχος τῆς κλεψύδρας πού ἔδω κι ἔνα λεπτό μέ νανούριζε μέ μιά μουσική ἐπιμελή και καθησυχαστική σάν τη μουσική του μετρονόμου, ξαφνικά ἀνακαλεὶ μιά εἰκόνα ἐντελώς ἀντίθετη, πού μέ τρομάζει· τὴν εἰκόνα μιάς σκληρῆς πέτρας πού ἀνυπόφευκτα σπάει κομμάτι-κομμάτι ἔξαιτιας μιάς σταγόνας νερού πού πέφτει ἀσταμάτητα. Είναι ἀνώφελο νά υποκρίνομαι: όλο τὸ ἐγκεφαλικό μου οἰκοδόμημα κλονιζεται. Και τὸ ξεχαρβάλωμα τῆς γλώσσας είναι τὸ πιό ἐμφανὲς ἀποτέλεσμα τούτης τῆς διάθρωσης.

Τι κι ἀν ἀδιάκοπα μιλάω φωναχτά και δὲν ἀφήνω ποτὲ νά περάσει μιὰ σκέψη, μιὰ ιδέα χωρις νά τὴν ἀπαγγειλω στὰ δέντρα ή στὰ σύννεφα; Μέρα μέ τὴ μέρα βλέπω νά καταρέουν ὄλοκληρες πλευρές ἀπὸ τὴν ἀκρόπολη τῶν λέξεων πού μέσα τῆς ή σκέψη μας στεγάζεται και κινείται μὲ οἰκειότητα, ὥπως ὁ τυφλοπόντικας στὸ δίκτυο τῶν στοών του. Τὰ σταθερὰ σημεία πού πάνω τους ή σκέψη μας στηρίζεται γιά νά προχωρήσει — ὥπως ὅταν κανείς πατάει πάνω στὶς πέτρες πού προεξέχουν ἀπὸ τὸ νερὸ στὴν κοίτη ἐνὸς χειμάρρου — θρυμματίζονται, βυθιζονται. Μὲ κυριεύουν ἀμφιβολίες γύρω ἀπὸ τὸ νόημα λέξεων πού δὲν προσδιορίζουν συγκεκριμένα πράγματα. Δέν μπορώ πιά νά μιλήσω παρά μόνο κυριολεκτώντας. Ή μεταφορὰ, ή λιτότητα, ή ὑπερβολὴ ἀπαιτούν νά καταβάλω ὑπέρμετρη προσοχὴ και τὸ ἀπρόσμενο ἀποτέλεσμά της είναι ν' ἀναδείχνει ὁ,τι παράλογο και συμβατικό ὑπάρχει μέσα σ' αὐτά τὰ ρητορικὰ σχῆματα. Καταλαβαινω πώς τούτη ή διαδικασία, πού ἐγώ είμαι ἀπλώς τὸ θέα-

τρο στὸ ὅποιο παιζεται, θὰ ἡταν ἀγιο πρόσφορο γιά ἐνα φιλόλογο ή ἐνα γραμματικό πού ζει στὴν κοινωνία: γιά μένα είναι μιὰ πολυτέλεια συνάμα ἀχρηστη και θανατηφόρα. Όπως γιά παράδειγμα η ἐννοια τού δάθους, πού ποτὲ δὲν είχα σκεφτεὶ νά σκαλίσω πώς τὴ χρησιμοποιούμε σὲ ἐκφράσεις ὥπως «ἐνα πνεύμα βαθὺ», «ένας ἐρωτας βαθύς»... Παράξενη προκατάληψη ὥστόσο, πού τυφλὰ δίνει ἀξία στὸ βάθος σὲ βάρος τῆς ἐπιφάνειας, πού θέλει τὸ «ἐπιφανειακό» νά σημαίνει όχι «μεγάλων διαστάσεων» ἀλλὰ «μικρού βάθους», ἐνώ «βαθύς» σημαίνει ἀντίθετα «μεγάλου βάθους» κι όχι «μικρής ἐπιφάνειας». Και παρ' όλ' αὐτά, ἐνα συναίσθημα ὥπως ὁ ἐρωτας μού φαίνεται πώς μετριέται καλύτερα — ἀν μπορεὶ κανείς νά τὸν μετρήσει — ἀπὸ τὸ εύρος τῆς ἐπιφάνειας πού καλύπτει παρά ἀπὸ τὸ βαθμὸ τού βάθους του. Γιατὶ ἀκριβώς μετρώ τὸν ἐρωτά μου γιά μιὰ γυναίκα μὲ βάση τὸ γεγονός πώς ἀγαπώ ἔξισου τὰ χέρια της, τὰ μάτια της, τὸν τρόπο πού περπατάει, τὰ καθημερινὰ της ρούχα, τὰ ἀντικείμενα πού ἔχει γύρω της, ἐκείνα πού ἔχει ἀγγίξει μόνο, τὰ τοπία πού τὴν είδα νά διασχίζει, τὴν θάλασσα ὥπου ἐλούσε τὸ κορμί της... Μού φαίνεται πώς όλα αὐτά είναι ἐπιφάνεια! Ένω ἀντίθετα ἐνα μέτριο συναίσθημα σκοπεύει κατευθείαν — σὲ δάθος — τὸ ίδιο τὸ φύλο κι ἀφήνει όλα τὰ ὑπόλοιπα σ' ἐνα ἡμίφως ἀδιαφορίας.

Ἐνας ἀνάλογος μηχανισμός — πού ἔδω και λίγο καιρό τρίζει κάθε φορά πού ή σκέψη μου θέλει νά τὸν χρησιμοποιήσει — δίνει ἀξία στὴν ἐσωτερικότητα σὲ βάρος τῆς ἐξωτερικότητας. Σύμφωνα μ' αὐτό τὸ μηχανισμό, τὰ ὄντα είναι θησαυροὶ κλεισμένοι σ' ἐνα φλοιό χωρις ἀξία, κι όσο πιό βαθιὰ χώνεται κανείς μέσα τους, τόσο πιό μεγάλα είναι τὰ πλούτη στὰ ὥποια φτάνει. Κι ἀν δὲν ὑπήρχαν θησαυροὶ; Κι ἀν τὸ ἀγαλμα ἡταν πλήρες, μὲ μιὰ πληρότητα μονότονη, ὄμοιογενή, σὰν τὶς κούκλες ἀπὸ πίτουρο; Έγώ τὸ ξέρω καλά, ἐγώ πού κανείς δὲν ἐρχεται νά μού

δώσει ένα πρόσωπο και μυστικά — που δέν είμαι παρά μιά μαύρη τρύπα στό κέντρο τής Σπεράντζας, μιά όπτικη γωνία πάνω στή Σπεράντζα — μιά τελεία, δηλαδή τίποτα. Νομίζω πώς ή ψυχή ἀρχίζει ν' ἀποκτά ένα ἀξιόλογο περιεχόμενο μονάχα πέρα ἀπό τό παραπέτασμα τού δέρματος που χωρίζει τό μέσα ἀπό τό ἔξω, και πώς πλουτίζει ἀπεριόριστα στό μέτρο που προσαρτά ὅλο και πιό πλατιούς κύκλους γύρω ἀπό τήν τελεία — ἐγώ. Ο Ροθινσώνας ἔχει ἀπειρα πλούτη μόνο ὅταν συμπίπτει μ' ὄλοκληρη τή Σπεράντζα.

*

Από τήν ἑπομένη ό Ροθινσώνας ἐριξε τά θεμέλια ἐνός *Mουσείου Μέτρων και Σταθμών*. Ἐδωσε στό οίκοδόμημα τή μορφή περιπτερου, ἀλλά χρησιμοποίησε τά πιο ἀταίριαχτα ύλικά: ὄγκολιθους ἀπό γρανίτη και λαξεμένες πέτρες ἀπό λατερίνη. Κι ἔκει, πάνω σ' ἔνα είδος βθυμού — σάν νά ἦταν εἰδώλια — και πάνω στοὺς τοιχους — σάν νά ἦταν ἡ ἀρματωσιά τού ὄρθου λόγου — ἐναπόθεσε τά πρότυπα τής ιντσας, τού ποδιού, τής γιάρδας, τού πήχη, τής γουμενιάς, τής πίντας, τής μπότσας, τού μοδιού, τού γαλονιού, τού κόκκου, τής δραχμῆς, τής ούγκιάς και τής λιμπρας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

Τήν 1000ή ημέρα τού ἡμερολογίου του, ὁ Ροθινσώνας φόρεσε τό ἐπίσημο ἐνδύμα και κλειστήκε στή βίλα τον. Στάθηκε μπροστά σ' ἔνα ἀναλόγιο που τό είχε φανταστεί και τό είχε φτιάξει ώστε νά μπορεί νά γράφει ὄρθιος, σέ μια στάση σεβασμού και ἐγρήγορσης. Ἐπειτα, ἀνοίγοντας τό πιό μεγάλο ἀπό τά ξεπλυμένα βιθλία που είχε βρει στή *Birgynia*, ἐγραψε:

ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΣΠΕΡΑΝΤΖΑΣ ΑΡΧΙΣΕ ΝΑ ΓΡΑΦΕΤΑΙ ΤΗΝ 1000HN ΗΜΕΡΑ ΤΟΥ ΤΟΠΙΚΟΥ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΥ

ΑΡΘΡΟΝ I — Δυνάμει τής ἐπιφοιτήσεως τού *Άγιον Πνεύματος*, που συνελήφθη και ἐφηρμόσθη σύμφωνα μέ τις διδασκαλίες τού *Αἰδεσιμότατον Τζώρτζ Φόξ*, ὁ ὑπήκοος τής *A. M. Γεωργίου II*, Ροθινσών Κρούσος, γεννηθεὶς στό *Γιόρκ* τήν 19ην Δεκεμβρίου 1737, ὀνομάζεται κυβερνήτης τής νήσου Σπεράντζας, κειμένης εις τόν *Ειρηνικὸν ὥκεανὸν* μεταξὺ τών νήσων *Χονάν Φερνάντες* και τής δυτικῆς ἀκτῆς τής *Χιλῆς*. Ἐκ τής ἴδιότητος ταύτης ἀρύεται πάσαν ἔξονσιαν νά νομοθετεῖ και νά ἐκτελεῖ ἐπι τού συνόλου τού ἐδάφους τής νήσου και τών ἐγχωρίων ὑδάτων τής σύμφωνα μέ τό πνεύμα και τάς ἐντολάς τάς ὅποιας ἥθελε νά τού ὑπαγορεύσει τό ἐσώτερον φῶς.

ΑΡΘΡΟΝ II — Οι κάτοικοι τής νήσου ὑποχρεούνται, ἐφόσον σκέπτονται, νά τό πράττουν εὐκρινώς και μέ στεντόρεια φωνή.

Σχόλιο — Νά χάσω τήν ἴδιότητα τού λόγου ἐπειδή δὲ χρησιμοποιώ τή λαλιά μου, είναι μία ἀπό τις πιό ταπεινωτικές

συμφορές πού μέ άπειλούν. Έδω και λιγο καιρό, όταν έπιχειρώ νά ρητορέψω μεγαλόφωνα, αισθάνομαι νά χάνω τά λόγια μου σάν νά ήμουν μεθυσμένος. Λοιπόν, άπο τώρα και στό έξης ο έσωτερικός λόγος πού άναπτύσσεται μέσα μας όσο διατηρούμε τή συνείδησή μας, έχει μεγάλη σημασία νά φτάνει μέχρι τά χειλη μου γιά νά τά διαπλάθει άδιάκοπα. Έξαλλον αύτή είναι ή φυσική του κλίση και άπαιτείται μιά ίδιαιτερη έπαγρυπνηση τής προσοχής γιά νά τόν συγκρατεί πρίν έκφραστεί, όπως τό δείχνει καθαρά τό παράδειγμα τών μικρών παιδιών και τών γέρων πού μιλούν μόνοι τους άπο πνευματική άδυναμία.

ΑΡΘΡΟΝ III — Άπαγορεύεται ή ικανοποιησις τών φυσικών άναγκών εις χώρους άλλους άπο τούς πρός τόν σκοπόν αύτόν προβλεπομένους.

Σχόλιο — Είναι δέδαιο πώς ή τοποθέτηση αύτής τής διάταξης στό 3ο άρθρο τού Χάρτη μπορεί νά προκαλέσει έκπληξη. Όμως αύτό συμβαίνει γιατί ο κυβερνήτης νομοθετεί συμφωνα μέ τή σειρά πού ή μά ή ή άλλη άναγκη γίνεται αισθητή και μέσα στή χαλαρότητα πού άπειλει τούς κατοίκους τού νησιού έπειγει νά τούς έπιβληθει αύτή ή μικρή πειθαρχία σ' ένα άπο τά τμήματα τής ζωής τους πού τούς πλησιάζει περισσότερο στήν άποκτήνωση.

ΑΡΘΡΟΝ IV — Ή Παρασκευή είναι ήμέρα νηστείας.

ΑΡΘΡΟΝ V — Ή Κυριακή είναι ήμέρα άργιας. Τήν 19ην ώραν τού Σαββάτου πάσα έργασία διακόπτεται υποχρεωτικώς εις τήν νήσον, και οι κάτοικοι οφείλουν νά ένδυνθούν τά καλύτερα ένδυματά των διά τό δείπνον. Τήν δεκάτην πρωινήν ώραν τής Κυριακής ένας θρησκευτικός στοχασμός έπι ένος κειμένου τών Αγίων Γραφών θά τούς συγκεντρώνει εις τόν Ναόν.

ΑΡΘΡΟΝ VI — Εις μόνον τόν κυβερνήτην παρέχεται η άδεια νά ρουνφά ταμπάκο. Εισέτι δέν ήμπορει νά τό κάνει παρά μόνον τό άπογευμα τής Κυριακής καθ' έκαστην έβδομαδα αύτού τού μηνός, κατόπιν, έκαστην δευτέραν έβδομαδα

τού έπομένου μηνός, μίαν μόνον φοράν τόν μεθεπόμενον μήνα, έν τέλει δέ μόνον καθ' έκαστον δεύτερον μήνα.

Σχόλιο — Μόλις πρίν άπο λιγο άνακάλυψα τή χρήση και τήν τέρψη τής πορσελάνης πίπας τού μακαρίτη Βαν Ντενσελ. Δυστυχώς τό άπόθεμα καπνού πού περιέχει τό βαρελάκι κάποτε θά τελειώσει. Έχει λοιπόν σημασία νά τήν παρατείνω όσο τό δυνατό περισσότερο και νά μήν άποκτησω μιά συνήθεια πού ή άδυναμία νά τήν ικανοποιήσω θά γίνει άργοτερα αιτία γιά νά ύποφέρω.

Ο Ροβινσώνας έμεινε γιά ένα λεπτό συγκεντρωμένος. Έπειτα κλείνοντας τό βιβλίο τής Χάρτας, άνοιξε έναν άλλον τόμο — παρθένο έπισης — κι έγραψε μέ κεφαλαία στήν προμετωπίδα:

**ΠΟΙΝΙΚΟΣ ΚΩΔΙΞ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΣΠΕΡΑΝΤΖΑΣ
Η ΣΥΝΤΑΞΙΣ ΤΟΥ ΑΡΧΙΣΕ ΤΗΝ 1000HN ΗΜΕΡΑ ΤΟΥ
ΤΟΠΙΚΟΥ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΥ**

Γύρισε σελίδα, σκέφτηκε άρκετή ώρα και τέλος έγραψε:

ΑΡΘΡΟΝ I — Αι παραλήψεις συμμορφώσεως πρός τάς διατάξεις τού Χάρτου ύπόκεινται εις δύο ποινάς: ήμέραι νηστείας, ήμέραι έντος τού λάκκον.

Σχόλιο — Μόνον αύτές οι δύο ποινές είναι έφαρμόσιμες αύτή τή στιγμή, άφού οι σωματικές τιμωρίες και η ποινή τού θανάτου προϋποθέτουν τήν αύξηση τόν πληθυσμού τόν νησιού. Ο λάκκος δρισκεται στό λιβάδι, στά μισά τού δρόμου άνάμεσα στά δραχώδη άντερεισμάτα και τά πρώτα έλη. Είναι προσανατολισμένος κατά τέτοιο τρόπο ώστε ο ήλιος νά τόν σαγιτεύει μέ τίς άκτινες τον τίς έξι πιό θερμές ώρες τής ήμέρας.

ΑΡΘΡΟΝ II — Πάσα παραμονή έντος τού δορβόρου άπα-

γορεύεται. Οι παραβάται θά τιμωρούνται μὲ παραμονὴ διπλής διαφρεσίας εἰς τὸν λάκκον.

Σχόλιο — Ὁ λάκκος ἐμφανίζεται ἔτσι ὡς ἡ ἀντίθεση — ἄρα μὲ μιὰ ὄρισμένη ἐννοια καὶ ὡς τὸ ἀντίδοτο — τοὺς βούρκουν. Αὐτὸ τὸ ἀρθρὸ τοῦ Ποίνικον Κώδικα εἰκονογραφεὶ μὲ λεπτὸ τρόπο τὴν ἀρχὴ σύμφωνα μὲ τὴν ὅποια ὁ φταιχτῆς πρέπει νὰ τιμωρεῖται ἐκεὶ ὅπου ἀμάρτησε.

ΑΡΘΡΟΝ III — Όστις ἐμόλυνεν τὴν νῆσον διὰ τῶν περιττωμάτων τον θὰ τιμωρεῖται διὰ μονοημέρου νηστείας.

Σχόλιο — Νέα ἐπεξήγηση τῆς ἀρχῆς τῆς λεπτῆς ἀντιστοιχίας ἀνάμεσα στὸ σφάλμα καὶ τὴν ποινὴν.

ΑΡΘΡΟΝ IV — ...

Ὁ Ροβινσώνας, πρὶν καθορίσει τὶς ποινές ποὺ θὰ ἐπλητταν τὴν προσβολὴ τῆς δημόσιας αἰδούς στὸ ἐδαφος καὶ στὰ ἐγχώρια ὑδατα τοὺς νησιού, στάθηκε ἔνα λεπτὸ καὶ στοχάστηκε. Ἐκανε μερικὰ βήματα πρὸς τὴν πόρτα καὶ τὴν ἀνοιξε σάν νὰ ἐπρόκειτο νὰ ἐμφανιστεῖ στοὺς ὑπηκόους του. Οι κυματισμοὶ τῶν φυλλωμάτων τοῦ μεγάλου τροπικού δάσους ἔχεινονταν μέχρι τῇ θάλασσα, ποὺ ἀκόμα πιὸ μακριὰ ἐσμιγε μὲ τὸν οὐρανὸ. Ἐπειδὴ ἡταν πυρρός σάν ἀλεπού, ἡ μάνα του ἀπὸ μικρὸ παιδὶ τὸν ἐντυνε στὰ πράσινα καὶ τοὺ είχε βάλει βαθιὰ μές στὸ μυαλό τῇ δυσπιστίᾳ γιὰ τὸ μπλέ ποὺ, καθὼς ἐλεγε, δὲν ταιριαζε οὔτε μὲ τὸ χρώμα τῆς σκουριάς τῶν μαλλιών του οὔτε μὲ τὸ χρώμα τῶν ρούχων του. Ωστόσο, γιὰ τὴν ὥρα τίποτα δὲν ἐδενε πιὸ ἀρμονικὰ μὲ τὸν ὠκεάνιο καμβά ποὺ τεντωνόταν ὡς τὸν οὐρανὸ ἀπὸ τούτη τῇ θάλασσα τῶν φυλλωμάτων. Ὁ ἡλιος, ἡ θάλασσα, τὸ δάσος, ὁ οὐρανὸς, ὁ κόσμος ὀλόκληρος, είχαν καθηλωθεὶ σὲ μιὰ ἀκίνησία τόσο τέλεια, ποὺ χωρὶς τὸ ὑγρὸ τίκ-τάκ τῆς κλεψύδρας ἀκόμα καὶ ἡ ροή τοὺ χρόνου θὰ ἐμοιαζε σάν νὰ είχε ἀνασταλει. «Ἀν ὑπάρχει μιὰ προνομιακὴ περισταση», σκέφτηκε ὁ Ροβινσώνας, «κατά τὴν ὅποια τὸ Ἀγιο Πνεύμα θὰ φανερώσει τὴν κάθοδο του ἐντός μου, στὸ νομοθέτη τῆς Σπεράντζας, θὰ πρέπει νὰ είναι μιὰ μέρα σάν κι αὐτή, μιὰ στιγμὴ σάν κι

αὐτή. Μιὰ γλώσσα φωτιάς χορεύοντας πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι μου ἡ μιὰ κολόνα καπνού ποὺ θ' ἀνεβαίνει κατακόρυφα πρὸς τὸ ζενίθ, δὲ θὰ ἐπρεπε ἀραγε νὰ πιστοποιήσουν πῶς είμαι ὁ ναός τοῦ Θεού;»

Καθὼς πρόφερε αὐτές τις λέξεις μεγαλόφωνα — σύμφωνα μὲ τὸ ἀρθρὸ II τοῦ Χάρτη — εἰδε νὰ ὑψώνεται πισω ἀπὸ τὸ παραπέτασμα τού δάσους μιὰ λεπτὴ κλωστὴ λευκού καπνού ποὺ ἐμοιαζε νὰ θγαίνει ἀπὸ τὸν Ὁρμο τῆς Σωτηρίας. Πιστεύοντας πῶς ἡ προσευχὴ του εἰσακούστηκε, ἐπεσε στὰ γόνατα μουρμουρίζοντας μιὰ θερμὴ καὶ σύντομη δέηση. Κι ἀμέσως μετά μιὰ ἀμφιθολία γεννήθηκε στὸ μυαλό του. Σηκώθηκε, πήγε καὶ ξεκρέμασε ἀπὸ τὸν τοίχο ἐνα μουσκέτο, μιὰ παλάσκα, ἐνα μπαρούτοφλασκο καὶ τὸ τηλεσκόπιο. Ἐπειτα σφύριξε στὸν Τέν και χώθηκε στὴν πυκνὴ λόχμη, ἀποφεύγοντας τὸν ισιο δρόμο ποὺ είχε χαράξει ἀπὸ τὴν ἀκτὴ μέχρι τὴ σπηλιά.

Ἡταν καμιὰ σαρανταριά, ὄρθιοι γύρω ἀπὸ μιὰ φωτιά ἀπὸ ὅπου ἀνέβαινε ἔνας χειμαρρος καπνού πηχτού, πυκνού, γαλακτερού, ποὺ είχε περιεργη σύσταση. Τρείς μακριές πιρόγες μὲ πλωτήρα καὶ ζυγοστάτη, τὶς είχαν καλάρει ἐξω ἀπὸ τὸ νερὸ κι ἐστεκαν τώρα στὴν ἀμμο. Αὐτὸς ὁ τύπος σκάφους ἡταν κοινὸς σ' ὅλο τὸν Ειρηνικὸ καὶ παρότι ἡταν στενές καὶ είχαν πολὺ μικρὸ ἐκτόπισμα, ἡταν ἔξαιρετικά καλοτάξιδες. Ὁσο γιὰ τοὺς ἀνθρώπους γύρω ἀπὸ τὴν ἐστία, ὁ Ροβινσώνας τοὺς ἀναγνώρισε μὲ τὸ τηλεσκόπιο· ἡσαν Ἰνδιάνοι κοστίνος, τῆς τρομερῆς φυλῆς τῶν Αρωκάνιων, κάτοικοι ἐνὸς τμήματος τῆς μέσης καὶ μεσογειακῆς Χιλῆς, ποὺ ἀντιστάθηκαν μὲ ἐπιτυχία στὶς ἐπιδρομές τῶν Ἰνκας καὶ κατάφεραν νὰ ἐπιβάλουν αἰματηρές ἡττες στοὺς ισπανούς κονκισταδόρες. Τούτοι οἱ μικροκαμωμένοι ἀλλὰ γεροδεμένοι ἀνθρώποι ἡταν ντυμένοι μὲ μιὰ χοντροκομμένη δερμάτινη ποδιά. Τὸ πλατύ πρόσωπό τους, μὲ μάτια ποὺ ἀπείχαν ἔξαιρετικά τὸ ἐνα ἀπὸ τὸ ἀλλο, γινόταν ἀκόμα πιὸ παράξενο ἀπὸ τὴ συνήθεια ποὺ είχαν νὰ θγάζουν ἐντελώς τὰ φρύδια τους καὶ ἀπὸ τὴν πλούσια κόμη τους, μαύρη καὶ κυματιστή, ποὺ τὴ διατηρούσαν μεγαλόπρεπη καὶ τὴν κινούσαν περή-

φανα μὲ κάθε εύκαιρια. Ό Ροθινσώνας τοὺς γνώριζε ἀπὸ τὰ συχνὰ ταξίδια ποὺ είχε κάνει στὸ Τεμούκο, τὴν πρωτεύουσά τους στὴ Χιλή. Ήξερε πώς ἀν̄ ξεσπούσε ἐνας νέος πόλεμος μὲ τοὺς Ισπανούς, κανεὶς λευκός δὲ θά ἐβρισκε ἐλεος στὰ μάτια τους.

Εἶχαν ἀραγε διασχίσει τὴν τεράστια ἀπόσταση ἀνάμεσα στὶς ἀκτὲς τῆς Χιλῆς καὶ τῇ Σπεράντζα; Ή παραδοσιακὴ ἀξιοσύνη τῶν θαλασσοπόρων κοστῖνος ἔκανε τούτο τὸ κατόρθωμα πιθανό, ὅμως ἡταν πιθανότερο νὰ είχαν ἀποικίσει κάποιο ἀπὸ τὰ νησιά Χουάν Φερνάντεζ — καὶ ἡταν πραγματικὴ τύχη ποὺ ὁ Ροθινσώνας δὲν είχε πέσει στὰ χέρια τους, γιατὶ σίγουρα θὰ τὸν είχαν σφάξει ἡ τὸ λιγότερο θὰ τὸν είχαν πάρει σκλάβο.

Χάρη στὶς διηγήσεις ποὺ είχε ἀκούσει στὴν Ἀρωκανία*, μάντευε τὸ νόημα τῆς τελετῆς ποὺ γινόταν ἐκείνη τὴ στιγμὴ πάνω στὴν παραλία. Μιὰ λιπόσαρκη καὶ ζεμαλλιασμένη γυναικα, τρεκλίζοντας στὸ ἑσωτερικὸ τοῦ κύκλου ποὺ σχημάτιζαν οἱ ἀντρες, πλησίαζε τὴ φωτιά, ἐριχνε μιὰ χούφτα σκόνη καὶ ρουφούσε ἀπληστα τὶς πηχτές ἀσπρες τούφες καπνού ποὺ ὑψώνονταν ὄμεσως. Ἐπειτα, σάν νὰ είχε διεγερθεὶ ἀπὸ τὴν εἰσπνοή, στρεφόταν πρὸς τοὺς ἀκίνητους Ινδιάνους κι ἐμοιαζε νὰ τοὺς ἐπιθεωρεὶ, βήμα πρὸς βήμα, σταματώντας ἀπότομα πότε στὸν ἑνα καὶ πότε στὸν ἄλλο. Ύστερα γύριζε κοντά στὴ φωτιά καὶ ξανάρχιζε τὰ ίδια τερτίπια, ἐτσι ποὺ ὁ Ροθινσώνας ἀναρωτιόταν ἀν τελικὰ ἡ μάγισα θὰ ἀντεχε μέχρι τὸ τέλος τῆς τελετῆς ἡ κάποια στιγμὴ θὰ σωριαζόταν κάτω ἀπὸ ἀσφυξία. Όμως όχι, ἡ δραματικὴ ἑκβαση ἥρθε αἰφνίδια. Ή κουρελιάρικη σιλουέτα ἐτείνε τὸ μπράτσο τῆς πρὸς τὸ μέρος ἐνὸς ἀντρα. Τὸ ὄρθανοιχτο στόμα τῆς ἐπρεπε νὰ προφέρει κατάρες ποὺ ὁ Ροθινσώνας δὲν τὶς ἀκούγε. Ό Ινδιάνος ποὺ ὑπόδειχνε ἡ μάγισα ὡς ὑπεύθυνο γιὰ κάποιο κακό ἀπὸ τὸ ὄποιο ἡ κοινότητα είχε ὑποφέρει — ἐπιδημίᾳ ἡ ξηρασία — ἐπεσε μπρούμυτα στὸ χώ-

* Όνομα ποὺ ἐδιναν ἀλλοτε στὸ κεντρικὸ τμῆμα τῆς Χιλῆς ἀνάμεσα στὶς Ανδεῖς καὶ τὸν Ειρηνικὸ (Σ.τ.Μ.).

μα, ἐνὼ ταραζόταν ἀπὸ δυνατὰ ρίγη. Ένας ἀπὸ τοὺς Ινδιάνους προχώρησε πρὸς τὸ μέρος του. Ή ματσέτα του πρώτα πέταξε μακριὰ τὴν ποδιὰ τοῦ δυστυχισμένου κι ἐπειτα ἐπεσε πάνω του μὲ κανονικὰ χτυπήματα, χωρίζοντας τὸ κεφάλι του κι ὑστερα τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια του. Τέλος τὰ ἔξι κομμάτια τοῦ θύματος μεταφέρθηκαν στὴν ἀνθρακιά, ἐνὼ ἡ μάγισα καθισμένη ἀνακούρκουδα, ζαρωμένη, κοιμόταν, ἐκανε ἐμετό ἡ κατουρούσε.

Οι Ινδιάνοι εἶχαν σπάσει τὸν κύκλο κι ἀδιαφορούσαν γιὰ τὴ φωτιά ποὺ ὁ καπνὸς τῆς τώρα είχε γίνει μαύρος. Στάθηκαν γύρω ἀπὸ τὰ σκάφη τους κι ἔξι ἀπ’ αὐτοὺς ἐβγαλαν τὰ τουλούμια τους καὶ κατευθύνθηκαν πρὸς τὸ δάσος. Ό Ροθινσώνας ἀποτραβήχτηκε βιαστικὰ χωρὶς ὠστόσο νὰ χάσει ἀπὸ τὰ μάτια του αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους ποὺ είχαν εἰσβάλει στὰ κτήματά του. Άν τυχαία ἀνακάλυπταν κάποιο ιχνος ἀπὸ τὴν ἐγκυτάστασή του στὸ νησὶ, τὰ δύο πληρώματα μπορεῖ ν' ἀρχιζαν νὰ τὸν ψάχνουν, καὶ τότε δύσκολα θὰ τοὺς ξέφευγε. Εύτυχως ὅμως τὸ πρώτο μάτι νερού θρισκόταν στὶς παρυφές τοῦ δάσους καὶ οἱ Ινδιάνοι δὲ χρειάστηκε νὰ προχωρήσουν βαθιά μὲς στὸ νησὶ. Γέμισαν τὰ τουλούμια τους ποὺ τὰ κουβαλούσαν δύο μαζί, κρεμασμένα σ' ἑνα κοντάρι, καὶ κατευθύνθηκαν πρὸς τὶς πιρόγες ὅπου οι σύντροφοι τους είχαν ἥδη πάρει τὶς θέσεις τους. Ή μάγισα ἡταν γονατισμένη σ' ἑνα είδος πομπικού θρόνου ποὺ ἦταν τοποθετημένος στὸ πίσω μέρος ἐνὸς ἀπὸ τὰ δύο σκάφη.

Όταν πιὰ εἶχαν ἔξαφανιστεὶ πίσω ἀπὸ τοὺς κάθους στὰ δυτικὰ τοῦ ὄρμου, ὁ Ροθινσώνας πλησίασε τὴν πυρά. Διακρίνονταν ἀκόμα ἀπανθρακωμένα ἀπομεινάρια τοῦ ἔξιλαστήριου θύματος. Έτσι λοιπόν, σκέφτηκε, αὐτοὶ οἱ ἀγροίκοι ἐφαρμόζουν ἀσυνείδητα, καὶ μὲ τὴ φυσικὴ τους σκληρότητα, τὸ λόγο τοῦ Εὐαγγελίου: «*Εἰ δὲ ὁ ὄφθαλμός σου ὁ δεξιός σκανδαλίζει σε, ἐξελε αὐτὸν καὶ δάλε ἀπὸ σού, συμφέρει γάρ σοι ίνα ἀπόληται ἐν τῶν μελών σου καὶ μῇ ὀλον τὸ σώμα σου βληθῇ εἰς γέενναν. Καὶ εἰ ἡ δεξιὰ σου χειρ σκανδαλίζει σε, ἐκκοψον αὐτὴν καὶ δάλε ἀπὸ σού...*» Μήπως ὅμως ἡ ἀγάπη γιὰ τὸν πλησίον συμφωνεὶ μὲ τὴν οἰκονομία καὶ μάλλον συστήνει νὰ θεραπεύεται

τὸ γαγγραινιασμένο μάτι καὶ νὰ ἔξαγνιζεται τὸ μέλος τῆς κοινότητας ποὺ ἐγίνε η αἰτία τού σκανδάλου;

Κι ἑτσι, γεμάτος ἀμφιθολίες ὁ κυθερνήτης τῆς Σπεράντζας γύρισε σπίτι του.

*

ΑΡΘΡΟΝ VII — *Ἡ νῆσος Σπεράντζα κηρύσσεται θέσις ὄχυρά. Τιθεται ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ κυθερνήτου ὅστις λαμβάνει τὸν δαθμὸν τοῦ στρατηγού. Ἡ συσκότισις είναι ὑποχρεωτικὴ μίαν ὠραν μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἥλιον.*

ΑΘΡΟΝ VIII — *Ἡ ισχὺς τοῦ τελετουργικού τῆς Κυριακῆς ἔκτεινεται και εἰς τὰς ἐργασίμονς ἡμέρας.*

Σχόλιο — *Κάθε αὐξηση τῆς πίεσης τοῦ ἀκατέργαστου γεγονότος πρέπει ν' ἀντισταθμίζεται ἀπὸ μιὰ ἀντίστοιχη ἐνίσχυση τῆς ἐθιμοτυπίας. Αὐτὸ δὲ χρειάζεται σχόλια.*

Ο Ροβινσώνας ἀκούμπησε τὴν πένα του ἀπὸ φτερὸ γύπα και κοίταξε γύρω του. Μπροστά στὴ βίλα πού κατοικούσε και τὰ κτίρια τοῦ Περιπτέρου τῶν Μέτρων και Σταθμῶν, τοῦ Μεγάρου τῶν Δικαστηρίων και τοῦ Ναού, ὑψωνόταν τώρα ἐνα περιτείχισμα μὲ ντουφεκίστρες πού τὸ είχε χτίσει μὲ τὰ χώματα και τὶς πέτρες πού είχε θγάλει ἀπὸ μιὰ τάφρο δώδεκα πόδια βαθιὰ και δέκα πόδια φαρδιά, η ὅποια ἔκτεινόταν ἀπὸ τὸ ἐνα τοῖχωμα τῆς σπηλιάς ως τὸ ἄλλο σχηματίζοντας ἐνα πλατύ ἡμικύκλιο. Τὰ δυὸ μουσκέτα και τὸ διμούτσουνο πιστόλι — γεμάτα — ἦταν τοποθετημένα στὶς τρεις ντουφεκίστρες τοῦ κέντρου. Σὲ περιπτωση ἐπιθεσης, ο Ροβινσώνας ισως κατάφερνε νὰ κάνει τοὺς ἐπιτιθέμενους νὰ πιστέψουν ὅτι δὲν ἦταν ὁ μοναδικὸς ὑπερασπιστὴς τῆς θέσης. Κάθε στιγμὴ μπορούσε ν' ἀρπάξει τὴ σπάθα και τὸ τσεκούρι πού ἦταν βαλμένα στὸ πλάι, ὄμως δὲν ἦταν πολὺ πιθανὸ πώς θὰ ἐφτανε ποτὲ στὴν ἀνάγκη νὰ παλαιύψει σώμα μὲ σώμα, γιατὶ όλα τὰ σημεία ἀπ' ὅπου μπορούσε κανεὶς

νὰ πλησιάσει τὸ τείχος ήσαν σπαρμένα μὲ παγίδες. Πρώτα ἦταν μιὰ σειρά χωνιά σκαμμένα σὲ διάφορες μεριές, ποὺ στὸν πάτο τους είχε καρφώσει ἑνα παλούκι ἀφού προηγούμενα είχε σκληρύνει τὴ μύτη του στὴ φωτιά· τὰ πηγάδια ἦταν σκεπασμένα μὲ τούφες χόρτα βαλμένα πάνω ἀπὸ μιὰ λεπτή καλαμωτή ἀπὸ βούρλα. Ἐπειτα ο Ροβινσώνας είχε θάψει στὸ χώμα, σ' ἑνα πέρασμα τού μονοπατιού πού ἐρχόταν ἀπὸ τὸν ὄρμο — στὸ σημείο πού σχημάτιζε ἑνα ἔφωτο κι ὅπου, σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες, οι ἐνδεχόμενοι εἰσθολεῖς θὰ ἐπρεπε νὰ μαζευτούν πρὶν ἀπὸ τὴν τελικὴ ἐπίθεση γιὰ νὰ κάνουν συμβούλιο — ἑνα θαρέλι μπαρούτι πού ἐνα κορδόνι ἀπὸ στουπὶ τοῦ ἐδινε τὴ δυνατότητα νὰ τὸ πυροδοτήσει ἀπὸ ἀπόσταση. Τέλος τὸ γεφύρι πού ἐζευε τὴν τάφρο ἦταν φυσικά κινητό και τραβιόταν μέσα στὸ τείχος.

Τὰ ὄχυρωματικὰ ἔργα και η κατάσταση συναγερμού πού τὴ διατηρούσε ὁ φόβος μιὰς ἐπιστροφῆς τῶν Αρωκάνιων κρατούσαν τὸν Ροβινσώνα σ' ἑνα διαρκή ἐρεθισμὸ πού τὸνων τὸ ἡθικὸ του και γύμναζε τὸ κορμὶ του. Ἐνιωθε γιὰ μιὰ ἀκόμα φορὰ πῶς οι κατασκευές, η ὄργανωση και η νομοθεσία ἦταν τὰ καλύτερα φάρμακα γιὰ τὶς διαλυτικές συνέπειες τῆς ἀπουσίας τού ἄλλου. Ποτὲ ἀλλοτε δὲν αισθάνθηκε τὸν ἐαυτὸ του πιὸ μακριά ἀπὸ τὸ βούρκο. Κάθε θράδυ, πρὶν ἀπὸ τὴ συσκότιση, ἐκανε ἑνα γύρο συντροφιά μὲ τὸν Τέν πού φαινόταν νὰ ἔχει καταλάθει τὴ φύση τού κινδύνου πού ἀπειλούσε τὸν Ροβινσώνα. Υστερα «κλειδωνε» τὸ ὄχυρο. Είχε κυλήσει σωρούς ἀπὸ πέτρες σὲ ὑπολογισμένα σημεία μὲ σκοπὸν ν' ἀναγκάσει τοὺς ἐνδεχόμενους πολιορκητές νὰ κατευθυνθούν πρὸς τὰ χωνιά. Ἡ κινητὴ γέφυρα τραβιόταν μέσα, ἐφραζαν ὅλες οι προσβάσεις και σήμαινε η ώρα τῆς συσκότισης. Ἐπειτα ο Ροβινσώνας ἐτοίμαζε τὸ δείπνο, ἐστρωνε τὸ τραπέζι τού σπιτιού κι ἀποτραβιόταν στὴ σπηλιά. Ξανάθγαινε λιγα λεπτὰ ἀργότερα πλυμένος, ἀρωματισμένος, χτενισμένος, μὲ τὰ γένια ψαλιδισμένα και ντυμένος μὲ τὰ ρούχα τῶν τελετῶν. Τέλος δειπνούσε ἀργά, στὸ φώς ἐνός κηροπήγιου πού πάνω του καιγόνταν κλαδάκια βου-

τηγμένα στό ρετσίνι, ένώ ὁ Τέν τὸν ἐπιτηρούσε μὲ σοθαρότητα καὶ πάθος.

Τὴν περίοδο τῆς ἑντονῆς στρατιωτικῆς δραστηριότητας ἀκολούθησε μιὰ σύντομη ἐποχὴ κατακλυσμαίων βροχῶν ποὺ τὸν ὑποχρέωσαν σὲ κοπιαστικά ἐργα σταθεροποίησης καὶ ἐπιδιόρθωσης τῶν ἐγκαταστάσεών του. Ἐπειτα ἡρθε ἔναν ὁ καιρὸς τῆς σοδειάς τῶν δημητριακῶν. Ἡταν τόσο πλούσια ποὺ χρειάστηκε νά μετατρέψει σὲ σιλό μιὰ δεύτερη σπηλιά ποὺ ἔκεινούσε ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸ τῆς κεντρικῆς· ἥταν τόσο στενή καὶ ἡ εἰσοδος στὸ ἐσωτερικό της τόσο δύσκολη ποὺ ὁ Ροβινσώνας μέχρι τότε δὲν εἶχε ἐπιδιώξει νά τὴ χρησιμοποιήσει. Αὐτὴ τὴ φορά δὲν ἀρνήθηκε στὸν ἔαυτὸ του τὴ χαρά νά κάνει ψωμί. Κράτησε γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ ἑνα μικρὸ τμῆμα τῆς σοδειάς κι ἀναψε ἐπιτέλους τὸ φούρνο ποὺ εἶχε ἐτοιμάσει ἐδὼ καὶ τὸσον καιρό. Αὐτὴ ἡ ἐμπειρία τὸν ἀναστάτωσε καὶ θέβαια μέτρησε τὴ σοθαρότητά της, ὅμως ὀλως οἱ ὄψεις της δὲ φάνηκαν παρὰ πολὺ ἀργότερα. Γιὰ μιὰ ἀκόμα φορά ἀναθαπτιζόταν στὸ ὄλικὸ καὶ συνάμα πνευματικὸ στοιχεῖο τῆς χαμένης ἀνθρώπινης κοινότητας. Ἄν ὅμως αὐτὴ ἡ πρώτη ἀρτοποιία τὸν ὁδηγούσε διαμέσου τῆς μυστικῆς καὶ παγκόσμιας σημασίας της στὶς πηγές τοῦ ἀνθρώπινου, ἐμπεριείχε ἐπίσης μὲς στὴν ἀμφισημία της, κάποιες συνεπαγωγές ἐντελώς ἀτομικές — κρυμμένες, οικείες, θαμμένες ἀνάμεσα στὰ ἐπονειδιστα μυστικά τῆς πρώτης παιδικῆς του ἥλικιας — ποὺ ἀκριβώς γι' αὐτὸ τὸ λόγο ἐπαγγέλλονταν μιὰ ἀπρόθλεπτη ἀνθοφορία μέσα στὴ σφαίρα τῆς μοναξιάς του.

*

Ημερολόγιο καταστρώματος — Σήμερα τὸ πρωὶ, γιὰ πρώτη φορά, ζυμώνοντας τὸ ψωμὶ μου ἔκανα νά ἔνεγεννηθούν μέσα μου εἰκόνες σθησμένες ἀπὸ τὴ φασαρία τῆς ζωῆς ποὺ ὅμως μὲ τὴ βοήθεια τῆς ἀπομόνωσης ἔειθάθονται. Θὰ ἡμουν περίπου δέκα χρονών ὅταν ὁ πατέρας μου

μὲ ρώτησε τὶ ἐπάγγελμα θὰ εὐχόμουν ν' ἀσκήσω ἀργότερα. Χωρὶς νά διστάσω τού ἀπάντησα: ψωμάς. Μὲ κοίταξε σοθαρά καὶ κούνησε ἀργά τὸ κεφάλι μ' ἐνα ύφος συμπάθειας καὶ ἐπιδοκιμασίας. Διχως ἀμφιθολία μέσα στὸ μυαλὸ του αὐτὸ τὸ ταπεινὸ ἐπάγγελμα περιβαλλόταν μ' ἐνα εἰδὸς ιερῆς ἀξιοπρέπειας, ἔξαιτιας ὅλων τῶν συμβόλων ποὺ συνδέονται μὲ τὸ ψωμὶ, τροφὴ κατ' ἔξοχὴν τού σώματος, ἀλλὰ συνάμα καὶ τού πνεύματος σύμφωνα μὲ τὴ χριστιανικὴ παράδοση — ποὺ βέβαια τὴν ἀποδοκίμαζε ἀπὸ πιστὴ στὴ διδασκαλία τῶν Κουάκερων, ἐνώ ταυτόχρονα σεβόταν τὸν εὐλαβικὸ χαρακτήρα της.

Γιὰ μὲνα ἀλλο ἥταν τὸ κύριο, ὅμως τότε δὲ μ' ἐνοιαζε καὶ πολὺ νά ἔξηγήσω τὶ σήμαινε ἡ γοητεία ποὺ ἀσκούσε πάνω μου ἡ τέχνη τού ψωμά. Κάθε πρωὶ, πηγαίνοντας στὸ σχολείο, περνούσα μπρός ἀπὸ ἑνα φεγγιτη ποὺ τὸ χνώτο του μ' εἶχε πάρει τὴν πρώτη φορά ζεστό, μητρικό, σὰν νά ἔθγαινε ἀπὸ ἑνα σώμα, κι ἀπὸ τότε μὲ κρατούσε γιὰ ὠρα κρεμασμένο στὰ κάγκελα ποὺ τὸν ἐφραζαν. Ἔξω ἥταν ἡ ύγρη σκοτεινιά τῆς αὐγῆς, ὁ λασπωμένος δρόμος καὶ στὴν ἀκρη του ὡς ἔχθρικὸ σχολείο καὶ οἱ βάρβαροι δάσκαλοι. Μέσα στὴ χρυσαφένια σπηλιά ποὺ μὲ ρουφούσε ἐβλεπα ἐναν παραγιό — γυμνόστηθο κι ἀλευρωμένο — νά ζυμώνει τὴν ἔανθη μάζα τῆς ζύμης. Πάντα προτιμούσα τὴν ύλη ἀπὸ τὶς μορφές. Νά πιάνω μὲ τὰ χέρια καὶ νά μυριζω είναι γιὰ μένα τρόποι σύλληψης τῆς πραγματικότητας πιὸ συγκινητικοὶ καὶ πιὸ διεισδυτικοὶ ἀπὸ τὸ νά βλέπω καὶ ν' ἀκούω. Σκέφτομαι πώς αὐτὸ τὸ χαρακτηριστικὸ δὲ συνηγορεὶ ὑπέρ τῆς ποιότητας τῆς ψυχῆς μου, ὅμως τὸ ἔξομολογούμαι ταπεινά. Γιὰ μὲνα τὸ χρώμα δὲν είναι παρὰ ἡ προαγγελία μιὰς εὐλυγισίας ἡ μιὰς ἀκαμψίας ποὺ θὰ τὴ νιώσω στὰ χέρια μου. Λοιπόν, δὲν μπορούσα νά συλλάθω κανένα ὄλικὸ πιὸ ἀφράτο καὶ πιὸ φιλόξενο ἀπὸ αὐτὸ τὸ μεγάλο, ἀκέφαλο, χλιαρό καὶ λάγνο σώμα ποὺ ἀφηνόταν μέσα στὴ σκάφη στ' ἀγκαλιάσματα ἐνός μισό-

γυμνου ἀντρα. Τώρα τὸ ξέρω, φανταζόμουνα παράξενα παντρολογήματα ἀνάμεσα στὸν παραγιό καὶ τῇ ζύμῃ, κι ἀκόμα ὀνειρευόμουν ἑνα προζύμι νέου εἰδους ποὺ θά ἐδινε στὸ ψωμί μιά γεύση μόσκου, κάτι σάν ἀνοιξιάτικο ἄρωμα.

*

Ἐτσι γιὰ τὸν Ροθινσώνα ἡ ξέφρενη ὄργανωση τοῦ νησιού πήγαινε χέρι-χέρι μὲ τὴν ἐλεύθερη κι ἀρχικὰ δειλὴ ἀνθοφορία τάσεων μισοασυνείδητων. Και πραγματικά, φαινόταν καθαρὰ πῶς ὅλη αὐτὴ ἡ τεχνητὴ κι ἔξωτερικὴ σκαλωσιά — ποὺ κλονιζόταν κι ὁμως ἀδιάκοπα, πυρετωδώς τελειοποιούνταν — δὲν εἶχε ἀλλο λόγο ὑπαρξῆς παρὰ νά προστατεύει τῇ διαμόρφωση ἐνὸς νέου ἀνθρώπου ποὺ μόνο ἀργότερα θά μπορούσε νά ζήσει. Ἄλλ’ αὐτὸ ὁ Ροθινσώνας δὲν μπορούσε ἀκόμα νά τὸ διακρίνει καθαρὰ καὶ στενοχωριόταν μὲ τὶς ἀτέλειες τοῦ συστήματός του. Πραγματικά ἡ τήρηση τοῦ Χάρτη καὶ τοῦ Ποινικού Κώδικα, ἡ ἐκτιση τῶν ποινῶν ποὺ ἐπέβαλλε ἡ αὐστηρὴ ἐφαρμογὴ τοῦ προγράμματος ποὺ δὲν τοῦ ἀφῆνε καμιά ἀνάπαυλα, τὸ τελετουργικὸ ποὺ περιέβαλλε τὶς πιὸ σημαντικές πράξεις τῆς ζωῆς του, οἱ συμβάσεις καὶ ὁδηγίες ποὺ ἐπέβαλλε στὸν ἔαυτὸ του γιὰ νά μὴν ξεπέσει, δὲν τὸν ἐμπόδιζαν νά νιώθει μὲ ἀγωνία τὴν ἀγρια κι ἀδάμαστη παρουσία τῆς τροπικῆς φύσης καὶ μέσα του, τὴ διαθρωτικὴ ἐνέργεια τῆς μοναξιάς πάνω στὴν ψυχὴ του, ψυχὴ ἀνθρώπου τοῦ πολιτισμού. Όσο κι ἀν ἀπαγόρευε στὸν ἔαυτὸ του νά νιώθει μερικὰ συναισθήματα, νά θγάζει μερικὰ ἐνστικτῶδη συμπεράσματα, ἐπεφτε ἀσταμάτητα σὲ προλήψεις καὶ ἀμηχανίες ποὺ τράνταζαν τὸ οικοδόμημα μέσα στὸ οποῖο προσπαθούσε νά κλειστεί.

Ἐτσι χωρὶς νά τὸ θέλει ἀπέδιδε μιὰ σημασία χρησμοδοτικὴ στὶς κραυγές τοῦ γκιόνη. Αὐτὸ τὸ πουλὶ ποὺ ἐμενε πάντα κρυμμένο μέσα στὶς λόχμες — ἀόρατο κι ὁμως συχνὰ πλάι του — ἐκρωζε μὲς στ’ αὐτὶ του δυὸ φορές· τῇ μιὰ ὑποσχόταν δίχως

καμιὰ ἀμφιθολία τὴν εὐτυχία, ἐνὼ τὴν ἀλλη ἡ κραυγὴ του ἀντηχούσε σὰν σπαραχτικὴ ἀγγελία μιὰς συμφοράς ποὺ θὰ τὸν ἐθρισκε σύντομα. Ο Ροθινσώνας είχε φτάσει στὸ σημείο νά φοβάται σὰν τὸ θάνατο αὐτὴ τὴν κραυγὴ τῆς ἐρημίας, ὁμως τοὺ ηταν ἀδύνατο νά μην περιπλανιέται στὰ ὑγρά καὶ σκοτεινά δασάκια ποὺ ἀγαπούσαν αὐτὰ τὰ πουλιά, περιμένοντας μὲ τὴν ψυχὴ στὸ στόμα τὸ σκοτεινὸ τους προμήνυμα.

Ἐπιπλέον ὄλο καὶ πιὸ συχνὰ τοὺ ἐμπαινε ἡ ὑποψία πῶς οἱ αἰσθήσεις του τὸν ἀπατούσαν, καὶ θεωρούσε τὴ μιὰ ἡ τὴν ἀλλη ἀντίληψη ἀνύπαρκτη ἐπειδὴ ηταν κηλιδωμένη ἀπὸ μιὰ ἀμφιθολία ποὺ δὲν μπορούσε νά τὴν ἀναιρέσει. Ή, ἀλλοτε, ἐπαναλάμβανε ἀκούραστα μιὰ ἐμπειρία ποὺ τοὺ φαινόταν ἀσυνήθιστη, ὑποπτη, ἀντιφατικὴ. Γιὰ παράδειγμα, πλησιάζοντας μὲ τὴν πιρόγα τὴ νοτιοδυτικὴ ἀκτὴ τοῦ νησιού, τοὺ ἥρθε ἑνα ἐκκωφαντικὸ πανδαιμόνιο ἀπὸ κρωξίματα πουλιών καὶ βόμβους ἐντόμων ποὺ ἐφτανε μέχρις αὐτὸν λές καὶ τὸν ἐφερναν διαδοχικὰ κύματα. Όμως μόλις θγήκε στὴν ἀκτὴ κι χώθηκε κάτω ἀπὸ τὰ δέντρα, θρέθηκε βυθισμένος σὲ μιὰ σιωπὴ ποὺ τὸν ἀφησε ἀναυδο καὶ τὸν γέμισε ἀνησυχία. Μήπως τὸ πανδαιμόνιο τῆς πανιδας ἀκούγόταν μόνο ἀπὸ τὸ ἔξωτερικό καὶ σὲ μιὰ ὄρισμένη ἀπόσταση ἀπὸ τὸ δάσος, ή μῆπως ηταν ἡ παρουσία του ποὺ προκαλούσε αὐτὴ τὴ σιωπὴ; Σαναπήρε τὴν πιρόγα του, ἀπομακρύνθηκε, ξαναγύρισε, θγήκε στὴν ἀκτὴ, ξανάρχισε νευρισμένος, ἔξαντλημένος, χωρὶς νά μπορει ν’ ἀποφασίσει.

Ἐπειτα ηταν αὐτοὶ οἱ ἀμμόλοφοι μὲ τὴ χοντρὴ ἀμμο στὰ βορειοανατολικὰ ἀπ’ ὅπου ἐμοιαζε νά θγαίνει — ὅταν περιπλανιόταν σ’ ἐκείνα τὰ μέρη — ἑνα εἰδος θαθιοὺ μουγκρητού, ἀβυσσαλέον καὶ καταχθόνιον, ποὺ τὸν ἐκανε νά παγώνει ἀπὸ φρίκη, ἐστω καὶ μόνο γιατὶ δὲν μπορούσε νά καθορίσει ἀπὸ ποὺ προερχόταν. Βέβαια είχε ἀκούσει νά μιλούν στὴ Χιλή γιὰ ἑνα λόφο ποὺ τὸν ἐλεγαν Ἐλ Μπραμαδόρ — ὁ βροντερός — γιατὶ ἀπὸ τὴν ἀμμο ποὺ ἐμπαινε σὲ κινηση μὲ τὰ βήματα ἐνὸς διαβάτη, ἐθγαινε μιὰ βροντὴ σὰν νά ηταν μέσ’ ἀπὸ σπηλιά.

Όμως ηταν ἀλήθεια πῶς αὐτὴ τὴν ιστορία τὴ θυμόταν ἡ

μήπως άσυνειδητα τήν είχε θγάλει άπό τό μυαλό του μέ μοναδικό σκοπό νά καλμάρει τήν άγωνία του; Δέν ήξερε τί νά πει και μέ μιά έμμονή μανιακού περπάταγε στούς άμμολοφους μέ τό στόμα όρθανοιχτο γιά ν' άκουει καλύτερα, σύμφωνα μέ τή συνταγή ένός ναυτικού.

*

Ημερολόγιο Καταστρώματος — Τρεις τό πρωι. Διαυγής άπνια. Τριγυρίζω μές στις ύγρες στοές τής σπηλιάς. Η αιδί, θά είχα λιποθυμήσει άπό φρική βλέποντας τούτες τις σκιές, αύτά τά κοίλα σημεία φυγής, άκουγοντας τόν ήχο μιάς σταγόνας νερού πού σκάει πάνω στις πλάκες. Ή μοναξιά είναι ένα δυνατό κρασί. Τό παιδι δέν τήν άντεχει, όμως ό αντρας πού θά τής δοθει, όταν ξέρει νά κυριαρχεί τούς χτύπους τού λαγόκαρδου στήθους του, μεθάει άπό μιά χαρά άψια. Μήπως ή Σπεράντζα στεφανώνει ένα ριζικό πού έχει σχεδιαστεί ήδη άπό τά πρώτα μου χρόνια; Ή μοναξιά κι έγώ πρωτοσυναντηθήκαμε όταν έκανα τούς μακριούς, στοχαστικούς περιπάτους στις όχθες τού Ούζ, κι άκόμα τότε πού κλεινόμουν στή βιθλιοθήκη τού πατέρα μέ κάμποσα σπαρματσέτα γιά νά θγάλω όλη τή νύχτα, ή πάλι στό Λονδίνο, όταν άρνηθηκα νά χρησιμοποιήσω τις συστατικές έπιστολές πού θά μέ είχαν μπάσει στά σπίτια τών φίλων τής οικογένειάς μου. Και μπήκα στή μοναξιά όπως μέ έντελως φυσικό τρόπο μπαίνουν σέ μοναστήρι όσοι πέρασαν μιά ύπερβολικά θεοσεβούμενη παιδική ήλικια, τή νύχτα πού ή *Birginya* τέλειωσε τις μέρες της στις ξέρες τής Σπεράντζας. Άπό τήν άρχη τών χρόνων μέ περίμενε σέ τούτες τις άκτες ή μοναξιά, μέ τήν άναγκαια συντρόφισά της, τή σιωπή...

Έδω έγινα σιγά-σιγά ένας ειδικός τής σιωπής, τών σιωπών θά έπρεπε νά πώ. Μ' όλο μου τό είναι τεντωμένο σάν ένα τεράστιο αύτι, έκτιμώ τή σιωπή μέσα στήν όποια

κολυμπώ. Ύπάρχουν σιωπές άερινες κι άρωματισμένες σάν τις νύχτες τού Ιούνη στήν Αγγλία, άλλες έχουν τή γλαυκή σύσταση τού βούρκου, άλλες είναι σκληρές σάν έθενος. Κάποτε καταφέρνω νά βολιδοσκοπήσω τό έπιταφιο βάθος τής νυχτερινής σιωπής τής σπηλιάς μέ μιά ήδονή πού κάπως άστριστα μού φέρνει ναυτία και μού γεννάει άνησυχία. Άκομα και τή μέρα, δέν έχω γυναίκα, παιδιά, φίλους, έχθρους, υπηρέτες, πελάτες γιά νά μέ κρατούν στή ζωή, όλα αύτά πού τό καθένα είναι και μιά άγκυρα μπηγμένη στό χώμα. Γιατί στήν καρδιά τής νύχτας συμβαίνει ν' άφήνομαι άκόμα πιό πολὺ και νά κυλώ τόσο μακριά, τόσο βαθιά μέσα στό σκοτάδι; Κάποια μέρα θά μπορούσε νά συμβει και τούτο, νά χαθώ χωρίς ν' άφησω κανένα ίχνος, σάν νά μ' είχε καταπιεί τό μηδέν πού θά είχα δημιουργήσει γύρω μου.

*

Οι άποθήκες μέ τά γεννήματα πού χρόνο μέ τό χρόνο πολλαπλασιάζονταν, σύντομα τού δημιούργησαν σοθαρά προβλήματα προφύλαξης άπό τά ποντίκια. Φαίνεται πώς τά τρωκτικά γεννοθολούσαν άναλογα μέ τή συσσώρευση τών δημητριακών, κι ο Ροβινσώνας θαύμαζε αύτή τήν προσαρμογή ένός είδους ζώων στά πλούτη τού περιβάλλοντος, σέ άντιθεση μέ τό άνθρωπινο είδος πού άντιστοιχα αύξανεται τόσο περισσότερο όσο οι πόροι πού διαθέτει φτωχαίνουν. Άφού όμως έννοούσε — οσο θά είχε τή δύναμη — νά σωρεύει άδιάκοπα τή μιά σοδειά πάνω στήν άλλη, έπρεπε νά θρει τρόπους νά κάνει θραύση στά παράσιτα.

Μερικά μανιτάρια άσπρα μέ κόκκινες βούλες έπρεπε νά ήταν δηλητηριώδη, γιατί κάμποσα κατσικάκια πού τά είχαν βοσκήσει άνακατεμένα μέ χόρτα, ψόφησαν. Ο Ροβινσώνας έτοιμασε μ' αύτά ένα άψεφημα, στό όποιο έθαλε σπόρους σταριού νά μουλιάσουν. Έπειτα σκόρπισε τούς δηλητηριασμέ-

νους σπόρους στά συνηθισμένα περάσματα τών ποντικών. Τά τρωκτικά τούς καταβρόχθισαν άτιμώρητα. Τότε λοιπόν ἐφτιάξε ποντικοπαγίδες. Ὁμως θά ἐπρεπε νά ἔχει χιλιάδες· κι ύστερα ένιωθε τόσο ἀδιασμένος κάθε φορά πού αἰσθανόταν καρφωμένα ἐπάνω του τά ἔξυπνα και γεμάτα μίσος ματάκια τους τήν ώρα πού βούταγε τό κλουβί τους μές στό ποταμάκι! Ἡ μοναξιά τόν είχε κάνει φοβερά εὐαίσθητο σέ ὅτιδηποτε μπορούσε νά μοιάζει μέ εκδήλωση ἐνός ἔχθρικού συναισθήματος ἀπέναντι του, ἀκόμα κι ὅταν προερχόταν ἀπό τό πιο ἀξιοκαταφρόνητο ζωάκι. Ὁ θώρακας τῆς ἀμοιβαίας ἀδιαφορίας και τῆς ἄγνοιας, πού προστατεύει τούς ἀνθρώπους στις σχέσεις πού ἀναπτύσσουν μεταξύ τους, είχε ἔξαφανιστεί, ὥστε χάνεται σιγά-σιγά ἔνας κάλος σ' ἑνα χέρι πού ἐγινε ὄκνο.

Μιά μέρα παραβρέθηκε στή μανιασμένη μονομαχία δυό ποντικών. Τυφλά και κουφά σέ δι, τι γινόταν γύρω τους, τά δυό ζώα είχαν γίνει κόμπος και κυλιόνταν στό χώμα μέ λυσσασμένα νιαουρίσματα. Στό τέλος ἀλληλοσφάχτηκαν και ψόφησαν χωρίς νά χαλαρώσουν τό ἀγκάλιασμά τους. Συγκρίνοντας τά κουφάρια, ὁ Ροβινσώνας σχημάτισε τή γνώμη πώς ἀνήκαν σέ δυό διαφορετικές ποικιλίες: τό ἐνα, πολύ μαύρο, στρογγυλό και μαδημένο, ἡταν ὀλόιδιο μ' ἐκείνα πού συνήθιζε νά κυνηγάει σ' ὅποιο καράβι είχε βρεθεί. Τό ἀλλο ἡταν γκρίζο, πιό μακρύ και μέ πιό πλούσιο τρίχωμα, ἔνα ειδος ἀρουραίου πού τό ἐβλεπε σ' ἐνα μέρος τού λιθαδιού πού φαινόταν νά τό ἔχει ἀποικίσει. Χωρίς καμιά ἀμφιθολία αύτό τό δεύτερο ειδος ἡταν ιθαγενές, ἐνώ τό πρώτο πού προερχόταν ἀπό τό ναυάγιο τῆς *Βιργινίας* είχε αὐξηθεί και πολλαπλασιαστεί χάρη στις σοδειές τών δημητριακών. Τά δυό ειδη φαινόταν νά ἔχουν τούς δικούς τους πόρους και τις δικές τους περιοχές τό καθένα. Ὁ Ροβινσώνας σιγουρεύτηκε ὅταν ἐνα βράδυ ἀμόλησε στό λιθάδι ἐνα μαύρο ποντίκι πού τό τσάκωσε μέσα στή σπηλιά. Γιά ώρα μόνο τό τρεμούλιασμα τών χόρτων πρόδιδε τή διαδρομή μιάς ἀόρατης και πολυάριθμης κούρσας. Ἐπειτα τό κυνήγι περιέγραψε τά ὄρια του κι ἡ ἀμμος ἀρχισε νά πετάει στή ριζα ἐνός

ἀμμόλοφου. Ὄταν ἐφτασε ὁ Ροβινσώνας, ἀπό τόν αἰχμάλωτό του δέν ἐμεναν παρά μερικές τούφες μαύρο τρίχωμα και τά ξεσχισμένα μέλη του. Τότε σκόρπισε δυό σακιά στάρι στό λιθάδι ἀφού προηγούμενα είχε σπείρει ἐνα λεπτό φιλόνι ἀπό τή σπηλιά μέχρι ἐκεί. Αύτή ἡ βαριά θυσία κινδύνευε ν' ἀποδειχτεί ἀχρηστη. Πράγμα πού ὠστόσο δέν ἐγινε. Τό ἴδιο βράδυ, οι μαύροι, πλήθος ὀλόκληρο, ἡρθαν νά πάρουν πισω αύτό πού ισως θεωρούσαν περιουσία τους. Και ἡ μάχη ξέσπασε. Σε κάμποσα στρέμματα λιθαδιού μιά καταιγίδα ἐμοιαζε νά σηκώνει ἀμέτρητους και μικροσκοπικούς στρόβιλους ἀμμου. Τά ζεύγη τών παλαιστών κυλούσαν σάν ζωντανές μπίλιες, ἐνώ ἀμέτρητα τσιρίγματα ἐθγαιναν ἀπό τό χώμα, ὅμοια μέ τό πανδαιμόνιο πού βγαινει ἀπό μιά αὐλή σχολείου τήν ώρα τού διαλειμματος. Κάτω ἀπό τό χλοομό φώς τού φεγγαριού ἡ πεδιάδα ἐμοιαζε νά κοχλάζει ἀχνιζοντας κλάματα παιδιών.

Ἡ ἐκβαση τῆς μάχης εύκολα μπορούσε νά προβλεφθει. Ἔνα ζώ πού μάχεται στό ἐδαφος τού ἀντιπάλου του βρισκεται πάντα σέ μειονεκτική θέση. Ἐκείνη τήν ἡμέρα όλα τά μαύρα ποντίκια ἀφανίστηκαν.

*

Ημερολόγιο καταστρώματος — Τούτη τή νύχτα, τό δεξι μου χέρι τεντωμένο ἔξω ἀπό τό στρώμα μουδάζει, «πεθαίνει». Τό πιάνω μέ τόν ἀντίχειρα και τό δείκτη τού ἀριστερού μου χεριού και σηκώνω αύτό τό ξένο πράγμα, αύτή τήν τεράστια και βαριά μάζα ἀπό σάρκες, αύτό τό ἀσήκωτο και λιπαρό μέλος κάποιου ἀλλου πού τό κόλλησαν κατά λάθος στό σώμα μου. Ὁνειρεύομαι νά μαλάζω ἐτσι ὀλόκληρο τό πτώμα μου, νά παραξενεύομαι μέ τό νεκρό βάρος του, νά βυθίζομαι στήν ἀβυσσο αύτου τού παράδοξου: ἔνα πράγμα πού είμαι ἐγώ. Ἀλλά είναι σιγουρά ἐγω; Νιώθω ν' ἀναδεύει μέσα μου ἡ ἀνάμνηση τῆς παλιάς συγκίνησης πού μού ἐδινε ὅταν ἡμουν παιδι ἐνα

βιτρώ τής έκκλησίας μας πού ἀπεικόνιζε τὸ μαρτύριο τοῦ Ἅγιου Διονυσίου: ἀποκεφαλισμένο στὰ σκαλοπάτια ἐνὸς ἀρχαίου ναού, τὸ σώμα σκύβει κι ἀρπάζει μὲ τὰ δυό του χέρια τὸ ίδιο του τὸ κεφάλι, τὸ μαζεύει... Ὁστόσο αὐτὸ ἀκριθώς ποὺ θαύμαζα δὲν ἡταν τούτη ἡ ἀπόδειξη ἐκπληκτικῆς ζωτικότητας. Μέσα στὴν παιδική μονι εὐλάβεια, αὐτὸ τὸ θαύμα φάνταζε σὰν τὸ πιὸ ἀπλὸ πράγμα στὸν κόσμο, κι ἔξαλλου είχα δεὶ πάπιες νὰ φτεροκοπούν καὶ ν' ἀπογειώνονται χωρὶς κεφάλι. Ὁχι, τὸ ἀληθινὸ θαύμα ἡταν πῶς ὁ Ἅγιος Διονύσιος, ἔχοντας ἀπαλλαγεὶ ἀπὸ τὸ κεφάλι του, πήγε νὰ τὸ ψάξει στὸ ρυάκι ὅπου είχε κυλήσει καὶ τὸ κρατούσε μὲ τὸση προσοχὴ, μὲ τὸση τρυφερότητα καὶ στοργὴ. Ἄ, γιὰ παράδειγμα, ἀν μ' είχαν ἀποκεφαλίσει, δὲ θά ἤμουν ἑγὼ αὐτὸς ποὺ θά ἐτρεχε πίσω ἀπὸ τούτο τὸ κεφάλι ποὺ τὰ ρούσα του μᾶλλια καὶ οἱ φακίδες ἡταν ἡ δυστυχία μου! Μὲ πόσο πάθος τὰ ἑβαζα μὲ τούτο τὸ πυρρὸ κεφάλι, τούτα τ' ἀδύνατα μακριὰ χέρια, τούτα τὰ πόδια σὰν τοὺ πελεκάνου καὶ τούτο τὸ ἀσπρὸ κορμὶ ποὺ ἡταν σὰν ξεπουπουλιασμένη χήνα, σπαρμένη ἐδὼ κι ἔκει μὲ κοκκινωπὰ πούπουλα. Αὐτὴ ἡ ζωηρὴ ἀντιπάθεια μὲ προετοίμασε γιὰ ἑνα κοιταγμα τού ἔαυτοὺ μου ποὺ μόνο στὴ Σπεράντζα πήρε ὄλο του τὸ εύρος. Πραγματικά, ἐδὼ καὶ λιγὸ καιρὸ ἀσχολούμαι μ' αὐτὸ τὸ ἔργο ποὺ συνισταται στὸ ν' ἀποσπώ διαδοχικά ἀπὸ τὸν ἔαυτὸ μου ὄλα μου τὰ κατηγορήματα τὸ ἑνα μετὰ τὸ ἄλλο — τὸ λέω καθαρά, ὄλα — σὰν τὰ διαδοχικὰ φλούδια ἐνὸς κρεμμυδιού. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο συγκροτώ μακριὰ ἀπὸ μένα ἑνα ἀτομο ποὺ ἔχει τὸ ἐπώνυμο Κρούσος, τὸ ὄνομα Ροβινσώνας, ποὺ είναι 6 πόδια ψηλό, κλπ. Τὸ βλέπω νὰ ζει καὶ νὰ ἔξελισσεται στὸ νησὶ χωρὶς νὰ ἐπωφελούμαι ἀπὸ τὴν καλοτυχία του οὔτε νὰ πάσχω μὲ τὶς δυστυχίες του. Ποιός είναι αὐτὸ τὸ ἑγὼ; Τὸ ἐρώτημα δὲν είναι διόλου σχολαστικό. Δὲν είναι κάν ἀλυτο. Διότι ἀν δὲν είναι αὐτὸς, τὸτε είναι η Σπεράντζα. Ἀπὸ ἐδὼ

καὶ μπρὸς ὑπάρχει ἑνα ἑγὼ ιπτάμενο ποὺ ἀλλοτε πάει καὶ κάθεται πάνω στὸν ἀνθρωπο, ἀλλοτε στὸ νησὶ, καὶ μὲ κάνει διαδοχικὰ πότε τὸν ἑνα καὶ πότε τὸ ἄλλο.

Τούτο ποὺ μόλις τώρα ἐγραψα δὲν είναι ἀκριθώς αὐτὸ ποὺ ὄνομάζουν «φιλοσοφία»; Τὶ παράξενη μεταμόρφωση παθαίνω τούτη τὴ στιγμή, γιὰ νὰ φτάνω ἑγὼ ὁ πιὸ θετικός, ὁ λιγότερο θεωρητικός ἀπ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ὥχι μόνο νὰ θέτω παρόμοια προθλήματα ἀλλὰ φαινομενικά τουλάχιστον καὶ νὰ τὰ λύνω! Πρέπει νὰ τὸ ξανασκεφτώ.

*

Αὐτὴ ἡ ἀντιπάθεια γιὰ τὸ ίδιο του τὸ πρόσωπο καθώς καὶ μιὰ παιδεία ἔχθρικὴ πρὸς κάθε αὐταρέσκεια, τὸν είχαν κρατήσει γιὰ καιρὸ μακριὰ ἀπὸ τὸν καθρέφτη ποὺ είχε πάρει ἀπὸ τὴν Βιργινία καὶ τὸν είχε κρεμάσει στὸ λιγότερο προσιτό ἔξωτερικό τοίχο τῆς Κατοικίας. Τὸ γεγονός πῶς ἀπὸ ἐκείνη τὴν ὥρα κι ἐπειτα ἀρχισε νὰ προσέχει ἀγρυπνα τὴν ίδια του τὴν ἔξελιξη, τὸν ξανάφερε ἑνα πρωὶ μπροστά στὸν καθρέφτη — μάλιστα ἐθγαλε καὶ τὴ συνηθισμένη καρέκλα του γιὰ νὰ ἔξετάσει μὲ μεγαλύτερη ἀνεστη τὴ μοναδικὴ ἀνθρώπινη ὄψη ποὺ τού ἐμελε νὰ βλέπει.

Καμιὰ ἀξιοσημείωτη ἀλλαγὴ δὲν είχε ἀλλοιώσει τὰ χαρακτηριστικά του, κι ὅμως μὲ δυσκολία ἀναγνώρισε τὸν ἑαυτὸ του. Μιὰ μοναδικὴ λέξη παρουσιάστηκε στὸ μυαλὸ του: παραμορφωμένος. «Είμαι παραμορφωμένος», είπε μεγαλόφωνα ἐνὼ ἡ ἀπελπισία τοὺ μετώπου — σ' αὐτὰ τὰ ἐλαττώματα ποὺ τὰ ἡξερε ἀπὸ πάντα — τὴν ἔξηγηση γιὰ τὴ ζοφερὴ δυσμορφία τῆς μάσκας ποὺ τὸν κοιταζε μέσ' ἀπὸ τὶς κηλιδες ποὺ είχε σχηματίσει στὸν καθρέφτη ἡ ύγρασία. Ἡταν ταυτόχρονα κάτι πιὸ γενικό καὶ πιὸ βαθὺ, κάποια σκληρότητα, κάτι τὸ πεθαμένο ποὺ ἀλλο-

τε τὸ εἶχε προσέξει στὸ πρόσωπο ἐνὸς φυλακισμένου ποὺ τὸν ἀφῆσαν ἐλεύθερο ἀφού εἶχε μείνει χρόνια κλεισμένος σ' ἑνα μπουντρούμι δίχως φώς. Θά ἐλεγες πώς ἔνας χειμώνας ἀνελέητα βαρύς εἶχε περάσει πάνω ἀπ' αὐτή τὴν οἰκεία μορφή σβήνοντας ὄλες τις ἀποχρώσεις της, πετρώνοντας ὄλα τὰ ρίγη της, ἀπλοποιώντας τὴν ἐκφρασή της μέχρι τῇ χυδαιότητα. Α σιγουρά, αὐτή ἡ τετράγωνη γενειάδα ποὺ τὴν πλαισίωνε ἀπὸ τὸ ἔνα αὐτὶ ὡς τὸ ἄλλο δὲν εἶχε τίποτα ἀπὸ τὴν ἀβρή και μεταξένια γλῦκα τῆς γενειάδας τού Ναζωραίου. Ἐθγαινε καθαρά μέσ' ἀπὸ τὴν Παλιά Διαθήκη και τῇ συνοπτικῇ δικαιοσύνῃ της, ὅπως ἔξαλλου κι αὐτὸ τὸ ὑπερθολικά εἰλικρινές βλέμμα ποὺ ἡ μωσαϊκή βία του τρόμαζε.

Ἐνας Νάρκισσος νέου τύπου, σακατεμένος ἀπὸ τὴ θλιψη, μπαϊλντισμένος ἀπὸ ἀηδία γιά τὸν ἔαυτὸ του, στοχάστηκε ώρα πολὺ πρόσωπο μὲ πρόσωπο μὲ τὸν ἔαυτὸ του. Κατάλαβε ὅτι τὸ πρόσωπό μας είναι ἕκείνο τὸ μέρος τῆς σάρκας μας ποὺ ἡ παρουσία τῶν ὁμοίων μας τὸ πλάθει και τὸ ξαναπλάθει, τὸ ἀναθερμαίνει και τὸ ζωντανεύει ἀδιάκοπα. Ἐνας ἀνθρωπος ποὺ μόλις ἀφῆσε κάποιον μὲ τὸν ὅποιο εἶχε μιὰ ζωηρή συνομιλία: στὸ πρόσωπό του παραμένει γιά κάμποση ώρα μιὰ ζωντάνια ποὺ σθήνει σιγά-σιγά και ἡ ἐπέλευση ἐνὸς ἄλλου συνομιλητῆ θὰ κάνει τὴ φλόγα της νὰ ξαναφουντώσει. «Ἐνα πρόσωπο σβησμένο. Ἐνας βαθμός ἀπαλοιφής πού, ἀναμφίβολα, ποτὲ μέχρι τώρα δὲν τὸν ἐφτασε τὸ ἀνθρώπινο είδος». Ο Ροβινσώνας εἶχε προφέρει αὐτές τις λέξεις φωναχτά. Κι ὅμως ἡ φάτσα του τὴν ώρα ποὺ ξεστόμιζε τούτα τὰ βαριά σάν πέτρες λόγια δὲν εἶχε κουνηθεί πιότερο ἀπὸ μιὰ μπουρού ἡ ἀπὸ ἔνα βούκινο. Προσπάθησε νὰ σκεφτεί κάτι χαρούμενο κι ἐβαλε τὰ δυνατά του νὰ χαμογελάσει. Ἀδύνατο. Υπήρχε ἀλήθεια κάτι τὸ παγωμένο στὸ πρόσωπό του και γιά νὰ σπάσει ὁ πάγος θὰ χρειάζονταν πολὺωρα και χαρούμενα ξανανταμώματα μὲ τοὺς δικούς του. Μόνο τὸ χαμόγελο ἐνὸς φίλου θὰ μπορούσε νὰ τού ξαναδώσει τὸ χαμόγελο...

Ξεκόλλησε ἀπὸ τὸ φριχτὸ γήτεμα εοὺς καθρέφτη και κοίτα-

ξε γύρω του. Δὲν εἶχε ὡς τοὺ χρειαζόταν σὲ τούτο τὸ νησί; Μπορούσε νὰ σθήσει τὴ δίψα του, νὰ χορτάσει τὴν πείνα του, νὰ φροντίσει γιά τὴν ἀσφάλεια του κι ἀκόμα γιά τὴν ἀνεσή του, και ὑπήρχε ἡ Βίθλος γιά νὰ ικανοποιεί τὶς πνευματικὲς του ἀπαιτήσεις. Ποιός, λοιπόν, μὲ μόνη τῇ δύναμη ἐνὸς χαμόγελου θὰ ἐκανε τὸν πάγο ποὺ παράλυε τὸ πρόσωπό του νὰ λιώσει; Τὰ μάτια του ἐπεσαν τότε στὸν Τέν ποὺ ἦταν καθισμένος κατάχαμα, δεξιὰ του και σήκωνε τὴ μουσούδα πρὸς τὸ μέρος του. Μήπως ὁ Ροβινσώνας εἶχε παραισθήσεις; Ο Τέν χαμόγελούσε στὸν κύριό του! Τὸ μαύρο χείλος του, φίνο και δαντελωτό, σηκωνόταν μόνο ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρά τῆς μούρης του κι ἀφηνε νὰ φανει μιὰ διπλὴ σειρά σκυλόδοντα. Συνάμα ἐγερνε ἀστεια τὸ κεφάλι ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά και θά ἐλεγες πώς τὰ φουντουκιά του μάτια ζάρωναν ειρωνικά. Ο Ροβινσώνας ἀρπαξε μὲ τὰ δυό του χέρια τὸ χοντρό τριχωτό κεφάλι και τὸ βλέμμα του καλύφθηκε ἀπὸ συγκίνηση. Μιὰ ξεχασμένη θέρμη χρωμάτισε τὰ μάγουλά του κι ἐνα ἀνεπαισθητο ρίγος ἐκανε τὶς ἀκρες τῶν χειλίων του νὰ τρέμουν. Ήταν ὄπως στὶς όχθες τού Ούζ, ὅταν ἡ πρώτη ἀνάσα τού Μάρτη σ' ἐκανε νὰ προαισθανθεὶς τὰ σπαρταρισματα τῆς ἀνοιξης ποὺ σὲ λίγο θά ἐφτανε. Ο Τέν ἐκανε πάντα τὴ γκριμάτσα του κι ὁ Ροβινσώνας τὸν κοιτούσε μὲ πάθος θέλοντας νὰ ξαναθρει τὴν πιὸ γλυκιὰ ἀπὸ τὶς ιδιότητες τού ἀνθρώπου. Απὸ ἔκεινη τὴν ἡμέρα κι ἐπειτα ἀνάμεσά τους γινόταν ἐνα παιχνίδι. Ξαφνικά ὁ Ροβινσώνας διέκοπτε τὴ δουλειά του, τὸ κυνήγι, τὸ περπάτημα στὴν ἀκρογιαλιά ἡ στὸ δάσος — ἡ ἀλλοτε ἀναβε ἐνα δαδι στὴ μέση τῆς νύχτας — και τὸ πρόσωπό του, ποὺ ἀρχίζε πιὰ νὰ ξαναζωντανεύει, κοίταζε τὸν Τέν μ' ἐναν ὄρισμένο τρόπο. Κι ὁ Τέν μὲ τὸ κεφάλι γερτό τού χαμογελούσε, και τὸ σκυλίσιο χαμόγελο του μέρα μὲ τὴ μέρα καθρεφτιζόταν ὀλο και πιὸ καθαρά στὸ ἀνθρώπινο πρόσωπο τού κυρίου του.

*

Εἶχε κιόλας ροδίσει κι ὅμως τὸ μεγάλο κοντσέρτο τῶν που-

λιών και τών έντομων δέν είχε άκόμα άρχισει. Ούτε μιά πνοή άέρα δέν έδινε ζωή στους φοίνικες που στόλιζαν την όρθανοιχτη πόρτα τής Κατοικίας. Ό Ροβινσώνας άνοιξε τά μάτια του πολύ πιό άργα απ' ό,τι συνήθωσ. Τό κατάλαβε άμεσως, άλλα φαίνεται πώς η ήθική του συνειδήση ήταν άκόμα κοιμισμένη, γιατί δέν του πέρασε κάν από τό μυαλό νά τά βάλει μέ τόν έαυτό του. Σάν σέ πανόραμα, φαντάστηκε ολόκληρη τή μέρα που τόν περίμενε στήν πόρτα. Πρώτα άπ' όλα θά έκανε τήν τουαλέτα του, μετά ήταν τό διάθασμα τής Βιβλου μπροστά στό άναλογιο, ύστερα ό χαιρετισμός τών χρώματων και τό «άνοιγμα» τού κάστρου. Θά έριχνε τή γέφυρα πάνω από τήν τάφρο και θά έλευθερώνει τίς φραγμένες από τ' άγκωνάρια διόδους. Τό πρωι θά τό άφιέρωνε στή στάνη μέ τά κοπάδια. Οι κατσίκες μέ τά νούμερα B13, Λ24, Θ2 και Z17 έπρεπε νά πάνε στόν τράγο. Ό Ροβινσώνας φανταζόταν μέ άηδια τήν άσεμνη βιασύνη που έκανε τούτες τίς διαθόλισες νά τρέχουν πρός τή μάντρα τών άρσενικών, μέ τά στεγνά τους μπούτια νά μπερδεύονται στά μαστάρια τους. Κατά τά άλλα, θά τις άφηνε νά πορνεύονται μέ τήν άνεσή τους όλο τό πρωι. Θά τού έμενε χρόνος νά έπισκεψει τό τεχνητό κονικλοτροφείο που προσπαθούσε νά στήσει. Ήταν μιά μικρή άμμουδερή κοιλάδα, σπαρμένη μέ ρεϊκια κι άφανες, που τήν είχε ζώσει μ' ένα τοιχαλάκι από ξερολιθιά και τήν είχε σπειρει μέ άγρια γογγύλια, τριφύλλι κι ένα στρέμμα βρόμη, μέ σκοπό νά κρατήσει σ' έκεινο τό μέρος μιά άποικια άγκουτι, ένα είδος χρυσοκίτρινων λαγών μέ κοντά αύτιά, που από τότε που πάτησε τό πόδι του στή Σπεράντζα ζήτημα είναι άν είχε καταφέρει νά σκοτώσει καμιά δεκαριά. Άκόμα έπρεπε πρίν από τό γεύμα νά ξαναβάλει γλυκό νερό στά τρια βιβάρια που είχαν δοκιμαστεί έπικινδυνα κατά τήν έποχή τής ξηρασίας. Έπειτα θά έτρωγε στό πόδι και θά φορούσε τή μεγάλη στολή τού στρατηγού γιατί τόν περίμενε ένα άπόγευμα παραφορτωμένο μέ έπισημες ύποχρεώσεις: ένημέρωση τού βιβλιού άπογραφών σχετικά μέ τίς θαλάσσιες χελώνες, προεδρία τής νομοθετικής έπιτροπής τού Χάρτη και τού Ποινικού Κώδικα, τέλος έγκαινια μιάς

γέφυρας από λιάνες που ριψοκίνδυνα τήν είχε ριξει πάνω από ένα φαράγγι έκατό πόδια βαθύ, στήν καρδιά τού τροπικού δάσους.

Ο Ροβινσώνας άναρωτιόταν άποκαμωμένος άν θά έθρισκε τελικά χρόνο νά τελειώσει τό κιόσκι από γιγάντιες φτέρες που είχε άρχισει νά φτιάχνει στίς παρυφές τού δάσους που περιτριγύριζε τήν παραλία τού όρμου, και τό όποιο θά ήταν ταυτόχρονα μιά έξαιρετική θέση γιά νά έπιτηρει τή θάλασσα και μιά πράσινη δραγάτα μ' έξαισια δροσιά γιά τίς πιό ζεστές ώρες τής ήμερας, όταν ξαφνικά κατάλαβε τήν αιτία τού καθυστερημένου ξυπνήματος: τό προηγούμενο βράδυ είχε ξεχάσει νά γεμίσει τήν κλεψύδρα και μόλις πρίν λιγό είχε σταματήσει. Ή άληθεια είναι πώς η άσυνηθιστή σιωπή που βασίλευε στό δωμάτιο είχε άποκαλυφθει από τόν ήχο τής τελευταίας σταγόνας που έπεσε στή χάλκινη λεκάνη. Γυρνώντας τό κεφάλι διαπίστωσε πώς ή έπόμενη σταγόνα είχε ήδη έμφανιστεί δειλά κάτω από τήν άδεια νταμιτζάνα, τανιόταν, έπαιρνε σχήμα άχλαδιού, δισταζε, κι ύστερα σάν νά είχε άποθαρρυνθει ξανάπαιρνε τή σφαιρική μορφή τής: άρνουμενη άποφασιστικά νά πέσει, ξανανέθαινε πρός τήν πηγή της λές κι άρχιζε μιάν άντιστροφή τής ροής τού χρόνου.

Ο Ροβινσώνας τεντώθηκε ήδονικά στά στρωσίδια του. Ήταν ή πρώτη φορά έδω και μήνες που ο βασανιστικός ρυθμός τών σταγόνων που έπεφταν μιά-μιά στόν κάδο έπαψε νά όριζει άκόμα και τίς πιό μικρές κινήσεις του μέ άκριθεια μετρονόμου. Ό χρόνος είχε σταματήσει. Ό Ροβινσώνας είχε διακοπές. Κάθισε στήν άκρη τού κρεβατιού. Ό Τέν ήρθε κι άκούμπησε έρωτικά τή μουσούδα του στό γόνατό του. Έτσι λοιπόν ή παντοδυναμία τού Ροβινσώνα πάνω στό νησί — κόρη τής άπόλυτης μοναξιάς του — έφτανε μέχρι τήν κυριαρχία πάνω στό χρόνο! Λογάριαζε μ' έκσταση πώς από έδω και μπρός, όποτε ήθελε, μπορούσε νά βουλώνει τήν κλεψύδρα κι έτσι νά σταματά τό πέταγμα τών ώρων...

Σηκώθηκε και στάθηκε κάτω από τήν πόρτα. Τό εύτυχισμέ-

νο θάμβος πού τὸν τύλιξε τὸν ἔκανε νὰ παραπατήσει καὶ τὸν ὑποχρέωσε νὰ στηριχτεῖ μὲ τὸν ὄμο του στὴν κάσα τῆς πόρτας. Ἀργότερα, ὅταν σκέφτηκε αὐτὸ τὸ εἰδος ἐκστασῆς ποὺ τὸν εἶχε πιάσει κι ἐψάξει νὰ τῆς δώσει ἑνα ὄνομα, τὴ βάφτισε μιὰ στιγμῇ ἀθωότητας. Στὴν ἀρχὴ πίστεψε πῶς τὸ σταμάτημα τῆς κλεψύδρας εἶχε χαλαρώσει μόνο τοὺς κόμπους τοὺ προγράμματός του κι εἶχε ἀναστείλει τὸν ἐπείγοντα χαρακτήρα τῶν ἐργασιῶν του. Τώρα ἀντιλαμβανόταν ὅτι αὐτὴ ἡ παύση δὲν ἦταν τόσο δικό του ἀποτέλεσμα ὅσο ὀλόκληρου τοῦ νησιού. Θά ἐλεγες πῶς σταματώντας ξαφνικά νὰ γέρνουν τὸ ἑνα πρὸς τὸ ἄλλο μὲ τὴ φορὰ τῆς χρήσης τους — καὶ τῆς φθοράς τους — τὰ πράγματα είχαν ξαναγυρίσει τὸ καθένα στὴν οὔσια του, ὅλα τοὺς τὰ κατηγορήματα ἀνθιζαν, ὑπῆρχαν γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους, μὲ ἀφέλεια, χωρὶς νὰ ψάχνουν ἀλλη δικαιώση ἔξω ἀπὸ τὴν ἴδια τους τὴν τελειότητα. Μιὰ ἀπέραντη γλύκυ αἴπερτε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ λέει κι ὁ Θεός μ' ἔνα ξαφνικό ξέσπασμα τρυφερότητας πήρε τὴν ἀπόφαση νὰ εὐλογήσει ὅλα του τὰ δημιουργήματα. Κάτι τὸ εύτυχισμένο κρεμόταν στὸν ἄερα, καὶ σὲ μιὰ σύντομη στιγμῇ ἀνείπωτης εὐφροσύνης ὁ Ροθινσώνας πίστεψε πῶς ἀνακάλυψε ἑνα ἄλλο νησί, πισω ἀπὸ αὐτὸ ὅπου ἐδώ καὶ τὸσον καιρὸ κόπιαζε μές στὴ μοναξιά, πιὸ δροσερὸ, πιὸ θερμό, πιὸ ἀδελφικό, ποὺ συνήθως τοὺ τὸ ἐκρυθαν οἱ εὔτελεις ἀσχολίες του.

Θευμάσια ἀνακάλυψη: ἡταν λοιπὸν δυνατὸ νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὴν ἀδυσώπητη πειθαρχία τοὺ προγράμματος καὶ τῶν τελετῶν διχως γι' αὐτὸ τὸ λόγο νὰ ξαναπέσει στὸ βούρκο! Ἡταν δυνατὸ ν' ἄλλαξει χωρὶς νὰ ξεπέσει. Μπορούσε νὰ σπάσει τὴν ισοροπία ποὺ μὲ τόσο κόπο εἶχε ἀποκτήσει καὶ νὰ μεταρσιωθεὶ ἀντὶ νὰ ἐκφυλιστεὶ γιὰ μιὰ ἀκόμα φορά. Χωρὶς ἀμφιθολία εἶχε ἀνέθει ἑνα σκαλι πρὸς τὴ μεταμόρφωση ποὺ κατεργαζόταν τὰ μύχια τοὺ ἑαυτού του. Ἀλλὰ ἡταν μόνο μιὰ περαστική ἐκλαμψη. Ἡ κάμπια, μέσα σὲ μιὰ σύντομη ἐκσταση, εἶχε προαισθανθεὶ πῶς μιὰ μέρα θὰ πετούσε. Μεθυστικό, κι ὄμως περαστικό ὄραμα!

Απὸ τὸτε, ὅλο καὶ πιὸ συχνὰ σταματούσε τὴν κλεψύδρα γιὰ νὰ δοθεὶ σὲ ἐμπειρίες ποὺ ίσως μιὰ μέρα θ' ἀπελευθέρωναν τὸ νέο Ροθινσώνα ποὺ γιὰ τὴν ώρα κοιμόταν μέσα στὴ χρυσαλίδα του. Όμως ἡ ώρα του δὲν εἶχε φτάσει ἀκόμα. Τὸ ἄλλο νησὶ δὲν ξαναφάνηκε μέσ' ἀπὸ τὴ ρόδινη ὄμιχλη τῆς αὐγῆς ὥπως τούτο τὸ ἀξιομνημόνευτο πρωινό. Ὑπομονετικά μάζεψε τ' ἀποφύρια του καὶ ξανάπιασε τὸ παιχνιδὶ ἀπὸ ἑκεὶ ποὺ τὸ εἶχε ἀφήσει, ξεχνώντας μές στὴν ἀλληλουχία τῶν μικροδουλειῶν καὶ τῆς ἐθιμοτυπίας ὅτι γιὰ μιὰ στιγμῇ εἶχε ποθήσει ἄλλα πράγματα.

*

Ημερολόγιο καταστρώματος — Δὲν ἔχω καμιά κλιση στὴ φιλοσοφία ἄλλὰ οἱ πολὺώροι στοχασμοὶ ποὺ κάνω μὲ τὸ ζόρι, καὶ κυρίως τὸ ξεχαρβάλωμα ὄρισμένων μηχανισμῶν τῆς νόησης ποὺ ὄφειλεται στὴ στέρηση κάθε μορφῆς κοινωνίας, μὲ ὀδηγοὺν σὲ μερικά συμπεράσματα ποὺ ἀπτονται τοὺ παλιοὺ προβλήματος τῆς γνώσης. Μὲ δυό λόγια, νομίζω πῶς ἡ παρουσία τού ἄλλου — καὶ ἡ εισαγωγὴ του μέσα σ' ὅλες τὶς θεωρίες, ποὺ περνάει ἀπαρατήρητη — είναι μιὰ σοβαρὴ αἰτία σύγχυσης καὶ συσκότισης τῆς σχέσης ἀνάμεσα στὸ ὑποκείμενο καὶ τὸ ἀντικείμενο τῆς γνώσης, ἀνάμεσα σ' αὐτὸν ποὺ γνωρίζει καὶ σ' αὐτὸ ποὺ γίνεται γνωστό. Δὲν ἐννοώ πῶς ὁ ἄλλος δὲν ἔχει νὰ παιξει ἑνας έξέχοντα ρόλο σ' αὐτὴ τὴ σχέση, ἀλλὰ πῶς αὐτὸ ἐπρεπε νὰ γίνει στὸν καιρὸ του καὶ μόνο κάτω ἀπὸ ἀπλετο φώς κι ὄχι παράκαιρα καὶ κάπως στὰ μουλωχτά.

Σ' ἐνα σκοτεινὸ δωμάτιο, ἐνα σπαρματέτο ποὺ περιφέρεται ἐδώ κι ἑκεὶ, φωτίζει ὄρισμένα ἀντικείμενα κι ἄλλα τ' ἀφήνει μές στὴ νύχτα. Ἀναδύονται ἀπὸ τὸ χάος ποὺ γιὰ μιὰ στιγμῇ φωτίζεται κι ὑστερα ξαναλιώνουν μές στὸ σκοτάδι. Ωστόσο τὸ γεγονός πῶς είναι ἡ ὄχι φωτισμένα δὲν ἄλλαξει τίποτα, ούτε ἀπὸ τὴ φύση τους ούτε ἀπὸ τὴν

ύπαρξή τους. Όπως ήταν πρίν άπό τό πέρασμα τής φωτεινής δέσμης, έτσι θά είναι και κατά τή διάρκεια αύτού του περάσματος και μετά.

Αύτή είναι περίπου η εικόνα που έχουμε στό νου μας για τήν πράξη τής γνώσης: τό κερί ἀπεικονίζει τό ύποκειμένο τής γνώσης και τά φωτισμένα ἀντικείμενα παριστάνουν τό ἀντικείμενο τής γνώσης. Όμως νά τί μ' ἐμαθε η μοναξιά μου: αύτό τό σχήμα δὲν ἀφορά παρά τή γνώση τών πραγμάτων μέσω τού ἄλλου, δηλαδή ἐναν τομέα τού προβλήματος τής γνώσης στενό και ιδιαίτερο. Ένας ξένος που μπαίνει στό σπίτι μου, που ἀνακαλύπτει μερικά ἀντικείμενα, τά παρατηρεί, ἐπειτα στρέφει ἄλλού τό βλέμμα του κι ἐνδιαφέρεται γι' ἄλλα πράγματα: νά τί ἀντιστοιχεί ἀκριβώς στό μύθο τού κεριού που τό περιφέρουν σ' ἑνα σκοτεινό δωμάτιο. Τό γενικό πρόβλημα τής γνώσης πρέπει νά τεθεὶ σ' ἑνα προηγούμενο και πιο θεμελιώδες στάδιο, διότι για νά μπορώ νά μιλήσω για ἐναν ξένο που μπαίνει στό σπίτι μου και σκαλίζει τά πράγματα που βρίσκονται ἔκει μέσα, ἐγώ πρέπει νά βρίσκομαι ἡδη ἔκει, ἀγκαλιάζοντας μέ τό βλέμμα μου τό δωμάτιο και παράτηρώντας τά καμώματα τού παρείσακτου.

Υπάρχουν έτσι δυό προβλήματα τής γνώσης, ή μάλλον δύο γνώσεις, που έχει μεγάλη σημασία νά τίς χωρίσουμε μέ μιά σπαθιά και τίς όποιες, χωρίς τήν ἔξαιρετική μοίρα που μού δίνει μιά ἀπόλυτα νέα ὀπτική γωνία, θά συνέχιζα νά τίς συγχέω: τή γνώση μέσω τού ἄλλον και τή γνώση μέσω τού ἔαυτού μου. Άνακατεύοντάς τες μέ τήν πρόφαση ότι ὁ ἄλλος είναι ἑνα ἄλλο ἐγώ δὲν καταλήγουμε πουθενά. Κι ομως αύτό ἀκριβώς κάνουμε ὅταν φανταζόμαστε τό ύποκειμένο τής γνώσης σάν ἑνα ὀποιοδήποτε ἀτομο που μπαίνει σ' ἑνα δωμάτιο και κοιτάζει, ἀγγίζει, αἰσθάνεται, μέ δυό λόγια γνωρίζει τά ἀντικείμενα που βρίσκονται ἔκει μέσα. Διότι αύτό τό ἀτομο είναι ὁ ἄλλος, ἐνώ τά ἀντικείμενα είμαι ἐγώ — ὁ παρατηρητής ὅλης τής

σκηνής — αύτός που τά γνωρίζει. Γιά νά βάλουμε λοιπόν σωστά τό πρόβλημα, πρέπει νά περιγράψουμε όχι τήν κατάσταση τού ἄλλου που είσχωρει στό δωμάτιο, ἀλλά ἐμένα τού ίδιου που μιλά και βλέπει. Κι αύτό θά προσπαθήσω νά κάνω.

Όταν προσπαθούμε νά περιγράψουμε τό ἐγώ χωρίς νά τό ἔξομοιώσουμε μέ τόν ἄλλο, διαπιστώνουμε καταρχήν πώς τό ἐγώ δὲν ύπάρχει παρά μ' ἑνα τρόπο διαλείποντα και, συνολικά, ἀρκετά σπάνια. Ή παρουσία του ἀντιστοιχεί σ' ἑνα τρόπο γνώσης δευτερεύοντα και κάπως ἀντανακλαστικό. Όμως τί συμβαίνει πραγματικά κατά ἑνα τρόπο πρωτογενή και ἀμέσω; Έ, λοιπόν, τά ἀντικείμενα είναι όλα ἔκει, λάμπουν στόν ήλιο ή είναι χωμένα στή σκιά, είναι τραχιά ή ἀπαλά, θαριά ή ἐλαφριά, είναι γνωστά, γευστικά, ζυγισμένα, κλπ. χωρίς ἐγώ που γνωρίζω, γεύομαι, ζυγίζω, μαγειρεύω, κλπ. νά ύπάρχω μέ ὀποιοδήποτε τρόπο, ἔκτος κι ἀν η πράξη τής σκέψης που ἀκριβώς μέ κάνει νά μπαίνω στή μέση ὀλοκληρωθεί, κι αύτό στήν πραγματικότητα γίνεται πολύ σπάνια. Στήν πρωτογενή κατάσταση τής γνώσης, ή συνείδηση ἑνός ἀντικείμενου είναι τό ίδιο τό ἀντικείμενο, τό ἀντικείμενο είναι γνωστό, αἰσθητό, κλπ. χωρίς κάποιος νά γνωρίζει, νά αἰσθάνεται, κλπ. Σ' αύτή τήν περίπτωση δὲν πρέπει νά μιλούμε για ἑνα κερί που προβάλλει μιά φωτεινή δέσμη πάνω στά ἀντικείμενα. Σ' αύτή τήν εικόνα πρέπει νά ύποκαταστήσουμε μιάν ἄλλη: τήν εικόνα τών ἀντικείμενων που φωσφορίζουν ἀπό μόνα τους, χωρίς νά τά φωτίζει κάτι τό ἔξωτερο.

Σ' αύτό τό ἀφελές, πρωτογενές και κάπως ἀπερισκεπτό στάδιο που είναι ό καθημερινός τρόπος τής ύπαρξής μας, ύπάρχει μιά εύτυχισμένη μοναξιά τού ἀντικείμενου τής γνώσης, μιά παρθενικότητα τών πραγμάτων που κλείνουν μέσα τους — ώς ἀντιστοιχα κατηγορήματα τής βαθύτερης

ούσιας τους — τὸ χρώμα, τὸ ἀρωμα, τῇ γεύσῃ καὶ τῇ μορφῇ. Άρα ὁ Ροθινσώνας είναι ἡ Σπεράντζα. Δὲν παίρνει συνειδήση τού ἑαυτού του παρὰ μέσα ἀπό τὰ φυλλώματα τῆς μυρτιάς ὅπου ὁ ἥλιος ἔξακοντιζει μιὰ χούφτα θέλη, δὲ γνωρίζει τὸν ἑαυτὸν παρὰ μέσα στὸν ἀφρὸν τοῦ κύματος ποὺ κυλά πάνω στὴν ξανθή ἄμμο.

Καὶ ξαφνικά κάτι ἀστραψε μέσα του. Τὸ ὑποκείμενο ἀποσπάται ἀπό τὸ ἀντικείμενο ἀπογυμνώνοντάς το ἀπό ἓνα μέρος τοῦ χρώματος καὶ τοῦ βάρους του. Κάτι ἐσπασε μέσα στὸν κόσμο καὶ μιὰ ὄλοκληρη ἐπιφάνεια τῶν πραγμάτων καταρέει καὶ γίνεται ἔγω. Κάθε ἀντικείμενο ὑποβαθμίζεται κι ἐπωφελεῖται ἀντίστοιχα ἑνα ὑποκείμενο. Τὸ φῶς γίνεται μάτι, καὶ δὲν ὑπάρχει πιὰ καθ' ἑαυτό: δὲν είναι πιὰ παρὰ ἑνα ἐρέθισμα τοῦ ἀμφιθληστροειδούς. Ἡ μυρωδιά γίνεται ρουθούνι — κι ὁ κόσμος ἀποκαλύπτεται ἀσμος. Ἡ μουσική τοῦ ἀνέμου ἀνασκευάζεται: δὲν ἡταν παρὰ μιὰ δόνηση τοῦ τυμάνου. Στὸ τέλος ὄλοκληρος ὁ κόσμος ἀποροφάται ἀπό τὴν ψυχὴν μου, ποὺ είναι ἡ ἴδια ἡ ξεριζωμένη ἀπό τὸ νησί ψυχὴ τῆς Σπεράντζας ποὺ μὲ τὴ σειρά της πεθαίνει κάτω ἀπό τὸ θλέμμα μου, θλέμμα σκεπτικιστή.

Κάτι συσπᾶστηκε. Ἐνα ἀντικείμενο ὑποβαθμιστηκε ἀπότομα σὲ ὑποκείμενο. Ἀναμφίβολα τὸ ἀξιζε, μιὰ κι ὅλος αὐτὸς ὁ μηχανισμὸς ἔχει ἑνα νόημα. Κόμπος ἀντιφάσεων, ἐστια δυσαρμονίας, βγήκε ἀπό τὴ μέση, τὸ σώμα τοῦ νησιοῦ τὸ ἀπόθαλε, τὸ ξέρασε. Ἡ λάμψη ἀντιστοιχεῖ σὲ μιὰ διαδικασία ἐκλογίκευσης τοῦ κόσμου. Ὁ κόσμος ἀναζητά τὸν ἴδιο τὸν ὄρθολογισμὸν του καὶ ἐτσι ἐκκενώνει αὐτὸ τὸ ἀπόριμμα, τὸ ὑποκείμενο.

Μιὰ μέρα ἑνα ισπανικὸ γαλιόνι ἀρμένιζε πρὸς τὴ Σπεράντζα. Τὶ πιὸ ἀληθοφανές; Κι ὅμως ἔχει περάσει πάνω ἀπό ἑνας αἰώνας ἀπό τὸ ποὺ τὰ τελευταία γαλιόνια χάθηκαν ἀπό τὴν ἐπιφάνεια τῶν ώκεανών. Ἄλλα γινόταν μιὰ γιορτὴ πάνω στὸ καράβι. Ὁμως ἀντὶ νὰ φουντάρει

τὴν ἀγκυρα καὶ νὰ λασκάρει μιὰ σκαμπαδία, ἐπλεε πλάι στὴν ἀκτὴ σὰν νὰ βρισκόταν χιλιες λευγες ἀπόσταση. Κι ὅμως ἔνα κορίτσι μὲ ἀπαρχιωμένη φορέματα μὲ κοίταζε ἀπό τὸ πύργωμα τῆς πρύμνης, κι αὐτὸ τὸ κορίτσι ἡταν ἡ ἀδελφὴ μου, πεθαμένη ἀπό χρόνια... Τόσοι πιρυλογισμοὶ μαζὶ δὲν ἡταν δυνατό νὰ ζήσουν γιὰ πολὺ. Κάτι ἀστραψε καὶ οἱ ισχυρισμοὶ τοῦ γαλιονιοῦ πὼς ὑπάρχει ἀπορίφθηκαν. Εγίνε ἡ πιραϊσθηση τοῦ Ροθινσώνα. Ἀποροφήθηκε ἀπό τὸ ὑποκείμενο: ἀπό ἑνας Ροθινσώνα θλοσυρὸ, θύμα ἑνὸς ἐγκεφαλικού πυρετού.

Μιὰ μέρα περπατούσα στὸ δάσος. Σὲ καμιὰ ἐκατοστὴ βήματα ἔνα κούτσουρο ὄρθωνόταν στὴ μέση τοῦ μονοπατιού. Ἔνα κούτσουρο παράξενο, τριχωτὸ θά ἐλεγε κανεὶς, ποὺ ἀμυδρά είχε τὸ σχῆμα ἑνὸς ζώου. Κι ἐπειτα τὸ κούτσουρο κινήθηκε. Ἄλλα είναι παράλογο, ἔνα κούτσουρο δὲν κινεῖται. Κι ἐπειτα τὸ κούτσουρο μεταμορφώθηκε σὲ τράγο. Ὁμως πὼς είναι δυνατό ἑνα κούτσουρο νὰ μεταμορφωθεὶ σὲ τράγο; Κάτι ἐπρεπε ν' ἀστράψει. Κι ἐτσι ἔγινε. Τὸ κούτσουρο χάθηκε ὄριστικα καὶ μάλιστα ἀναδρομικά. Πάντα ὑπήρχε ἑκεί ἑνας τράγος. Ἄλλα τὸ κούτσουρο; Είχε γίνει μιὰ ὄφθαλμαπάτη, ἡ ἐλαττωματικὴ ὥραση τοῦ Ροθινσώνα.

Τὸ ὑποκείμενο είναι ἑνα ὑποβαθμισμένο ἀντικείμενο. Τὸ μάτι μου είναι τὸ πτώμα τοῦ φωτός, τοῦ χρώματος. Ἡ μύτη μου είναι ὁ, τι μένει ἀπό τις μυρωδιές ὃταν ἡ ἀνυπρξία τους ἔχει ἡδη ἀποδειχτει. Τὸ χέρι μου ἀναιρεί τὸ πράγμα ποὺ κρατάει. Ἀπό ἐκείνη τὴ στιγμὴ κι ἐπειτα τὸ πρόβλημα τῆς γνώσης γεννιέται ἀπό ἑνας ἀναχρονισμό. Συνεπάγεται τὴν ταυτόχρονη ὑπαρξὴ τοῦ ὑποκειμένου καὶ τοῦ ἀντικείμενου, καὶ θά ἡθελε νὰ φωτίσει τις μυστηριώδεις σχέσεις τους. Ὁμως τὸ ὑποκείμενο καὶ τὸ ἀντικείμενο δὲν μπορούν νὰ συνυπάρξουν ἀφού είναι τὸ ἴδιο πράγμα, πρώτα ἐνσωματωμένο στὸν κόσμο κι ὑστερα ριγ-

μένο στά σκουπίδια. Ο Ροβινσώνας είναι τό προσωπικό περίττωμα τής Σπεράντζας.

Αύτή ή άκανθώδης διατύπωση μὲ γεμίζει μὲ μιὰ σκοτεινὴ ικανοποίηση. Είναι γιατὶ μοὺ δείχνει τὸ στενὸ κι ἀπόκρημνο δρόμο τῆς σωτηρίας, μιὰς κάποιας σωτηρίας ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἐνὸς νησιού γόνιμου κι ἀρμονικού, τέλεια καλλιεργημένου καὶ διοικούμενου, ίσχυρού μὲσ' ἀπὸ τὴν ίσοροπία ὅλων του τῶν κατηγορημάτων, ποὺ προχωράει ίσα τὸ δρόμο του, χωρὶς ἐμένα, ἀκριθώς γιατὶ θὰ είναι τόσο κοντά μου ποὺ ἔγώ, ἀκόμα καὶ ὡς καθαρὸ βλέμμα, θὰ ἡμούν ἔνα πλεόνασμα καὶ θὰ ἐπρεπε νά μὲ ἀναγάγει σ' αὐτὸν τὸν ἐσωτερικὸ φωσφορισμὸ ποὺ κάνει κάθε πράγμα γνωστό, χωρὶς κάποιος νά γνωρίζει, συνειδητό, χωρὶς κανεὶς νά ἔχει συνειδηση... Ω, λεπτή καὶ καθαρὴ ίσοροπία, τόσο εὐθραυστη, τόσο πολύτιμη!

*

Ομως ἀνυπόμονα ἥθελε ν' ἀφήσει τις ὄνειροπολήσεις καὶ τις θεωρίες καὶ νά πατήσει τὸ στέρεο ἑδαφὸς τῆς Σπεράντζας. Μιὰ μέρα πιστεψε πώς είχε θρει τὴν εἰσοδὸ ποὺ θὰ τοὺ ἐπέτρεπε νά εἰσχωρήσει στά πιὸ βαθιὰ μυστικὰ του νησιού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

Στὸ κέντρο του νησιού, στὴ ρίζα του θεόρατου κέδρου, ἀνοιχτὴ σὰν γιγάντιος φεγγίτης στὴ βάση τῶν βράχων, ἡ σπηλιὰ ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ είχε ἀποκτήσει στὰ μάτια του Ροβινσώνα μιὰ θεμελιώδη σημασία. Όμως γιὰ πολὺ καιρὸ τὴ χρησιμοποιούσε ἀποκλειστικὰ σὰν χρηματοκιβώτιο καὶ μὲ τσιγκουνιά σώριαζε ἐκεὶ ὁ, τι πολυτιμότερο είχε στὸν κόσμο: τις σοδειές τῶν δημητριακῶν, τις κονσέρβες φρούτων καὶ κρέατος, πιὸ βαθιὰ τὰ μπαούλα μὲ τὰ ρούχα, τὰ ἐργαλεῖα καὶ τὰ ὄπλα του, τὸ χρυσάφι του καὶ τέλος, στὰ κατάβαθα, τὰ βαρέλια μὲ τὸ μπαρούτι ποὺ ἐφτανε γιά ν' ἀνατινάξει ὀλόκληρο τὸ νησί. Παρότι ἀπὸ καιρὸ είχε πάψει νά χρησιμοποιει τὰ πυροβόλα ὄπλα γιὰ κυνήγι, ο Ροβινσώνας ἐνιωθε ἀκόμα πολὺ δεμένος μ' αὐτὸν τὸν δυνάμει κεραυνὸ ποὺ μόνο ἀπὸ τὸν ίδιο ἔξαρτιόταν ἀν θὰ τὸν ἔξαπολύσει κι ἀπὸ τὸν ὅποιο ἀντλούσε τὴ δύναμη μιὰς ἀνώτερης ἔξουσίας. Πάνω σὲ τούτο τὸν τρέμοντα θρόνο, σὰν τὸν Δία, ἐδραίωνε τὴ δεσποτικὴ κυριαρχία του στὸ νησὶ καὶ στοὺς κατοίκους του.

Ομως ἐδὼ καὶ μερικὲς βδομάδες ἡ σπηλιὰ ἀρχισε νά παιρνει μιὰ καινούρια σημασία. Στὴ δευτέρη ζωὴ του — ἐκείνη ποὺ ἀρχίζε τὴ στιγμὴ ποὺ σταματούσε τὴν κλεψύδρα, ἀφοῦ προγούμενα είχε καταθέσει τὰ ἀξιώματα τοὺ κυθερνήτη-στρατηγού-διοικητὴ — η Σπεράντζα δέν ήταν ἐνα κτήμα ποὺ τὸ διαχειριζόταν ἀλλὰ ἐνα πρόσωπο, ἀναμφισθήτητα θηλυκού γένους, πρὸς τὸ ὅποιο τὸν ὀδηγούσαν ὡχι μόνο οι φιλοσοφικὲς ἀναζητήσεις του ἀλλὰ καὶ οἱ νέες ἀνάγκες τῆς καρδιάς καὶ τῆς σάρκας του. Αναρωτιόταν ἀόριστα ἀν η σπηλιὰ ήταν τὸ στόμα, τὸ μάτι η κάποιο ἀλλο φυσικὸ στόμιο αὐτοὺ τοὺ μεγάλου

σώματος κι άν ή έξερεύνησή της, φτύνοντας μέχρι τό τέρμα, δὲ θά τόν οδηγούσε σε κάποια κρυμμένη πτυχή που θά έδινε τήν απάντηση στά έρωτήματα που έθετε στόν έωτό του.

Πέρα από τήν μπαρούταποθήκη, τό τούνελ κυτέληγε σε μία απότομη κατηφορική σήραγγα σάν έντερο, όπου — πριν άπό τήν έποχή που άργοτερα θά τήν όνόμαζε χθόνια περιόδο — δὲν είχε μπει ποτέ. Ή άλληεια είναι πώς η έπιχειρηση παρουσιάζει μιά σοθαρή δυσκολία, τό φωτισμό.

Νά προχωρήσει στά βάθη τής σπηλιάς μ' ένα δαυλό στό χέρι — και δέ δείθετε άλλο μέσο έξω άπ' αυτό — σήμαινε πώς διέτρεχε έναν τρομερό κινδυνό έξαιτίας τών θυρελών μέ τό μπαρούτι που ήταν έκει διπλα. Έπιπλέον δέν ήταν κάν σίγουρος πώς λίγο από τό περιεχόμενό τους δέν είχε χυθεί στό έδαφος. Σήμαινε άκόμα πώς ο σπάνιος και στάσιμος μέρας τής σπηλιάς κινδύνευε νά κορεσθεί από τόν καπνό και νά τού προκαλέσει άσφυξια. Καθώς είχε άναγκαστει νά έγκαταλείψει τό σχέδιο κατασκευής ένός φωταγωγού που θά έφτανε ώς τό βάθος τής σπηλιάς, δέν τού έμενε άλλη λύση άπό τό ν' αναλάβει τό σκοτάδι, δηλαδή νά συμμορφωθεί πειθήνια στις άπαιτήσεις τού περιβάλλοντος που ήθελε νά κατακτήσει. Τούτη ή ίδεα σίγουρα δέ θά είχε περάσει από τό μυαλό του μερικές θδομάδες νωρίτερα. Έχοντας άποκτήσει συνείδηση τής μεταμόρφωσης που συντελούνταν μέσα του, ήταν τώρα έτοιμος νά έπιβάλει στόν έωτό του τις πιό έπωδυνες μετατροπές γιά ν' ανταποκριθεί σ' αυτό που ισως ήταν ένας νέος προορισμός.

Στήν άρχη έκανε μιάν έντελώς έπιπολαια άπόπειρα νά συνηθίσει τό σκοτάδι γιά νά μπορει νά προχωράει ψηλαφιστά στά βάθη τής σπηλιάς. Κατάλαβε όμως πώς τούτη ή ένέργεια ήταν μάταιη κι οτι έπιβαλλόταν μιά προετοιμασία πιό ριζική. Έπρεπε νά ξεπεράσει τήν έναλλαγή φώς-σκοτάδι μέσα στήν όποια είναι έγκλωβισμένος ό κοινός άνθρωπος και νά εισχωρήσει στόν κόσμο τών τυφλών, που είναι πλήρης, τέλειος. Βέβαια δέν κατοικείται τόσο άνετα όσο ο κόσμος αυτών που θλέπουν, όμως δέν τού λείπει όλη ή φωτεινή πλευρά, δέν είναι

άκρωτηριασμένος και βυθισμένος στά ζοφερά σκοτάδια, όπως φαντάζονται όσοι έχουν μάτια. Τό μάτι που δημιουργεί τό φώς άνακαλύπτει και τό σκοτάδι, όποιος όμως δέν έχει μάτια άγνοει και τό ένα και τό άλλο και δέν ύποφέρει από τήν άπουσια του φωτός. Γιά νά προσεγγίσει αυτή τήν κατάσταση, δέν είχε παρά νά μείνει πολύ καιρό άκινητος μέσα στό μαύρο σκοτάδι. Αύτό έκανε κι ο Ροβινσώνας, έχοντας γύρω του γαλέτες από καλαμπόκι και σταμνάκια μέ γιδινο γάλα.

Απόλυτη ήρεμια βασίλευε γύρω του. Κανένας θόρυβος δέν έφτανε ώς τό βάθος τής σπηλιάς! Ωστόσο ήξερε κιόλας πώς τό πειραμα θά πετύχαινε, άφού διόλου δέν ένιωθε τόν έαυτό του χωρισμένο από τή Σπεράντζα. Άντιθετα, ζούσε έντονα μαζί τής. Καθισμένος άνακουρκουδα, άκουμπάντας στό βράχο, μέ τά μάτια όρθανοιχτα μέσα στά σκοτάδια, έβλεπε τό λευκό σκάσιμο τών κυμάτων σ' όλα τ' άκρογιάλια τού νησιού, τήν κίνηση ένός φοίνικα που μέ τό χάδι τού άνεμου εύλογούσε, τήν κόκκινη άστραπή που έγραφε στόν πράσινο ούρανό ένα κολιμπρι. Σ' όλα τά λιμανάκια τού νησιού ένιωσε τή μουσκεμένη δροσιά τού γιαλού που μόλις είχε ξεσκεπαστει μέ τή φυρονεριά. Ένας θερνάρδος - έρημιτης βρήκε τήν εύκαιρια νά πάρει άέρα ξεμυτίζοντας από τό κοχύλι του. Ένας μαυροκέφαλος γλάρος έκοθε ξαφνικά ταχύτητα και βουτούσε γιά ν' άρπαξει μιά πέρκα χωμένη στά κόκκινα φύκια που τό κύμα τά έκανε νά στρέφουν όλα μαζί τήν καστανή όψη τους. Παραδόξως, ή μοναξιά τού Ροβινσώνα είχε νικηθεί — όχι από τά πλάγια — μέ διπλαρώματα και πλευρίσματα, όπως όταν βρίσκεται κανείς μέσα στό πλήθος ή μ' ένα φίλο — άλλα κεντρικά, στόν πυρήνα της. Θά έπρεπε νά βρίσκεται κοντά στήν έστια τής Σπεράντζας, στό κέντρο απ' όπου ξεκινούσαν άκτινωτά όλες οι νευρικές απολήξεις τού μεγάλου σώματος και πρός τό όποιο συνέρεαν όλες οι πληροφορίες που έρχονταν από τήν έπιφανεια. Όπως μέσα σέ όρισμένους καθεδρικούς ναούς ύπαρχει συχνά ένα σημείο από τό όποιο — έξαιτίας τού παιχνιδιού τών ήχητικών κυμάτων και τής συνήχησης — άκούει κανείς και τόν παραμικρό θόρυβο

πού έρχεται άπό την άψιδα, τό κόρο, τὸν ἔξωστη ή τό κεντρικό κλίτος.

Ο ήλιος έγερνε άργα πρός τὸν ὄριζοντα. Σύριζα στὸ σωρὸ τῶν βράχων ποὺ στεφάνωναν τὸ νησὶ, ἡ σπηλιὰ ἀνοιγε τὸ μαι-ρο στόμα τῆς ποὺ γούρλωνε σὰν πελώριο ἐκπληκτο μάτι, καρ-φωμένο στ' ἀνοιχτά. Σὲ λίγη ώρα ἡ τροχιά τού ἥλιου θὰ ἐπεφτε ἀκριβώς πάνω στὸν ἀξονα τού τούνελ. Ἀραγε θὰ ἐφτανε τὸ φῶς στὸ βάθος τῆς σπηλιάς; Γιὰ πόση ώρα θὰ ἐμενε φωτισμένο; Ο Ροβινσώνας δέ θ' ἀργούσε νὰ τὸ μάθει καὶ, δίχως νὰ μπορει νὰ τὸ δικαιολογήσει, ἐδινε σὲ τούτη τὴ συνάντηση μεγάλη σημα-σία.

Ἐγινε τόσο γρήγορα ποὺ ἀναρωτήθηκε μῆπως είχε πέσει θύμα μιὰς ὀπτικῆς ψευδαίσθησης. Ισως μιὰ ἀπλὴ φωτοφάνεια νὰ είχε ἀστράψει πίσω ἀπὸ τὰ βλέφαρά του· ἡ μῆπως ἡταν πραγματικά μιὰ ἀκτίνα ποὺ διέσχισε τὸ σκοτάδι χωρὶς νὰ τὸ πληγώσει; Περίμενε νὰ σηκωθεὶ μιὰ αὐλαία, μιὰ θριαμβευτικὴ αὐγὴ. Αὐτὸ ὄμως ἡταν ἐνα τσίμπημα μὲ μιὰ καρφίτσα ἀπὸ φῶς στὴ σκοτεινὴ μάζα ποὺ μέσα της κολυμπούσε. Τὸ τούνελ θὰ ἐπρεπε νὰ είναι πιὸ μακρὺ ἡ λιγότερο εὐθύγραμμο ἀπ' ὅσο πιστευε. Ἀλλὰ τὶ σημασία είχε; Τὰ δυό βλέμματα είχαν συγκρουσθεὶ, τὸ φωτεινὸ βλέμμα και τὸ σκοτεινὸ βλέμμα. Ἐνα βέλος τού ἥλιου είχε τρυπήσει τὴ χθόνια ψυχὴ τῆς Σπε-ράντζας.

Τὴν ἐπομένη ἡ ίδια ἀστραπὴ ἐπεσε πάλι· ἐπειτα, πέρασαν ἀλλες δώδεκα ώρες. Τὸ σκοτάδι κρατούσε πάντα, παρότι είχε πάψει νὰ δημιουργεὶ γύρω του ἐκείνη τὴν ἐλαφριὰ ζάλη ποὺ κάνει τὸν πεζοπόρο νὰ παραπατά στερώντας τὸν ἀπὸ τὰ ὀπτικὰ σημεια ἀναφοράς. Ἡταν στὴν κοιλιὰ τῆς Σπεράντζας σὰν ψάρι στὸ νερὸ, κι ὠστόσο δὲν είχε ἀκόμα φτάσει σ' ἐκείνο τὸ σημειο πέρα ἀπὸ τὸ φῶς και τὸ σκοτάδι, ὅπου είχε τὸ προαισθημα ὅτι βρισκεται τὸ πρώτο κατώφλι τού ἀπόλυτου ἐπέκεινα. Ισως ἐπρεπε νὰ ὑποθῇσει σὲ μιὰ νηστεια ἔξαγνισμού. Ἀλλωστε δὲν τού ἐμενε πιὰ παρὰ λιγο γάλα. Ἡ περισυλλογὴ του κράτησε εἰκοσι τέσσερις ώρες ἀκόμα. Ἐπειτα σηκώθηκε και χωρὶς δι-

σταγμὸ ἡ φόθο, νιώθοντας ὄμως ὅλη τὴ σοβαρότητα και τὴν ἐπισημότητα τού ἐγχειρήματος νὰ τὸν διαπερνούν, κατευθύν-θηκε πρὸς τὸ βάθος τῆς σῆραγγας. Δὲ χρειάστηκε νὰ πλανηθεὶ πολὺ γιὰ νὰ βρει ἀυτὸ ποὺ ἐψαχνε: τὸ στόμιο ἐνὸς ἀγωγοῦ κάθετον και ὑπερβολικὰ στενοῦ. Ἀμέσως ἐκανε μερικὲς ἀπό-πειρες ν' ἀφήσει τὸ σῶμα του νὰ γλιστρήσει ἐκεὶ μέσα. Τὰ τοιχώματα ἡταν λεια και δουλεμένα σὰν βάρκα, ἀλλὰ τὸ στό-μιο ἡταν τὸσο σφιχτὸ ποὺ μόλις ἐμπαινε ὁ μισός, σφήνωνε κι ἐμενε ἐκεὶ παγιδευμένος. Γδύθηκε ἐντελώς κι ύστερα ἀλειψε τὸ κορμὶ του μὲ τὸ γάλα ποὺ είχε ἀπομείνει. Τότε βούτηξε μὲ τὸ κεφάλι στὸ στενὸ λαιμὸ κι αὐτὴ τὴ φορά ἀρχισε νὰ γλιστρά ἀργὰ ἀλλὰ σταθερά σὰν μπουκιά στὸν οἰσοφάγο. Ἐπεφτε πολὺ γλυκά και ἡ πτώση του κράτησε λιγὲς στιγμὲς ἡ μερικοὺς αἰώνες. Πρώτα ἀκούμπησαν τὰ χέρια του κι ἐπιασαν τὸ κορμὶ του. Βρέθηκε σὲ μιὰ κρύπτη μικροσκοπικὴ ὅπου δὲν μπορούσε νὰ σταθεὶ ὄρθιος παρὰ μόνο ἀν τὸ κεφάλι του ἐμενε μές στὸ λα-γούμι. Γονατιστός, ψηλάφισε μεθοδικά τὴ στρογγυλὴ θαλάμη. Τὸ ἐδαφος ἡταν σκληρό, λειο, παράξενα χλιαρό ἀλλὰ τὰ τοι-χώματα παρουσιαζαν ἐκπληκτικὲς ἀνωμαλίες. Είχαν σχηματι-στεὶ πετρωμένοι μαστοι, ἀσθετολιθικές λειχήνες, μαρμάρια κονδυλώματα, ἀπολιθωμένα σφουγγάρια. Πάρα πέρα ἡ ἐπιφά-νεια τῆς πέτρας σκεπαζόταν μ' ἐνα χαλι ἀπὸ σγουρές θηλές ποὺ γινόταν πυκνότερο και παχύτερο ὄσο πλησιαζε σ' ἐνα μεγάλο ὄρυκτο λουλούδι, ἐνα ειδος στερεοποιημένου γύψου ποὺ ἐμοια-ζε ἀρκετά — ἀν και ἡταν πολὺ πιὸ σύνθετο — μὲ τὰ ρόδα τῆς ἀμμοῦ ποὺ συναντάς σὲ ὄρισμένες ἐρήμους. Ἄναδινε ἐνα ἀρω-μα ὑγρὸ, ὄμοιο μὲ τὴ μυρωδιά τού σίδερου, ὄξυνο ἀλλὰ τονωτι-κό, μ' ἐνα ἵχνος ζαχαρωμένης πικράδας ποὺ ἐφερνε στὸ νού τὸ γάλα τῆς συκιάς. Όμως αὐτὸ ποὺ ἐκανε τὸν Ροβινσώνα νὰ σταθεὶ περισσότερο ἀπ' ὅτιδηποτε ἀλλο ἡταν μιὰ κυψελίδα περίπου πέντε πόδια βαθιά, ποὺ τὴν ἀνακάλυψε στὴν πιὸ ἀπό-μακρη γωνιὰ τῆς κρύπτης. Τὸ ἐσωτερικὸ τῆς ἡταν ἐντελώς λειο, μὲ περιεργες ὄμως πτυχές, ὄπως ὁ πυθμένας μιὰς μήτρας ποὺ ὁ προορισμὸς τῆς είναι νὰ δώσει μορφὴ σ' ἐνα πράγμα

έξαιρετικά πολύπλοκο. Αύτό τὸ πράγμα — ὁ Ροθινσώνας ἡταν σχεδὸν βέβαιος — ἡταν τὸ ἴδιο του τὸ σώμα, κι ὑστερα ἀπὸ πολλὲς προσπάθειες κατάφερε πραγματικὰ νὰ θρει τῇ θέσῃ — κουλουριασμένος, μὲ τὰ γόνατα μαζεμένα στὸ σαγόνι, τις γάμπες σταυρωμένες, τὰ χέρια ἀκουμπισμένα στὰ πόδια — ποὺ τοὺ έξασφάλιζε μιὰ τόσο τέλεια ἐφαρμογὴ μέσα στὴν κυψελίδα, ὥστε μόλις τὴν πήρε ἀμέσως ξέχασε τὰ ὄρια τοὺ σώματὸς του.

Αἰώρουνταν σέ μιὰ εὐτυχισμένη αἰωνιότητα. Ἡ Σπεράντζα ἡταν ἔνας καρπός ποὺ ὠρίμαζε στὸν ἡλιο, καὶ τὸ λευκὸ καὶ γυμνὸ κουκούτσι του, σκεπασμένο μὲ στρώματα ἀπὸ τσόφλια, σάρκα καὶ φλούδες, ὄνομαζόταν Ροθινσώνας. Πόσο είχε γαληνέψει ἐγκαταστημένος στὰ μύχια τῶν θράχων, στὰ πιὸ ἀπόκρυφα μέρη αὐτού τού ἀγνωστου νησιού! Ἀραγε ἔγινε ποτὲ νανάγιο στὶς ἀκτὲς του, γλιτωσε ποτὲ κανεῖς, ὑπῆρξε ποτὲ ἔνας διοικητής ποὺ σκέπασε τὴ γῆ του μὲ σπορές καὶ στὰ λιθάδια του πολλαπλασιάσε τὰ κοπάδια; Ἡ μήπως ἡταν μόνο τὸ ἀυλο ὄνειρο μιὰς μικρής πλαδαρής νῦμφης, ποὺ ζαρωμένη μέσα σὲ τούτη τὴν τεράστια τεφροδόχη συνέχιζε τὴν προαιώνια προσμονή της; Δὲν μπορούσε νὰ ειναι τίποτα ἀλλο ἀπὸ τὴν ἰδια τὴν ψυχὴ τῆς Σπεράντζας. Θυμήθηκε τὶς κούκλες, τὶς μπάμπουσκες, ποὺ ἡ μιὰ ἐμπαινε μές στὴν ἀλλη: ἡταν ὀλες κούφιες καὶ ξεβίδωναν τριζόντας, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν τελευταία, τὴ μικρότερη, τὴ μόνη γεμάτη καὶ θαριά, ποὺ ἡταν ὁ πυρήνας καὶ ἡ δικαιώση ὀλων τῶν ἀλλων.

Ίσως νὰ τὸν πήρε ὁ ὑπνος. Δὲν ἡταν σίγουρος. Ἔπειτα καὶ ἡ διαφορά ἀνάμεσα στὸν ὑπνο καὶ τὸ ξύπνιο ἡταν σχεδὸν σθησμένη στὴν κατάσταση ἀνυπαρξίας ὅπου βρισκόταν. Κάθε φορά ποὺ ζητούσε ἀπὸ τὴ μνήμη του νὰ κάνει μιὰ προσπάθεια νὰ ὑπολογίσει τὸ χρόνο ποὺ είχε κυλήσει ἀπὸ τὴ στιγμὴ τῆς καθόδου στὴ σπηλιά, στὸ νού του ἐμφανιζόταν πάντα, μονότονα κι ἐπίμονα, ἡ εἰκόνα τῆς σταματημένης κλεψύδρας. Παρατήρησε πώς ἡ φωτεινὴ ἀστραπὴ ποὺ σημάδευε τὸ πέρασμα τού ἡλιού ἀπὸ τὸν ἀξονα τῆς σπηλιάς, φάνηκε ἀκόμα μιὰ φορά, και λιγο μετὰ ἔγινε μιὰ ἀλλαγὴ ποὺ τὸν ξάφνιασε, παρότι ἀπὸ και-

ρὸ περίμενε νὰ συμβει κάτι τέτοιο: μεμιάς τὸ σκοτάδι ἀλλαξε ὄψη. Ἡ μαυρίλα ποὺ τὸν τύλιγε γύρισε στὸ λευκό. Ἀπὸ ἐκείνη τῇ στιγμῇ ἐπέπλεε μέσα σὲ λευκά σκότη, σὰν θρόμβος ἀπὸ κρέμα μέσα σὲ μιὰ κούπα γάλα. Μήπως δέ χρειάστηκε ν' ἀλειψει μὲ γάλα τὸ λευκό σώμα του γιά νὰ φτάσει σὲ τὸσο βάθος;

Σ' ἐκείνο τὸ σημειο ἡ γυναικεία φύση τῆς Σπεράντζας φορτιζόταν μ' ὅλα τὰ κατηγορήματα τῆς μητρότητας. Καθὼς τὰ ὄρια τού χώρου καὶ τού χρόνου είχαν ἔξασθενήσει, ἐπέτρεπαν στὸν Ροθινσώνα νὰ βυθίζεται ὡσο ποτὲ ἀλλοτε στὸν κοιμισμένο κόσμο τῆς παιδικῆς του ἡλικίας. Ἡ εἰκόνα τῆς μάνας του τὸν στοιχειωνε. Νόμιζε πώς βρισκόταν στὴν ἀγκαλιά της. Ἡ μάνα του ἡταν δυνατὴ γυναίκα, σπάνια ψυχὴ, ἀλλά δὲν ἐκδηλωνόταν εύκολα καὶ δὲν τῆς ἀρεσαν οι συναισθηματικές διαχύσεις. Δὲ θυμόταν νὰ τὴν είχε δει ποτὲ νὰ φιλάει κάποιο ἀπὸ τὰ πέντε ἀδέρφια του ἡ αὐτὸν τὸν ίδιο. Κι ὡστόσο αὐτὴ ἡ γυναίκα δὲν ἡταν διόλου ψυχρὴ. Σὲ ὁ,τι δὲν ἀφορούσε τὰ παιδιά της, ἡταν μιὰ γυναίκα σὰν τὶς ἀλλες. Τὴν είχε δει νὰ κλαίει ἀπὸ χαρά τὴ μέρα ποὺ ξαναθρήκε ἐνα οικογενειακό κόσμημα ποὺ γιά καιρό ἡταν ἀφαντο. Τὴν είχε δει νὰ χάνει τὰ μυαλά της τὴν ἡμέρα ποὺ ὁ πατέρας τους είχε καταρεύσει ἀπὸ μιὰ καρδιακή προσθολή. Οταν ὄμως ἐπρόκειτο γιά τὰ παιδιά της, γινόταν μιὰ γυναίκα φωτισμένη, μὲ τὴν πιὸ ψηλή σημασία τῆς λέξης. Πολὺ δεμένη, ὄπως κι ὁ πατέρας, μὲ τὴν αἱρεση τῶν Κουάκερων, ἀπέριπτε τὴν αὐθεντιὰ τῶν ιερών κειμένων καὶ τῆς πατικῆς Ἑκκλησίας. Πρός μεγάλη ἀγανάκτηση τῶν γειτόνων της ποὺ σκανδαλίζονταν, θεωρούσε τὴ Βίθλο ἑνα κείμενο ὑπαγορευμένο βέβαια ἀπὸ τὸ Θεό, ἀλλά γραμμένο ἀπὸ ἀνθρώπινο χέρι καὶ πολὺ παραποιημένο ἀπὸ τὶς περιπέτειες τῆς ιστορίας καὶ τὰ σημάδια τού χρόνου. Απὸ τούτες τὶς σολωμονικές ποὺ ἔρχονταν ἀπὸ τὰ βάθη τῶν αἰώνων, πόσο πιὸ καθαρή καὶ ζωντανή ἡταν ἡ πηγὴ τῆς σοφίας ποὺ ἐνιωθε ν' ἀναβλύζει ἀπὸ τὰ βάθη τῆς καρδιάς της! Ἐκεὶ ὁ Θεός μιλούσε ἀπευθείας στὸ δημιούργημά του. Ἐδώ τὸ Ἀγιο Πνεύμα τού χάριζε τὸ ὑπερφυσικό του φώς. Κι ὁ προορισμός της σὰν μάνας ἐσμιγε μέσα της

μ' αυτή τὴν ἀτάραχη πίστη. Ἡ στάση της ἀπέναντι στὰ παιδιά της είχε κάτι τὸ ἀλάθητο ποὺ τὰ θέρμαινε περισσότερο ἀπό όποιαδήποτε διαχυτικότητα. Δὲν τὰ είχε φιλήσει οὔτε μιὰ φορά, διάβαζαν ὡμως στὸ βλέμμα της ὅτι ἡξερε τὰ πάντα, ὅτι ἐνιώθε τὶς χαρές καὶ τὶς λύπες τους πιὸ ἐντονα κι ἀπὸ τὰ ίδια κι ὅτι διέθετε γιὰ νὰ τὰ ὑπηρετεῖ ταπεινὰ ἐναν ὑστείρευτο θησαυρὸ τρυφερότητας, διαύγειας καὶ κουράγιου. Ὁταν πήγαιναν ἐπίσκεψη στοὺς γείτονες, τὰ παιδιά της τρόμαζαν ἀπὸ τὶς ἐναλλαγές ὄργῆς κι ἀγάπης, ἀπὸ τὰ σκαμπίλια καὶ τὰ φιλιά ποὺ μοιράζαν στὰ παιδιά τους αὐτές οι ταλαιπωρημένες καὶ φωνακλούδες γυναικες. Σταθερὴ στὶς ἀρχές της, μὲ τὴν ίδια πάντα συμπεριφορά, ἡ μάνα τους ἔβρισκε χωρίς νὰ ταράζεται τὴν κατάλληλη λέξη ἡ τῇ χειρονομία ποὺ μπορούσε νὰ ἥρεμήσει ἡ νὰ δώσει χαρά στὰ μικρά της.

Μιὰ μέρα ποὺ ὁ πατέρας ἐλειπε ἀπὸ τὸ σπίτι, τὸ ισόγειο τοῦ μαγαζιού ἐπιασε φωτιά. Ἐκείνη ὅρισταν στὸν πρώτο ὄροφο μὲ τὰ παιδιά. Ἡ πυρκαγιὰ ἀπλώθηκε μὲ τρομαχτικὴ ταχύτητα στὸ παμπάλαιο ξύλινο σπίτι. Ὁ Ροβινσώνας μόλις είχε γεννηθεὶ καὶ ἡ μεγαλύτερη ἀδελφὴ του θὰ ἦταν μέχρι ἐννιά χρονών. Ὁ ἐμποράκος, ποὺ είχε γυρίσει σάν τρελός, ἦταν γονατισμένος στὴ μέση τοὺς δρόμου, μπροστά στὴ φωτιά καὶ ικέτευε τὸ Θεό νὰ ἔχει πάει ἡ οἰκογένειά του περίπατο, ὅταν είδε τὴ σύζυγὸ του ν' ἀναδύεται ἡσυχα μέσ' ἀπὸ ἐνα χείμαρρο ἀπὸ φλόγες καὶ καπνὸ: σάν δέντρο ποὺ λυγίζει κάτω ἀπὸ τὸ βάρος τῶν καρπῶν του, κουβαλούσε στοὺς ὡμοὺς, στὴν ἀγκαλιά, στὴν πλάτη της, κρεμασμένα στὴν ποδιά της, σώα κι ἀβλαβή τὰ ἔξι παιδιά. Ἐτσι λοιπὸν ξαναζούσε ὁ Ροβινσώνας τὴν ἀνάμνηση τῆς μάνας του, πυλώνα ἀλήθειας καὶ καλοσύνης, γῆ φιλόξενη καὶ στέρεα, καταφύγιο γιὰ τοὺς φόθους καὶ τὶς στενοχώριες του. Ζαρωμένος μές στὴν κυψελίδα, είχε ξαναθρεὶ κάτι ἀπὸ τὴ στεγνή κι ἀλάθητη τρυφερότητα, ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀψεγάδιαστη, διχως ἀνώφελους συναισθηματισμοὺς φροντίδα. Ἔβλεπε τὰ χέρια τῆς μάνας του, αὐτά τὰ μεγάλα χέρια ποὺ δὲ χάιδευαν ποτὲ οὔτε ἐδερναν, τόσο δυνατά, τόσο σταθερά, μὲ τόσο ἀρμονικές

ἀναλογίες ποὺ ἐμοιαζαν μὲ ἀγγέλους, μ' ἑνα ἀδελφικό ζευγάρι ἀγγέλων ποὺ δούλευε μὲ σύμπνοια. Ζύμωναν μιὰ πάστα λευκὴ καὶ λιπαρή, μιὰ καὶ ἡταν ἡ παραμονὴ τῶν Θεοφανείων. Τὴν ἀλλη μέρα τὰ παιδιά θὰ μοιράζονταν μιὰ πίτα ἀπὸ σίκαλη ποὺ σὲ κάποια πτυχὴ τού φύλλου της ἦταν κρυμμένο ἑνα κουκι. Ἡταν αὐτὸ τὸ μαλακὸ ζυμάρι πιασμένο μέσα σὲ μιὰ πανίσχυρη πέτρινη πυγμή. Ἡταν αὐτὸ τὸ κουκι, αἰχμάλωτο μέσα στὴ συμπαγή κι ἀκλόνητη μάζα τῆς Σπεράντζας.

Ἡ λάμψη τῆς ἀστραπῆς ἐφτασε μέχρι τὰ κατάβαθμα ἐκεὶ ὅπου ἐπλεε ὄλο καὶ πιὸ ἀδύνατος ἐξαιτίας τῆς νηστείας. Ὁμως μέσα στὴ γαλακτερὴ νύχτα τὸ ἀποτέλεσμα της φάνηκε στὸν Ροβινσώνα ἀντεστραμμένο: γιὰ ἑνα κλάσμα δευτερολέπτου τὸ λευκό ποὺ τὸν περιέβαλλε σκοτείνιασε, ἐπειτα ἀμέσως ξαναθρήκε τῇ χιονόλευκῃ ἀγνότητά του. Θά ἐλεγε κανεὶς πώς ἑνα κύμα μελάνης είχε σκάσει στὸ στόμιο τῆς σπηλιάς κι ἀμέσως τραβήχτηκε χωρίς ν' ἀφήσει τὸ παραμικρὸ ἰχνος.

Ὁ Ροβινσώνας είχε τὸ προαισθῆμα πώς ἀν ἡθελε νὰ ξαναδεὶ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας ἐπρεπε νὰ σπάσει τὰ μάγια. Μέσα σὲ τούτους τοὺς πελιδνούς τόπους ἡ ζωὴ κι ὁ θάνατος ἦταν τὸσο κοντά ποὺ ἀρκούσε μιὰ στιγμὴ ἀπροσεξίας, μιὰ χαλάρωση τῆς θέλησης γιὰ ἐπιβιώση, γιὰ νὰ γίνει τὸ μοιραίο γλιστρημα ἀπὸ τὴ μιὰ ὄχθη στὴν ἀλλη. Ἀποσπάστηκε ἀπὸ τὴν κυψελίδα. Δὲν είχε πάθει ἀγκύλωση οὔτε ἐνιωθε πραγματικά ἀδυναμία: ἦταν μᾶλλον πιὸ ἀνάλαφρος, σάν νὰ είχε ἐξαύλωθει. Χωρίς δυσκολία ἀναριχήθηκε στὴν κάθετη, σάν καμινάδα στραγγα σάν ἐκείνες τὶς μικρές ἀνθρώπινες φιγούρες ποὺ ἐπιπλέουν σ' ἑνα σωλήνα γεμάτο νερὸ. Φτάνοντας στὸ βάθος τῆς σπηλιάς ξαναθρήκε ψαχούλευτά τὰ ρούχα του, τὰ ἐκανε ἑνα μικρὸ μπόγο καὶ τὰ πήρε παραμάσκαλα χωρίς νὰ χάσει καιρὸ γιὰ νὰ ντυθεὶ. Τὸ γεγονός ὅτι τὸ γαλακτερὸ σκοτάδι ἐξακολουθούσε νὰ τὸν τυλιγει, δὲν τὸν ἀφήνε νὰ ἡσυχάσει. Μήπως είχε τυφλωθεὶ κατὰ τὴ διάρκεια τῆς μακρόχρονης ὑπόγειας παραμονῆς του; Σκούντουφλώντας προχωρούσε πρὸς τὸ στόμιο, ὅταν ξαφνικά μιὰ πύρινη ρομφαία τὸν χτύπησε στὸ πρόσωπο. Ἐνιωσε τὰ μάτια

του νὰ σχιζονται. Κάλυψε τὸ πρόσωπο μὲ τὰ χέρια του.

Ο ἡλιος τοὺς μεσημεριοὺς ἔκανε τὸν ἀέρα νὰ πάλλεται γύρω ἀπὸ τοὺς βράχους. Ἡταν ἡ ὥρα ποὺ ἀκόμα κι οι σαύρες ψάχνουν γιὰ σκιά. Ο Ροθινσώνας προχωρούσε σκυφτός, τρέμοντας ἀπὸ τὸ κρύο καὶ σφίγγοντας τοὺς ὑγροὺς ἀπὸ τὸ ξυνισμένο γάλα μηρούς του. Ἡ ἐγκατάλειψή του στὴ μέση αὐτού τοῦ τοπίου μὲ τὰ βάτα καὶ τὰ κοφτερά στουρνάρια τὸν τσάκιζε, τὸν ἐλιωνε κάτω ἀπὸ τὸ βάρος τῆς φρίκης καὶ τῆς ντροπῆς. Ἡταν γυμνός καὶ ἀσπρος. Τὸ δέρμα του ἀνατρίχιαζε σὰν τὸ τομάρι ἐνός φοβισμένου σκαντζόχοιρου ποὺ ἔχει χάσει τ' ἀγκάθια του. Τὸ φύλο του, ταπεινωμένο, είχε μαραθεί. Ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ δάχτυλὰ του φιλτράρονταν μικροὶ λυγμοί, ὥξεις σὰν τσιρίγματα ποντικιού.

Μὲ τὸν Τὲν γιὰ ὁδηγὸ, ποὺ, ἀν καὶ τὰ είχε χάσει μὲ τὴ μεταμόρφωσή του, χοροπηδούσε γύρω του πανευτυχῆς ποὺ τὸν είχε ξαναθρεί, ἐφτασε κακήν κακώς στὴν Κατοικία. Μέσα στὸ γλυκό μισοσκόταδο τοῦ σπιτιού, ἡ πρώτη του δουλειά ἡταν νὰ ξαναθάλει μπρός τὴν κλεψύδρα.

*

Ημερολόγιο καταστρώματος — Δὲν μπορώ ἀκόμα νὰ ἐκτιμήσω σωστά τὴν ἀξιὰ αὐτῆς τῆς καθόδου καὶ τῆς παραμονῆς στὰ σπλάχνα τῆς Σπεράντζας. Είναι καλό; Είναι κακό; Θὰ ἐπρεπε νὰ στήσω μιὰ ὄλοκληρη δίκη, κι ὅμως ἀκόμα μοὺ λείπουν στοιχεία κεφαλαιώδους σημασίας. Βέθαια ἡ ἀνάμνηση τοῦ βούρκου μὲ κάνει ν' ἀνησυχῶ: ἀνάμεσα στὴ σπηλιά καὶ στὸ βούρκο ύπάρχει μιὰ ἀδιαμφισθήτη συγγένεια. Όμως τὸ κακό δὲ μιμεῖται πάντα σὰν πιθηκός τὸ καλό; Ο Ἐωσφόρος μιμεῖται τὸ Θεό μὲ τὸν τρόπο του, ποὺ είναι ἔνας μορφασμός. Μήπως ἡ σπηλιά είναι μιὰ νέα καὶ πιὸ γοητευτικὴ μεταμόρφωση τοῦ βούρκου, ἡ είναι ἡ ἀρνησή του; Είναι σίγουρο ὅτι, ὅπως ἀκριβώς ὁ βούρκος, ξαναστήνει γύρω μου τὰ φαντά-

σματα τοὺς παρελθόντος, καὶ ἡ ἀναπόληση τῶν περασμένων ὅπου μὲ βυθίζει, διόλου δὲ συμβιθάζεται μὲ τὴν καθημερινὴ πάλη ποὺ διεξάγω γιὰ νὰ διατηρήσω τὴ Σπεράντζα σὲ ὅσο τὸ δυνατόν ύψηλότερο ἐπίπεδο πολιτισμού. Κι ἐνώ ὁ βούρκος μὲ στοίχειωνε κύρια μὲ τὴν εἰκόνα τῆς ἀδελφῆς μου τῆς Λούσης, πλάσμα ἐφήμερο καὶ τρυφερὸ — μὲ μιὰ λέξη νοσηρὸ —, ἡ σπηλιά μὲ κάνει νὰ προσηλώνομαι στὴν ψυχρή κι αὐστηρή φιγούρα τῆς μάνας μου. Ἐκθαμβωτικὴ πατρωνεία! Θὰ μοὺ ἡταν εὔκολο νὰ πιστέψω πώς αὐτὴ ἡ μεγαλόψυχη μάνα θέλοντας νὰ προστρέξει ἐκείνο ἀπὸ τὰ παιδιά της ποὺ κινδύνευε περισσότερο καὶ μήν ἔχοντας ἀλλο πόρο, ἐνσαρκώθηκε στὴν ίδια τὴ Σπεράντζα γιὰ νὰ μ' ἔχει στὴν ἀγκαλιά της καὶ νὰ μὲ τρέφει. Σίγουρα ἡ δοκιμασία είναι σκληρή, κι ἀκόμα σκληρότερη ἀπὸ τὸν ἐνταφιασμὸ μές στὰ σκοτάδια είναι ἡ ἐπιστροφὴ στὸ φῶς. Νιώθω τὸν πειρασμὸ ν' ἀναγνωρίσω κάτω ἀπὸ τούτη τὴν εὐεργετικὴ πειθαρχία τὴ μέθοδο τῆς μάνας μου, ἡ ὁποία δὲν μπορούσε νὰ συλλάθει τὴν πρόοδο ἀν προηγούμενα δὲν είχε πληρωθεὶ μὲ μιὰ ἐπώδυνη προσπάθεια. Πόση δύναμη πήρα τούτο τὸ διάστημα ποὺ ἔζησα ἀποτραβηγμένος! Άπο ἐδὼ καὶ μπρός ἡ ζωὴ μου ἀκουμπάει σ' ἑνα βάθρο ἔξαιρετικά σταθερό, ἔχει ἀγκυροβολήσει στὴν ίδια τὴν καρδιά τοῦ βράχου κι είναι σὲ ἀμεση ἐπαφὴ μὲ τὶς ἐνέργειες ποὺ βρίσκονται ἐκεὶ ναρκωμένες. Προηγουμένως ύπήρχε πάντα μέσα μου κάτι τὸ ρευστό καὶ κακοζυγιασμένο ποὺ μοὺ ἐφερνε ναυτία καὶ ἀγωνία. Παρηγοριόμουν ὄνειρευόμενος ἑνα σπίτι, τὸ σπίτι ποὺ θὰ είχα γιὰ νὰ τελειώσω τὶς μέρες μου — καὶ τὸ φανταζόμουν χτισμένο μ' ὄγκολιθους ἀπὸ γρανίτη, συμπαγές, ἀκλόνητο, νὰ πατάει σὲ φοβερὰ θεμέλια. Δὲν κάνω πιὰ αὐτὸ τὸ ὄνειρο. Δὲν τὸ ἔχω πιὰ ἀνάγκη.

Είναι γραμμένο πώς κανεὶς δέν μπαίνει στὸ Βασίλειο τῶν Οὐρανῶν ἀν δὲ γίνει σὰν μικρὸ παιδί. Δὲν ύπάρχει λόγος τού Εὐαγγελίου ποὺ νὰ ἐφαρμόστηκε ποτὲ μὲ τὸση

κυριολεξία. Ή σπηλιά δέ μου προσφέρει μόνο τό ατράνταχτο θεμέλιο πού πάνω του μπορώ νά στηρίξω τή φωταχή ζωή μου. Είναι μιά έπιστροφή στή χαμένη άθωότητα πού κάθε άνθρωπος τήν κλαίει μυστικά. Ως έκ θαύματος, ένώνει τήν ειρήνη τών άπαλών σκοταδιών τής μήτρας και τήν ειρήνη τού τάφου, τό πριν και τό μετά τής ζωής.

*

Ο Ροβινσώνας άποτραβιόταν συχνά στά έγκατα τού νησιού, άλλά ό θερισμός και τό κόψιμο τού χόρτου πού δέν μπορούσαν νά περιμένουν, τόν άνάγκασαν νά στραφεί σέ άλλες άσχολιες. Ή άποδοσή τους ήταν τόσο μέτρια πού άνησυχησε. Άναμφιθιλα ό άνεφοδιασμός κι η έπιθιώση τών κοπαδιών δέ διέτρεχαν κανένα κίνδυνο, άφου η έκμετάλλευση τού νησιού είχε όργανωθει έτσι ώστε νά μπορεί νά θρέψει έναν ολόκληρο πληθυσμό. Ωστόσο άρχισε νά γίνεται αισθητή μιά άλλαγή στήν ισοροπία τών λεπτών κι εύαισθητων σχέσεων πού είχε άποκαταστήσει μέ τήν Σπεράντζα. Είχε τήν έντυπωση πώς οι νέες δυνάμεις πού φούσκωναν τούς μύες του, ή άνοιξιάτικη εύθυμια πού τόν έκανε νά ψάλλει έναν ύμνο εύχαριστιας κάθε πρωι τήν ώρα πού ξυπνούσε, όλη τούτη ή εύτυχισμένη άκμη πού άντλουσε άπό τό βάθος τής σπηλιάς, είχαν άφαιρεθει άπό τά ζωτικά άποθέματα τής Σπεράντζας κι έλαττωναν έπικινδυνα τήν έσωτερική της ένέργεια. Οι γενναιόδωρες θροχές πού μετά τή μεγάλη προσπάθεια τού θερισμού έπεφταν στή γή σάν εύλογια, έμεναν κρεμασμένες σ' ένα μολυβένιο ούρανό, αύλακωμένο άπό άστραπές, πάντα άπειλητικό άλλά τσιγκούνη κι άγονο. Μερικά στρέμματα άντρακλα πού έδιναν μιά τραγανή και ζουμερή σαλάτα ξεράθηκαν πριν προλάθουν νά ώριμάσουν. Πολλές κατσίκες γέννησαν πεθαμένα. Μιά μέρα ο Ροβινσώνας είδε νά σηκώνεται ένα σύννεφο σκόνης στό πέρασμα μιάς άγέλης πεκαρί άπό τή μέση τών βάλτων τής άνατολικής άκτης. Αμέσως έθγαλε τό συμπέρασμα πώς ο θούρκος έπρεπε νά έχει έξα-

φανιστεί, κι ένιωσε μιά βαθιά ίκανοποίηση. Όμως οι δυό πηγές άπ' όπου άντλούσε συνήθως τό πόσιμο νερό στέρεψαν, κι ήταν τώρα υποχρεωμένος νά πηγαίνει βαθιά στό δάσος γιά νά βρει ένα μάτι νερού.

Τούτη η πηγή έσταζε λιγο-λιγο άπό ένα γήινο μαστό πού όρθωνόταν σ' ένα ξέφωτο στή μέση τών δέντρων, λές και τό νησί είχε ξεκουμπώσει σ' έκεινο τό μέρος τό χλωρό φόρεμά του. Ξέροντας πώς σέ λιγο θά ξεδιψάσει, ένιωθε μιά χαρά βιαιη νά τού δίνει φτερά καθώς έτρεχε πρός τή λεπτή φλέβα τού νερού. Μόλις κολλούσε τά λαϊμαργα χειλή του στή βρυσούλα κι άρχιζε νά βυζαίνει μέ πάθος τό ζωτικό ύγρο, κλαψούριζε μ' εύγνωμοσύνη, και πισω άπό τά πεσμένα βλέφαρά του έβλεπε νά καίει ή ύπόσχεση τού Μωσή: Τέκνα τού Ισραήλ, εισάξω σας εις γήν ρέουσαν γάλα και μέλι.

Ωστόσο δέν μπορούσε πιά νά κρύψει τό γεγονός πώς ένω μέσα του έρεε μέλι και γάλα, ή Σπεράντζα άντιθετα έξαντλούνταν άπό αύτή τήν τερατώδη μητρική λειτουργία πού τής είχε έπιθάλλει.

*

Ημερολόγιο καταστρώματος — Κατάλαβα τήν αιτία. Χτές ξαναμπήκα στόν τάφο. Θά είναι η τελευταία φορά, άφου άναγνωρίζω τό λάθος μου. Τούτη τή νύχτα, έκει πού μισοκοιμισμένος ζούσα σάν φυτό, τό σπέρμα μου χύθηκε, και μόλις πρόλαβα νά σκεπάσω μέ τό χέρι μου, γιά νά τήν προστατέψω, τή στενή σχισμή — τό πολύ δυό δάχτυλα φαρδιά — πού σκάβεται στό βάθος τής κυψελίδας και πού πρέπει νά είναι τό πιο άποκρυφο σημείο, τά άδυτα τών άδυτων τής Σπεράντζας. Ο λόγος τού εύαγγελιστή ξανάρθε στό μυαλό μου και τούτη τή φορά είχε έναν τόνο άπειλητικό: ός έάν μή δέξηται τήν βασιλείαν τού Θεού ώς παιδιον, ού μή εισέλθη είς αύτην... Ποιός παραλογισμός μ' έκανε νά καυχηθώ πώς είμαι άθωος σάν παιδί; Είμαι

ένας άντρας στήν άκμή του κι όφειλω ν' άναλάθω άντρικια τή μοίρα μου. Οι δυνάμεις πού άντλουσα άπό τούς κύκλους τής Σπεράντζας ήταν τό επικίνδυνο άντιτιμο μιάς παλινδρόμησης στις πηγές τού έαυτού μου! Έθρισκα θέβαια τή γαλήνη και τήν εύθυμια, όμως μέ τό άνθρωπινο θάρος μου έλιωνα τή γή πού μ' έτρεφε. Κυοφορώντας με, ή Σπεράντζα έπαψε νά παράγει, όπως στερεύει ή έμμηνος ροή στή μέλλουσα μητέρα. Και κάτι άκομη πιό σοθαρό, θά μιαινόταν άπό τό σπέρμα μου. Τί φριχτή ζύμωση θά προκαλούσε τούτο τό ζωντανό προζύμι μέσα στό γιγάντιο φούρνο τής σπηλιάς! Βλέπω τή Σπεράντζα ολόκληρη νά φουσκώνει σάν τσουρέκι, τις γραμμές της νά πρήζονται στήν έπιφάνεια τής θάλασσας, και τέλος νά σκάει γιά νά ξεράσει ένα αιμομικτικό τέρας.

Βάζοντας σέ κίνδυνο τήν ψυχή μου, τή ζωή μου και τήν άκεραιότητα τής Σπεράντζας, έξερεύνησα τούς δρόμους τής μητέρας γής. Ισως άργότερα, όταν τά γηρατειά θά έχουν κάνει τό κορμί μου στείρο και θά έχουν ξεράνει τόν άνδρισμό μου, θά κατεβώ στήν κυψελίδα γιά τελευταία φορά. Και δέ θά ξανανέθω πιά. Έτσι θά δώσω στό κουφάρι μου τόν πιό τρυφερό, τόν πιό μητρικό τάφο.

*

Η κλεψύδρα ξαναπήρε τό ρυθμό της και ή άκορεστη ένεργητικότητα τού Ροθινώνα γέμισε πάλι τόν ούρανό και τή γή τής Σπεράντζας. Στό μυαλό του ωρίμαζε ένα μεγαλεπιθολο σχέδιο πού μέχρι έκεινη τήν ήμέρα τό άφηνε πάντα γι' άργότερα: νά μετατρέψει τά έλη τής άνατολικής άκτης σέ όρυζώνες. Δέν τόλμησε ποτέ ν' άγγιξει τό σακί μέ τό ρύζι πού είχε κληρονομήσει άπό τή *Birginya*. Νά τό καταναλώσει δίχως τήν έλπιδα ν' άποκομίσει καρπούς, νά σκορπίσει σ' έφήμερες χαρές τούτο τό κεφάλαιο πού ίσως μεσά του κοιμούνταν σοδειές αιώνων, ήταν ένα έγκλημα — τό κατ' έξοχήν έγκλημα — πού δέν

μπορούσε νά τό διαπράξει, πού δέ θά είχε ούτε τή φυσική άντοχή νά τό φέρει σέ πέρας, γιατί ό φάρυγγας και τό στομάχι του, σκανδαλισμένα, δέ θά μπορούσαν νά καταπιούν ή νά χωνέψουν ούτε μιά κουταλιά άπό τό δολοφονημένο δημητριακό.

Όμως ή καλλιέργεια τού ρυζιού συνεπάγεται τή δυνατότητα νά μπορεί κανείς νά πλημμυρίζει και ν' άποξηραίνει κατά βούληση τούς όρυζώνες, και κατά συνέπεια τήν κατασκευή ένός συστήματος άπό δεξαμενές, άναχώματα, φράγματα και βάνες. Γιγάντια δηλαδή έργα γιά έναν άνθρωπο ό όποιος έπιπλέον είναι φορτωμένος μέ τις δουλειές στά ύπόλοιπα χτήματα, μέ τά κοπάδια και τις δημόσιες ύποχρεώσεις του. Γιά μήνες ή κλεψύδρα δέ σταμάτησε στιγμή, όμως τό ήμερολόγιο πού κρατούσε κανονικά κατέγραψε τήν πορεία τών στοχασμών του γύρω άπό τή ζωή, τό θάνατο και τήν έρωτική πράξη. Αύτοι οι στοχασμοί ήταν άπλως ή έπιφανειακή άντανάκλαση μιάς μεταμόρφωσης τού βαθύτερου είναι του.

*

Ημερολόγιο καταστρώματος — Τώρα ξέρω ότι ή παρουσία τού άλλου είναι ένα θεμελιώδες στοιχείο τού άτόμου, όμως αύτό δέ σημαίνει πώς είναι άνατικατάστατο. Αναγκαίος θέβαια άλλα όχι άπαραιτητος, όπως λένε μέ ταπεινοφροσύνη οι Φίλοι τού Τζώρτζ Φόξ, ο άλλος μπορεί ν' άναπληρωθεί άπό έκεινον πού οι περιστάσεις τού τόν άπαρνήθηκαν. Η άντικατάσταση τού δεδομένου μέ τό κατασκευασμένο είναι ένα γενικό πρόβλημα, ένα πρόβλημα κατ' έξοχήν άνθρωπινο, άν είναι άληθεια πώς αύτό πού διακρίνει τόν άνθρωπο άπό τό ζώο είναι ότι ό άνθρωπος δέν μπορεί νά περιμένει άπό πουθενά άλλού έξω άπό τήν έφευρετικότητά του, όλα έκεινα πού ή φύση δίνει δωρεάν στό ζώο — τό ρούχο, τά όπλα, τήν καθημερινή τροφή. Απομονωμένος στό νησί μου, χωρίς νά κατασκευάζω, θά μπορούσα νά έχω καταρεύσει μέχρι τό

έπιπεδο του ζώου — πράγμα πού άρχισε νά γίνεται κάποια στιγμή — ή άντιθετα νά γίνω ένα είδος ύπεράνθρωπου, κατασκευάζοντας τόσο πιό πολύ όσο ή κοινωνία δέν έκανε πιά τίποτα γιά μένα. Έτσι έφτιαξα, κι έξακολουθώ νά φτιάχνω, όμως στήν πραγματικότητα τό έργο συνεχίζεται σέ δύο διαφορετικά έπιπεδα, έχει πάρει δύο άντιθετες κατευθύνσεις. Διότι άν στήν έπιφάνεια του νησιού συνεχίζω τό έργο του έκπολιτισμού — καλλιέργειες, κτηνοτροφία, οικοδομήματα, διοικηση, νόμοι, κλπ. — πού τό έχω άντιγράψει άπό τήν άνθρωπινη κοινωνία και συνεπώς είναι κατά κάποιο τρόπο όπισθοδρομικό, αισθάνομαι πώς ό ίδιος έχω γίνει ή σκηνή όπου πραγματοποιείται μιά έξελιξη πιό ριζική, πού άντικαθιστά τά έρειπια πού δημιουργεί μέσα μου ή μοναξιά μέ λύσεις πρωτότυπες, λιγο ώς πολύ προσωρινές και κάπως διερευνητικές, πού όμως μοιάζουν όλο και λιγότερο στό άνθρωπινο μοντέλο άπ' όπου ξεκίνησαν. Τελικά, νομίζω ότι η αύξανόμενη άποκλιση τών δύο έπιπεδων δέν είναι δυνατό νά έπιδεινώνεται έπ' άόριστο. Μοιραία θά έρθει ό καιρός πού ένας Ροβινσώνας όλο και πιό πολύ άπανθρωπισμένος δέ θά μπορεί πιά νά είναι ό κυβερνήτης κι ό άρχιτεκτονας μιάς πολιτείας όλο και πιό πολύ έξανθρωπισμένης. Έχω άρχισει ήδη νά πιάνω τά κενά πού παρουσιάζει ή δραστηριότητά μου. Μού συμβαίνει νά έργαζομαι χωρίς νά πιστεύω πραγματικά σ' αύτό πού κάνω, κι ούτε πού φαίνεται κάν στήν ποιότητα και τήν ποσότητα τής δουλειάς μου. Άντιθετα, σέ όρισμένες προσπάθειες ύπάρχει μιά μέθη τής έπανάληψης πού μόνο κερδισμένη μπορεί νά θγει άπό τή λιποταξία του πνεύματος: δουλεύει κανείς γιά τή δουλειά χωρίς νά σκέφτεται τό σκοπό πού έπιδιώκει. Κι όμως δέν είναι δυνατό νά ύπονομεύει κανείς έπ' άπειρον ένα οικοδόμημα χωρίς τελικά νά καταρεύσει. Είναι πιθανό νά έρθει μιά στιγμή πού τό διοικούμενο και καλλιεργούμενο νησί θά πάψει έντελώς νά μέ ένδιαφέρει. Τότε θά έχει χάσει τό μοναδικό του κάτοικο...

Γιατί λοιπόν νά περιμένω; Γιατί νά μήν άποφασίσω ότι έτούτη ή μέρα έφτασε; Γιατί; Διότι στήν κατάσταση πού βρισκεται σήμερα ή ψυχή μου, αύτό θά σήμαινε πώς μοιραία θά ξαναπέσω στό βούρκο. Υπάρχει μέσα μου ένας κόσμος πού κυνοφορείται. Όμως ένας κόσμος πού κυνοφορείται, όνομάζεται χάος. Εναντίον του χάους, τό διοικούμενο νησί — όλο και περισσότερη διοίκηση, γιατί σ' αύτές τις περιπτώσεις άν θέλεις νά σταθεις πρέπει νά προχωρήσεις — είναι τό μόνο μου καταφύγιο, ή μοναδική μου προστασία. Τό νησί μ' έσωσε. Κάθε μέρα πού περνάει, συνεχίζει νά μέ σώζει. Στό μεταξύ ό κόσμος άναζητά τόν έαυτό του. Ή μιά ή ή άλλη μεριά του χάους μπαίνει προσωρινά σέ τάξη. Γιά παράδειγμα, είχα πιστέψει πώς στή σπηλιά θρήκα μιά λύση βιώσιμη. Ήταν λάθος, ή έμπειρια όμως ήταν χρήσιμη. Θά ύπαρξουν κι άλλες. Δέν ξέρω πού θά μέ οδηγήσει αύτή ή συνεχίζομενη δημιουργία του έαυτού μου. Άν τό ήξερα, αύτό θά σήμαινε πώς είναι τελειωμένη, όλοκληρωμένη κι άριστική.

Έτσι κι ό πόθος. Είναι ένας χειμαρρος πού ή φύση και ή κοινωνία τόν φυλάκισαν σ' ένα μυλαύλακο, σ' ένα μύλο, σέ μιά μηχανή, γιά νά τόν ύποδουλώσουν σ' ένα σκοπό γιά τόν όποιο ό ίδιος ούτε πού νοιάζεται: τή διαιώνιση του είδους.

Έγώ έχασα τό μυλαύλακο, τό μύλο, τή μηχανή.

Ταυτόχρονα μέ όλόκληρο τό κοινωνικό οικοδόμημα πού χρόνο μέ τό χρόνο μεταβλήθηκε μέσα μου σ' έρειπια, έξαφανιστήκε και ή σκαλωσιά άπό θεσμούς και μύθους πού έπιτρέπει στόν πόθο νά ένσαρκωθεί, μέ τή διπλή σημασία τής λέξης, δηλαδή νά πάρει άριστική μορφή και νά χυθεί σ' ένα γυναικείο κορμί. Άν έλεγα μόνο πώς ό πόθος μου δέ διοχετεύεται πλέον πρός τούς σκοπούς τού είδους, θά ήταν λίγο. Δέν ξέρει πιά πού νά στηριχτεί, τί μορφή νά πάρει! Γιά καιρό άκόμα ή μνήμη μου μπορούσε νά θρέψει τή φαντασία μου μέ πλάσματα ποθητά άν και άνυπαρκτα.

Τώρα όλα τέλειωσαν. Οι άναμνήσεις μου στέρεψαν, τὸ αἷμα τους στράγγιξε. Δέν είναι πιά παρά ἀδεια και ἔρα-
μένα λουθιά. Προφέρω τις λέξεις: γυναίκα, θυζιά, μπού-
τια, μπούτια ἀνοιγμένα ἀπό τὸν πόθο μου. Τίποτα. Ἡ μα-
γεία τους δὲ λειτουργεῖ πιά. Ἡχοι, *flatus vocis*. Μήπως
αὐτὸς σημαίνει πώς κι ὁ ἴδιος ὁ πόθος μου πέθανε ἀπὸ
ἀσιτία; Κάθε ἄλλο! Νιώθω πάντα νὰ μουρμουρίζει μέσα
μου τούτη ἡ κρήνη τῆς ζωῆς, ὅμως τώρα είναι ὀλοκληρω-
τικά διαθέσιμη. Ἀντὶ ν' ἀκολουθήσει πειθήνια τὴν κοιτη
ποὺ τῆς προετοίμασε ἡ κοινωνία, ἔχειλιζει ἀπ' ὄλες τις
μεριές και ρέει ἀκτινωτά, ἀναζητώντας ψηλαφιστά ἐνα
δρόμο, τὸ σωστὸ δρόμο ὅπου θὰ συγκεντρωθεὶ και σὰν
ποτάμι θὰ κυλήσει πρὸς ἐνα ἀντικείμενο.

*

Ο Ροβινσώνας παρατηρούσε μὲ πάθος τὰ γαμήλια ἡθη τῶν
ζώων τού νησιού. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ εἶχε ἀποκλείσει τις κατσίκες
και τοὺς γύπες — και γενικά τὰ θηλαστικά και τὰ πουλιά — ποὺ
οἱ ἑρωτὲς τους τού φαίνονταν σὰν μιὰ εἰδεχθῆς καρικατούρα
τῶν ἀνθρώπινων ἐρώτων. Όμως τὰ ἐντομα συγκέντρωναν ὅλη
τὴν προσοχὴ του. Ἡξερε πώς μερικά ἀπὸ αὐτὰ προσελκύονται
ἀπὸ τὸ νέκταρ τῶν λουλουδιών, καλύπτουν τὸ σώμα τους μὲ
γύρη ἀρσενικῶν λουλουδιών κι ἀθελά τους τὴ μεταφέρουν
στὸν ὑπερο τῶν θηλυκῶν. Ἡ τελειότητα αὐτού τού συστήμα-
τος, ποὺ τὸ ἔξετασε μὲ τὸ φακὸ στὸ *aristolochia syphon*, τὸν
θύθισε σὲ ἑκσταση. Μόλις τὸ ἐντομο χωθεὶ σ' αὐτὸ τὸ ὁμορφο
καρδιόσχημο λουλούδι, ἐνας μηχανισμὸς κλείνει ἀπὸ πάνω
του ἐνα τμῆμα τῆς στεφάνης. Γιὰ μιὰ στιγμὴ είναι αἰχμάλωτο
τού πιὸ μεθυστικοὺ γυναικείου κάλυκα ποὺ ὑπάρχει. Τὸ τριχω-
τὸ ζωάκι χτυπιέται μανιασμένα γιὰ νὰ ἔμπλεξει, κι ἐτσι γεμί-
ζει γύρη. Ἀμέσως ἡ στεφάνη ἀνοίγει και τὸ ἀφήνει ἐλεύθερο,
κι αὐτὸ πετάει πουδραρισμένο γιὰ νὰ πιαστεὶ ἄλλον, πιστός κι
ἀσυνείδητος ὑπηρέτης τῶν ἐρώτων τῶν λουλουδιών.

Αὐτὴ ἡ τεχνητὴ γονιμοποίηση ἐξ ἀποστάσεως, τούτη ἡ
ἔφευρεση τῶν φυτικῶν ζευγαριών ποὺ ἡ φύση τὰ ἔχει καταδι-
κάσει νὰ ζούν χωρισμένα, τού ἐδινε τὴν ἐντύπωση μιάς ὑπέρο-
χης και συγκινητικῆς κομψότητας και τὸν ἐκανε νὰ ὄνειρεύε-
ται ἐνα φανταστικό πουλι ποὺ θ' ἀλειθόταν μὲ τὸ σπέρμα τού
κυνερνήτη τῆς Σπεράντζας και θὰ πετούσε μέχρι τὸ Γιόρκ γιά
νὰ γονιμοποιήσει τὴ γυναίκα του ποὺ είχε μείνει μόνη. Όμως
ἀναλογίστηκε πώς τὸσον καιρὸ χωρις νέα του θὰ νόμιζε ὅτι
χήρεψε — κι ισως μάλιστα νὰ είχε βγάλει τὰ μαύρα και νὰ είχε
ξαναπαντρευτεῖ.

Τὸ ὄνειροπόλημὰ του πήρε ἄλλους δρόμους. Τού είχαν κι-
νήσει τὴν περιέργεια τὰ τερτίπια ἐνὸς ἀρσενικού ὑμενὸπτερου
ποὺ ἐπισκεπτόταν μόνο μιὰ ὄρισμένη ποικιλία ὥρχιδεας* χω-
ρις νὰ δείχνει ἐνδιαφέρον γιά τὸ νέκταρ τού λουλουδιού. Πέρα-
σε ὥρες ὀλόκληρες μὲ τὸ φακὸ στὸ χέρι, προσπαθώντας ν'
ἀποκρυπτογραφήσει τὴ συμπεριφορά τού ζωύφιου. Ἀρχικά
ἀνακάλυψε ὅτι τὸ λουλούδι ἡταν ἡ ἀκριβής φυτική ἀναπαρά-
σταση τῆς κοιλιάς τῆς θηλυκιάς αὐτού τού ἐντόμου, σὲ σημειο
ποὺ νὰ παρουσιάζει κι ἐνα εἰδος κόλπου, ὁ ὅποιος πολὺ πιθα-
νόν ἀνάδινε τὴν εἰδικὴ ἀφροδισιακὴ μυρωδιά ποὺ είναι ίκανη
νὰ προσελκύσει και νὰ γοητεύσει τὸν ἐρωτευμένο. Τὸ ἐντομο
δὲν ἀπομυζούσε τὸ λουλούδι, τὸ ἐρέθιζε, κι ἐπειτα τού ἐκανε
ἐρωτα σύμφωνα μὲ τὸ τυπικὸ τῆς γονιμοποίησης τού είδους
του. Ἡ ἐρωτικὴ πράξη τὸ ἀνάγκαζε νὰ πάρει τὴν κατάλληλη
στάση ἐτσι ὥστε ἡ γύρη ποὺ ἡταν συγκεντρωμένη σὲ δυό
συμπλέγματα γυρεοκόκκων νὰ ἐρθει νὰ κολλήσει στὸ μέτωπό
του χάρη σὲ δυὸ μικρές βλεννώδεις κάψες· ἐτσι λοιπόν στολι-
σμένος μ' ἐνα ζευγάρι φυτικά κέρατα ὁ ἐμπαιγμένος ἐραστής
συνεχίζει τὴ γύρα του ἀπὸ ἀρσενικό λουλούδι σὲ θηλυκό, δου-
λεύοντας γιὰ τὸ μέλλον τῆς ὥρχιδεας ἐνὼ πιστεύει πώς ὑπηρε-
τεῖ τὴν ίδια του τὴ φάρα. Ενας παρόμοιος παροξυσμός πα-
νουργίας κι ἔφευρετικότητας θὰ μπορούσε νὰ δημιουργήσει

* Πρόκειται γιὰ τὴν *Ophrys bombyliflora* (Σ.τ. Εκ.)

άμφιθολιες γιά τή σοβαρότητα του Δημιουργού. Άραγε ή φύση είχε πλαστεί άπό ένα Θεό με άπειρη σοφία και μεγαλείο, ή άπό ένα δημιουργό μπαρόκ πού ό αγγελος του παράδοξου τὸν ὀθούσε στοὺς πιὸ τρελούς συνδυασμούς; Παραμερίζοντας τοὺς ἐνδοιασμούς του, ὁ Ροθινσώνας φαντάστηκε πώς ήταν δυνατό ὄρισμένα δέντρα τού νησιού νά σκέφτονταν νά τὸν χρησιμοποιήσουν — όπως οἱ ὄρχιδες χρησιμοποιούσαν τὰ ὑμενόπτερα — γιά νά μεταφέρει τή γύρη τους. Τότε τὰ κλαδιά αὐτῶν τών δέντρων θά μεταμορφώνονταν σὲ λάγνες κι ἀρωματισμένες γυναικες πού οἱ καμπύλες τών σωμάτων τους θά ήταν ἔτοιμες νά τὸν δεχτούν...

Διατρέχοντας τὸ νησὶ ἀπ' ἀκρη σ' ἀκρη, κατάφερε τελικά ν' ἀνακαλύψει μιὰ κουιλάια πού ὁ κορμὸς τῆς — σίγουρα ὁ κεραυνὸς ή ὁ ἀνεμος θά τὸν είχε ριξει καταγής — σερνόταν στὸ χώμα κι ήταν ἐλαφρά ἀναστκωμένος στὸ μέρος όπου χωριζόταν σὲ δυὸ χοντρά κύρια κλαδιά. Ο φλοιός ήταν λειος και χλιαρός, μάλιστα στὸ ἐσωτερικὸ τῆς διχάλας ήταν τρυφερός και σκεπασμένος ἀπό μιὰ λεπτή και μεταξένια λειχήνα.

Γιά πολλές μέρες ὁ Ροθινσώνας δίσταζε μπρός στὸ κατώφλι αὐτού πού ἀργότερα θά ὄνόμαζε ἡ φυτικὴ ὄδος. Γυρόφερνε τὴν κουιλάια μὲ ὑποπτὸ τρόπο και τελικά ἀνακάλυψε κάποιο ὑπονούμενο στὰ κλαδιά πού ἀνοιγαν κάτω ἀπό τὰ χόρτα σάν δυό τεράστια μαύρα μπούτια. Τέλος ξάπλωσε γυμνὸς πάνω στὸ κεραυνόπληκτο δέντρο, ἐσφιξε τὸν κορμὸ στὴν ἀγκαλιά του και τὸ ὄργανὸ του περιπλανήθηκε μές στὴ μικρὴ χνουδωτὴ κοιλότητα πού σχηματιζόταν στὴν ἐνωση τών δυὸ κλαδιών. Μιὰ εὐχάριστη χαύνωση τὸν μούδιασε. Τὰ μισόκλειστα μάτια του ἐβλεπαν χιλιάδες λουλούδια ν' ἀνοίγουν τὰ σαρκώδη πέταλά τους και γέρνοντας νά χύνουν ἀπό τὶς στεφάνες τους παχύρευστους και μεθυστικούς χυμούς. Μισανοίγοντας τὶς ύγρες μεμβράνες τους ἐδειχναν νά περιμένουν κάποιο δώρο τού ούρανού πού τὸν διέσχιζαν οἱ τεμπέλικες πτήσεις τών ἐντόμων. Μήπως ὁ Ροθινσώνας ήταν τὸ τελευταίο πλάσμα τού ἀνθρώπινου γένους πού είχε κληθεὶ νά ἐπιστρέψει στὶς φυτικές πηγές τῆς

ζωῆς; Τὸ λουλούδι είναι τὸ σεξουαλικὸ ὄργανο τού φυτού. Τὸ φυτό προσφέρει μὲ ἀφέλεια τὸ φύλο του, ὁ,τι πιὸ λαμπρὸ και μυρωδάτο ἔχει, στὸν πρώτο τυχόντα. Ο Ροθινσώνας φανταζόταν μιὰ ἀνθρωπότητα νέα όπου καθένας θά ἐφερνε περήφανα στὸ κεφάλι του τὸ ἀρσενικὸ η θηλυκὸ φύλο του — πελώριο, φωτισμένο, εύωδιαστό...

Ἡ ἐνωσὴ του μὲ τὴν κουιλάια κράτησε κάμποσους εύτυχισμένους μήνες. Υστερα ἥρθαν οἱ βροχές. Φαινόταν πώς τίποτα δέν είχε ἀλλάξει. Ωστόσο μιὰ μέρα, ἐκεὶ πού είχε ξαπλώσει μὲ τὰ μέλη του ἀνοιχτὰ πάνω στὸν παράξενο σταυρὸ τού ἐρωτά του, ἐνας πόνος σουβλερός τού τρύπησε τὸν ἀδένα και τὸν ἐκανε νά πεταχτεὶ ὄρθιος. Μιὰ μεγάλη ἀράχνη μὲ κόκκινες θούλες ἐτρέξε πάνω στὸν κορμὸ τού δέντρου και χάθηκε μέσα στὰ χόρτα. Ο πόνος καλμάρησε ύστερα ἀπό πολλές ὥρες, ἐνώ τὸ πληγωμένο ὄργανο είχε γίνει σάν μανταρίνι.

Σίγουρα ὁ Ροθινσώνας είχε περάσει κι ἀλλες ἀτυχίες όλα αὐτὰ τὰ χρόνια τῆς μοναχικῆς ζωῆς ἀνάμεσα σὲ ζώα και φυτά ποὺ καιγονταν ἀπό τὸν πυρετό τού κλιματος τών τροπικών. Ομως αὐτὸ τὸ ἀτύχημα ἐπαιρνε μιὰ ἀδιαφιλονίκητη ἡθικὴ σημασία. Μέ τὴ μορφὴ ἐνός τσιμπήματος ἀράχνης, είχε στὴν πραγματικότητα κολλήσει ἐνα ἀφροδίσιο νόσημα — παρόμοιο μὲ τὴν ἀρρώστια τὼν Γάλλων, ἀπό τὴν όποια οἱ δάσκαλοι του, τὸν καιρὸ πού ήταν φοιτητής, τού ἐλεγαν ἀδιάκοπα νά φυλάγεται. Αὐτὸ τὸ ἐπεισόδιο ήταν τὸ σημάδι πώς, ίσως, η φυτικὴ ὄδος δέν ήταν παρά ἐνα ἐπικίνδυνο ἀδιέξοδο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI

Ο Ροβινσώνας έπιασε τὸ χερούλι τῆς βάνας, τὴν ἀνέθασε κατὰ τρεῖς τρύπες καὶ τὴν ἀφησε ἀνοιχτὴ χῶνοντας μιὰ καβίλια στὴν τέταρτη τρύπα. Ἐνα ρίγος διέτρεξε τὴ μολυθένια ἐπιφάνεια τῆς δεξαμενῆς. Υστερα ἔκεινο τὸ σημείο σκάφτηκε καὶ σχηματίστηκε μιὰ γλαυκὴ καὶ ζωντανὴ χοάνη, ἐνας ύγρος κάλυκας λουλουδιού ποὺ συστρεφόταν καὶ γύριζε ὅλο καὶ πιὸ γρήγορα γύρω ἀπὸ τὸ μίσχο του. Ἐνα νεκρὸ φύλλο γλιστρησε ἀργὰ πρὸς τὰ χείλη τῆς χοάνης, δίστασε μιὰ στιγμὴ κι ὑστερα ἐγειρε μπροστά καὶ χάθηκε, λές καὶ τὸ κατάπιε τὸ νερό. Ο Ροβινσώνας γύρισε κι ἀκούμπησε τὴν πλάτη του στὸν παραστάτη τῆς βάνας. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, μιὰ κηλίδα βρώμικου νερού ἀπλωνόταν γοργά πάνω στὴν ύγρη γῇ, παρασέρνοντας ξερά χορτάρια, σπασμένα κλαδιά καὶ νησίδες ἀπὸ γκρίζο ἀφρό. Ἐκατὸν πενήντα βήματα πιὸ κάτω, τὸ νερό ἐφτασε στὴ βάση τῆς βάνας τοὺ συστήματος ἐκκένωσης κι ἀρχισε ν' ἀνεβαίνει, ἐνώ ὁ μικρός καταρράχτης ποὺ γκρεμίζόταν στὰ πόδια του ἔχανε τὴν ὄρμή του. Μιὰ ὀσμὴ σαπίλας καὶ γονιμότητας ἀνέβαινε στὸν οὐρανό. Ο Ροβινσώνας ἐσπειρε στὰ πεταχτὰ τὰ μισά ἀπὸ τὰ περίπου δέκα γαλόνια ρύζι ποὺ τὸσον καιρὸ τὰ είχε βάλει στὴν ἀκρη. Τούτη ἡ γῇ ποὺ είχε σχηματιστεὶ ἀπὸ τὶς προσχώσεις καὶ είχε ἀργιλώδες ύπεδαφος, ἐπρεπε νὰ ἦταν κατάλληλη γιὰ τὴν καλλιέργεια τοῦ ρυζιού. Μέχρι νὰ βγούν οι φύτρες, τὸ χωράφι θὰ ἐμενε πλημμυρισμένο κι ἀν ἡ στάθμη τοῦ νερού ἐπεφτε, θ' ἀνοιγε πάλι τὴ βάνα. Ἐπειτα θὰ τὸ ἀφηνε νὰ πιει τὸ νερό καὶ στὴν ἀνάγκη θὰ τὸ ἀδειαζε ὅταν τὰ στάχυα ἀρχιζαν νὰ ώριμάζουν.

Τὸ γλουγλούκισμα τοῦ νερού πάνω στὴ λασπωμένη γῇ, οἱ

σάπιοι ἀτμοὶ ποὺ ἀνάδιναν οἱ γλοιώδεις δίνες, ὅλη τούτη ἡ ἀτμόσφαιρα τοῦ βάλτου τοῦ θύμιζε ἐντονα τὸ βούρκο, κι ἡταν διχασμένος ἀνάμεσα σ' ἑνα συναίσθημα θριάμβου καὶ μιὰ ἀδυναμία ποὺ τοὺ ἐφερνε ἀναγούλα. Μήπως ὁ ὄρυζώνας δὲν ἦταν τὸ ὄριστικό ἡμέρωμα τοῦ βούρκου καὶ μιὰ τελικὴ νίκη πάνω σ' ὁ, τι πιὸ ἀγριο καὶ πιὸ ἀνησυχητικό είχε η Σπεράντζα; Όμως αὐτὴ ἡ νίκη είχε πληρωθεὶ ἀκριβά, κι ὁ Ροβινσώνας θὰ ἐνιωθε ἐνα πλάκωμα κάθε φορά ποὺ θὰ θυμόταν τοὺς κόπους ποὺ είχαν ἀπαιτήσει τὰ διάφορα ἔργα: ν' ἀλλάξει τὴ ροή τού αὐλακιού ποὺ τροφοδοτούσε τὴ δεξαμενὴ τού νερού, νὰ σηκώσει ἀναχώματα σ' ὅλη τὴν περιφέρεια τού κατηφορικού ὄρυζώνα, νὰ κατασκευάσει τὶς δυό βάνες καὶ τὰ πλαϊνὰ τοὺς τοιχώματα μὲ πλιθρες ἀπὸ ἀργιλο, νὰ φτιάξει τὶς πόρτες τοὺς μὲ πλεγμένα καλάμια καὶ λυγαριές καὶ νὰ στρώσει μὲ πέτρες τὸ χώμα κάτω ἀπὸ τὶς πόρτες γιά ν' ἀποφύγει τὸ φάγωμα τοῦ πυθμένα ἀπὸ τὰ νερά. Κι ὅλα αὐτὰ γιὰ νὰ πάνε σὲ δέκα μήνες νὰ προστεθούν στὶς ἀποθήκες, ποὺ ἦταν ἡδη ξέχειλες ἀπὸ στάρι καὶ κριθάρι, κάμποσα σακιά ρύζι ποὺ ἡ ἀποφλοιώσῃ τον θὰ χρειαζόταν μὲ τὴ σειρά της ἀρκετὲς βδομάδες δουλειάς. Γιὰ μιὰ ἀκόμα φορά, ἡ μοναξιὰ καταδίκαζε ἐκ τῶν προτέρων όλες τον τὶς προσπάθειες. Ή ματαιοτητα ὅλου τού ἐργου του ἐμφανίστηκε μεμιάς μπροστά του, καταθλιπτική, ἀναμφισθήτητη. Μήπως οἱ καλλιέργειές του ἦταν ὄχρηστες, τὰ κοπάδια τοῦ δίχως νόημα, τὰ ἀποθέματά του προσβολή στὴν κοινὴ λογική, οἱ ἀποθήκες του μιὰ εἰρωνεία, κι αὐτὸ τὸ κάστρο, ὁ Χάρτης, ὁ Ποινικός Κώδικας; Γιὰ νὰ θρέψουν ποιόν; Ποιόν νὰ προστατέψουν; Κάθε χειρονομία του, καθένα ἀπὸ τὰ ἐργα του, ἦταν μιὰ ἐκκληση ποὺ ἀπηνύθυνε σὲ κάποιον καὶ ποὺ ἐμενε ἀναπάντητη.

Πήδησε στὸ ἀνάχωμα, μὲ μιὰ δρασκελιὰ πέρασε ἐνα αὐλάκι καὶ χύμηξε ισια μπροστά μὲ τὸ βλέμμα θολωμένο ἀπὸ τὴν ἀπελπισία. Μὲ σκοπὸ νὰ μήν ἀφήσει τίποτα ὄρθιο. Νὰ κάψει τὶς σοδειές. Ν' ἀνατινάξει ὁ, τι ἔχτισε. Ν' ἀνοιξε τὰ μαντριά, καὶ νὰ μαστιγώσει τὶς κατσίκες καὶ τοὺς τράγους μέχρι νὰ βγάλουν αἷμα ἔτσι ποὺ νὰ ξαμολυθούν ἀφηνιασμένα πρὸς όλες τὶς

κατευθύνσεις. Όνειρευόταν πώς κάποιος σεισμός θά έκανε σκόνη τή Σπεράντζα καί πώς ή θάλασσα θά ξανάκλεινε τά εύλογημένα της νερά πάνω από τούτο τό κακάδι που πυροούσε και πού ή πάσχουσα συνειδήση του ήταν ο ίδιος. Τόν επνιγαν λυγμοί. Άφού διέσχισε ένα δάσος από καυτσουκόδεντρα και σαντάλ, θρέθηκε σ' ένα πλάτωμα με άμμωδη λιθάδια. Έπεσε στό χώμα και γι' απροσδιόριστο χρόνο έβλεπε μόνο τά μόρια τής φωτοφάνειας που διέσχιζαν σάν άστραπές τήν πορφυρή νύχτα τών βλεφάρων του, άκουγε μόνο τή στενοχώρια νά μουγκρίζει μέσα του σάν καταιγίδα.

Βέβαια δέν ήταν η πρώτη φορά που ή ολοκλήρωση ένός μεγαλόπνου έργου τόν άφηνε άδειο και έξαντλημένο, εύκολη λεια για τήν άμφιθολια και τήν άπογνωση. Όμως ήταν σίγουρο πώς τό διοικούμενο νησί του έδινε όλο και πιό συχνά τήν έντυπωση μιάς τρελής και μάταιης έπιχειρησης. Και τότε γεννιόταν μέσα του ένας νέος άνθρωπος που δέν είχε καμιά σχέση με τό διοικητή. Οι δυό άνθρωποι δέ συνυπήρχαν άκομα μέσα του, άλλα διαδέχονταν ό ένας τόν άλλο κι άλληλοαποκλείονταν· κι ο χειρότερος κινδυνος ήταν νά ξαφανιστεί γιά πάντα ο πρώτος — ό διοικητής — πριν ο νέος γίνει βιώσιμος.

Μιά κι έλειπε ό σεισμός, είχε τά δάκρυά του που ή άρμύρα τους έτρωγε γοργά τόν κόμπο τής όργης και τής θλίψης που τού έσφιγγε τό λαιμό. Μιά λάμψη σοφίας τόν έφερε στά συγκαλά του. Κατάλαβε ότι τό διοικούμενο νησί θά παρέμενε ή μόνη του σωτηρία γιά όσον καιρό μιά άλλη μορφή ζωής — που ούτε κάν τή φανταζόταν, παρότι είχε άρχισει άστριστα νά σχηματίζεται μέσα του — δέ θά ήταν άκομα έτοιμη ν' άντικαταστήσει τήν έντελώς άνθρωπινη συμπεριφορά που είχε άκολουθησει πιστά από τόν καιρό του ναυάγιου. Έπρεπε νά συνεχίσει νά έργαζεται ύπομονετικά, ένώ συνάμα θά παραμόνευε μέσα του τά συμπτώματα τής μεταμόρφωσης.

Τόν πήρε ό ύπνος. Όταν ξανάνοιξε τά μάτια του και γύρισε άνάσκελα, ο ήλιος έπεφτε. Ό άνεμος πέρασε μέσ' από τά χόρτα μ' ένα σπλαχνικό θρόισμα. Τρία πεύκα έπλεκαν κι έλυναν τά

κλαδιά τους με πλατιές καθησυχαστικές χειρονομίες. Ό Ροθινσώνας ένιωσε τήν ψυχή του ν' άλαφραίνει και νά πετάει πρός ένα άργοκινητο καράβι από σύννεφα που άρμενιζε στόν ούρανό με μεγαλόπρεπη νωθρότητα. Ένα ποτάμι βάλσαμο κυλούσε μέσα του. Και τότε άπόκτησε τή σιγουριά πώς κάτι άλλαξε, ίσως στό βάθος τής άτμοσφαιρας ή στήν άνάσα τών πραγμάτων — βρισκόταν στό άλλο νησί, σ' έκεινο που είχε περάσει γιά μιά στιγμή από μπροστά του κι από τότε δέν είχε πιά ξαναφανεί. Γιά πρώτη φορά ένιωθε πώς ήταν ξαπλωμένος στό νησί σάν νά ήταν ξαπλωμένος πάνω σ' άνθρωπο, πώς κάτω από τό σώμα του είχε τό σώμα του νησιού. Ήταν μιά αισθηση που μέ τόση ένταση δέν είχε νιώσει ποτέ, ούτε κι όταν περπατούσε ξυπόληπτος στήν άκρογιαλιά — άν και ήταν τόσο ζωντανή. Ή σχεδόν σαρκική παρουσία του νησιού πάνω του τόν θέρμανε, τόν συγκινούσε. Τούτη ή γή που τόν τύλιγε ήταν γυμνή. Γυμνώθηκε κι ο ίδιος. Μέ τήν άγκαλιά άνοιχτή σάν σταυρωμένος, μέ τήν κοιλιά νά σπαρταράει, φιλούσε μ' άλη του τή δύναμη τό μεγάλο γήινο σώμα που άλη τή μέρα τό τσουρούφλιζε ό ήλιος και τό βράδυ, μέ τό δροσερό άεράκι, έχυνε ένα μοσκομυρωδάτο ιδρώτα. Τό κλειστό πρόσωπό του χωνόταν μέχρι τίς ρίζες τών χόρτων, και μέ τό στόμα του φύσηξε μιά ζεστή άνάσα μές στό μαυρόχωμα. Κι ή γή τού άπαντησε· τού έστειλε καταπρόσωπο μιά πνοή φορτωμένη μυρωδιές που πάντρευε τήν ψυχή τών νεκρών φυτών και τόν ίξωδη εύρωτα τών σπερμάτων, τών βλασταριών που κυιφορούνταν. Πόσο στενά έσμιγαν ή ζωή κι ο θάνατος, μέ πόση σοφία είχαν συγχωνευτεί σ' αύτό τό στοιχειώδες έπιπεδο! Τό πέος του, σάν υνί, έσκαψε τό χώμα και χύθηκε έκει μέ απέραντη συμπόνια γιά όλα τά πλάσματα τής δημιουργίας. Παράδοξες σπορές, κατ' είκόνα και ομοίωση του μεγάλου έρημιτη του Ειρηνικού! Έδω κείται τώρα, άποκαμωμένος, αύτός που παντρεύτηκε τή γή και νομίζει — μικρός φοβητσιάρης βάτραχος κολλημένος στό δέρμα τής γήινης σφαιράς — πώς γυρίζει μαζί της με ιλιγγώδη ταχύτητα σέ χώρους άπειρους... Τέλος σηκώθηκε λιγο ζαλι-

σμένος κι ο άνεμος τὸν χτύπησε στὸ πρόσωπο· τὰ τρία πεύκα τὸν χαιρέτησαν συγχρόνως κουνώντας παράφορα τὰ κλαδιά τους και στὸ χαιρετισμὸν τους ἀπάντησαν οἱ μακρινές ζητωκραυγὲς τοὺς τροπικοὺς δάσους ποὺ ἡ πράσινη και ταραγμένη κόμη του κορδέλιαζε τὸν ὄριζοντα.

Βρισκόταν σ' ἑνα λιθάδι μέ απαλές καμπύλες πού κοβόταν ἀπό μικρὰ φαράγγια και πλαγιές, κι ἡταν σκεπασμένο μ' ἑνα σγουρό χνούδι ἀπό χλόη — σὰν νά ἡταν ἀπό τρίχες — πού τὸ σχῆμα του ἡταν ὁμοιο μὲ τομή κυλίνδρου και τὸ χρώμα του ρόδινο. «Ειναι ἑνας αὐλώνας», μουρμούρισε, «μιά ρόδινη κοιλάδα...». Ἡ λέξη αὐλών του ἐφερε στὸ μυαλό μιάν ἀλλη πού ἔξαιτιας τῆς παρήχησης είχε στενή συγγένεια μὲ τὴν πρώτη, τὴν ὅποια πλούτιζε μ' ἑναν ὄλοκληρο ἀστερισμὸν ἀπό νέες σημασίες. Ὁμως δέν μπορούσε νά τὴν θυμηθει. Πάλευε νά τὴν ἀνασύρει ἀπό τὴ λήθη ὅπου ἡταν μισοβουλιαγμένη. Αὐλών... αὐλών... Ἐθλεπε μιά γυναικεία πλάτη, λιγο παχουλή, μὲ μεγαλόπρεπο όμως παράστημα. Μυώδεις κυματισμοὶ περιέβαλλαν τις ώμοπλάτες. Πιό χαμηλά, ἐτούτη ἡ ὄμορφη, πτυχωμένη πεδιάδα ἀπό σάρκα στένευε και γινόταν όμαλή καταλήγοντας σὲ μιά στενή πλαγιά, κυρτή, πολὺ σφιχτή, πού χωριζόταν στὰ δύο ἀπό ἑνα μεσιανὸν λαγκάδι σκεπασμένο μ' ἀπαλὸ χνούδι προσανατολισμένο σὲ γραμμές ἀποκλινουσες. Ἡ ΛΑΓΩΝ! Ἡ ὄμορφη λέξη, ὑγρή και εύηχη, είχε ξαφνικά ἀντηχήσει μές στὴ μνήμη του, κι ο Ροθινώνας θυμόταν ὅτι πραγματικά τὰ χέρια του είχαν κάποτε ἐνωθεὶ κι είχαν ξαποστάσει σ' αὐτὸ τὸ κοϊλωμα ὅπου κοιμούνται οἱ μυστικές ἐνέργειες τῆς χαλάρωσης και τοὺς σπασμού, ράχη τοὺς ζώου και κέντρο βάρους τοὺς ἀνθρώπου. Τὰ λαγόνια!... Γύρισε στὴν κατοικία ἐνώ αὐτὴ ἡ λέξη, πού βροντούσε σὰν τὴ μεγάλη καμπάνα ἐνός καθεδρικού, γέμιζε τ' αὐτιὰ του.

*

Ημερολόγιο καταστρώματος — Αὐτὸ τὸ σάστισμα

ποὺ νιώθουμε κάθε πρωὶ ὅταν ξυπνάμε· τίποτα δὲν ἐπιβεθαίνωνται καλύτερα πώς ὁ ὑπνος είναι μιὰ ἐμπειρία αὐθεντικὴ και κατὰ κάποιο τρόπο ἡ γενικὴ δοκιμὴ τοῦ θανάτου. Ἀπ' ὅλα ὅσα μπορούν νά συμβούν σ' αὐτὸν πού κοιμάται, σίγουρα τὸ ξύπνημα είναι αὐτὸ πού περιμένει λιγότερο, αὐτὸ για τὸ ὅποιο είναι λιγότερο προετοιμασμένος. Κανένας ἐφιάλτης δὲν τὸν συγκλονίζει ὥπως τούτο τὸ ἀπότομο πέρασμα στὸ φῶς, σ' ἑνα ἄλλο φῶς. Χωρὶς ἀμφιθολία κάθε κοιμισμένος θεωρεῖ τὸν ὑπνο του ὄριστικό. Ἡ ψυχὴ ἐγκαταλείπει τὸ σώμα της φτερουγιζοντας, χωρὶς νά κοιτάζει πίσω, χωρὶς διάθεση ἐπιστροφῆς. Ὄλα τὰ ἔχει ξεχάσει, ὅλα τὰ ἔχει ἐκμηδενίσει, ὅταν ξαφνικά μιὰ δύναμη τὴν ὑποχρεώνει βάναυσα νά γυρίσει πίσω, νά ξαναφορτώθει τὸ γέρικο περιβλήμα του σώματός της, τις συνήθειές της, τὸ σχῆμα της.

Ἐτσι λοιπόν σὲ λιγο θὰ πάω νά ξαπλώσω και θ' ἀφήσω τὸν ἑαυτὸ μου νά γλιστήρσει γιὰ πάντα στὰ σκοτάδια. Παράξενη φρενοβλάβεια. Ο κοιμισμένος είναι ἑνας φρενοβλαβής πού νομίζει πώς είναι νεκρός.

*

Ημερολόγιο καταστρώματος — Πάντα τὸ ιδιο πρόβλημα τῆς ὑπαρξῆς. Πόσο σαρκαστικά θὰ είχα γελάσει ἐδώ και μερικά χρόνια ἀν κάποιος μού ἐλεγε πώς ἡ ἀπουσία του ἀλλου θὰ μ' ἔκανε μιὰ μέρα ν' ἀμφιθάλλω για τὴν Ὅπαρξη. Πόσο σάρκαζα ἀκούγοντας ν' ἀναφέρουν ἀνάμεσα στις ἀποδείξεις γιὰ τὴν ὑπαρξη του Θεού τὴν καθολικὴ ἀποδοχὴ! «Ἡ πλειοψηφία τῶν ἀνθρώπων, ὀλων τῶν ἐποχῶν κι ὀλων τῶν χωρών πιστεύει ἡ πιστεψε στὴν ὑπαρξη του Θεού. Ἀρα ο Θεός ὑπάρχει». Τι ἀνοησία! Ἡ πιό ἀνόητη ἀπόδειξη ὅτι ὑπάρχει Θεός. Τι ἀθλιότητα σὲ σύγκριση μὲ τὸ ὄντολογικό ἐπιχείρημα, αὐτὸ τὸ θαύμα ἀποδεικτικῆς δύναμης και λεπτότητας!

· Η ἀπόδειξη διά τῆς καθολικής ἀποδοχῆς. Σήμερα ξέ-
ρω πώς δὲν ὑπάρχει ἄλλη. Κι ὅχι μόνο γιά τὴν ὑπαρξή
τού Θεού!

· Υπάρχει, τι νὰ σημαίνει ἀραγε; Σημαίνει εἰναι ἔξω,
ιστασθαι ἔξ, sistere ex στά λατινικά. · Ο, τι είναι στὸ ἔξωτε-
ρικὸ ὑπάρχει. · Ο, τι είναι στὸ ἐσωτερικὸ δὲν ὑπάρχει. Οἱ
ἰδέες μου, οἱ εἰκόνες μου, τὰ ὄνειρά μου δὲν ὑπάρχουν.
· Άν η Σπεράντζα είναι μόνο μιὰ αἰσθηση ἢ μιὰ δέσμη ἀπὸ
αἰσθήσεις, δὲν ὑπάρχει. Κι ἐγώ ὁ ἴδιος ὑπάρχω μόνο
ὅταν, δραπετεύοντας ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μου, πάω πρὸς τὸν
ἄλλον.

Αὐτὸν ποὺ τὰ περιπλέκει ὄλα, είναι ὅτι αὐτόν ποὺ δὲν
ὑπάρχει, προσπαθεὶ μανιασμένα ν' ἀποδεῖξει τὸ ἀντίθετο.
Πρόκειται γιὰ μιὰ ἐντονή καὶ κοινὴ ἐπιθυμία τού ἀν-
υπαρκτού ποὺ τὸ ὠθεῖ πρὸς τὴν ὑπαρξή. Λές καὶ μιὰ φυγό-
κεντρος δύναμη σπρώχνει πρὸς τὰ ἔξω ὄλα ὅσα ἀνα-
δεῦονταν μέσα μου, εἰκόνες, ὄνειροπολήματα, σχέδια, φα-
ντασιώσεις, πόθους, ἰδεοληψίες. · Ο, τι δὲν ἔξ-ισταται ἐν-
μένει. Εμμένει γιὰ νὰ ὑπάρξει. · Όλος αὐτός ὁ μικρόκο-
σμος συνωθείται μπρὸς στὴν εἰσόδο τού μεγάλου, τού
ἀληθινού κόσμου. Κι είναι ὁ ἄλλος ποὺ κρατάει τὸ κλει-
δί. · Οταν ἔνα ὄνειρο μ' ἔκανε νὰ ταράζομαι στὴν κοιτη
μου, ἡ γυναίκα μου μὲ σκούνταγε στὸν ὥμο γιὰ νὰ μὲ
ξυπνήσει κι ἐτσι ἡ ἐμμονὴ τού ἐφιάλτη ἐπαυε. · Ένω τώ-
ρα... · Όμως γιατί νὰ ἐπανέρχομαι συνέχεια στὸ ἴδιο θέμα;

*

· *Ημερολόγιο καταστρώματος* — Όλοι ὄσοι μὲ γνώρι-
σαν, ὄλοι χωρὶς ἔξαιρεση μὲ θεωρούν νεκρό. · Η ἴδια μου
ἡ πεποιθηση ὅτι ὑπάρχω ἔχει ἐναντίον τῆς τὴν ὄμόφωνη
γνώμη ὄλων τῶν ἄλλων. · Ο, τι καὶ νὰ κάνω, δὲ θὰ ἐμποδί-
σω τὴν εἰκόνα τού πτώματος τού Ροβινσώνα νὰ θρίσκεται
στὸ μυαλό ὄλων τῶν ἀνθρώπων. Αὐτὸν μόνο ἀρκεῖ — ὅχι

θέβαια γιὰ νὰ μὲ θανατώσει — ἀλλὰ γιὰ νὰ μὲ ἀπωθήσει
στὰ πέρατα τῆς ζωῆς, σ' ἐναν τόπο αἰώρουμενο ἀνάμεσα
στὸν οὐρανὸ καὶ τὸν Ἀδη, μὲ δυὸ λόγια στὶς αἰώνιες
μονές. Σπεράντζα ἡ οἱ μονές τού Ειρηνικού...

Αὐτὴ ἡ κατάσταση ἀνάμεσα στὴ ζωὴ καὶ τὸ θάνατο μὲ
θοηθὰ τουλάχιστο νὰ καταλάθω τὴ θαθύτερη οὐσιαστικὴ
καὶ κάπως μοιραία σχέση ποὺ ὑπάρχει μεταξὺ τῆς σε-
ξουναλικότητας καὶ τού θανάτου. · Εγγύτερα στὸ θάνατο
ἀπ' ὅποιονδήποτε ἀνθρώπο, είμαι συνάμα πιὸ κοντά στὶς
ἰδιες τὶς πηγές τῆς σεξουναλικότητας.

Τὸ σέξ κι ὁ θάνατος. · Ή στενὴ τοὺς συνάφεια μοὺ
παρουσιάστηκε γιὰ πρώτη φορά μέσ' ἀπὸ τὰ λόγια τού
Σάμουελ Γκλόαμινγκ, ἐνός ιδιόρυθμου γέρου ποὶ ἐκανε
τὸ θοτανολόγο, μὲ τὸν ὅποιο μ' ἀρεσε νὰ κουθεντιάζω
μερικά θράδια στὸ Γιόρκ, μέσα στὸ μαγαζί του ποὺ ἡταν
γεμάτο θαλσαμῷμένα ζώα καὶ ξεραμῷμένα θότανα. Μιὰ ὄλο-
κληρη ζωὴ σκεφτόταν τὰ μυστήρια τῆς δημιουργίας.
Μού ἔξηγούσε πώς ἡ ζωὴ ἐγίνε ἐνας κονιορτός ἀπειρων
ἀτόμων, ποὺ λιγὸ ὡς πολὺ ἡταν διαφορετικά τὸ ἐνα ἀπὸ
τὸ ἄλλο γιὰ νὰ ἔχουν ἐναν ἔξισου ἀπειρο ἀριθμὸ πιθανο-
τήτων νὰ ἐπιθιώσουν μέσα στὴν ἀστάθεια τού περιθάλ-
λοντος. Πώς ἡ γῆ κρυώνει καὶ σκεπάζεται μὲ πάγους ἡ,
ἀντίθετα, πώς ὁ ἥλιος τὴ μετατρέπει σὲ μιὰ πετρώδη ἐρη-
μο, πώς τὰ περισσότερα ὄντα θὰ χαθούν, ὅμως χάρη στὴν
ποικιλία τοὺς θὰ θρίσκεται πάντα ἐνας ὄρισμένος ἀριθ-
μὸς ποὺ οἱ ιδιαίτερες ἰδιότητες τοὺς θὰ τὰ κάνουν ικανὰ
νὰ προσαρμοστούν στὶς νέες ἔξωτερικές συνθήκες. Κατὰ
τὴ γνώμη του ἡ ἀναγκαιότητα τῆς ἀναπαραγωγῆς, δηλα-
δή τὸ πέρασμα ἀπὸ ἐνα ἀτομο σ' ἐνα ἄλλο πιὸ νέο, ἡταν
ἀποτέλεσμα τού πλήθους τῶν ἀτόμων, κι ἐπέμενε στὴν
ἀνάγκη νὰ θυσιάζεται τὸ ἀτομο στὸ εἶδος, πράγμα ποὺ
γίνεται πάντα, μυστικά, κατὰ τὴν πράξη τῆς τεκνοποιίας.
· Έτσι ἡ σεξουαλικότητα ἡταν. ὅπως ἐλεγε, ἡ ζωντανὴ
ἀπειλητικὴ καὶ θανάσιμη παρουσία τού εἰδους μέσα στὸ

άτομο. Ἡ τεκνοποιία φέρνει στὸ φώς τὴν ἐπόμενη γενιά ποὺ, ἀθώα ἀλλά ἀδυσώπητα, ὥθει τὴν προηγούμενη πρὸς τὸν ἐκμηδενισμὸν. Μόλις οἱ γονεῖς πάψουν νὰ εἰναι ἀπαραίτητοι, ἀρχιζουν νὰ γίνονται βάρος. Τὸ παιδὶ πεταίει τοὺς γεννήτορές του στὰ σκουπίδια μὲ τὴν ἴδια φυσικότητα ποὺ δέχτηκε ἀπ' αὐτοὺς ὅλα ὅσα χρειαζόταν γιὰ νὰ μεγαλώσει. Κατὰ συνέπεια τὸ ἐνστικτο ποὺ κάνει τὰ δυό φύλα νὰ κλίνουν τὸ ἑνα πρὸς τὸ ἄλλο είναι ἑνα ἐνστικτο θανάτου. Ἐπιπλέον είναι ἀλήθεια ὅτι ἡ φύση θεώρησε πώς ἐπρεπε νὰ κρύψει τὸ παιχνίδι της — ποὺ ὠστόσο παραμένει διαφανές. Φαινομενικά οἱ ἐραστὲς ἐπιδιώκουν μιὰ ἐγωιστικὴ ἀπόλαυση, ἐνὼ τὴν ἴδια στιγμὴ περπατούν τὸ δρόμο τῆς πιὸ τρελῆς ἀρνησης τούς ἔαυτού τους.

Αὐτά συλλογιζόμουν ὅταν μού δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ διασχισω μιὰ ἐπαρχία τῆς Βόρειας Ἰρλανδίας ποὺ μόλις είχε δοκιμαστεί ἀπὸ ἐναν τρομερὸ λιμό. Οἱ ἐπιζώντες περιφέρονταν στοὺς δρόμους τῶν χωριών σάν σκελετωμένα φαντάσματα καὶ σώριαζαν τοὺς νεκροὺς στὶς πυρές, γιὰ νὰ κάψουν μαζὶ μὲ τὰ πτώματα καὶ τὰ σπέρματα τῶν ἐπιδημιών ποὺ ἡταν ἀκόμα πιὸ φοβερές κι ἀπὸ τὴ σιτοδεια. Ἡ πλειοψηφία τῶν πτωμάτων ἡταν ἀντρες — γιατὶ ἡ ἀλήθεια είναι πώς οἱ γυναίκες ἀντέχουν πιὸ πολὺ ἀπὸ τοὺς ἀντρες τὶς περισσότερες δοκιμασίες — κι ὅλα διακήρυξταν τὸ ἰδιο παράδοξο δίδαγμα: σὲ τούτα τὰ σώματα, τὰ καταλυμένα ἀπὸ τὴν πείνα, τὰ ἀδειασμένα ἀπὸ τὴν ούσια τους, τὰ μεταμορφωμένα σὲ φριχτὰ ἀφυδατωμένες κούκλες ἀπὸ πετσὶ καὶ τένοντες, τὸ φύλο — καὶ μόνο αὐτὸ — ἀνθίζει κατὰ ἐναν τερατώδη τρόπο, ἀφύσικο, κυνικό, ἡταν πιὸ φουσκωμένο, πιὸ ἔξογκωμένο, πιὸ μυώδες, πιὸ θριαμβευτικὸ ἀπ' ὅσο ἡταν ποτὲ τὸν καιρὸ ποὺ αὐτοὶ οἱ δύστυχοι ἡταν ἀκόμα ζωντανοί. Αὐτὴ ἡ ἐπικήδεια ἀποθέωση τῶν ὄργανων τῆς ἀναπαραγωγῆς ἐριχνε ἑνα παράξενο φώς στὰ λόγια τού Γκλόαμινγκ. Αμέσως φαντάστηκα μιὰ δραματικὴ μονομαχία ἀνάμεσα σὲ τούτη τὴ δύναμη τῆς

ζωῆς — τὸ ἀτομο — καὶ στὴ δύναμη τοῦ θανάτου, τὸ φύλο. Τὴν ἡμέρα, τὸ ἀτομο προσηλωμένο, συγκροτημένο, διαυγές ἀπωθεὶ τὸ ἀνεπιθύμητο, τὸ περιοριζει, τὸ ταπεινώνει. Όμως μὲ τὸ σκοτάδι, μὲ μιὰ ἀτονία, μὲ τὴ ζέστη, μὲ τὴ χαύνωση, αὐτὴ τὴν ἐντοπισμένη χαύνωση, ὁ πόθος, ὁ νικημένος ἐχθρὸς ξαναστήνει στὰ πόδια του, κραδαίνει τὴ σπάθα του, ἀπλοποιει τὸν ἀνθρωπο, τὸν κάνει ἐραστὴ καὶ τὸν βυθίζει σὲ μιὰ προσωρινὴ ἀγωνία, ύστερα τού κλείνει τὰ μάτια — κι ὁ ἐραστής γίνεται τούτος ὁ μικρὸς νεκρός, ὁ κοιμισμένος, ποὺ ἔχει πλαγιάσει πάνω στὴ γῆ, ποὺ πλέει μὲς στὶς ἡδονές τῆς ἐγκατάλειψης, τῆς παραίτησης, τῆς αὐταπάρνησης.

Πλαγιασμένος πάνω στὴ γῆ. Τούτες οἱ τέσσερις λέξεις ποὺ ἐντελῶς φυσικά ἐπεσαν ἀπὸ τὴν πένα μου ισως είναι ἑνα κλειδί. Ἡ γῆ ἐλκύει ἀκατανίκητα τὸ σύμπλεγμα τῶν ἐραστῶν ποὺ τὰ στόματά τους ἔχουν ἐνωθεί. Μετὰ τὸ ἀγκάλιασμα τοὺς νανουρίζει καὶ τοὺς βυθίζει στὸν εύτυχισμένο ὑπνο ποὺ ἀκολουθεὶ τὴν ἡδονὴ. Όμως είναι ἡ ἴδια αὐτὴ ποὺ τυλίγει τοὺς νεκροὺς, ποὺ πίνει τὸ αἷμα τους καὶ τρώει τὴ σάρκα τους μὲ σκοπὸν ἀποδοθούν τούτα τὰ ὄρφανά στὸ σύμπαν ἀπὸ τὸ ὄποιο είχαν ἀποσπαστει γιὰ ὅστο καιρὸ κρατάει μιὰ ζωὴ. Ὁ ἐρωτας κι ὁ θάνατος, οἱ δυὸ ὄψεις τῆς ἡττας τού ἀτόμου, χύνονται μὲ τὴν ἴδια ὄρμῃ στὸ ἰδιο γήινο στοιχείο. Ἡ φύση καὶ τῶν δυὸ είναι χθόνια.

Οἱ πιὸ ἔξυπνοι αὐτὴ τὴ σχέση τὴ μαντεύουν μάλλον παρὰ τὴν ἀντιλαμβάνονται καθαρὰ. Ἡ χωρὶς προηγούμενο κατάσταση ὅπου βρίσκομαι μοὺ τὴν παρουσιάζει λευσμένη στὸ φώς — τὶ λέω! — μ' ἀναγκάζει νὰ τὴ ζήσω στὸ πετσὶ μου. Χωρὶς γυναίκα, περιορίζομαι σὲ ἐρωτες ἀμεσους. Εχοντας στερηθεὶ τὴ γόνιμη παράκαμπτήριο ποὺ περνά ἀπὸ τοὺς γυναικείους δρόμους, ξαναβρίσκομαι χωρὶς ἀναθολὴ μέσα σ' αὐτὴ τὴ γῆ, ποὺ θὰ είναι καὶ ἡ τελευταία κατοικία μου. Τι ἔκανα στὴ ρόδινη κοιλάδα; Ἐσκα-

ψα τὸν τάφο μὲ τὸ πέος μου καὶ πέθανα ἀπ' αὐτὸ τὸν προσωρινὸ θάνατο ποὺ τὸ ὄνομά του είναι ἡδονή. Σημειώνω ἐπίσης πώς ἔτσι πέρασα ἀπὸ ἑνα νέο σταθμό στὸ δρόμο τῆς μεταμόρφωσης ποὺ μὲ παρασέρνει. Γιατὶ χρειάστηκα χρόνια μέχρι νὰ φτάσω ώς ἐδώ. Ὄταν ρίχτηκα σὲ τούτες τις ἀκτές, είχα μόλις θγεὶ ἀπὸ τὰ καλούπια τῆς κοινωνίας. Ὁ μηχανισμὸς ποὺ ἀναγκάζει τὸν ἀπὸ τὴ φύση του γεωτροπικὸ προορισμὸ τού φύλου νὰ κάνει μιὰ παράκαμψη καὶ νὰ πάρει τὸ δρόμο τῆς μήτρας, ἡταν ἡδη ἐτοιμος μὲς στήν κοιλιὰ μου. Ἡταν ἡ γυναικα ἡ τίποτα. Ὁμως σιγά-σιγά ἡ μοναξιὰ μὲ ἀπλοποίησε. Ἡ παράκαμψη δὲν είχε πιὰ ἀντικείμενο, ὁ μηχανισμὸς ξέφτιζε. Γιὰ πρώτη φορά μὲς στὴ ρόδινη κοιλάδα τὸ πέος μου ξαναθρήκε τὸ πρωταρχικὸ στοιχεῖο του, τὴ γῆ. Κι ἐνὼ ἐκανα αὐτὴ τὴ νέα πρόσδο στήν κατεύθυνση τού ἀπανθρωπισμού, τὸ alter ego μου ὀλοκλήρωνε μὲ τὴ δημιουργία τού ὄρυζώνα τὸ πιὸ φιλόδοξο ἀνθρώπινο ἔργο τῆς βασιλείας του πάνω στὴ Σπεράντζα.

Όλη τούτη ἡ ιστορία θὰ ἡταν συναρπαστικὴ ἀν δὲν ἡμουν ὁ μόνος πρωταγωνιστής κι ἀν δὲν τὴν ἐγραφα μὲ τὸ αἷμα καὶ τὰ δάκρυα μου.

*

*Kai ἐσῃ στέφανος κάλλους ἐν χειρὶ Κυρίου
καὶ διάδημα βασιλείας ἐν χειρὶ Θεού σου.*

*Kai οὐκέτι κληθήσῃ Καταλελειμμένη,
καὶ ἡ γῆ σου οὐ κληθήσεται ἐτὶ Ἐρημός:
σοὶ γάρ κληθήσεται Θέλημα ἐμὸν καὶ τῇ γῇ σου Οἰκουμένη,
ὅτι εὐδόκησε Κύριος ἐν σοὶ, καὶ ἡ γῆ σου συνοικισθήσεται.
Kai ὡς συνοικών νεανίσκος παρθένῳ οὐτῷ κατοικήσουσιν οἱ
νιοὶ σου.
καὶ ἐσται ὁν τρόπον εὐφρανθήσεται νυμφίος ἐπὶ νῦμφῃ,*

οὐτῶς εὐφρανθήσεται Κύριος ἐπὶ σοὶ...

‘Ησαΐας, ΞΒ’

‘Ορθιος στὸ κατώφλι τῆς Κατοικίας, μπρὸς στὸ ἀναλόγιο ὅπου ἡταν ἀνοιγμένη ἡ Ἀγία Γραφή, ὁ Ροβινσώνας θυμόταν πώς μιὰ μέρα πολὺ μακρινὴ είχε πραγματικὰ βαφτίσει τὸ νησὶ Ἐρημία. Κι ὡμως τούτο τὸ πρωὶ ἐλαμπε σὰν νύφη, κι ἡ Σπεράντζα ἡταν γονατιστὴ στὰ πόδια του μὲς στὴ γλύκα τῶν πρώτων ἀκτίνων τῆς ἀνατολῆς. Ἐνα κοπάδι κατσίκες κατέβαινε ἀπὸ τὸ λόφο καὶ ξαφνικὰ τὰ κατσικάκια, παρασυρμένα ἀπὸ τὸν κατήφορο κι ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴ τους ζωηράδα, ἀρχισαν νὰ κατρακυλούν καὶ ν' ἀναπηδούν σὰν μπάλες. Στὰ δυτικά, ἡ χρυσαφένια κόμη ἐνός ἀγρού μὲ ὥριμα στάχυα κυμάτιζε κάτω ἀπὸ τὸ χάδι τού χλιαρού ἀνέμου. Μιὰ συστάδα ἀπὸ φοίνικες μισόκρυθε τὴν ἀσημένια λάμψη τού ὄρυζώνα ὅπου ὀρθώνονταν τὰ νεαρά βλαστάρια. Ὁ γιγάντιος κέδρος τῆς σπηλιάς ροχάλιζε σὰν ἀρμόνιο. Ὁ Ροβινσώνας γύρισε μερικές σελίδες τού Βιθλίου τῶν θιβλιών, κι αὐτὸ ποὺ διάβασε δὲν ἡταν ἀλλο ἀπὸ τὸ ἔρωτικὸ ἀσμα τῆς Σπεράντζας καὶ τού συζύγου της. Τῆς ἐλεγε:

*Kαλὴ εἰ, ἡ πλησίον μον, ὡς εὐδοκίᾳ, ὠραίᾳ ὡς Ἱερουσαλήμ.
Τρίχωμά σου ὡς ἀγέλαι τῶν αἰγῶν, αἱ ἀνεφάνησαν ἀπὸ τοὺ
Γαλαάδ.*

*Οδόντες σου ὡς ἀγέλαι τῶν κεκαρμένων, αἱ ἀνέβησαν ἀπὸ
τοὺ λουτρού,*

αἱ πάσαι διδυμεύονσαι, καὶ ἀτεκνούσα οὐκ ἐστιν ἐν αὐταις.

Ως λέπυρον τῆς ροάς μῆλον σου ἐκτός τῆς σιωπήσεως σου.

Ρυθμοὶ μηρών ὄμοιοι ὄρμισκοις, ἔργον τεχνίτον.

*Ομφαλός σου κρατήρ τορευτός μῆ ύστερούμενος κράμα·
κοιλια σου θημωνία σιτον πεφραγμένη ἐν κρίνοις.*

δύν μαστοὶ σου, ὡς δύν νεδροὶ διδυμοὶ δορκάδος.

*Τούτο μέγεθός σου, ὠμοιώθης τῷ φοινίκι καὶ οἱ μαστοὶ σου
τοὶς βότρυσιν.*

*Εἰπα· ἀναβήσομαι ἐπὶ τῷ φοινίκι, κρατήσω τὸν ὑψεων αὐτού,
καὶ ἐσονται δὴ μαστοὶ σου ως βότρυες τῆς ἀμπέλου
καὶ ὁσμὴ ρινός σου ως μῆλα
καὶ ὁ λάρυγξ σου ως οίνος ὁ ἀγαθός.*

Και ἡ Σπεράντζα τοὺς ἀπαντούσε:

Ἄδελφιδός μου κατέδη εἰς κήπον αὐτού εἰς φιάλας τοὺς ἄρωματος ποιμαίνειν ἐν κήποις καὶ συλλέγειν κρίνα.

Ἐγώ τῷ ἀδελφιδῷ μου καὶ ἀδελφιδός μου ἐμοὶ, ὁ ποιμένων ἐν τοῖς κρίνοις.

*Ἐλθὲ, ἀδελφιδέ μον, ἐξέλθωμεν εἰς ἀγρὸν,
αὐλισθώμεν ἐν κώμαις· ὥρθρισωμεν εἰς ἀμπελῶνας,
ἰδωμεν εἰ ἡνθησεν ἡ ἀμπελος, ἡνθησεν ὁ κυπρισμός, ἡνθησαν
αἱ ροαι·*

ἔκει δώσω τοὺς μαστοὺς μου σοι.

Oι μανδραγόραι ἐδώκαν ὁσμὴν!

Και τέλος τοῦ ἐλεγε σὰν νὰ είχε διαβάσει μέσα του τοὺς στοχασμοὺς του πάνω στὸν ἔρωτα και τὸν θάνατο:

*Θεές με ως σφραγίδα ἐπὶ τὴν καρδιαν σου,
ως σφραγίδα ἐπὶ τὸν δραχιονά σου·
ὅτι κραταιά ως θάνατος ἀγάπη!*

Ἐτσι ἀπὸ ἐδὼ και πέρα ἡ Σπεράντζα ἡταν προικισμένη μὲ λόγο. Δὲν ἡταν πιὰ ὁ ἀχός τοὺς ἀνέμου ἀνάμεσα στὰ δέντρα, οὔτε ὁ βόγκος τῶν ἀνήσυχων κυμάτων, οὔτε τὸ εἰρηνικό πλατάγισμα τῆς φωτιάς ποὺ μένει ἀναμμένη ὅλη τὴν νῦχτα κι ἀντανακλάται διπλά μὲς στὰ μάτια τοῦ Τέν. Ἡ Βιθλος, ξεχειλιζοντας ἀπὸ εἰκόνες ποὺ ταύτιζαν τὴ γῆ μὲ μιὰ γυναικα ἡ τὴ σύζυγο μ' ἐναν κήπο, συνόδευε τοὺς ἔρωτές του μὲ τὰ πιὸ σεπτά τραγούδια τοῦ γάμου. Σὲ λιγο ὁ Ροθινσώνας είχε μάθει ἀπ' ἔξω αὐτά τὰ ιερά κείμενα ποὺ τοὺς ἐκαιγαν τὰ χειλη, κι ὅταν διέσχι-

ζε τὰ δάση τῶν καουτσουκόδεντρων και τῶν σαντάλ γιὰ νὰ πάει στὴ ρόδινη κοιλάδα, ἀπάγγελλε τοὺς στίχους τοῦ συζύγου, ύστερα σώπαινε κι ἀκούγε νὰ ψάλλουν μέσα του τ' ἀντίφωνα τῆς συζύγου. Τότε ἡταν ἐτοιμος νὰ πέσει σ' ἑνα αὐλάκι ἀπὸ ἀμμο και βάζοντας τὴ Σπεράντζα σὰν σφραγίδα στὴν καρδιά του, νὰ μερώσει μέσα της τὴν ἀγωνία και τὸν πόθο του.

*

Ο Ροθινσώνας χρειάστηκε κοντά ἐνα χρόνο γιὰ ν' ἀντιληφθεὶ πῶς οἱ ἐρωτές του προκαλούσαν μιὰ ἀλλαγὴ στὴ βλάστηση τῆς ρόδινης κοιλάδας. Στὴν ἀρχὴ δὲν ἐδωσε σημασία στὴν ἔξαφάνιση τοὺ γρασιδιού και τῶν ἀγριόχορτων ἀπ' ὅλες τις μεριές ὅπου είχε σκορπίσει τὸ σπόρο τοὺ κορμού του. Ὁμως αὐτὸ ποὺ τοὺ κίνησε τὴν προσοχὴ, ἡταν ἡ διάδοση ἐνός καινούριου φυτού ποὺ δὲν τὸ είχε δεῖ πουθενά ἀλλού στὸ νησὶ. Ἡταν μιὰ τοὺφα πλατιά δαντελωτά φύλλα ποὺ φύτρωναν σύριζα στὸ χώμα πάνω σ' ἐνα πολὺ κοντό κοτσάνι. Ἐδινε ὁμορφα λευκά λουλούδια μὲ λογχοειδή πέταλα ποὺ ἐθηγαζαν μιὰ μυρωδιά σὰν τὰ θαλασσοπούλια και ὄγκωδεις καστανούς καρπούς, ὁμοιούς μὲ φραγκοστάφυλα ποὺ ξεχειλιζαν ἐξω ἀπὸ τοὺς κάλυκες τους.

Ο Ροθινσώνας τὰ ἔξετασε μὲ περιέργεια κι ύστερα ἐπαψε νὰ τὰ σκέψεται, μέχρι τὴ μέρα ποὺ θεώρησε ὅτι είχε πλέον τὴν ἀδιαμφισθήτητη ἀπόδειξη πῶς ἐμφανιζόταν κανονικά, μερικές βδομάδες μετά, στὴν ἀκριβή τοποθεσία ὅπου είχε χύσει τὸ σπέρμα του. Ἐκτοτε τούτο τὸ μυστήριο δὲν ἐπαψε νὰ τριβελίζει τὸ μυαλό του. Παράχωσε τὴ σπορά του κοντά στὴ σπηλιά. Μάταια! Κατά τὰ φαινόμενα, μόνο ἡ ρόδινη κοιλάδα μπορούσε νὰ παράγει αὐτὴ τὴν ποικιλία. Τὰ φυτά τὸν ξένιζαν, κι αὐτὸ τὸν ἐμπόδιζε νὰ τὰ μαζέψει, νὰ τ' ἀνατάμει, νὰ τὰ δοκιμάσει, πράγμα ποὺ σὲ ἀλλες περιστάσεις θὰ τὸ είχε ήδη κάνει. Τελικά προσπαθούσε νὰ βρει τρόπους νὰ βγάλει ἀπὸ τὸ μυαλό του αὐτὴ τὴν ἐγνοια ποὺ δὲν ὀδηγούσε πουθενά, ὅταν ἑνας στίχος

ἀπό τὸ Ἀσμα Ἀσμάτων, πού τὸν είχε ἐπαναλάβει χιλιάδες φορὲς χωρὶς νὰ τού δώσει σημασία, ἀστραψε ξάφνου μέσα του και τὸν φώτισε: «Οἱ μανδραγόραι ἐδῶκαν ὄσμήν», ὑποσχότων ἡ νεαρή σύζυγος. Ἡταν δυνατὸ νὰ κράτησε ἡ Σπεράντζα τὴ βιβλικὴ ὑπόσχεση; Εἰχε ἀκούσει νὰ διηγούνται σημεία και τέρατα γι' αὐτὸ τὸ σολανοειδὲς ποὺ φυτρώνει στὴ βάση τῆς κρεμάλας, ἐκεὶ πού οι κατάδικοι ἔχουσαν τὶς τελευταίες σταγόνες τοὺ σπέρματὸς τους, και πού — μὲ δυὸ λόγια — είναι τὸ προϊὸν τῆς διασταύρωσης τοὺ ἀντρα μὲ τὴ γῆ. Τὴν ἴδια μέρα ἐτρεξε στὴ ρόδινη κοιλάδα, γονάτισε μπρὸς σ' ἐνα ἀπὸ τὰ φυτά, ἐσκαψε γύρω-γύρω μὲ τὰ χέρια του και μαλακὰ ξέχωσε τὴ ριζα. Αὐτὸ ἡταν οἱ ἐρωτὲς του μὲ τὴ Σπεράντζα δὲν είχαν μείνει ἀκαρποὶ: ή ριζα, σαρκώδης και λευκή, περιεργα διχαλωτὴ, σχημάτιζε ἀναμφισθήτητα τὸ σώμα ἐνὸς μικρού κοριτσιού. Ἐτρεμε ἀπὸ συγκίνηση και τρυφερότητα τοποθετώντας τὴ μανδραγόρα στὴν τρύπα τῆς και πατικώνοντας τὴν ἀμμο γύρω ἀπὸ τὸ κοτσάνι, λές κι ἐθάζε ἐνα μωρὸ νὰ κοιμηθεί. Υστερα ἐφυγε περπατώντας στὰ νῦχια και προσέχοντας μήπως πατήσει καμιὰ.

Ἀπὸ τότε, μὲ τὴν εὐλογία τῆς Βιβλου, ἐνας δεσμὸς πιὸ ισχυρὸς και πιὸ βαθὺς τὸν ἐνωνε μὲ τὴ Σπεράντζα. Εἰχε ἔξανθρωπισει αὐτὴν ποὺ ἀπὸ ἐδὼ και πέρα μπορούσε νὰ τὴν ὄνομάζει σύζυγὸ του, μ' ἐναν τρόπο ἀσύγκριτα πιὸ βαθὺ ἀπ' ὅλες τὶς ἐπιχειρήσεις τοὺ κυθερνήτη. Ἀπὸ τὴν ἀλλη μεριά, τὸ γεγονός ὅτι ἡ πιὸ στενὴ σχέση σῆμαινε γι' αὐτὸν ἐνα ἀκόμα βῆμα πρὸς τὴν ἐγκατάλειψη τῆς ἰδιας τῆς ἀνθρώπινης ὑπόστασης του — πράγμα γιά τὸ ὅποιο θέβαια δὲν ἀμφέθαλλε — τὸ ἐκτίμησε μόνο ἐνα πρωὶ, ὅταν ξυπνώντας διαπίστωσε πώς τὰ γένια του, ποὺ μέσα σὲ μιὰ νῦχτα είχαν μακρύνει, ἀρχισαν νὰ ριζώνουν στὴ γῆ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VII

Μὴ σπαταλάς τὸ χρόνο, είναι ὁ ιστός τῆς ζωῆς.

Κρεμασμένος στὸ κενὸ μ' ἐνα εἰδὸς ἀνεμόσκαλας ἀπὸ λιάνες, ὁ Ροβινσώνας ἐσπρωξε μὲ τὰ δυὸ του πόδια τὸ τοίχωμα τῶν βράχων ποὺ πάνω του είχε μόλις ζωγραφίσει αὐτὸ τὸ ρητό. Πάνω στὸ γρανίτη, τὰ γράμματα ξεχώριζαν τεράστια και λευκά. Ἡ τοποθεσία ἡταν ἔξαιρετική. Κάθε λέξη γραμμένη σ' αὐτὸ τὸ μαύρο τείχος ἡταν σὰν νὰ είχε ἐκσφενδονιστεί ἀπὸ καταπέλτη, ἐμοιαζε μ' ἐνα σιωπηλὸ οὐρλιαχτὸ πρὸς τὸ θολὸ ὄριζοντα ποὺ στόλιζε μὲ θυσάνους τὸ ἀπέραντο λαμπτύρισμα τῆς θάλασσας. Ἐδώ και μερικούς μήνες τὸ ἀπορυθμισμένο παιχνίδι τῆς μνήμης του τοὺ ἐπέστρεφε «τὰ στιχάκια ἀπὸ τὸν καζαμία» τού Βενιαμίν Φραγκλίνου ποὺ ὁ πατέρας του τὰ θεωρούσε τὴν πεμπτουσία τῆς ηθικῆς και τὸν είχε βάλει νὰ τὰ μάθει ἀπ' ἔξω. Ἐδώ και λίγη ώρα τὰ κούτσουρα ποὺ είχε φυτέψει στοὺς ἀμμόλοφους διακήρυξσαν ὅτι: Ἡ φτώχια στερεὶ τὸν ἀνθρωπὸ ἀπὸ κάθε ἀρετῆ: ἐνα ἀδειο σακι είναι δύσκολο νὰ σταθεὶ ὄρθιο. Ἀκόμα, μπορούσε κανεὶς νὰ διαβάσει στὰ μωσαϊκὰ ποὺ ἡσαν κολλημένα στὸ τοίχωμα τῆς σπηλιάς ὅτι: Ἀν τὸ δεύτερο ἐλάττωμα είναι νὰ λέσ ψέματα, τὸ πρώτο είναι νὰ χρεώνεσαι, γιατὶ τὸ ψέμα καβαλάει στὸ χρέος. Ὁμως τὸ ἀριστούργημα αὐτῆς τῆς ἱερῆς σύνοψης θ' ἀναβε μὲ πύρινα γράμματα στὴν ἀκρογιαλιά, τὴ νῦχτα ποὺ ὁ Ροβινσώνας θὰ ἐνιωθε τὴν ἀνάγκη νὰ παλέψει μὲ τὸ σκοτάδι διακηρύσσοντας τὴν ἀλήθεια. Κουτσουράκια ἀπὸ πεύκο, τυλιγμένα μὲ στουπὶ, ἡταν τοποθετημένα πάνω σ' ἐνα στρώμα ἀπὸ στεγνὲς πέτρες, ἐτοιμα νὰ πάρουν φωτιά· μὲ τὸν τρόπο ποὺ τὰ είχε τακτοποιήσει ἐλεγαν: Ἀν οι κατεργαρέοι ηξεραν όλα τὰ πλεονεκτήματα τῆς ἀρετῆς, θὰ γίνονταν ἐνάρετοι ἀπὸ κατεργαριά.

Τό νησί είχε καλυφθεί από χωράφια μέδιμητριακά κι από λαχανόκηπους, ό δύριζώνας θά έδινε σέ λιγό τήν πρώτη του σοδειά, όρδες από έξημερωμένες κατσίκες στριμώχνονταν στά μαντριά, ή σπηλιά ξεχειλίζε μέδιμητρεις πού θά έφταναν νά θρέψουν τόν πληθυσμό ένός χωριού κάμποσα χρόνια. Κι όμως ό Ροβινσώνας ένιωθε πώς όλο τούτο τό ύπέροχο έργο άναποφευκτα αδειάζε από τό περιεχόμενό του. Τό διοικούμενο νησί έχανε τήν ψυχή του πρός όφελος τού άλλου νησιού, κι έμοιαζε όλο και πιό πολύ μέδια τεράστια μηχανή πού γύριζε στό κενό. Τότε τού μπήκε ή ιδέα πώς από τό πρώτο νησί πού τό είχε διοικήσει και τό είχε έκμεταλλευτεί μέδια σούση οικονομία, μπορούσε νά προκύψει ένα είδος ήθικής πού όλα τά άξιωματά της θρίσκονταν στά γραφτά τού κακομοίρη τού Φραγκλίνου. Ανέλαβε λοιπόν νά τά χαράξει στήν πέτρα, στό χώμα, στό ξύλο, μέδυνο λόγια στήν ίδια τή σάρκα τής Σπεράντζας, προσπαθώντας νά δώσει σ' αύτό τό πελώριο σώμα τό πνεύμα πού τού άρμοζε.

Συγιάζοντας στό ένα χέρι τό πινέλο πού είχε φτιάξει μέδιρχες τράγου και κρατώντας στό άλλο ένα κουπάκι γεμάτο τριμένη κιμωλία άνακατεμένη μέδιρετσινι από πουρνάρια, έψαχνε τώρα ένα μέρος κατάλληλο γι' αύτή τή φαινομενικά υλιστική σκέψη, πού όμως ύποδήλωνε κάποιο δικαιωμα κυριότητας πάνω στό χρόνο: Όποιος σκοτώνει μάδι γουρούνα άφανίζει τούς άπογόνους της μέχρι τή χιλιοστή γενιά. Όποιος ξοδεύει ένα νόμσμα πέντε σελινιών δολοφονεί σωρούς από στερλίνες. Ένα κοπάδι κατσικάκια τράπηκε σέ άτακτη φυγή καθώς πέρασε από μπροστά του. Δέ θά ήταν περιεργο νά κούρευε στό πλευρό κάθε κατσικιού ένα από τά 133 γράμματα αύτού τού ρητού, μέδιέτοιν τρόπο ώστε νά έξαρτάται άποκλειστικά από τή Θεία Πρόνοια, άν μέσα από τήν τυχαία διασταύρωση αύτών τών άεικινητων ζώων θ' άναβλυζε ξαφνικά ή άληθεια; Αύτή ή ιδέα είχε πάρει τό δρόμο της μέσα στό μυαλό του, κι ό Ροβινσώνας λογάριαζε τί πιθανότητες είχε νά είναι παρών τή στιγμή πού τό άπόφθεγμα «θά έθγαινε», όταν αίφνης — παγωμένος από τό φόβο — άφησε τό πινέλο και τό κουπάκι νά

τού πέσουν από τά χέρια. Ένα λεπτό κορδόνι ασπρου καπνού άνεβαινε στόν καθαρό ούρανό. Όπως και τήν πρώτη φορά, προερχόταν από τόν Όρμο τής Σωτηρίας κι είχε τήν ίδια βαριά και γαλακτώδη σύσταση πού ό Ροβινσώνας είχε και τότε παρατηρήσει. Όμως αύτή τή φορά ύπήρχε ό κινδυνος οι σκορπισμένες στούς θράχους και γραμμένες μέδια κλαδιά στήν παραλία έπιγραφές νά ξεσηκώσουν τούς παρείσακτους και νά τούς ρίζουν στήν άναζήτηση τού κατοίκου τού νησιού. Μέ τόν Τέν στό κατόπι του, όρμησε πρός τό φρούριο παρακαλώντας τό Θεό νά μήν έχουν φτάσει οι Ίνδιάνοι πρίν απ' αύτόν. Κατά τή διάρκεια τούτης τής κούρσας πού ό φόβος τής είχε δώσει φτερά, συνέβη ένα γεγονός πού όκεινη τή στιγμή δέν είχε καιρό νά τού δώσει σημασία κι όμως όταν άργοτερα τού ξανάρθε στό μυαλό τό θεώρησε κακό οιωνό: ένας από τούς πιό ήμερους τράγους του, ξαφνιασμένος απ' αύτό τό άναπαντεχο ποδοβολητό, χαμηλώσε τό κεφάλι κι απότομα τού χύμηξε. Ό Ροβινσώνας μόλις πού πρόλαβε νά τόν άποφύγει, όμως ό Τέν κύλησε ούρλιαζοντας, έκσφενδονισμένος σάν μπάλα κανονιού σέ μιά συστάδα από φτέρη.

Αύτό πού δέν είχε προβλέψει ήταν ότι ή άναμονή μιάς ένδεχόμενης έπιθεσης σέ μισή λεύγα απόσταση από τό σημείο όπου είχαν αποβιβαστεί οι Ίνδιάνοι, θά ήταν γι' αύτόν μιά δοκιμασία πού θά ξεπερνούσε τήν άντοχή τών νεύρων του. Άν οι Άρωκάνιοι είχαν έπιχειρήσει νά καταλάθουν τό φρούριο, έκτος από τό πλεονέκτημα τού άριθμού θά είχαν και τό πλεονέκτημα τού αιφνιδιασμού. Όμως τί άνακούφιση γιά τόν έρημιτη, άν άντιθετα δέν είχαν προσέξει καθόλου τά ίχνη τής παρουσίας του και γιά τήν ώρα ήταν όλότελα άποροφημένοι από τά φονικά παιχνίδια τους! Έπρεπε νά σιγουρευτεί. Άρπαξε τό ένα από τά μουσκέτα και πέρασε τό πιστόλι στή ζώνη του, ύστερα χώθηκε στό δάσος τών κωνοφόρων κι έχοντας πάντα γιά συνοδεία τόν Τέν πού κούτσαινε λιγάκι, τράβηξε πρός τόν όρμο. Άλλα ύποχρεώθηκε νά γυρίσει πίσω γιατί είχε ξεχάσει τό τηλεσκόπιο πού μπορεί νά τού ήταν χρήσιμο.

Αύτή τή φορά ήταν άραγμένες στήν άμμο, σάν παιδικά παιχνίδια, τρεις πιρόγες μέ ζυγοστάτη. Ό κύκλος τών άντρων γύρω από τή φωτιά ήταν μεγαλύτερος από τὸν κύκλο τῆς πρώτης επιδρομῆς, κι ὁ Ροβινσώνας ἔξετάζοντάς τους μὲ τὸ τηλεσκόπιο εἶχε τὴν ἐντύπωση πώς δέν ήταν ἡ ίδια όμάδα. Ή τελετουργική θυσία φαινόταν νά ἔχει τελειώσει ἀν ἑκρινε κανεῖς ἀπό τὸ σωρὸ τῆς σπαρταριστῆς σάρκας πρός τὸν ὅποιο κατευθύνονταν δυό πολεμιστές. Τότε όμως ἔγινε ἐνα ἐπεισόδιο ποὺ πρός στιγμὴν ἀναστάτωσε τὸ τυπικὸ τῆς τελετῆς. Ξαφνικά ἡ μάγισα θγήκε ἀπό τὴν κατατονία ποὺ τὴν κρατούσε διπλωμένη στὰ δυό καὶ πηδώντας πρός τὸ μέρος ἐνὸς ἀπό τοὺς ἄντρες, τὸν ἐδείξε μὲ τὸ σκελετωμένο χέρι τῆς ἐνώ τὸ στόμα τῆς ἔχασκε καὶ ξεστόμιζε ἐνα χειμάρρο ἀπό κατάρες ποὺ ὁ Ροβινσώνας δέν μπορούσε νά ἀκούσει. Ήταν δυνατό νά ἔχουν οι ἔξι λαστήριες τελεῖς τῶν Ἀρωκάνιων παραπάνω ἀπό ἐνα θύμα; Γιά μιά στιγμὴ οι ἄντρες δίστασαν. Τέλος ἔνας ἀπ' αὐτοὺς προχώρησε μὲ τὴ ματσέτα στὸ χέρι πρός τὸν ἐνοχο ποὺ εἶχε ὑποδείξει ἡ μάγισα, ἐνώ δυό διπλανοὶ του τὸν σήκωσαν καὶ τὸν πέταξαν στὸ χώμα. Ή ματσέτα ἐπεσε μιά φορά κι ἡ πέτσινη ποδιά τινάχτηκε στὸν ἀέρα. Ήταν ἐτοιμη νά ξαναπέσει στὸ γυμνὸ κορμὶ, ὅταν ὁ δύστυχος πετάχτηκε πάνω κι ὄρμησε πρός τὸ δάσος. Μέσ' ἀπό τὸ τηλεσκόπιο τού Ροβινσώνα φαινόταν νά πηδᾷε ἐπὶ τόπου κυνηγημένος ἀπό δυό Ινδιάνους. Στὴν πραγματικότητα ἐτρεχε μ' ἔξαιρετική ταχύτητα κατευθείαν πρός τὸ μέρος τού Ροβινσώνα. Χωρὶς νά ειναι ψηλότερος ἀπό τοὺς ἀλλοὺς, ήταν πολὺ πιό σθέλτος, σὰν νά ήταν γεννημένος γιά δρομέας. Τό δέρμα του φαινόταν λιγο πιὸ σκούρο, ὁ ιδιος ἐμοιαζε λιγο μὲ νέγρο και διέφερε αισθητά ἀπό τοὺς όμοφύλους του — κι ίσως αὐτὸ νά εἶχε συντελέσει ώστε νά ὑποδειχτει ώς θύμα.

Στὸ μεταξύ, ἀπό στιγμὴ σε στιγμὴ πλησιάζε όλοένα και περισσότερο, καὶ ἡ ἀπόσταση ποὺ τὸν χώριζε ἀπό τοὺς διώκτες του δέν ἐπαινε νά μεγαλώνει. Άν ὁ Ροβινσώνας δέν εἶχε τὴ βεβαιότητα πώς ήταν ἀπολύτως ἀδύνατο νά φαινεται ἀπό τὴν παραλία, θά μπορούσε νά πιστέψει πώς ὁ φυγάδας τὸν εἶχε δει

κι ἐρχόταν πρός τὸ μέρος του γιά νά βρει καταφύγιο. Ἐπρεπε νά πάρει μιά ἀπόφαση. Σὲ λιγα δευτερόλεπτα οι τρεις Ινδιάνοι θά ἐπεφταν πάνω του κι ίσως αὐτή ἡ ἀνέλπιστη ἀνακάλυψη ἐνὸς θύματος νά τοὺς συμφιλίωνε. Ἐκείνη ἀκριβώς τή στιγμὴ θρήκε ὁ Τέν νά γαυγίσει λυσασμένα κατά τή μεριά τῆς παραλίας. Καταραμένο ζώο! Ό Ροβινσώνας ἐπεσε πάνω στὸ σκύλο και, περνώντας τὸ μπράτσο γύρω ἀπό τὸ λαιμό, τού γράπωσε μὲ τὸ ἀριστερὸ του χέρι τή μουσουδά ἐνώ μὲ τὸ ἄλλο σήκωσε τὸ μουσκέτο και σκόπευσε ὥπως μπορούσε. Άν ἐριχνε στὸν ἐνάποτο τοὺς διώκτες, κινδύνευ νά ξεσηκώσει ὥλη τή φυλὴ ἐναντίον του. Άν ἀντίθετα σκότωνε τὸ φυγάδα, ἀποκαθιστούσε τὴν τάξη τῆς τελετουργικῆς θυσίας, και ίσως ἡ ἐπέμβαση του νά ἐρμηνεύσταν ώς ἡ ὑπερφυσική τιμωρία ποὺ ἐπέβαλε κάποια θεότητα γιά τὴν ὥποια ἡ φυγὴ ἀποτελούσε ύθρη. Μιά κι ήταν ὑποχρεωμένος νά διαλέξει στρατόπεδο — εἰτε μὲ τὸ θύμα εἰτε μὲ τοὺς δῆμιους, και τὰ δυό τού ήταν ἔξισου ἀδιάφορα — ἀκολούθησε τή φρόνηση ποὺ τού συνιστούσε νά συμμαχήσει μὲ τοὺς δυνατότερους. Σημάδεψε στή μέση τού στήθους τὸ φυγάδα ποὺ πιά δέν ἀπειχε παρά τριάντα βήματα και πιεσε τή σκανδάλη. Τή στιγμὴ ποὺ ἐφευγε ἡ σφαίρα, ὁ Τέν, ἐνοχλημένος ἀπό τὸν περιορισμὸ ποὺ τού εἶχε ἐπιβάλει ὁ κύριος του, ἐκανε μιά ἀπότομη προσπάθεια νά ἐλευθερωθει. Τό μουσκέτο παρέκκλινε, κι ὁ πρώτος ἀπό τοὺς διώκτες ἐκανε μιά παραβολική βουτιά ποὺ τέλειωσε μ' ἐνα συντριβάνι ἀμμου. Ό Ινδιάνος ποὺ τὸν ἀκολούθουσε στάθηκε, ἐσκυψε πάνω ἀπό τὸ στόμα τού συντρόφου του, σήκωσε τὸ κεφάλι του, ἐπιθεώρησε τὸ παραπέτασμα τὼν δέντρων στὸ τέρμα τῆς παραλίας, και τελικά τὸ ἐβαλε στὰ πόδια κατευθυνόμενος πρός τὸν κύκλο τὼν όμοιων του.

Μερικά μέτρα πιὸ πέρα, μέσα σὲ μιά συστάδα γιγάντιες φτέρες, ἔνας γυμνός μαύρος, μὲ τὸ πνεύμα του ρημαγμένο ἀπό τὸν πανικό, προσκυνούσε ἀκουμπώντας τὸ μέτωπό του στὸ χώμα, και τὸ χέρι του ἐψαχνε — γιά νά τὸ βάλει στὸ σθέρκο του — τὸ πόδι ἐνὸς λευκού μὲ γενιάδα, ὀπλισμένου μέχρι τὰ δόντια, ντυμένου μὲ γιδοτόμαρα, μὲ τὸ κεφάλι καλυμμένο μ' ἐνα

γούνινο σκούφο και παραγεμισμένο με τρεις χιλιετηρίδες δυτικού πολιτισμού.

*

Ο Ροβινσώνας κι ο Ἀρωκάνιος πέρασαν τή νύχτα πίσω από τις ἐπάλξεις τού φρουρίου, μέ τ' αὐτιά τεντωμένα γιά νά πιάσουν όλους τούς ἥχους και τούς στεναγμούς τού πολύθοου τροπικού δάσους που ἀντηχεὶ συνέχεια, ἀν και διαφορετικά, όλη τή μέρα κι όλη τή νύχτα. Κάθε δυό ώρες, ο Ροβινσώνας ἔστελνε τόν Τέν γι' ἀναγνώριση με ἀποστολή νά γαυγίσει ἀν ἀνακάλυπτε κάποια ἀνθρώπινη παρουσία. Κάθε φορά ἐπέστρεψε χωρίς νά ἔχει σημάνει συναγερμό. Ο Ἀρωκάνιος που ἐσφιγγε γύρω από τή μέση του ἐνα παλιό ναυτικό παντελόνι που τού είχε δώσει νά φορέσει ο Ροβινσώνας — μάλλον γιά νά μήν τόν βλέπει γυμνό, από σεμνοτυφία, παρά γιά νά τόν προφυλάξει από τή δροσιά τής νύχτας — καθόταν σάν δαρμένο σκυλί, χωρίς ν' ἀντιδρά, σάν νά είχε γίνει ράκος από τή φριχτή του περιπέτεια και συνάμα από τή φανταστική πολιτεία ὅπου είχε μεταφερθεί. Δέν είχε κάν ἀγγίξει τή σιμιγδαλένια γαλέτα που τού είχε δώσει ο Ροβινσώνας και τού ἀρκούσε νά μασουλάει ἀδιάκοπα ἀγρια κουκιά. Γιά μιά στιγμή ο Ροβινσώνας ἀναρωτήθηκε που μπορεί νά τά είχε θρει. Λίγο πριν ἀρχίσει νά χαράζει, τόν πήρε ὁ ὑπνος πάνω σ' ἐνα σωρό από ξερά φύλλα, σχηματίζοντας ἐνα περιεργο σύμπλεγμα με τόν Τέν που είχε κι αὐτός ἀποκοιμηθεί. Ο Ροβινσώνας γνώριζε τή συνήθεια ὄρισμένων Ἰνδιάνων τής Χιλής νά χρησιμοποιούν ἐνα κατοικιδιο ζώο σάν ζωντανή κουβέρτα γιά νά προφυλαχτούν από τό κρύο τής τροπικής νύχτας, όμως τού προξένησε ἐκπληξη ἡ ἀνοχή τού σκύλου — γιατί από φυσικού του ήταν ἀρκετά ἀγριος — που τό φέρσιμο τού Ἀρωκάνιου φαινόταν νά τόν βολεύει.

Μήπως όμως οι Ἰνδιάνοι περιμεναν τόν ἐρχομό τής μέρας γιά νά ἐπιτεθούν; Ο Ροβινσώνας, ὀπλισμένος με τό πιστόλι, μέ τά δυό μουσκέτα και μέ όσο μπαρούτι και σφαίρες μπορούσε νά

κουβαλήσει, γλίστρησε ἔξω από τόν περιθόλο και κάνοντας ἐνα μεγάλο κύκλο από τ' ἀνατολικά, μέσ' από τούς ἀμμόλοφους, ἐφτασε στόν Ὁρμο τῆς Σωτηρίας. Η παραλία ήταν ἐρημη. Οι τρεις πιρόγες κι οι ἐπιβάτες τους είχαν ἔξαφανιστεί. Τό πτώμα τού Ἰνδιάνου που είχε σκοτώθει τήν προηγούμενη μέρα με μιά σφαίρα στό στήθος, τό είχαν σηκώσει. Ἐμενε μόνο ο μαύρος κύκλος τῆς πυράς όπου τά κόκαλα μόλις ξεχώριζαν από τά ἀπανθρακωμένα κούτσουρα. Ο Ροβινσώνας, ἀφήνοντας τήν πανοπλία και τά πυρομαχικά του στήν ἀμμο, ἐνιωσε ν' ἀπελευθερώνεται με μιάς ἀπ' όλη τήν ἀγωνία που είχε συσσωρευτεί κατά τή διάρκεια τής ἀγρύπνιας. Ενα τρομερό γέλιο τόν τράνταξε, νευρικό, τρελό, ἀσθεστο. Οταν σταμάτησε γιά νά πάρει ἀνάσα, λογάριασε πώς ήταν η πρώτη φορά που γελούσε από τότε που ναυάγησε η *Βιργινία*. Ήταν ἀραγε η πρώτη συνέπεια τής παρουσίας ἐνός συντρόφου; Μήπως η ικανότητα νά γελά τού είχε ἐπιστραφεί μαζί με τήν κοινωνία, ὅσο μηδαμινή κι ἀν ήταν, που τού είχε δοθεί; Τό ἐρώτημα θά τού ξαναρχόταν ἀργότερα, όμως γιά τήν ώρα τόν κέντριζε μιά ιδέα πολύ πιό σοβαρή. Η *Ἀπόδραση!* Απέφευγε συστηματικά νά περάσει από τόν τόπο τής μεγάλης ἀποτυχίας που είχε προηγηθεί τών χρόνων τού ξεπεσμού του. Κι όμως η *Ἀπόδραση*, πιστή, μέ τήν πλώρη γυρισμένη στ' ἀνοιχτά, ἐπέρεπε νά περιμένει τά γερά μπράτσα που θά μπορούσαν νά τή ρίξουν στά κύματα. Ισως ο Ἰνδιάνος που είχε σώσει νά ἐδινε συνέχεια σ' αὐτή τήν ἐπιχείρηση που γιά τόσον καιρό είχε κολλήσει στήν ἀμμο, και τό γεγονός ὅτι ἤξερε καλά τό ἀρχιπέλαγος θά ήταν πολὺ χρήσιμο!

Πλησιάζοντας τό φρούριο, ο Ροβινσώνας είδε τόν Ἀρωκάνιο νά παιζει ὀλόγυμνος μέ τόν Τέν. Η ἀναίδεια τού ἀγριού τόν ἐρέθισε, όπως τόν ἐκνεύρισε κι η φιλία που φαινόταν νά ἔχει γεννηθεί ἀνάμεσά τους. Αφού χωρίς περιστροφές τού ἐδωσε νά καταλάβει πώς ἐπρεπε νά βρακωθεί, τόν τράβηξε πρός τόν ὥρμο τής *Ἀπόδρασης*.

Οι ἀφάνες είχαν μεγαλώσει πολύ· η φαρδιά και κοντή σιλουέτα τού μικρού σκάφους ἐμοιαζε νά ἐπιπλέει σέ μιά θάλασ-

σα άπό κίτρινα λουλούδια πού ό άνεμος τήν τυραννούσε. Τό κατάρτι είχε πέσει, και σέ όρισμένα σημεία ή κουβέρτα είχε φουσκώσει, σίγουρα λόγω τής ύγρασίας, όμως τό σκαρι φαινόταν άθικτο. Ό Τέν, πού πήγαινε μπροστά, έκανε κάμποσες φορές τό γύρο τού πλοίου και μάντευες τήν παρουσία του μόνο άπό τό φρύγαμα τών ψυχανθών στό πέρασμά του. Έπειτα μ' ένα σάλτο πήδηξε στήν κουβέρτα πού άμεσως κατέρευσε άπό τό βάρος του. Ό Ροβινσώνας τόν είδε νά χάνεται στό άμπαρι μ' ένα ούρλιαχτό φόβου. Όταν έφτασε κοντά στό πλοιο, είδε κομμάτια ολόκληρα άπό τήν κουβέρτα νά πέφτουν κάθε φορά πού ό Τέν έκανε μιά προσπάθεια νά θγει άπό τή φυλακή του. Ό Αρωκάνιος άκουμπησε τό χέρι του στό παραπέτο, ύστερα σήκωσε τή γροθιά του πρός τό πρόσωπο τού Ροβινσώνα, τήν άνοιξε γιά νά τού δειξει μιά χούφτα κοκκινωπά πριονίδια κι έπειτα άφησε νά τά πάρει ό αέρας. Ένα πλατύ χαμόγελο φώτισε τό μαύρο πρόσωπο του. Ό Ροβινσώνας μέ τή σειρά του κλότσησε μαλακά τό σκαρι. Άμεσως σηκώθηκε ένα σύννεφο σκόνης, ένώ ένα ρήγμα άνοιξε στό πλευρό τού σκάφους. Οι τερμίτες είχαν κάνει τή δουλειά τους. Ή Απόδραση ήταν τώρα μιά βάρκα άπό στάχτη.

*

‘Ημερολόγιο καταστρώματος — Πόσες νέες δοκιμασίες έδω και τρεις μέρες, πόσες έξειντελιστικές άποτυχίες γιά τόν έγωισμό μου! Ό Θεός μου έστειλε ένα σύντροφο. Όμως, μέσ’ άπό ένα άρκετά σκοτεινό παιχνίδι τής Θείας Βούλησης, τόν διάλεξε άπό τήν κατώτερη βαθμίδα τής άνθρωπινης κλίμακας. Όχι μόνο πρόκειται γιά έναν έγχρωμο, άλλα τούτος ό Αρωκάνιος κοστίνος δέν είναι κάν καθαρόαιμος, κι όλα πάνω του προδίδουν τό νέγρικο μπόλι! Ένας Ινδιάνος μπασταρδεμένος μέ νέγρο! Άς ήταν τουλάχιστο μυαλωμένος, ικανός νά λογαριάσει πόσο μηδαμινός είναι άντικρυ στόν πολιτισμό πού ένσαρ-

κώνω! Άλλα άμφιβάλλω άν είναι πάνω άπό δεκαπέντε χρονών — παιρνοντας ύπόψη και τήν έξαιρετικά πρόωρη άνάπτυξη αυτών τών κατώτερων φυλών — και ή παιδικότητά του τόν κάνει νά γελάει άναιδεστατα μ' αύτά πού τού διδάσκω.

Κι έπειτα τούτη ή άπρόσμενη άφιξη ύστερα άπό τόσα χρόνια μοναξιάς κλόνισε τήν εύθραυστη ισοροπία μου. Γιά μιάν άκόμα φορά ή Απόδραση μού έδωσε τήν εύκαιρια νά ένδωσω στόν πειρασμό και νά έξειντελιστώ. Ύστερα άπό τά χρόνια τής έγκατάστασης, τής έξημέρωσης τού νησιού, τών κατασκευών, τής καδικοποίησης, ή σκιά μιάς πιθανής έλπιδας ήταν άρκετή γιά νά μέ ριξει στή φονική παγίδα όπου άλλοτε λίγο έλειψε νά χαθώ. Δέχομαι τούτο τό μάθημα μέ ύποταγή και ταπεινοφροσύνη. Άρκετά θρήνησα τήν άπουσία μιάς κοινωνίας πού μάταια τήν καλούσα μέ όλο τό έργο μου πάνω σ' αύτή τή γή. Βέβαια ή κοινωνία μού δόθηκε μέ τήν πιό στοιχειώδη και τήν πιό πρωτόγονη μορφή της: όμως γι' αύτό τό λόγο θά είναι πιό εύκολο νά τήν κάνω νά ύποκύψει στήν τάξη μου. Ό δρόμος πού έπιβάλλεται ν' άκολουθησω είναι κιόλας χαραγμένος: νά ένσωματώσω τό σκλάβο μου στό σύστημα πού τελειοποιώ έδω και χρόνια. Ή έπιτυχία τού έγχειρήματος θά έξασφαλιστεί τή μέρα πού δέ θά ύπάρχει πιά καμιά άμφιβολία πώς ή Σπεράντζα κι αύτός κερδίζουν άμοιθαία άπό τήν ένωσή τους.

Υ.Γ. — Έπρεπε νά βρώ ένα όνομα γιά τό νεοφερμένο. Δέν ήθελα νά τού δώσω ένα όνομα χριστιανικό πρίν γίνει άξιος γι' αύτή τήν τιμή. Ένας άγριος δέν είναι έξ ολοκλήρου άνθρωπος. Ούτε μπορούσα νά τού έπιβάλω τό όνομα κάποιου πράγματος, θά ήταν άσεμνο, έστω κι άν αύτή ήταν ή πιό λογική λύση. Πιστεύω πώς έλυσα μέ άρκετή κομψότητα αύτό τό διλημμα, δίνοντάς του τό όνομα τής μέρας πού τόν έσωσα: Παρασκευάς. Δέν είναι ούτε κύριο ούτε κοινό όνομα, είναι κάτι άναμεσα στά δυό: είναι τό

όνομα μιάς όντότητας έν μέρει ζωντανής, έν μέρει άφηρη-
μένης, που είναι έντονα σημαδεμένη άπό τὸν πρόσκαιρο,
τυχαίο και κάπως έπεισοδιακό χαρακτήρα της...

*

Ο Παρασκευάς έμαθε άρκετά άγγλικά ώστε νά κυταλαβι-
νει τις διαταγές τού Ροθινσώνα. Ξέρει νά ξεχερσώνει, νά όργω-
νει, νά σπέρνει, νά σθιρνίζει, νά φυτεύει τά φυντάνια, νά ξεθο-
τανίζει, νά κόβει χορτάρι μέ τὴν κόσα, νά θεριζει, ν' ἀλωνίζει,
ν' ἀλέθει, νά κοσκινίζει, νά ζυμώνει και νά ψήνει. Άρμεγει τις
κατσίκες, πήζει τό γάλα, μαζεύει αὐγύ χελώνας, τά κάνει μελύ-
τα, σκάβει αὐλάκια γιά τὸ πότισμα, συντηρει τά βιθύρια, στή-
νει παγίδες γιά τά θλαθερά ζώα, καλαφατίζει τὴν πιρόγα, μπα-
λώνει τά ρούχα τού ἀφέντη του και γυαλίζει τις μπότες του. Τὸ
θράδυ φορά μιὰ λιθρέα κι ἀναλαμβάνει νά σερβίρει τὸ δείπνο
τού κυθερνήτη. Επειτα στρώνει τό κρεβάτι του και τὸν θοη-
θάει νά ξεντυθει πριν πάει κι ο ἴδιος νά πλαιγιάσει σ' ἐνα ἀχρό-
στρωμα πού τό ἀπλώνει μπροστά στὴν πόρτα τῆς Κατοικίας
και τό μοιράζεται μέ τὸν Τέν.

Ο Παρασκευάς δείχνει ἀπόλυτη ὑπακοή. Στὴν πραγματικό-
τητα πέθανε τὴ στιγμή πού ἡ μάγισο τὸν σαΐτεψε μὲ τὸ ροξι-
σμένο δάχτυλὸ της. Αὐτὸ πού ξέφυγε ήταν ἐνα σώμα χωρὶς
ψυχὴ, ἐνα σώμα τυφλό, ὁμοιο μ' ἐκείνες τις πάπιες πού τό
σκάνε φτερουγιζόντας ἐνώ τοὺς ἔχουν ἡδη κόψει τό κεφάλι.
Όμως τούτο τὸ ἀψυχο σώμα δὲν πήρε στὴν τύχη κάποιο δρόμο.
Ἐτρεξε ν' ἀνταμώσει τὴν ψυχὴ του, κι ἡ ψυχὴ του βρισκόταν
στά χέρια τού λευκού. Ἀπό τότε, ἡ ψυχὴ και τό σώμα τού
Παρασκευά ἀνήκουν στὸν λευκό. Ο, τι τὸν προστάζει ὁ ἀφέ-
ντης του είναι καλό, ὁ, τι τού ἀπαγορεύει είναι κακό. Νά δου-
λεύει μέρα-νύχτα γιά νά λειτουργει μιὰ εὐθραυστη και χωρὶς
νόημα ὄργανωση, είναι καλό. Είναι κακό νά τρώει περισσότε-
ρο ἀπό τὴ μερίδα πού ὄριζει ὁ ἀφέντης του. Είναι καλό νά είναι
στρατιώτης ὅταν ὁ ἀφέντης του είναι στρατηγός, παπαδοπαϊδι

όταν προσεύχεται, χτίστης ὅταν χτίζει, φαμέγιος ὅταν καλ-
λιεργει τά χτήματά του, τσοπάνος ὅταν ἀσχολείται μὲ τὰ κοπά-
δια του, παγάνα ὅταν πάει γιά κυνήγι, λαμνοκόπος ὅταν ἀρμε-
νίζει, χαμάλης ὅταν ταξιδεύει, θεραπευτής ὅταν ἀρρωσταίνει,
και τέλος νά τού κάνει ἀέρα μὲ τή βεντάλια και νά διώχνει τις
μύγες μὲ τὸ μυγιαστήρι. Είναι κακό νά καπνίζει τὴν πίπα, νά
κυκλοφορει γυμνός, νά κρύθεται και νά τό ρίχνει στὸν ύπνο.
ὅταν ύπάρχει δουλειά. Όμως, ἀν και ἡ καλή θέληση τού Παρα-
σκευά είναι ἀπόλυτη, είναι ἀκόμα πολὺ νέος, κι ἡ νιότη του
παιρνει φωτιά παρά τή θέλησή του. Τότε γελάει, ξεσπάει σ' ἑνα
γέλιο φοθερό, ἐνα γέλιο πού ξεσκεπάζει κι ἀποστομώνει τό
μεγάλο ψεύτη γιά τὸν ὅποιο παινεύονται ὁ κυθερνήτης και τό
διοικούμενο νησί του. Ό Ροθινσώνας μισει αὐτές τις νεανικές
ἐκρήξεις πού ύποσκάπτουν τὴν τάξη του και ύπονομεύουν τό
κύρος του. Έξαλλον τό γέλιο τού Παρασκευά είναι αὐτό πού
προκάλεσε τὸν ἀφέντη του και τὸν ἔκανε νά σηκώσει χέρι
πάνω του γιά πρώτη φορά. Ό Παρασκευάς ἐπρεπε νά ἐπαναλά-
βει μετά ἀπό αὐτὸν τοὺς ὄρισμούς, τις ἀρχές, τά δόγματα και τά
μυστήρια πού πρόφερε. Ό Ροθινσώνας ἐλεγε: Ό Θεός είναι
παντοδύναμος, παντογνώστης, πανάγαθος, φιλεύσπλαχνος
και δίκαιος, ὁ δημιουργός τού ἀνθρώπου κι ὁλων τῶν πραγ-
μάτων. Τὸ γέλιο τού Παρασκευά ξέσπασε λυρικό, ἀσυγκράτη-
το, βλάσφημο, κι ἀμέσως πνίγηκε σθησμένο σὰν τή φλόγα τού
κεριού ἀπό ἑνα ἡχηρὸ χαστούκι. Τούτη ἡ ἐπίκληση ἐνὸς Θεού
τόσο καλού και τόσο ισχυρού συνάμα τού είχε φανει ἀστεία σὲ
σύγκριση μὲ τή μικρή του πείρα ἀπό τή ζωή. Τι σημασία ἔχει,
τώρα ἐπαναλαμβάνει μὲ φωνή πού κόβεται ἀπό τοὺς λυγμούς
τις λέξεις πού ἀναμασάει ὁ ἀφέντης του.

Ἀπό τὴν ἀλλη μεριά τού πρόσφερε τὴν ἀφορμή γιά μιὰ
πρώτη ικανοποιηση. Χάρη σ' αὐτὸν, ὁ κυθερνήτης βρήκε ἐπι-
τέλοντας ἐναν τρόπο νά χρησιμοποιήσει τά νομίσματα πού είχε
περισώσει ἀπό τὸ ναυάγιο. Πληρώνει τὸν Παρασκευά. Μισή
λίρα χρυσή τὸ μῆνα. Στὴν ἀρχὴ φρόντισε νά «τοποθετήσει» τὸ
σύνολο τῶν μισθών μὲ τόκο 5,5%. Επειτα, θεωρώντας πώς ὁ

Παρασκευάς είχε φτάσει διανοητικά στήν ήλικια τής λογικής, τού ἀφησε τήν ἐλεύθερη διάθεση τών ὄφειλόμενων τόκων. Μέ αυτά τά λεφτά ὁ Παρασκευάς ἀγοράζει συμπλήρωμα τροφής, διάφορα ἀντικείμενα καθημερινῆς χρήσης ἢ ψιλοπράγματα κληρονομημένα ἀπό τή *Βιργυνία*, ἡ ἀπλά μισή μέρα ἀργίας — ημέρα ὀλόκληρη δὲν ἦταν ἔξαγοράσιμη — πού τήν περνάει ξαπλωμένος σέ μιά αἰώρα δικής του κατασκευής.

Παρότι ἡ Κυριακή είναι μέρα ἀργίας στή Σπεράντζα, αὐτό δὲ σημαίνει πώς τήν ἔχουν ἐγκαταλείψει σέ μιά ἐνοχη ἀπραξία. Στό πόδι ἀπό τά χαράματα, ὁ Παρασκευάς σκουπίζει κι ἐτοιμάζει τό ναό. Ἐπειτα ἔπινάει τόν ἀφέντη του κι ἀπαγγέλλουν μᾶζι τήν πρωινή προσευχή. Στή συνέχεια πηγαίνουν στό ναό ὅπου ὁ πάστορας λειτουργεί γιά δυό ώρες. Ὁρθιος μπρός στό ἀναλόγιο ψέλνει στίχους ἀπό τή *Βιθλο*. Ἡ ἀνάγνωση διακόπτεται ἀπό μακριές στοχαστικές σιωπές πού τις ἀκολουθούν σχόλια ἐμπνευσμένα ἀπό τό *Άγιο Πνεύμα*. Ὁ Παρασκευάς, γονατισμένος στό ἀριστερὸ κλίτος — τό δεξιό είναι γιά τις γυναικες —, ἀκούει πολὺ προσεκτικά. Οι λέξεις πού πιάνει τό αὐτί του — ἀμαρτία, λύτρωση, κόλαση, Δευτέρα Παρουσία, χρυσό μοσχάρι, ἀποκάλυψη — συνθέτουν μές στό κεφάλι του ἑνα συνοθύλευμα χωρίς νόημα πού τόν σαγηνεύει. Τούτη ἡ μουσική ἔχει μιά σκοτεινή ὁμορφιά πού προκαλεῖ τρόμο. Μερικές φορές μιά ἀόριστη ἀνταύγεια ἀναβλύζει ἀπό δυό ἡ τρεις φράσεις. Ὁ Παρασκευάς νομίζει πώς καταλαβαίνει ὅτι ἐνας ἀνθρωπος, πού τόν είχε καταπιει μιά φάλαινα, βγήκε σώος ἀπό τήν κοιλιά της, ἡ ὅτι μιά χώρα μέσα σέ μιά μέρα κατακλύστηκε ἀπό τόσα πολλά βατράχια πού τά βρισκανε παντού, μές στά κρεβάτια, μέχρι και μέσα στό ψωμί, ἡ πάλι ὅτι δυό χιλιάδες γουρούνια ρίχτηκαν στή θάλασσα γιατί μέσα τους είχαν μπει δαιμόνια. Ἐκείνη τή στιγμή ἀκριβώς νιώθει ἀναπόφευκτα ἑνα γαργαλητό νά τού βασανίζει τό ἐπιγάστριο, ἐνώ μιά πνοή ἰλαρότητας φουσκώνει τά πνευμόνια του. Πασχίζει νά στρέψει τή σκέψη του σέ μακάβρια θέματα γιατί δὲν τολμάει ούτε νά φανταστει τί θά συνέβαινε ἀν ξέσπαγε σέ γέλια τήν ώρα τής κυριακάτικης λειτουργίας.

Μετά τό γεύμα — πού διαρκεὶ περισσότερο και είναι πιό ραφινάτο σέ σύγκριση μέ τις ἀλλες μέρες τής ἑβδομάδας — ὁ Κυθερνήτης παραλαμβάνει ἑνα μπαστούνι δικής του κατασκευής, κάτι ἀνάμεσα σέ ποιμαντική ράβδο και βασιλικό σκήπτρο, και κάτω ἀπό μιά μεγάλη ὄμπρελα ἀπό κυτσικότομαρα πού τήν κρατάει ὁ Παρασκευάς, ὁ ἀρχηγός περιφέρεται μεγαλόπρεπα στό νησί, ἐπιθεωρώντας τά χωράφια του, τούς ὄρυζώνες και τά περιβόλια του, τά κοπάδια του, τά οίκοδομήματα και τά ἔργα πού ἐκτελούνται, ἀπονέμοντας στόν ὑπηρέτη του ἐπιπλήξεις, ἐπαίνους κι ὁδηγίες γιά τις ἐπόμενες μέρες. Κυθώς δὲν ὑπάρχει, σέ σύγκριση μέ τις ἀλλες ώρες, κανένας ἐπιπλέον λόγος ν' ἀφιερώνεται τό ὑπόλοιπο ἀπόγευμα σέ ἐπικερδεῖς ἐργασίες, ὁ Παρασκευάς ἐπωφελείται γιά νά κυθαρίσει και νά καλλωπίσει τό νησί. Ξεχορταριάζει τά μονοπάτια, φυτεύει, λουλούδια μπροστά στά σπίτια, κλαδεύει τά δέντρα πού στολίζουν τήν ἀστική περιοχή τού νησιού. Διαλύοντας κερηθρες μέσα σέ νέφτι χρωματισμένο μέ ζουμι ἀπό βελανίδια, ὁ Ροβινσώνας κατάφερε νά παρασκευάσει ἑνα καλό λούστρο πού ὅμως ἡ χρήση του παρουσίαζε μερικά προβλήματα γιατί στό νησί τά ἐπιπλα ἦταν σπάνια και τά πατώματα ἀνύπαρκτα. Τελικά τού ἥρθε ἡ ίδεα νά βάλει τόν Παρασκευά νά γυαλίσει τά χαλικια και τά βότσαλα τής κεντρικής ὁδού πού κατέβαινε ἀπό τή σπηλιά πρός τόν *Ορμο τής Σωτηρίας*· ἦταν ἡ διαδρομή πού είχε κάνει ὁ Ροβινσώνας τή μέρα τής ἀφίξης του στό νησί. Στήν ἀρχή είχε ἀναρωτηθεὶ ἀν ἦταν λογικό νά τήν ἐπιβάλει στόν Παρασκευά, ὅμως ὅταν τό σκέφτηκε τού φάνηκε πώς ἡ ιστορική ἀξία του δρόμου δικαιολογούσε αὐτή τήν τεράστια ἐργασία πού μέ τήν πρώτη νεροποντή θά πήγαινε στό βρόντο.

Ὥο Αρωκάνιος μέ κάμποσες καλές πρωτοβουλίες είχε καταφέρει νά προσελκύσει τήν εύνοια τού ἀφέντη του. Μιά ἀπό τις μεγάλες σκοτούρες τού Ροβινσώνα ἦταν ν' ἀπαλλαγει ἀπό τά σκοπιδια και τά ὑπολείμματα τού ἐργαστήριου και τής κουζίνας μ' ἑναν τρόπο πού νά μήν τραβάει τούς γύπες και τά ποντικια. Ωστόσο καμιά ἀπό τις λύσεις πού ὁ Ροβινσώνας είχε φαν-

ταστεί μέχρι έκεινη τή μέρα δὲν τὸν ικανοποιούσε ἀπόλυτα. Τὰ μικρά σαρκοβόρα ζέθαβαν ό,τι παράχωνε στή γῆ, ή παλιρροια ξέβραζε στήν ἀκτή ό,τι έριχνε στ' ἀνοιχτά, καὶ τὸ κάψιμο τὸ πλήρωνε μ' ἐναν καπνὸ ἄψυ καὶ στυφό ποὺ φλόμωνε τά σπίτια καὶ πότιζε τὰ ρούχα. Ο Παρασκευάς είχε τὴν ἰδέα νά ἐκμεταλλευτεί τὴν ἀδηφαγία μιάς ἀποικίας κόκκινων μυρμηγκιών που είχε ἀνακαλύψει σὲ ἀπόσταση μιάς πετριάς ἀπό τὴν Κατοικία. Τα ἀπορίμματα, ἀκουμπισμένα στή μέση τῆς μυρμηγκοφωλιάς, ἀπό μακριά ἐμοιαζαν προικισμένα μ' ἑνα εἰδος ἐπιφανειακής ζωῆς, ἔνα ἐπιδερμικό τρέμουλο τά διαπερνούσε κι ἡταν ἐκπληκτικό νά βλέπεις τή σάρκα νά λιώνει ἀνεπαισθήτα και νά ἐμφανίζεται τό κόκαλο γυμνό, στεγνό καθαρισμένο τέλεια.

Ἐπιπλέον ἀποδεῖχθηκε πώς ὁ Παρασκευάς χειριζόταν ἔξαιρετικά τις μπόλες, ὅπλο πού ἀπαρτίζεται ἀπό τρία στρογγυλά βότσαλα δεμένα μὲ σκοινάκια ἐνωμένα σ' ἑνὸν κοινὸν κέντρο. Ὁταν τις ρίξεις ἐπιδέξια, στριφογυρίζουν σὰν ἀστέρι μὲ τρεις ἀκτίνες, κι ἀν συναντήσουν κάποιο ἐμπόδιο, τυλίγονται γύρω του καὶ τὸ δένουν σφιχτά. Στήν ἀρχὴν ὁ Παρασκευάς τις χρησιμοποιούσε για ν' ἀκινητοποιεί τις κατσίκες ἡ τοὺς τράγους πού ἤθελε ν' ἄρμεξει, νὰ περιποιηθεὶ ἡ νὰ σφάξει. Ἐπειτα ἀρχισε νὰ πιάνει ζαρκάδια, ἀκόμα κι ἐλόθια πουλιά μὲ μακριά ποδάρια. Τέλος ἐπεισε τὸν Ροβινσώνα ὅτι αὐξάνοντας τὸ μέγεθος τῆς πέτρας θά μπορούσαν νὰ κάνουν τις μπόλες ἑνα φοθερό ὅπλο ικανὸν νὰ τσακίσει τὸ στήθος ἐνὸς ἔχθρου ἀφού προηγουμένως θά τὸν είχε μισοπνίξει. Ὁ Ροβινσώνας, ποὺ πάντα φοβόταν μήπως οἱ Ἀρωκάνιοι ἐπιστρέψουν καὶ τοὺς ἐπιτεθούν, ἀρχισε νὰ τὸν εὐγνωμονεὶ ποὺ πρόσθεσε στήν πανοπλία του αὐτό τὸ σιωπηλό καὶ συνάμα θανατηφόρο ὅπλο πού μπορούσε ν' αντικατασταθεὶ εύκολα. Γιά καιρὸν ἔξασκηθηκαν κι οι δυὸς στήν παραλία βάζοντας στόχο τὸν κορμὸν ἐνὸς δέντρου πού είχε τὸ μέγεθος ἀνθρώπου.

Ἐτσι τις πρώτες ἐβδομάδες πού ἀκολούθησαν τὴν ἀφίξην τοῦ Παρασκευᾶ, τὸ διοικούμενο νησὶ ἀπὸ τὴν ίδια τῇ λογικῇ τῶν πραγμάτων είχε ἔνακτορωθεί ὅλη τῇ φροντίδᾳ τοῦ Ροβιν-

σώνα πού γιά ένα διάστημα τουλάχιστον έγινε πάλι διοικητής, στρατηγός, πάστορας.... Γιά μιά στιγμή μάλιστα πίστεψε πώς ή παρουσία τού νεοφερμένου θά πρόσφερε στήν όργάνωσή του μιά δικαιώση, ένα βάρος, μιά ισορροπία πού θά έθαξε όριστικά τέλος στούς κινδύνους πού τήν είχαν άπειλήσει· όπως μερικά καράβια τά όποια γιά ν' άποκτήσουν τό σωστό έκτοπισμα και ν' άντεχουν στή θάλασσα πρέπει νά έχουν ένα διοικητό φορτίο Συνάμα είχε νιώσει τό διπλό κινδυνο πού μπορούσε νά έμφανιστεί έξαιτιας τής διαρκούς έντασης μέσα στήν όποια ζούσαν οι κάτοικοι τού νησιού και τού πληθωρισμού τών καταναλωτικών άγαθών πού έκανε τις άποθήκες νά ξεχειλίζουν, και σκεφτόταν νά τόν άντιμετωπίσει μ' ένα πρόγραμμα άπό γιορτές και πανηγύρια πού θά συνοδεύονταν άπό τιμπούσια κι οινοποσίες. Όμως ύποπτευόταν πώς αύτή τήν τελευταία σκέψη — πού στήν πραγματικότητα διόλου δέν άνταποκρινόταν στό πνεύμα τού διοικούμενου νησιού — τού τήν είχε έμμεσα ύποβάλει ή νοσταλγία τού «άλλου νησιού» πού κούρνιαζε και μυστικά δυνάμωνε μέσα του. Ισως πάλι νά ήταν η ίδια νοσταλγία αύτή πού τόν έμποδίζει νά μείνει ίκανοποιημένος άπό τήν όλοκληρωτική ύποταγή τού Παρασκευά και τόν προέτρεπε νά τήν έξωθει στά έσχατα όρια της, γιά νά τή δοκιμάσει.

Ημερολόγιο Καταστρώματος — Φυσικά ύπακούει και στὸ παραμικρὸ νεῦμα μου· καὶ πρέπει νὰ είμαι λίγο παράξενος γιὰ νὰ ἔχω παράπονα. Όμως σ' αὐτή τὴν ύποταγὴ ύπάρχει κάτι τὸ ύπερθρολικά τέλειο, κάτι τὸ μηχανικό ποὺ μὲ παγώνει—ἀν δὲν είναι τούτο τὸ ὄλεθριο γέλιο ποὺ σὲ μερικές περιπτώσεις φαίνεται νὰ μήν μπορεῖ νὰ τὸ πνιξει καὶ ποὺ μοιάζει μὲ μιὰ αιφνίδια ἐκδήλωση τοῦ διαβόλου ποὺ ἔχει μέσα του. Δαιμονισμένος. Ναι, ὁ Παρασκευάς είναι δαιμονισμένος. Καὶ μάλιστα διπλὰ δαιμονισμένος. Γιατὶ πρέπει ν' ἀναγνωρίσω πῶς ἔξω ἀπὸ

τὰ διαθολικά ζεσπάσματα τού γέλιου του, είμαι έγω ὁ ιδιος αὐτός πού δρά και σκέφτεται μέσα του.

Δὲν περιμένω νὰ ἔχει και πολὺ μυαλὸ ἑνας ἐγχρωμος-πολὺχρωμος θὰ ἐπρεπε νὰ πῶ, ἀφοῦ στις φλέβες του τρέχει ίνδιανικο και νέγρικο αἷμα. Τουλάχιστο θὰ μπορούσε νὰ δειξει κάποια συναισθήματα. Ὁμως ἔξω ἀπὸ τὴν παράλογη και σκανδαλώδη τρυφερότητα πού τὸν συνδέει μὲ τὸν Τέν, δὲ νομίζω πῶς νιώθει κάποια συμπάθεια ἡ στοργὴ. Ἀληθινὰ, ἑνα παράπονο μού τριβελίζει τὸ μυαλὸ, πού πού κοστίζει νὰ τὸ ὄμολογήσω κι ὅμως ὄφειλω στὸν ἑαυτὸ μου νὰ τὸ διατυπώσω. Δὲ θὰ διακινδύνευα ποτὲ νὰ τού πῶ «ἄγαπησέ με», γιατὶ ξέρω πολὺ καλά πῶς θὰ εἰναι ἡ πρώτη φορὰ πού δὲ θὰ μὲ ὑπακούσει. Ὁστόσο δὲν ἔχει κανένα λόγο νὰ μή μὲ ἀγαπάει. Τού ἐσωσα τὴ ζωὴ — ἀθελὰ μου ειναι ἀλήθεια, ἀλλὰ πῶς θὰ μπορούσε νὰ τὸ φανταστεῖ; Τού τὰ ἐμαθα ὅλα, ἀρχιζοντας ἀπὸ τὴν ἐργασία πού ειναι τὸ ἀνώτατο ἀγαθό. Βέβαια τὸν δέρνω, ἀλλὰ ειναι ἀδύνατο νὰ μήν καταλαβαινει πῶς ειναι γιὰ τὸ καλὸ του. Ὁμως, κι ἐδὼ ἀκόμα οι ἀντιδράσεις του μὲ σαστίζουν. Μιὰ μέρα πού τού ἐξηγούσα, ἀρκετά ἐντονα ειναι ἀλήθεια, πῶς νὰ ξεφλουδίζει και νὰ σκίζει τὰ κλαδιὰ τῆς λυγαριάς πριν ἀρχίσει νὰ τὰ πλέκει, ἐκανα μιὰ χειρονομία κάπως πιὸ ζωηρὴ. Πρός μεγάλη μου ἐκπληξη, τὸν εἰδα νὰ κάνει ἀμέσως ἑνα βήμα πισω προστατεύοντας μὲ τὸ χέρι του τὸ πρόσωπό του. Θὰ ἐπρεπε νὰ ειμαι παράφρων γιὰ νὰ θέλω νὰ τὸν χτυπήσω τὴ στιγμὴ πού τού μάθαινα μιὰ δύσκολη τεχνικὴ πού ἀπαιτούσε ὀλη του τὴν ἐπιμέλεια. Κι ἀλιμονο, ὅλα μὲ κάνουν νὰ πιστεύω πῶς στὰ μάτια του ὁ παράφρων ειμαι ἔγω, ὀλες τις ὥρες τῆς ημέρας και τῆς νύχτας! Τότε μπαινω στὴ θέση του και μὲ πιάνει οικτος μπρός σ' αὐτὸ τὸ παιδι πού ἀνυπεράσπιστο, σ' ἑνα ἐρήμο νησι, ύψισταται ὀλες τις παραξενιές ἑνὸς παρανοϊκού. Ὁμως ἡ κατάστασή μου ειναι ἀκόμα χειρότερη, γιατὶ μέσα στὸ μοναδικὸ σύντροφὸ μου —

σὰν μέσα σὲ παραμορφωτικὸ καθρέφτη — βλέπω τὸν ἑαυτὸ μου μὲ τὴ μορφὴ ἑνὸς τέρατος.

Ἄφου ἀπηνδησα νὰ τὸν βλέπω νὰ ἐκτελει τὰ καθήκοντα ποὺ τού ἀνέθετα χωρὶς ποτὲ νὰ νοιάζεται γιὰ τὴ λογικὴ τους, θὲλησα νὰ τὸ ἐπιθεβαιώσω. Τοὺ ἐπέβαλα μιὰ δουλειὰ χωρὶς νόημα ποὺ σ' ὅλα τὰ κάτεργα του κόσμου θεωρείται ἡ πλέον ἔξευτελιστικὴ ἀγγαρεία: νὰ σκάβει μιὰ τρύπα, ἐπειτα μιὰ δεύτερη γιὰ νὰ βάλει τὰ χώματα τῆς πρώτης, μιὰ τρίτη γιὰ νὰ χώσει τὰ χώματα τῆς δεύτερης, κ.λπ. Μιὰ ὀλόκληρη μέρα μοχθούσε κάτω ἀπὸ τὸ μολυθένιο ούρανό, μὲς στὴν πνιγηρὴ ζέστη ποὺ θύμιζε χαμάμ. Γιὰ τὸν Τέν, αὐτὴ ἡ μανιακὴ δραστηριότητα ἡταν ἑνα συναρπαστικὸ παιχνίδι πού τὸν μεθούσε. Ἀπὸ κάθε τρύπα ἀνέβαιναν πολὺπλοκες και ζαλιστικές ἀναθυμιάσεις. Μόλις ὁ Παρασκευάς σήκωνε τὸ κεφάλι και μὲ τὴν ἀνάποδη του χεριού του σκούπιζε τὸ μετωπὸ του, ὁ Τέν ἐπεφτε μὲ τὰ μούτρα στὴ σκαμμένη γὴ. Ἐχωνε τὴ μουσούδα του ἀνάμεσα στοὺς σθόλους, ἀνάσαινε σὰν φώκια, κι ὑστερα ἔσκαβε ξέφρενα πετώντας τὸ χώμα ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ πισινὰ του πόδια. Τέλος, ὅταν ἡ ἔξαψη ἐφτανε στὸ ἀποκορύφωμα, ἐτρεχε γύρω ἀπὸ τὴν τρύπα μὲ παραπονιαρικα γαυγίσματα και πάλι ἐπέστρεφε γιὰ ν' ἀντλήσει νέο κέφι μέσ' ἀπὸ τοὺς σθόλους τῆς μαργωμένης γῆς ὅπου τὸ μαυρόχωμα ἐσμιγε μὲ τὸ γάλα ἀπὸ τὶς κομμένες ριζες, ὅπως ὁ θάνατος συγχέεται μὲ τὴ ζωὴ μόλις φτάσει κανεις σ' ἑνα ὄρισμένο βάθος.

Θὰ ἡταν πολὺ λιγο ἀν ἀπλὰ ἐλεγα πῶς ὁ Παρασκευάς δὲν κάμφθηκε μπρός σὲ τούτη τὴ βλακώδη και κοπιαστικὴ δουλειά. Σπάνια τὸν είχα δει νὰ ἐργάζεται μὲ τὸσο πάθος. Τὴν ἐκανε μάλιστα μ' ἑνα κέφι πού ἀκύρωνε και τις δυὸ ἐναλλακτικές λύσεις στις ὅποιες ισχυριζόμουν πῶς θὰ τὸν στριμώξω — είτε ὁ Παρασκευάς θ' ἀποκτηνωνόταν ἐντελώς, είτε θὰ θεωρούσε τὸν Ροθινσώνα παρανοϊκό — πράγμα πού μὲ ὑποχρεώνει νὰ ψάξω ἀλλού. Κι

άναρωτιέμαι ἀν ὁ παθιασμένος χορός τού Τέν γύρω και μέσα στίς πληγές πού ἀνοιξαν ἀσκοπα στό σώμα τῆς Σπεράντζας, δέν είναι ἀποκαλυπτικός κι ἀν δέ διέπραξα τὴν ἀσυγχώρητη ἡλιθιότητα νά παραδώσω στὸν Ἀρωκάνιο — ἐνώ ἥθελα ἀπλώς νά τὸν ταπεινώσω — τὸ μυστικὸ τῆς ρόδινης κοιλάδας...

*

Μιά νύχτα ὁ Ροβινσώνας δέν κατάφερε νά κοιμηθεί. Τὸ σεληνόφως ἐριχνε ἔνα φωτεινό ὄρθιογώνιο στὸ πλακοστρωμένο πάτωμα τῆς Κατοικίας. Μιά κουκουθάγια χούγιαξε, και νόμισε πώς ἀκουσε τὴν ίδια τῇ γή, ἐρημη, ν' ἀναστενάξει ἀπὸ ἐρωτα. Κάτω ἀπὸ τὰ μέλη του ἐνοιωθε τὸ ἀχυρόστρωμα παράλογα πλαδαρό, ρευστό. Ξανάβλεπε τὸν Τέν νά χορεύει ξετρελαμένος ἀπὸ τὸν πόθο γύρω ἀπὸ τῇ σκαμμένη γή ποὺ τώρα δινόταν, ἀφού προηγούμενα τὸ ἑργαλείο τού Ἀρωκανιου τὴν είχε βιάσει. Ἐδώ και βδομάδες δέν είχε ξαναπάτει στὴν κοιλάδα. Οι κόρες του οἱ μανδραγόρες θά ἐπρεπε νά ἔχουν μαγαλώσει ἀρκετά, ύστερα ἀπὸ τὸσον καιρό! Ἡταν καθισμένος στὸ στρώμα του, μὲ τὰ πόδια ἀκουμπισμένα στὸ χαλὶ τού Φεγγαριού κι ἐνιωθε μιὰ ὄσμη χυμού ν' ἀνεβαίνει ἀπὸ τὸ μεγάλο, λευκό σάν ριζα, κορμὶ του. Σηκώθηκε σιωπηλά, δρασκέλισε τ' ἀγκαλιασμένα κορμιά τού Παρασκευά και τού Τέν και κατευθύνθηκε πρὸς τὸ δάσος τῶν καουτσουκόδεντρων και τῶν σαντάλ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VIII

Μπαίνοντας στὴν Κατοικία ὁ Παρασκευάς ἀμέσως κατάλαβε πώς ἡ κλεψύδρα ἡταν σταματημένη. Μές στή γυάλινη νταμιτζάνα ἐμενε ἀκόμα νερό, ὅμως τὸ στόμιο ἡταν θουλωμένο μ' ἔνα ξύλινο πώμα κι ἡ ἐπιφάνειά του είχε σταθεροποιηθεὶ στὶς τρεις ἡ ώρα τὸ πρωὶ. Διόλου δέν παραξενεύτηκε ποὺ ὁ Ροβινσώνας είχε χαθεὶ. Στὸ μυαλὸ του τὸ σταμάτημα τὶς κλεψύδρας συνεπαγόταν ἐντελώς φυσικά τὴν ἀπουσία τού κυθερνήτη. Συνηθισμένος νά παίρνει τά πράγματα ὥπας ἔρχονταν, οὔτε κάν ἀναρωτήθηκε ποὺ ἡταν ὁ Ροβινσώνας, πότε θά γύριζε, ἀν ἡταν ἀκόμα ζωντανός. Οὔτε γιά μιὰ στιγμή δέν τού πέρασε ἡ ἰδέα νά ψάξει νά τὸν θρει. Τὸν είχε ἀποροφήσει ὄλοκληρωτικά ἡ θέα τῶν πραγμάτων ποὺ τὸν περιτριγύριζαν και τὰ ὥπας ἐνώ ἡταν πάντα οἰκεία, μὲ τὸ σταμάτημα τῆς κλεψύδρας και τὴν ἀπουσία τού Ροβινσώνα είχαν πάρει νέα ὄψη. Ἡταν κύριος τού ἐαυτού του, κύριος τού νησιού. Σάν νά ἥθελε νά ἐπικυρώσει τὸ νέο ἀξιωμα ποὺ είχε περιβληθεὶ, ὁ Τέν σηκώθηκε τεμπέλικα, ἥρθε και στάθηκε δίπλα του κι ὑψώσε πρὸς τὸ μέρος του τὸ καστανὸ του βλέμμα. Τὸν κακομοίρη τὸν Τέν τὸν είχαν πάρει πιὰ τὰ χρόνια, και τὰ στρογγυλὰ σάν θαρελάκι καπούλια του, τὰ κοντά ποδαράκια του, τὰ κλαψιάρικα μάτια του και τὸ θαμπό μαλλιαρὸ του τρίχωμα μαρτυρούσαν τὶς προσθολές τῆς ἡλικίας, στὸ τέλος μιάς σκυλισιας ἀλλά γεμάτης ζωῆς. Ἄλλα αἰσθανόταν τῇ νέα κατάσταση και περίμενε νά πάρει μιὰ ἀπόφαση ὁ φίλος του.

Τι νά κάνει; δέν ὑπῆρχε περίπτωση νά ποτισει τὰ λάπαθα και τὰ γογγύλια ποὺ μὲ τὴν ξηρασία είχαν ἀνάγκη ἀπὸ νερό, οὔτε νά συνεχίσει τῇ βίγλα ποὺ είχαν ἀρχίσει νά κατασκευά-

ζουν στήν κορυφή τού γιγάντιου κέρδου τής σπηλιάς. Ήταν φανερό πώς αύτες οι δουλειές έξαρτιόνταν άπό μιά διαταγή πού μέχρι τήν έπιστροφή τού Ροθινσώνα είχε άνασταλει. Τό βλέμμα τού Παρασκευά στάθηκε σ' ένα μπαούλο τοποθετημένο κάτω άπό τό τραπέζι τής Κατοικίας, κλεισμένο προσεκτικά άλλα όχι κλειδωμένο, πού τό περιεχόμενό του τό είχε έπιθεωρήσει πριν άπό καιρό. Τό έσειρε πάνω στις πλάκες κι άφού τό έστησε όρθιο, τό πήρε στόν ώμο. Έπειτα θγήκε κι ο Τέν τόν άκολούθησε.

Στά βορειοδυτικά τού νησιού, στό μέρος πού τό λιβάδι χανόταν στις άμμους πού άναγγελλαν τούς άμμολοφους, στριμώχνονταν οι παράδοξες σιλουέτες — πού θύμιζαν άστριστα άνθρώπους — τού κήπου μέ τούς κάκτους πού είχε στήσει ο Ροθινσώνας. Βέθαια είχε ένδοιασμούς γιατί άφιέρωνε χρόνο σέ μιά καλλιέργεια πού δέν έφερνε κέρδη, όμως αύτά τά φυτά δέν άπαιτούσαν σχεδόν καμιά φροντίδα κι ο μόνος κόπος του ήταν νά μεταφυτέψει σ' ένα χωράφι πού τά εύνοούσε ιδιαίτερα τά πιό ένδιαφέροντα είδη πού είχε άνακαλύψει σποραδικά σ' όλοκληρο τό νησί. Ήταν ένα άφιέρωμα στή μνήμη τού πατέρα του, πού τό μόνο πάθος του — έξω άπό τή γυναίκα του και τά παιδιά του — ήταν ένας μικρός κήπος μέ τροπικά φυτά πού τόν διατηρούσε στήν τζαμένια ροτόντα τού σπιτιού. Ο Ροθινσώνας είχε γράψει σέ ξύλινες ταμπελίτσες, καρφωμένες σέ παλουκάκια μπηγμένα στό χώμα, τά λατινικά όνόματα αύτών τών ποικιλιών πού μ' ένα άπό έκεινα τά άπρόβλεπτα καπρίτσια τής μνήμης τού είχαν έρθει στό νού όλα μαζί.

Ο Παρασκευάς πέταξε κάτω τό μπαούλο πού τού είχε πληγώσει τόν ώμο, Οι ρεζέδες τού καπακιού τινάχτηκαν, τά πολύτιμα ύφασματα και τά κοσμήματα χύθηκαν άνακατα στά πόδια τών κάκτων. Έπιτέλους θά μπορούσε νά κάνει ό,τι τού κατέβει μ' αύτά τά σκουτιά πού ή λάμψη τους τόν γοήτευε, άλλα πού ο Ροθινσώνας τού τά είχε μετατρέψει σ' ένα έργαλειο ένοχλησης και τελετουργίας. Γιατί δέν τά ήθελε γιά τόν έαυτό του — ένα ρούχο, ό,τι κι άν ήταν, τό μόνο πού έκανε ήταν νά τού έμποδι-

ζει τίς κινήσεις — άλλα άκριθώς γι αύτά τά παράξενα φυτά πού ή πράσινη σάρκα τους, έξογκωμένη, πρησμένη, προκλητική τού φαινόταν πώς ταιριάζε σ' αύτά ύφασματα περισσότερο άπό όποιοδήποτε άνθρώπινο σώμα και πώς μπορούσε καλύτερα ν' άναδειξει τήν όμορφιά τους.

Πρώτα τ' άπλωσε μέ λεπτές κινήσεις πάνω στήν άμμο γιά ν' άγκαλιάσει μέ τό βλέμμα του τόν πλούτο και τόν άριθμό τους. Σανάμα μάζεψε μπροστά του έπιπεδες πέτρες και πάνω τους τακτοποιήσε τά κοσμήματα σάν νά ήταν βιτρίνα χρυσοχοείου. Έπειτα γιά κάμποση ώρα γύριζε γύρω άπό τους κάκτους, μετρούσε μέ τό βλέμμα τή σιλουέτα τους και μέ τό δάχτυλο δοκιμαζε τή σύστασή τους. Ήταν μιά παράξενη συντροφιά άπό φυτικές κούκλες φτιαγμένες άπό κηροπήγια, μπάλες, ρακέτες, στραμπουληγμένα μέλη, τριχωτές ούρες, σγουρά κεφάλια, άγκαθωτά άστερια και χέρια μέ χιλιάδες δηλητηριώδη δάχτυλα. Η σάρκα τους άλλοτε ήταν ένας μαλακός και νερουλός πολτός, άλλοτε σφιχτή σάν καουτσούκ, κι άλλοτε πάλι σάν πρασινωπή βλέννα κι έθγαζε μιά βρόμα άπό μουχλιασμένο, σάπιο κρέας. Τέλος πήγε και μάζεψε μιά μαύρη κάπα άπό μουαρέ και μέ μιά κίνηση έντυσε τούς γεροδεμένους ώμους τού *Cereus pruiniosys*. Έπειτα κάλυψε μέ κοκέτικους φραμπαλάδες τόν τουρλωτό κώλο τής *Crassula jalca*. Μιά άέρινη δαντέλα ήρθε νά στολίσει μέ γιρλάντες τόν άγκαθωτό φαλλό τού *Stapelia vaticagata*, ένώ έντυσε μέ μιτένες άπό λινό τά μικρά τριχωτά δάχτυλα τής *Crassula lycopodioides*. Ένας σκούφος άπό μπροκάρ βρισκόταν έκει μέ άποστολή νά φορεθεί στό μαλλιαρό κεφάλι τού *Cephaloceteus senilis*. Δούλεψε έτσι γιά κάμποση ώρα, έντελως άποροφημένος άπό τίς έρευνές του, ντύνοντας, διορθώνοντας, κάνοντας ένα βήμα πίσω γιά νά κρίνει καλύτερα, γδύνοντας άπότομα έναν κάκτο γιά νά φορέσει τά ρούχα του σ' έναν άλλο. Τέλος έστεψε τό έργο του μοιράζοντας βραχιόλια, κολιέ, λοφία, σκουλαρίκια, λιλιά, σταυρούς και διαδήματα, άφού προηγούμενα έκρινε μέ προσοχή τί ταιριάζε στόν καθένα. Όμως δέ χασομέρησε καμαρώνοντας τούτη τήν άλλοκοτή πομπή τών

άρχιερέων, τών μεγαλοκυράδων και τών πάμπλουτων τεράτων που ό iδιος μόλις τήν είχε κάνει νά ξεπηδήσει από τήν άμμο. Δέν είχε πιά καμιά δουλειά έκει κι απομακρύνθηκε μέ τὸν Τέν στό κατόπι του.

Διέσχισε τή ζώη τών άμμολοφων διασκεδάζοντας μέ τὸ ήχηρό σουσουρο πού σήκωναν τὰ βήματά του. Σταμάτησε και γυρνώντας πρός τὸν Τέν μιμήθηκε, μέ τὸ στόμα κλειστό, αὐτό τὸ θουητό: ἀλλά ὁ σκύλος, πού προχωρούσε μέ δυσκολία κάνοντας μικρά πηδήματα πάνω στὸ κινούμενο ἐδαφος και ὄρτσωνε τή ράχη του ἀπειλητικά κάθε φορά πού τὸ σουσουρο δυνάμωνε, δέ θρήκε καθόλου διασκεδαστικό τούτο τὸ παιχνίδι. Τέλος τὸ ἐδαφος ἐγίνε σταθερό και θήκαν στὸ γιαλό πού μέ τή φυρονεριά είχε όλος σχεδόν ξεσκεπαστεί. Ο Παρασκευάς στητός, ὥρθιος μές στὸ δοξασμένο φώς τού πρωινού, περπατούσε εύτυχισμένος στήν τεράστια κι ἀψεγάδιαστη ἀρένα. Μεθούσε μέ τὰ νιάτα του, μέ τήν ἀπόλυτη διαθεσιμότητά του, μέσα σ' ἑνα περιβάλλον χωρὶς ὄρια όπου όλες οἱ κινήσεις ήταν δυνατές, όπου τίποτα δὲ σταματούσε τὸ βλέμμα. Μάζεψε ἑνα βότσαλο ὥβαλ και τὸ ισορόπησε πάνω στήν ἀνοιχτή παλάμη του. Απὸ τὰ κοσμήματα πού είχε ἔγκαταλειψει στούς κάκτους προτιμούσε αὐτή τή φαγωμένη ἀλλά γερή πέτρα όπου κρύσταλλοι ἀπὸ ρόδινο πυρίτιο ἐσμιγαν μὲ μιά μάζα χαλαζία σάν γυαλι. κεντημένη μὲ παγιέτες ἀπὸ μίκα. Η καμπύλη τού βότσαλου ἀγγίζε σ' ἑνα μόνο σημειο τήν καμπύλη τής μαύρης παλάμης του και σχηματίζε ἑνα ἀπλὸ και καθαρό γεωμετρικό σχήμα. Ενα κύμα ξαπλώθηκε γοργά στὸν καθρέφτη τής βρεγμένης ἀμμου όπου μικρές μέδουσες ἐλαμπαν σάν ἀστεράκια και τύλιξε τούς ἀστραγάλους τους. Αφησε τὸ ὥβαλ βότσαλο νά πέσει και μάζεψε ἑνα ἀλλο, πλακούτσο και στρογγυλό, ἑνα μικρὸ ὅπαλινο δίσκο μὲ μενεξελιές κηλιδες. Τὸ πέταξε ψηλά και τὸ ξανάπιασε. Άν μπορούσε νά πετάξει! Νά μεταμορφωθεί σὲ πεταλούδα! Νά κάνει μιά πέτρα νά πετάξει: αὐτό τὸ ὄνειρο μάγευε τήν ἀέρινη ψυχή τού Παρασκευά. Τὸ πέταξε στήν ἐπιφάνεια τού νερού. Ο δίσκος ἀναπήδησε ἐφτά φορές στὸ ὑδάτινο στρώ-

μα κι ἐπειτα, χωρὶς νά πετάξει νερά, εἰσχώρησε μέσα του. Όμως ὁ Τέν συνηθισμένος σ' αὐτό τὸ παιχνίδι είχε κι όλας ὄρμήσει στὰ κύματα και χτυπώντας τὸ νερὸ μέ τὰ τέσσερα, μέ τὸ κεφάλι τεντωμένο πρός τὸν οριζόντα, κολύμπησε μέχρι τὸ σημειο όπου είχε βυθιστεί τὸ βότσαλο, βούτηξε και σπρωγμένος ἀπὸ τὸ αντιμάμαλο ἡρθε και τὸ ἀφησε στὰ πόδια τού Παρασκευά.

Περπάτησαν ώρα πολλὴ πρός τ' ἀνατολικά κι ύστερα ὅταν παρέκαμψαν τοὺς ἀμμόλοφους, πρός τὸ νότο. Ο Παρασκευάς μάζευε και πετούσε ἀστερίες, κλαδιά, κοχύλια, κόκαλα ἀπὸ σουπιές, μπάλες ἀπὸ φύκια ὁμοιες μέ περούκες, πού ἀμέσως γίνονταν γιά τὸν Τέν ἀλλα τόσα ζωντανά θηράματα, ποθητά και φευγαλέα, πού τὰ κυνηγούσε γαυγιζοντας. Έφτασαν ἐτσι στὸν ὄρυζώνα.

Η δεξαμενή ήταν στεγνή και τὸ ἐπίπεδο τού νερού στή σπαρμένη λαγκούνα μέρα με τή μέρα κατέθαινε. Κι όμως ἐπρεπε νά μεινει πλημμυρισμένη ἑνα μήνα ἀκόμα μέχρι νά ώριμάσουν τὰ στάχυα τού ρυζιού, κι ὁ Ροβινσώνας μετά ἀπὸ κάθε ἐπιθεώρηση γύριζε ὄλο και πιό ἀνήσυχος.

Ο Παρασκευάς είχε ἀκόμα στὸ χέρι του τὸ μενεξελι βότσαλο. Τὸ πέταξε στὸν ὄρυζώνα και μέτρησε πόσες φορές ἀναπήδησε στὰ στεκάμενα νερά μὲ τις λιπαρές ἀνταύγειες. Ο πέτρινος δίσκος βυθιστηκε ύστερα ἀπὸ ἐννιά βαρελάκια, όμως ὁ Τέν πηδούσε ἡδη πάνω ἀπὸ τὰ ἀνάχωμα στὸ κατόπι του. Η φόρα του τὸν πήγε καμιά εικοσαριά μέτρα, όμως ἐκεί σταμάτησε. Τὸ νερὸ ήταν πολὺ ρηχό γιά νά κολυμπήσει και τσαλαβούτούσε στή λάσπη. Έκανε μεταβολή και προσπάθησε νά γυρίσει στὸν Παρασκευά. Ενα πρώτο πήδημα τὸν ξεκόλλησε γιά τὰ καλά ἀπὸ τήν ἀγκαλιά τής λάσπης, όμως ξανάπεσε πιό βαριά και οι προσπάθειες του ἀρχισαν νά γίνονται ἀσυντόνιστες. Θά χανόταν ἀν ἐμενε ἀβοήθητος. Σκυμμένος πάνω ἀπὸ τούτο τὸ προδοτικό και ἀκάθαρτο νερό, ο Παρασκευάς γιά μιά στιγμή δίστασε. Μετά ἀλλαξε γνώμη κι ἐτρέξε στή βάνα πού ἀνοιγαν γιά τήν ἐκκένωση. Πέρασε ἑνα ραθδί στή λαβή και πατώντας γερά

στὸν ὄχτο, ἐκανε τὸ σώμα του μοχλὸ καὶ τὴν τράβηξε πρὸς τὰ πάνω μ' ὅλες του τὶς δυνάμεις. Ἡ συρταρωτὴ πόρτα ἀνέθηκε τριζοντας. Ἀμέσως τὸ λασπερὸ στρώμα ποὺ σκέπαζε τὸν ὄρυζῶνα μετακινήθηκε κι ἀρχισε νὰ τσαλακώνεται καθὼς ἡ βάνα τὸ ρουφούσε. Μερικὰ λεπτὰ ἀργότερα, ὁ Τέν εφτασε ἐρποντας στὴ ρίζα του ἀναχώματος. Ήταν ἑνα κομμάτι λάσπη, ὥμως εἶχε σωθεῖ.

Ο Παρασκευὰς τὸν ἀφησε νὰ κάνει τὴν τουαλέτα του καὶ χορεύοντας κατευθύνθηκε πρὸς τὸ δάσος. Ἡ ιδέα πώς ἡ σοδειά του ρυζιού εἶχε χαθεὶ οὔτε τὸν εἶχε κάν ἀγγίξει.

*

Γιὰ τὸν Παρασκευὰ τὸ σταμάτημα τῆς κλεψύδρας καὶ ἡ ἀπουσία του Ροβινσώνα δὲ σῆμαιναν παρά ἑνα καὶ μοναδικὸ γεγονός, τὴν ἀναστολὴ μιὰς ὄρισμένης τάξης. Γιὰ τὸν Ροβινσώνα, ἡ ἔξαφάνιση του Παρασκευὰ, οἱ στολισμένοι κάκτοι καὶ ἡ ἀποξήρανση τοῦ ὄρυζῶνα ἐρμήνευαν ὄμόφωνα τὴν εὐθραυστὴ φύση κι ἰσως τὴν ἀποτυχία τῆς ἔξημέρωσης του. Ἀρωκάνιου. Άλλωστε, ὅταν ἐκανε κάτι ἀπὸ μόνος του, σπάνια ἐβρισκε ἐλεος στὰ μάτια του Ροβινσώνα. Άν δὲν ἡθελε νὰ ἐκτεθεὶ στὸν κίνδυνο νὰ τὸν ἐπιπλήξει ἐπρεπε ἡ νὰ μήν κάνει τίποτα ἡ νὰ ἐνεργει ἀκολουθώντας κατὰ γράμμα τὶς ὁδηγίες του. Ο Ροβινσώνας ὀφειλε νὰ ὁμολογήσει πώς κάτω ἀπὸ τὴν προθυμία καὶ τὴν ὑπακοὴ ὁ Παρασκευὰς εἶχε μιὰ προσωπικότητα καὶ πώς ὁ, τι πήγαζε ἀπὸ αὐτὴ τὴν προσωπικότητα τὸν σόκαρε θαθιά καὶ πρόσθαλλε τὴν ἀκεραιότητα του διοικούμενου νησιού.

Στὴν ἀρχὴ εἶπε νὰ τὸ πάρει ἀπόφαση πώς ὁ σύντροφός του ἔξαφανίστηκε. Όστόσο μόλις πέρασαν δυὸ μέρες ἐνέδωσε τὸν ἐπιασε μιὰ ἀνησυχία πολυσύνθετη ὅπου ἀόριστες τύψεις ἐσμιγαν μὲ τὴν περιέργεια καὶ τὸν οἰκτο ποὺ του ἐνέπνεε ἡ ὄλοιφάνερη λύπη του Τέν, καὶ βάλθηκε νὰ τὸν ψάχνει. Ενα ὀλόκληρο πρωινὸ ὄργωσε μὲ τὸν Τέν, τὸ δάσος ποὺ εἶχαν χαθεὶ τὰ ίχνη του Ἀρωκάνιου. Έδω κι ἐκεὶ ἀνακάλυψαν σημάδια ἀπὸ τὸ πὲ-

ρασμά του. Σύντομα ὁ Ροβινσώνας ἀνυγκάστηκε νὰ τὸ πυριδεχτεὶ: ἡταν προφανές πώς ὁ Πιρυσκευάς τὸν ὥγ νοούσε κι ἐμενε κανονικὰ σ' αὐτὸ τὸ κομμάτι του νησιού, ὃπου περνούσε τὴ ζωὴ του στὸ περιθώριο τῆς τάξης κι ἐπιδιδόταν στὰ μυστηριώδη παιχνίδια ποὺ τὸ νόημα τους του διέφευγε. Ξύλινες μάσκες, ἑνα φυσοκάλαμο, μιὰ αιώρυ ἀπὸ λιάνες ὅπου ἀνυπαυθόταν μιὰ κούκλα ἀπὸ ράφια, στολισματα γιὰ τὸ κεφάλι ἀπὸ φτερά, δέρματα ἐρπετών, ψόφια ἀποξεραμένα πουλιά, ἡταν τὰ σημάδια ἐνός κόσμου μυστικού ποὺ ὁ Ροβινσώνας δὲν εἶχε τὸ κλειδὶ του. Όμως ἡ ἐκπληξὴ του ἐφτασε στὸ ὑποκορύφωμα ὅταν ξεμπούκαρε στὶς ὄχθες μιὰς λυγκούνας ποὺ τὶς κορδέλιαζαν κάτι δεντράκια ὁμοια μὲ τὶς ιτιές. Ήταν φυνερὸ πώς ὅλα τὰ δεντράκια εἶχαν ξεριζωθεὶ κι εἶχαν ξαναψυτευτεὶ ἀνάποδα, μὲ τὰ κλαδιά θαμμένα στὸ χώμα καὶ τὶς ριζες ὄρθωμένες πρὸς τὸν οὐρανὸ. Κι αὐτὸ ποὺ ὀλοκλήρωνε τὴ φανταστικὴ ὄψη τούτης τῆς τερατώδους φυτείας ἡταν πώς ὅλα φαινονταν νὰ ἔχουν προσυρμοστεὶ σ' αὐτὴ τὴ βάρθαρη μεταχειριση. Πράσινα φυντάνια καὶ τούφες ἀπὸ φύλλα εἶχαν προβάλει στὶς ἀκρες τῶν ριζῶν, πράγμα ποὺ προϋπόθετε ὅτι καὶ τὰ κλαδιά εἶχαν καταφέρει νὰ μεταμορφωθούν σὲ ριζες κι ὅτι οἱ χυμοὶ εἶχαν ἀντιστρέψει τὴ φορά τῆς κυκλοφορίας τους. Ο Ροβινσώνας ἐξέταζε τὸ φαινόμενο χωρὶς νὰ μπορεὶ νὰ ξεκολλήσει. Τὸ γεγονός ὅτι ὁ Παρασκευὰς εἶχε αὐτὴ τὴν παράξενη ιδέα καὶ τὴν εἶχε πραγματοποιήσει ἡταν ἡδη ἀρκετὰ ἀνησυχητικό. Όμως τὰ δεντράκια εἶχαν δεχτεὶ αὐτὴ τὴ μεταχειριση, η Σπεράντζα κατὰ τὰ φαινόμενα εἶχε δώσει τὴ συγκατάθεσή της σὲ τούτη τὴν ἀλλόκοτη συμπεριφορά. Αὐτὴ τὴ φορά τουλάχιστον ἡ μπαρόκ ἐμπνευση του Ἀρωκάνιου εἶχε ἑνα ἀποτέλεσμα ποὺ ὄσο κι ἀν ἡταν γελιο, ὠστόσο ἐμπεριείχε κάποια πλευρὰ θετικὴ καὶ δὲν εἶχε καταλήξει σὲ καθαρὴ καταστροφή. Ο Ροβινσώνας δὲν εἶχε πάψει νὰ σκέφτεται τὴ νέα ἀνακάλυψη! Εἶχε πάρει τὸ δρόμο του γυρισμού, ὅταν ὁ Τέν φερμάρισε μπρὸς σὲ μιὰ συστάδα μανόλιες πνιγμένες ἀπὸ τὸν κισσὸ ἐπειτα προχώρησε ἀργά, μὲ τὸ λαιμὸ τεντωμένο, πατώντας προσεχτικά. Τέλος ἐμεινε ἀκίνητος μὲ τὴ

μύτη κολλημένη σ' έναν άπό τούς κορμούς. Τότε ο κορμός ταράχτηκε, και ξέσπασε τό γέλιο του Παρασκευά. Ό Άρωκάνιος είχε κρύψει τό κεφάλι του σέ μιά κάσκα άπό λουλούδια. Στό γυμνό κορμί του είχε σχεδιάσει μέ χυμό άπό βότανα φύλλα κισσού πού τά κλαράκια του άνεβαιναν στά μπούτια και τυλιγούνταν γύρω άπό τόν κορμό του. Μεταμορφωμένος ήτσι σέ άνθρωπο-φυτό κι ένώ τρανταζόταν άπό ένα γέλιο παράφρονα, έζωσε τόν Ροβινσώνα μέ μιά ξέφρενη χορογραφία. Έπειτα κατευθύνθηκε πρός τήν παραλία γιά νά πλυθεί μέσ στά κύματα, κι ο Ροβινσώνας, σκεφτικός και σιωπηλός, τόν είδε νά βυθίζεται, χορεύοντας πάντα, στήν πράσινη σκιά τής μάγκλης.

*

Τούτη τή νύχτα, ένας καθαρός ούρανός άφηνε πάλι τήν πανσέληνο σ' όλο τό μεγαλειό της νά βασιλεύει στό δάσος. Ό Ροβινσώνας έκλεισε τήν Κατοικία, άφησε τόν Παρασκευά και τόν Τέν νά έπιτηρούν ό ένας τόν άλλο και πήρε μιά άπό τίς γαλαρίες τού δάσους όπου διυλίζονταν λίγες άστημένιες άκτινες. Ύπνωτισμένα ίσως άπό τό χλωμό άστρο, τά ζωάκια και τά έντομα πού συνήθως γέμιζαν μέ τή μουρμούρα τους τή λόχη, τηρούσαν μιά έπισημη σιγή. Όσο πλησιάζε στή ρόδινη κοιλάδα, ένιωθε τίς έγνοιες τής μέρας νά λύνουν τή λαβή τους και μιά γαμήλια γλύκα τόν κυρίευε.

Ο Παρασκευάς τού έδινε κάθε μέρα όλο και πιό πολλές σκοτούρες. Ό Άρωκάνιος όχι μόνο δέν έδενε μέ τό σύστημα άλλα, άντιθετα — σάν ξένο σώμα — άπειλούσε νά τό καταστρέψει. Θά μπορούσε κανείς νά μή δώσει σημασία στίς μεγάλες και καταστροφικές γκάφες του — όπως τότε πού άφησε τόν όρυζώνα νά ξεραθεί — και νά τίς καταλογίσει στή νιότη και τήν άπειρια του. Όμως κάτω άπό τή φαινομενικά καλή του θέληση, άποδεικνύοταν έντελώς άσυμβιβαστος μέ τίς έννοιες τάξη, οίκονομια, ύπολογισμός, όργανωση. «Μού δίνει περισσότερη δουλειά άπ' όση θγάζει», αναλογιζόταν μέ θλιψη· ο

Ροβινσώνας, ένώ είχε άστριστα τήν αισθηση πώς ήταν λίγο ύπερβολικός. Επιπλέον τό παράξενο ένστικτο μέ τό όποιο ο Παρασκευάς κατακτούσε τήν κατανόηση και — θά έλεγε κανείς — τή συνενοχή τών ζώων, άν μέ τόν Τέν κατέληγε σέ μιά έκνευριστική οίκειότητα, στόν άπλό λαό τών γιδιών, τών κουνελιών, άκόμα και τών ψαριών είχε καταστροφικά άποτελέσματα. Ήταν άδύνατο νά χώσεις σ' αύτό τό έβενινο κεφάλι πώς τό μικρό κοπάδι δέν τό είχαν μαζέψει, δέν τό τάζαν, δέν τό είχαν ξεδιαλέξει γιά κανένα άλλο λόγο έξω άπό τήν άπόδοσή του σέ τροφή, κι όχι γιά νά τό γυμνάσουν, νά τό έξημερώσουν ή γιά νά μιμούνται σκηνές κυνηγιού ή ψαρέματος. Ό Παρασκευάς δέν μπορούσε νά συλλάθει τό γεγονός ότι ήταν δυνατό νά σκοτώσει κανείς ένα ζώο μέ διαφορετικό τρόπο· είχε τήν έπικινδυνα ρομαντική άντιληψη πώς αύτό δέν μπορούσε νά συμβεί παρά ύστερα άπό μιά καταδίωξη και μιά πάλη πού έδινε και στό ζώο κάποιες δυνατότητες. Μήπως καταλάθαινε ότι ύπήρχαν θλαβερά είδη πού ήταν σωστό νά έξοντωθούν; Αντιθετα τού ήρθε ή ίδεα νά καλοπιάσει ένα ζευγάρι ποντικών και ισχυριζόταν ότι θά τά μεγάλωνε και θά τά πολλαπλασιάζε. Ή τάξη ήταν μιά εύθραυστη κατάκτηση πού είχε κερδήθει ύστερα άπό σκληρό άγωνα έναντιον τής φυσικής άγριότητας τού νησιού. Τά πλήγματα τού Άρωκάνιου τήν κλόνιζαν σοβαρά. Ό Ροβινσώνας δέν είχε τήν πολυτέλεια νά άνεχεται ένα ταραχοποιό στοιχείο πού άπειλούσε νά γκρεμίσει όλα όσα έχτιζε γιά χρόνια. Τί νά κάνει λοιπόν;

Φτάνοντας στήν παρυφή τού δάσους, στάθηκε συνεπαρμένος άπό τή μεγαλοπρέπεια και τή γλύκα τού τοπίου. Τό λιβάδι, μέχρι έκει πού έφτανε τό θλέμμα, άπλωνε τή μεταξένια έσθήτα του πού μιά έλαφριά πνοή τήν πτύχωνε σέ μαλακούς κυματισμούς. Στά δυτικά, τά καλάμια κοιμούνταν όρθια, πυκνά σάν τά δόρατα μιάς στρατιάς άπ' όπου άνεβαινε σέ κανονικά διαστήματα, σάν άπό σουραύλι, ή νότα ένός φρύνου. Μιά κουκουβάγια τόν άγγιξε μέ τό φτερό της, κάθισε σ' ένα κυπαρίσσι κι έστρεψε πρός τό μέρος του τό άλλοπαρμένο πρόσωπο της. Μιά

άνάσα άρωματισμένη τού άνάγγειλε πώς πλησιάζε στη ρόδινη κοιλάδα πού τό φώς τής σελήνης είχε σθήσει όλες τις άνωμαλίες τού έδαφους της. Οι μανδραγόρες πολλαπλασιάζονταν σε σημείο πού ν' ἀλλοιώνουν τή φυσιαγνωμία τού τοπίου. Ό Ροθινσώνας κάθισε, ἀκούμπησε τήν πλάτη του σ' ἑνα βουναλάκι ἀμμου και μέ τό χέρι του ἐψαξε τά φαρδιά, μαθιά, σχισμένα στις ἀκρες φύλλα, πού ὁ ίδιος είχε εισαγάγει στό νησί. Τά δάχτυλά του συνάντησαν τή στρογγυλότητα ἑνὸς ἀπό αὐτά τά καστανά φρούτα πού ἀφηναν μιά βαριά μυρωδιά χνώτου πού δύσκολα τήν ξεχνούσες. Οι κόρες του — εὐλογία τής ἑνωσής του μέ τή Σπεράντζα — ήταν ἔκει, σέρνοντας τις δαντελένιες φούστες τους στό σκύρο χορτάρι, κι ἡξερε πώς ἀν ξεριζώνε μιά θά φαινονταν οι λευκές και παχουλές γάμπες τού μικρού φυτικού πλάσματος. Ξάπλωσε σ' ἑνα αὐλάκι ἀμουδερό πού τόν ἀγκάλιασε ὀλόκληρο κι ἀπόλαυσε τό λάγνο μούδιασμα πού ἀνεβαίνοντας ἀπό τό χώμα ἐφτανε στά νεφρά του. Πάνω στά χειλή του πιεζε τις χλιαρές και μοσκομυρωδάτες μεμβράνες μεμβράνες ἑνὸς λουλουδιού μανδραγόρας. Αύτά τά λουλούδια τά γνώριζε καλά, γιατί είχε καταγράψει τούς γαλάζιους, μενεξεδένιους, λευκούς ή πορφυρούς κάλυκες. Ἀλλά τι είναι ἔτούτο; Τό λουλούδι πού ἔχει μπροστά του ἔχει ραβδώσεις. Είναι λευκό μέ καστανές ραθδώσεις. Τινάζει ἀπό πάνω του τό ἀποκάρωμα. Δέν καταλαθαίνει. Αύτή ή ρίζα μανδραγόρα δέν ὑπῆρχε πριν ἀπό δυό μέρες. Είχε ήλιο, θά είχε παρατηρήσει αύτή τή νέα ποικιλία. Ἀλλωστε, κρατάει ἑνα πολὺ ἀκριθές σχεδιάγραμμα τών τόπων πού γονιμοποιεί. Θά τό ἐπαληθεύσει στό κατάστιχο τού δημαρχείου, ὅμως είναι ἔκ τών προτέρων πεισμένος πώς ποτέ δέν ξάπλωσε, ποτέ δέν ἐριξε τό σπόρο του στό μέρος ὅπου ἀνθίζει ή μανδραγόρα μέ τις ραθδώσεις...

Σηκώθηκε. Τά μάγια λύθηκαν, ὄλο τό καλό τούτης τής εὐλογημένης, ἀκτινοβόλας νύχτας είχε χαθεί. Μιά ύποψια, πολὺ ἀμυδρή ἀκόμα, είχε γεννηθεί μέσα του κι ἀμέσως μετατράπηκε σέ μνησικακία ἑναντίον τού Παρασκευά. Ή κρυφή ζωή του, οι ἀνάποδα φυτεμένες ιτιές, ὁ ἀνθρωπος-φυτό, κι ἀκόμα πιό πριν

οι στολισμένοι κάκτοι, ὁ χορός τού Τέν μέσα στις πληγές τής Σπεράντζας, δέν ήταν ἀντίστοιχες ἐνδειξεις πού φώτιζαν τό μυστήριο τών νέων μανδραγόρων;

*

Ημερολόγιο Καταστρώματος —Μπήκα στήν Κατοικία ταραγμένος ὅσο δὲν παίρνει και βέβαια ἡ πρώτη μου κίνηση ήταν νά ξυπνήσω τόν ἀτιμο, ἐπειτα νά τόν πλακώσω στό ξύλο γιά νά τόν ἀναγκάσω νά ξεράσει τά μυστικά του και στή συνέχεια νά τόν ξαναπλακώσω γιά νά τόν τιμωρήσω γιά τά κρίματα πού ὅμολόγησε. Όμως ἐμαθα νά μή δρώ ποτέ τήν ώρα πού είμαι ὄργισμένος. Ή ὄργη σπρώχνει στή δράση, ἀλλά πάντα στήν κακή δράση. Άναγκαστηκα νά γυρίσω σπίτι μου, νά σταθώ ὄρθιος, προσοχή μπροστά στό ἀναλόγιο και νά διαθάσω στήν τύχη μερικές σελιδες ἀπό τή Βιθλο. Πόση προσήλωση μου χρειάστηκε γιά νά σταθώ ἔκει, ἐνώ τό πνεύμα μου χοροπηδούσε σάν κατσικί δεμένο μέ κοντό σχοινί σ' ἑνα παλούκι! Στό τέλος καθώς ὁ μεγαλόπρεπος και πικρός λόγος τού Έκκλησιαστή ἐθγαινε πετώντας ἀπό τά χειλη μου, ὄλα μέσα μου καταλάγιασαν. Ω, θιβλίο τών θιβλίων, πόσες ώρες γαλήνης σού χρωστάω! Νά διαθάζεις τή Βιθλο είναι σάν ν' ἀνεβαίνεις στήν κορφή ἑνος βουνού ἀπ' ὅπου ἀγκαλιάζεις μ' ἑνα σου θλέμμα ὄλο τό νησί και τήν ώκεάνια ἀπεραντοσύνη πού τό κυκλώνει. Τέλος ὄλες οι μικρότητες τής ζωής σαρώνονται, η ψυχή ξεδιπλώνει τις μεγάλες φτερούγες της και μετεωρίζεται, μή γη γνωρίζοντας πιά παρά μόνο τά αἰώνια και θεία πράγματα. Ό ἀγέρωχος πεσιμισμός τού θασιλιά Σολομόντα ήταν ὁ.τι χρειαζόταν ή καρδιά μου πού ξεχειλίζε ἀπό μαράζι. Μ' ἀρεσε νά διαθάζω πώς τίποτα δέν είναι καινούριο κάτω ἀπό τόν ήλιο, ὅτι ή ἐργασία τού δικαίου δέν ἀνταμείθεται καλύτερα ἀπό τήν όκνηρια τού τρελού, ὅτι είναι μάταιο νά χτιζεις, νά

φυτεύεις, νά ποτίζεις, νά τρέφεις κοπάδια, γιατί όλα αύτά είναι σάν νά κυνηγάς τόν άνεμο. Λές κι ό Σοφός τών σοφών κολάκευε τήν πικρόχολη διάθεσή μου άκριθώς γιά νά μου φέρει σέ λίγο κατακέφαλα, τήν άληθεια, τή μόνη πού είχε σημασία γιά τήν περίπτωσή μου, έκεινη πού ήταν γραμμένη «άπό κτίσεως Κόσμου» περιμένοντας τούτη τή στιγμή. Και είναι γεγονός πώς δέχτηκα κατάμουτρα, σάν σωτήριο χαστούκι, τά έδαφια του κεφαλαίου IV:

Αγαθοί οι δύο υπέρ τὸν ἑνα,
οἰς ἐστιν αὐτοῖς μισθός ἀγαθός
ἐν μόχθῳ αὐτῶν,
ὅτι ἔαν πέσωσιν, ὁ εἰς ἐγερεὶ τὸν
μέτοχον αὐτοὺν,
καὶ οὐαὶ αὐτῷ τῷ ἑνὶ,
ὅταν πέσῃ καὶ μῆ ἡ δεύτερος ἐγείραι
αὐτὸν.
Kai γέ ἔαν κοιμηθώσι δύο, καὶ θέρμη
αὐτοῖς.
Kai ἔαν ἐπικραταιωθῇ ὁ εἰς,
οἱ δύο στήσονται κατέναντι αὐτού,
καὶ τὸ σπαρτίον τὸ ἐντριτον οὐ ταχέος
ἀπορραγήσεται.

Διάβασα και ξαναδιάβασα αύτές τις γραμμές και πήγα νά πλαγιάσω άπαγγέλλοντάς τες άκόμα μιά φορά. Γιά πρώτη φορά άναρωτήθηκα μήπως ἐπιχειρώντας μέ όλα τά μέσα νά ύποταξώ τόν Παρασκευά στό νόμο τού διοικούμενου νησιού είχα διαπράξει ένα βαρύ ἀμάρτημα ἐναντίον τής ἀγάπης πρός τόν πλησιόν, δείχνοντας μ' αύτό τόν τρόπο πώς προτιμούσα τή δουλεμένη ἀπό τά χέρια μου γή ἀπό τό μικρό ἐγχρωμό ἀδελφό μου. Άληθινά παλιό δίλημμα, πηγή πολλών διχασμών κι άναριθμητων ἐγκλημάτων.

Ο Ροβινσώνας προσπαθούσε νά τραβήξει τή σκέψη του ἀπό τις μανδραγόρες μέ τις ραβδώσεις. Σ' αύτό τόν βοηθούσαν και οι ἐπείγουσες ἐργασίες ἐπιχωμάτωσης και άνοικοδόμησης πού ήταν ἀνάγκη νά γίνουν ύστερα ἀπό τις γερές νεροποντές, και οι όποιες τόν ἐφεραν πιό κοντά στόν Παρασκευά. Έτσι οι μήνες περνούσαν κι οι θυελλώδεις καυγάδες ἐναλλάσσονταν μέ σιωπηρές συμφιλιώσεις. Συνέβαινε άκόμα και τούτο: παρότι ο Ροβινσώνας ήταν βαθιά σκανδαλισμένος ἀπό τή συμπεριφορά τού συντρόφου του, δέν ἀφηνε νά φανεί τίποτα κι όταν θρισκόταν μόνος μέ τό ἡμερολόγιό του, προσπαθούσε νά τόν δικαιολογήσει. Τέτοια περίπτωση ήταν γιά παράδειγμα, η ύπόθεση τής ἀσπίδας ἀπό καύκαλο χελώνας.

Ἐκείνο τό πρωί ο Παρασκευάς ἐλειπε ἀπό ώρες, όταν ξαφνικά μιά κολόνα καπνού πού ύψωνόταν πίσω ἀπό τά δέντρα, κατά τή μεριά τής παραλίας, σήμανε συναγερμό στόν Ροβινσώνα. Τό ἀνάμμα φωτιάς δέν ἀπαγορεύόταν στό νησί, όμως ὁ νόμος ἀπαίτουσε νά ἔχουν προηγουμένως εἰδοποιηθεί οι ἀρχές και νά ἔχει γνωστοποιηθεί ἀκριθώς ὁ τόπος και η ώρα, ἔτσι ώστε ν ἀποφεύγεται κάθε κίνδυνος σύγχυσης μέ τήν τελετουργική φωτιά τών Ἰνδιάνων. Γιά νά ἔχει ἀμελήσει ο Παρασκευάς αύτό τό μέτρο προφύλαξης, θά ἐπρεπε νά ἔχει τούς λόγους του, πράγμα πού μ' ἀλλα λόγια σήμανε πώς η ἐπιχειρηση στήν όποια είχε ἀφοσιωθεί δέν είχε καμιά πιθανότητα ν' ἀρέσει στόν ἀφέντη του.

Ο Ροβινσώνας ἐκλεισε τή Βίβλο τοι ἀναστενάζοντας, ἐπειτα σηκώθηκε και κατευθύνθηκε πρός τήν παραλία ἀφού προηγουμένως σφύριξε στόν Τέν.

Δέν κατάλαβε ἀμέσως τήν παράξενη δουλειά πού ἐκτελούσε ο Παρασκευάς. Πάνω σ' ἑνα στρώμα θράκας είχε ἀκουμπήσει μιά ἀναποδογυρισμένη χελώνα. Τό ζώο δέν ήταν ψόφιο, κάθε ἀλλο, και χτυπούσε μανιασμένα τόν ἀέρα μέ τά πόδια του. Ο Ροβινσώνας νόμισε πώς ἀκουσε ένα είδος θραχνού θήχα, πού θά ἐπρεπε νά είναι ὁ τρόπος μέ τόν όποιο τό ζώο φανέρωνε τόν πόνο του. Νά κάνεις μιά χελώνα νά φωνάζει! Τούτος ο ἀγριος

θά είχε τὸ διάθολο στήν ψυχὴ του! Ὅσο γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτῆς τῆς βάρβαρης μεταχειρίσης, τὸν κατάλαβε θλέποντας τὸ καθούκι τῆς χελώνας νὰ χάνει τὴ σφαιρικότητὰ του καὶ μὲ τὴ φωτιὰ σιγὰ σιγὰ νὰ ισιώνει, ἐνώ ὁ Παρασκευᾶς μ' ἑνα μαχαιρὶ ἐκοθε βιαστικὰ τὶς προσφύσεις ποὺ τὸ συγκρατούσαν ἀκόμα ἐνωμένο μὲ τὰ ὄργανα τοῦ ζώου. Τὸ καύκαλο είχε πάρει τὸ σχῆμα ἐνός δίσκου ἐλαφρὰ κυρτοῦ κι ἡθελε ἀκόμα πολὺ μέχρι νὰ γίνει ἐπίπεδο, ὅταν ἡ χελώνα κυλώντας μὲ τὸ πλευρὸ σταθῆκε στὰ πόδια τῆς. Μιὰ πελώρια κόκκινη πράσινη καὶ μενεξελιὰ φουσκάλα κουνιόταν πέρα δώθε στήν πλάτη της σάν ντορβάς φουσκωμένος μὲ αἷμα καὶ χολὴ. Μὲ ἐφιαλτικὴ ταχύτητα, τόσο γρήγορα ὅσο κι ὁ Τέν ποὺ τὴν ἀκολουθούσε γαυγιζοντας, κάλπασε μέχρι τὴ θάλασσα καὶ χώθηκε στ' ἀφρισμένα κύματα. «Δέν κάνει σωστά, μέχρι αύριο τὰ καθούρια θά τὴν ἔχουν φάει», παρατήρησε ἡρεμα ὁ Παρασκευᾶς ἐνώ ἐτριβε μὲ ἀμμο τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ πλακουτσωμένου καθουκιού. «Κανένα βέλος δὲν μπορει νὰ τρυπήσει τούτη τὴν ἀσπίδα, ἔξηγησε στὸν Ροβινσώνα, ἀκόμα καὶ ἡ πιό χοντρὴ μπόλα χτυπάει ἀπάνω της καὶ γυρνάει πίσω χωρὶς νὰ τῇ σπάζει!»

Ημερολόγιο Καταστρώματος — Είναι τὸ ιδιαίτερο χαρακτηριστικό τῆς ἐγγλέζικης ψυχῆς νὰ νιώθει περισσότερο οίκτο γιὰ τὰ ζώα παρὰ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους. Αὐτὴ ἡ συναισθηματικὴ διάθεση είναι συζητήσιμη. Όμως είναι γεγονός πώς τίποτα δὲ μ' ἀπομάκρυνε πιὸ πολὺ ἀπὸ τὸν Παρασκευᾶ ἀπὸ τὸ φριχτὸ βασανιστήριο ποὺ τὸν είδα νὰ ἐπιβάλλει σὲ μιὰ χελώνα (παίρνω ὑπόψη μου τὴν ὄμοιότητα ἀνάμεσα στὶς δυὸ λέξεις tortue καὶ tortue. Νὰ σημαίνει ἀραγε πώς αὐτὰ τὰ δύστυχα ζώα ἔχουν γιὰ φυσικὸ προορισμὸ τους νὰ ὑποφέρουν). Ωστόσο ἡ περίπτωσή του δὲν είναι ἀπλὴ κι ἀνακινεῖ κάμποσα ζητήματα.

Στὴν ἀρχὴ είχα πιστέψει πώς ἀγαπούσε τὰ ζώα μου. Ἀλλὰ ἡ ἀμεση καὶ κάπως ἐνστικτῶδης συνεννόηση ποὺ ἀποκαθίσταται ἀνάμεσα σ' αὐτὰ καὶ σ' ἐκείνον — είτε

πρόκειται γιὰ τὸν Τέν καὶ τὰ κατσικάκια είτε ἀκόμα γιὰ τὰ ποντίκια καὶ τοὺς γύπες — δὲν ἔχει καμιὰ σχέση μὲ τὴ συναισθηματικὴ ὄρμῃ ποὺ μὲ ὥθει πρὸς τοὺς κυτώτερους ἀδελφούς μου. Στὴν πραγματικότητα οἱ σχέσεις του μὲ τὰ ζώα είναι μάλλον ζωώδεις παρὰ ἀνθρώπινες. Είναι στὸ ίδιο ἐπίπεδο μ' αὐτὰ. Δὲν προσπαθεὶ ποτὲ νὰ τοὺς κάνει καλὸ, κι ἀκόμα λιγότερο ἐπιδιώκει νὰ κερδίσει τὴν ἀγάπη τους. Τοὺς φέρεται μὲ μιὰ ἀνεστη, μιὰ ὡδιαφορία καὶ μιὰ σκληρότητα ποὺ μὲ κάνουν ν' ἀγανακτῶ ἀλλὰ ποὺ σὲ καμιὰ περίπτωση δὲ φαινεται νὰ λιγοστεύουν τὴν εὔνοια ποὺ τοὺς δείχνουν. Λές καὶ τὸ είδος τῆς συνεννόησης ποὺ τοὺς φέρνει τὸν ἐνα κοντά στὸν ἀλλο είναι θαυμτερο κι ἀπὸ τὴ χειρότερη μεταχειρίση ποὺ μπορει νὰ τοὺς ἐπιβάλλει. Οταν είδα καθαρὰ πώς σὲ περίπτωση ἀνάγκης δὲ θὰ δισταζε νὰ σφάξει τὸν Τέν γιὰ νὰ φάει κι πώς ὁ Τέν τὸ μισοκαταλάβαινε χωρὶς νὰ μετριάζει καθόλου τὴν προτιμηση ποὺ ἐκδήλωνε μὲ κάθε εύκαιρια γιὰ τὸν ἐγχρωμο κύριο του, ἀρχισα νὰ ζηλεύω καὶ μ' ἐπιασαν τὰ νεύρα μου μ' αὐτὸ τὸ ἡλιθιο καὶ κοντόθωρο ζώο ποὺ μὲ ἐπιμονὴ ἀρνιόταν νὰ δει τὸ ίδιο του τὸ συμφέρον. Κι ἐπειτα κατάλαβα πώς δὲν πρέπει νὰ συγκρίνει κανεὶς τὰ ἀσύγκριτα καὶ πώς ἡ οἰκειότητα τού Παρασκευᾶ μὲ τὰ ζώα διαφέρει ούσιαστικά ἀπὸ τὶς σχέσεις ποὺ δημιουργὼ ἐγὼ μὲ τὰ ζωντανὰ μου. Τὸν ἀποδέχονται καὶ τὸν θεωρούν ὄμοιό τους. Δὲν τοὺς χρωστάει τίποτα κι ἀθώα μπορει ν' ἀσκήσει πάνω τους ὅλα τὰ δικαιώματα ποὺ τοὺ παρέχουν ἡ ἀνώτερη φυσικὴ του δύναμη κι ἡ ἐφευρετικότητά του. Προσπαθώ νὰ πεισω τὸν ἐαυτὸ μου πώς ἐτσι ἐκδηλώνει τὸ ζωώδη χαρακτήρα τῆς φύσης του.

*

Τὶς μέρες ποὺ ἀκολούθησαν ὁ Παρασκευᾶς ἐδειχνε πολὺ ἀπασχολημένος μ' ἑνα μικρὸ γύπα ποὺ τὸν περιμάζεψε ὅταν ἡ

μάνα του γιά κάπιες σκοτεινές αίτιες τὸν ἐδιωξεῖς ἀπό τὴν φωλιά.
Ἡ ἀσχήμια του ἡταν τὸσο προκλητικὴ ποὺ ἀν δὲν ἡταν κοινὴ
σ' ὀλόκληρο τὸ εἰδος, θ' ἀρκούσε ἀπὸ μόνη τῆς γιὰ νὰ δικαιο-
λογήσει τὴν ἔξωση. Τὸ γυμνό, δύσμορφο, κουτσό τελώνιο
ἀπλωνε στὸν πρώτο τυχόντα ἑνα μαδημένο λαιμό, ποὺ τέλειωνε
σ' ἑνα πεινασμένο ράμφος και δυὸ πελώρια μάτια μὲ κλειστά
θιολετιά βλέφαρα, ὅμοια μὲ οἰδήματα γεμάτα πύον.

Στὸ ράμφος τού διακονιάρη ὁ Παρασκευάς πρώτα ἐριξε κο-
ψιδια φρέσκο κρέας ποὺ τὰ ἔχαψε κομπιάζοντας — ὅμως φαινε-
ται πώς θὰ κατέθαζε ἀκόμα και χαλικια μὲ τὴν ιδια λαιμαργια.
Ωστόσο, ἀπὸ τὴ μεθεπόμενη μέρα τὸ μικρὸ ὄρνιο ἀρχισε νὰ
μαραζώνει. Δὲν ἐδειχνε πιὰ τὴν ιδια ζωηράδα, μισοκοιμόταν
ὸλόκληρες μέρες, κι ὁ Παρασκευάς ψαύνοντας τὴ γαστέρα του
τὴ θρήκη σκληρή, μπουκωμένη, φορτωμένη, ἀν κι είχε φάει γιά
τελευταία φορά πρὶν ἀπὸ κάμποσες ώρες. Μέ δυὸ λόγια ὅλα τὰ
συμπτώματα ἐδειχναν πώς χώνευε δύσκολα, ἀν χώνευε και τί-
ποτα.

Τότε ὁ Ἀρωκάνιος ἀφησε γιά πολλές μέρες νὰ ψηθούν στὸν
ἡλιο, μέσα σ' ἑνα σύννεφο ἀπὸ κρεατόμυγες, τὰ σπλάχνα ἐνὸς
κατσικιού ποὺ ἡ μπόχα τους ἐφερνε στὸν Ροβινσώνα ἀπελπι-
σια. Στὸ τέλος μυριάδες ἀσπρα σκουλήκια μυρμήγκιαζαν στὸ
νερουλιασμένο σάπιο κρέας κι ὁ Παρασκευάς μπόρεσε νὰ ἐπι-
δοθει σὲ μιά ἐπιχειρηση ποὺ ἀφησε στὴ μνήμη τού ἀφέντη του
ἀνεξίτηλες ἀναμνήσεις.

Ἐξυσε μ' ἑνα κοχύλι τὰ σπλάχνα ποὺ ἡταν σὲ ἀποσύνθεση.
Ἐπειτα ἐβαλε στὸ στόμα του μιὰ χούφτα κάμπιες ἀπὸ κρεατό-
μυγες και μάστησε ὑπομονετικά, μ' ἑνα ὑφος ἀφηρημένο, τὸ
σιχαμερό φύραμα. Τέλος ἐσκυψε πάνω ἀπὸ τὸν προστατευόμε-
νο του κι ἀφησε νὰ κυλήσει μέσα στὸ τεντωμένο σάν καυκί^{τη}
τυφλού ράμφος, ἑνα εἰδος πηχτού και χλιαρού γάλατος ποὺ ὁ
γύπας τὸ κατάπινε ἐνω τὴν ιδια στιγμῇ ἑνα ρίγος τού διαπερ-
νούσε τὸ κωλόκουρο.

Ξαναπιάνοντας τὸ μάζεμα τῆς κάμπιας, ὁ Παρασκευάς
ἐξήγησε:

— Τὰ ζωντανὰ σκουλήκια πολὺ σκληρά. Τὸ πουλι ἀρρω-
στο. Λοιπὸν θέλει μάσημα γιά τὰ πουλάκια...

Ο Ροβισώνας τὸ ἐσκασε ἐτοιμος νὰ κάνει ἐμετό. Ὁμως ἡ
ἀφοσιώση και ἡ ἀτράνταχτη λογική τού συντρόφου του τὸν
είχαν ἐντυπωσιάσει. Γιά πρώτη φορά ἀναρωτήθηκε ἀν οἱ ἀπαι-
τήσεις του γιά λεπτότητα, ἡ ἀηδία ποὺ ἐνιωθε, οἱ ναυτιες του,
ὅλη αὐτή ἡ νευρικότητα τού λευκού, ἡταν ἑνα ὑστατο και πο-
λύτιμο τεκμήριο πολιτισμού, ἡ ἀντίθετα τὸ νεκρὸ ἔρμα ποὺ
κάποια μέρα θὰ ἐπρεπε ν' ἀποφασίσει νὰ τὸ πετάξει και νὰ μπει
σε μιὰ νέα ζωὴ.

*

Ἄλλες φορές πάλι, ὁ κυθερνήτης, ὁ στρατηγός, ὁ ποντίφη-
κας ἔναντι παιρναν τὸ πάνω χέρι στὸν Ροβινσώνα. Τότε μετρού-
σε μεμιάς τὸ μέγεθος τῶν καταστροφῶν ποὺ είχε προκαλέσει ὁ
Παρασκευάς στὴν ὄμορφη τάξη τού νησιού, τίς χαμένες σο-
δειες, τίς σπαταλημένες προμήθειες, τὰ κοπάδια ποὺ σκόρπι-
σαν, τὰ βρομερά ζωα ποὺ εύημερούσαν και πολλαπλασιάζον-
ταν, τὰ σπασμένα και παραπεταμένα ἐργαλεία. Κι αὐτὸ ἡταν τὸ
λιγότερο ὑπήρχε ἀκόμα ἑνα ὄρισμένο πνεύμα μὲ ιδέες διαβο-
λικές κι ἀλήτικες, μὲ καταχθόνια κι ἀπρόβλεπτα εύρηματα ποὺ
ἀπλωνόταν σ' ὅλα γύρω του και μόλυνε ἀκόμα και τὸν ιδιο τὸν
Ροβινσώνα. Και γιά νὰ ὀλοκληρώσει τὸ κατηγορητήριο δὲν
είχε παρά νὰ ἐπικαλεστει τὸ ἀποκορύφωμα ὅλων αὐτῶν, τὴ
μανδραγόρα μὲ τίς ραθδώσεις ποὺ στοιχειωνε τὸ νοῦ του και
δὲν τὸν ἀφηνε νὰ κλείσει μάτι.

Ἐτσι, μιὰ μέρα ποὺ τὸν είχε πιάσει λύσσα, ἐφτιαχε ἑνα
θούρδουλα πλέκοντας κοτσίδα λουριδες ἀπὸ πετσι τράγου.
Ντρεπόταν μυστικά κι ἀνησυχούσε μὲ τίς προόδους ποὺ είχε
κάνει τὸ μίσος στὴν καρδιά του. Ἐτσι ὁ Ἀρωκάνιος, ποὺ δὲν
τού ἐφτανε ὅτι είχε ρημάξει τὴ Σπεράντζα, είχε δηλητηριάσει
και τὴν ψυχὴ τού ἀφέντη του! Ἐδώ και λιγο καιρο ἐκανε σκέ-
ψεις ποὺ δὲν τολμούσε νὰ τίς ὅμολογήσει ούτε στὸν ἑαυτὸ του,

κι όλες ήταν άντιστοιχες παραλλαγές στό ίδιο θέμα, τόθάνατο τού Παρασκευά, πού θά έρχόταν φυσικά, ή από άτυχημα, ή θά τόν προκαλούσε ό ίδιος.

Είχε φτάσει σ' αύτό τό σημείο, όταν ένα πρωί κάποιο άπαισιο προαΐσθημα διήθυνε τά βήματά του πρός τό δάσος μέ τά καουτσουκόδεντρα και τά σαντάλ. Ἐνα λουλούδι πέταξε άπο μιά συστάδα τούγιες κι άρχισε ν' άνεβαινει ταλαντευόμενο μέσα σέ μιά ήλιαχτιδα. Ἡταν μιά γιγάντια και μεγαλόπρεπη πεταλούδα άπο μαύρο βελούδο μέ χρυσά σειρήτια. Ὁ βούρδουλας σφύριξε και κροτάλισε. Τό ζωντανό λουλούδι έσκασε σέ ξεφτίδια πού φτερούγισαν γύρω του. Ποτέ δέ θά είχε κάτι τέτοιο λίγους μήνες πριν... Είναι άληθεια πώς ή φλόγα πού ένιωθε νά σιγοκαίει μέσα του φαινόταν νά είναι άπο μιά ούσια πιό καθαρή, άπο μιά πηγή πιό ύψηλή άπ' ό, τι ένα άπλο άνθρωπινο πάθος. Ὁπως καθετι πού άγγιζε τίς σχέσεις του μέ τή Σπεράτζα, ή μανια του είχε κάτι τό κοσμικό. Στά μάτια του φαινόταν όχι σάν ένας κοινός άνθρωπος πού έχει τά νεύρα του, άλλά σάν μιά πρωτογενής δύναμη βγαλμένη άπο τά σπλάχνα τής γης, πού μέ μιά πύρινη πνοή σαρώνει τά πάντα. Ἐνα ήφαιστειο. Ὁ Ροβινσώνας ήταν ένα ήφαιστειο πού τρυπούσε τήν έπιφάνεια τής Σπεράντζας όπως η θεμελιακή άργη τού βράχου ή τού πωρόλιθου. Εξάλλου, έδω και λίγο καιρό, κάθε φορά πού άνοιγε τή Βίθλο, άκουγε τόν κεραυνό τού Γιαχθέ νά βροντάει:

Καιόμενος ό θυμός, μετά δόξης τό λόγιον
τών χειλέων αύτού,
λόγιον άργης πλήρες, και ή άργη τού θυμού
ώς πύρ έδεται.

Και τό πνεύμα αύτού ώς ίδωρο έν φάραγγι εύρον
ήξει έως τού τραχήλου
και διαιρεθήσεται τού ταράξαι έθνη ἐπι
πλανήσει ματαιά,
και διώξεται αύτούς πλάνησις και λήψεται
αύτούς κατά πρόσωπον αύτών.

Διαβάζοντας αύτά τά έδάφια, ο Ροβινσώνας δέν μπορούσε νά συγκρατήσει τά μουγκρίσματα πού τόν άπελευθέρων και ταυτόχρονα τόν συνέπαιρναν. Και πιστευε πώς έβλεπε τόν έαυτό τον άρθιο στό πιό ψηλό σημείο τού νησιού, τρομερό και μεγαλοπρεπή:

Και άκουστην ποιήσει Κύριος τήν δόξαν τής
φωνής αύτού,
και τόν θυμόν τού δραχιονος αύτού δειξει
μετά θυμού και άργης και φλογός κατεσθιούσης.
Κεραυνώσει διαιώς και ώς ίδωρ και χάλαξα
συγκαταφερομένη δία.
(*Ησαϊας XXX*)

Ο βούρδουλας έσκισε τόν άέρα πρός τή μεριά ένός κίρκου πού ή μακρινή σιλουέτα του μετεωρίζόταν στή μέση τού ούρανού. Βέβαια, τό άρπακτικό συνέχισε τεμπέλικα τό κυνήγι του σέ άπειρο ύψος, όμως ο Ροβινσώνας, μές στή θολούρα τής παραϊσθησης, τό είχε δει νά πέφτει στά πόδια του και νά σπαρταράει διαμελισμένο, κι είχε ξεσπάσει σέ άγρια γέλια.

Κι όμως στή μέση τούτης τήν άνυδρης έρημιας κυλούσε ένα μεγάλο ποτάμι τρυφεράδας. Ἡ ρόδινη κοιλάδα μέ τίς φιλόξενες πτυχές και τίς λάγνες καμπύλες ήταν πάντα έκει, δροσερή, έτοιμη νά τόν γαληνώψει μές στή γλυκιά σάν βάλσαμο κόμη της. Ὁ Ροβινσώνας άνοιξε τό βήμα. Σέ λίγες στιγμές θά ξάπλωνε πάνω στή θηλυκιά γή, άνασκελα, μέ τά μπράτσα άπλωμένα, και θά είχε τήν αισθηση πώς πέφτει μέσα σέ μιά γαλάζια άβυσσο, σηκώνοντας στούς ώμους του άλοκληρη τή Σπεράντζα όπως ο Ατλας τή γήινη σφαίρα. Τότε, μέσ' άπο τήν έπαφή μέ τούτη τήν πρωταρχική πηγή, θά ένιωθε νά τόν διαπερνάει μιά νέα δύναμη και θά γυρνούσε, θά κόλλαγε τήν κοιλιά του στά πλευρά τής γιγάντιας και πυρωμένης θηλυκιάς και θά τήν άργωνε μ' ένα ύνι άπο σάρκα.

Στήν άκρη τού δάσους στάθηκε. Ἡ κοιλάδα άπλωνε στά

πόδια του τά καπούλια και τά βυζιά της. Μέ τά πλατιά σάν παλάμες φύλλα τους, οι μανδραγόρες, οι κόρες του, τόν καλωσόριζαν. Μιά γλύκα άρχισε ν' άνεβαίνει άπό τά σπλάχνα του, τό σάλιο τού ζαχάρωσε και τού γέμισε τό στόμα. Κάνοντας σήμα στόν Τέν νά μείνει κάτω άπό τά δέντρα, προχώρησε σάν νά πετούσε μέ αόρατες φτερούγες πρός τό νυφικό κρεβάτι του. Μιά λούτσα άπό μάργα μέ λίγα στεκάμενα νερά κατέληγε σ' ένα αύλακι άπό ξανθή άμμο σκεπασμένο μέ θελούδινο γρασίδι. Σ' έκεινο τό μέρος θ' άγάπαγε σήμερα ό Ροθινσώνας. Τήν ήξερε άπό πριν τούτη τήν πράσινη φωλιά, κι έπειτα τό χρυσαφένιο μαβί τών λουλουδιών τής μανδραγόρας έλαμπε μυστικά.

Έκεινη τή στιγμή άκριθώς διέκρινε κάτω άπό τά φύλλα δυό μικρά μαύρα πισινά. Δούλευναν έντατικά: ένα κύμα τά διαπερνούσε και φουσκωμένα τά τίναζε ψηλά, έπειτα τά συσπούσε βίαια, τά ξαναφούσκωνε κι ύστερα πάλι τά έσφιγγε σκληρά. Ο Ροθινσώνας ήταν ένας ύπνοβάτης πού βάναυσα τόν τράθηξαν άπό ένα έρωτικό όνειρο. Αποσθολωμένος, θωρούσε τήν καθαρή θδελυγμία πού έκτελούνταν μπρός στά μάτια του. Έβλεπε τή Σπεράντζα νά ξεφτιλίζεται, νά λερώνεται, ν' άτιμάζεται άπό ένα νέγρο! Σέ μερικές βδομάδες, άκριθώς έδω, θ' άνθιζαν οι μανδραγόρες μέ τις ραθδώσεις! Κι είχε άφησει τό βούρδουλα κοντά στόν Τέν, στήν άκρη τού δάσους! Μέ μιά κλοτσιά τόν σήκωσε πάνω, μέ μιά γροθιά τόν ξάπλωσε πάλι στό γρασίδι. Έπειτα έπεσε άπάνω του μ' όλο τό βάρος τού λευκού. Άχ, δέν κυλιέται στά λουλούδια γιά μιά πράξη έρωτική! Μέ γυμνές γροθιές χτυπάει σάν κουφός, πραγματικά κουφός στά παρακάλια και τά παράπονα πού ξεφεύγουν άπό τά σχισμένα χειλή τού Παρασκευά. Ή μανία πού τόν κατέχει είναι ιερή. Είναι ό κατακλυσμός πού πνίγει σ' όλη τή γή τήν άνθρωπην άδικια, είναι ή φωτιά τού ούρανού πού κάνει στάχτη τά Σόδομα και τά Γόμορα, είναι οι Έφτά πληγές τής Αιγύπτου πού κολάζουν τή σκληρότητα τού Φαραώ! Ωστόσο τέσσερις λέξεις πού ό μιγάδας τις πρόφερε ξέπνοα, τρυπούν έξαφνα τή θεία κουφαμάρα του. Ή γδαρμένη γροθιά τού Ροθινσώνα ξαναπέφτει γιά μιά άκόμα φο-

ρά, όμως χωρίς πεποιθηση, συγκρατημένη άπό μιά προσπάθεια νά σκεφτεί: «Αφέντη, μή μέ σκοτώσεις!» βόγκηξε ό Παρασκευάς τυφλωμένος άπό τά αιματα. Ό Ροθινσώνας παιζει μιά σκηνή πού τήν έχει ξαναδει, σ' ένα βιβλιό ή κάπου άλλού: ένας άδελφός πού ξυλοκοπάει μέχρι θανάτου τόν άδελφό του στήν οχθή ένος χαντακιού. Ό Αθελ και ό Κάιν, ό πρώτος φόνος τής άνθρωπινης ιστορίας, ό κατ' έξοχην φόνος! Ποιός είναι λοιπόν; Τό χέρι τού Γιαχθε ή ό καταραμένος άδελφός; Σηκώνεται, άπομακρύνεται, τρέχει, πρέπει νά πλύνει τό πνεύμα του στήν πηγή όλης τής σοφίας...

*

Νά τος πάλι μπρός στό άναλόγιο, προσοχή, μέ τά χέρια σταυρωμένα, περιμένει τήν έμπνευση τού Αγίου Πνεύματος. Θέλει νά έξυψωσει τήν όργη του, νά τής δώσει έναν τόνο πιό καθαρό, πιό ίδανικό, θειό. Ανοίγει τή Βίβλο στήν τύχη. Είναι τό βιβλιό τού Ωσηή. Ο λόγος τού προφήτη συστρέφεται και πάνω στή λευκή σελίδα γίνεται μαύρα σημεία, πριν νά έκραγει μέ πάταγο σέ ήχητικά κύματα μέσω τής φωνής τού Ροθινσώνα. Έτσι η άστραπή προηγείται τού κεραυνού. Ό Ροθινσώνας μιλάει. Απευθύνεται στις κόρες του τις μανδραγόρες και τις προειδοποιεί, τις προδιαθέτει έναντιον τής μάνας τους, τής μοιχαλίδας γής:

*Kριθητε πρός τήν μητέρα ώμων, κριθητε,
ότι αὐτή ού γυνή μου
και ἐγώ οὐκ ἀνήρ αὐτῆς.*

*Kai ἔξαιρώ τήν πορνείαν αὐτής ἐκ προσώπου μου
και τήν μοιχείαν αὐτής ἐκ μέσου μαστών αὐτής,
όπως ἀν ἐκδύσω αὐτήν γυμνήν
και ἀποκαταστήσω αὐτήν καθώς ήμέρα γενέσεως
αὐτής.*

*Kai θήσω αὐτήν ἐρημον
και τάξω αὐτήν ως γήν ἀνυδρον*

καὶ ἀποκτενὼ αὐτὴν ἐν δίψει.
(Ωσηὲ, II, 4.)

Τὸ Βιθλίο τῶν βιθλίων ἐθγαλε τὴν ἀπόφαση καὶ καταδικάζει τὴν Σπεράντζα! Δὲν είναι αὐτὸ ποὺ ἀναζητά ὁ Ροθινσώνας. Ἡθελε νά διαβάσει μὲ πύρινα γράμματα τὴν καταδίκη τού ἀνάξιου ὑπηρέτη, τού ἔκμαυλιστῆ, τού ἀτιμαστῆ. Κλείνει τὴ Βιθλο καὶ τὴν ξανανοίγει στὴν τύχη. Τώρα είναι ὁ Ιερεμίας ποὺ, μιλώντας μεταφορικά γιὰ τὴ νόθα ἀμπελο, ἀναφέρεται στὴ μανδραγόρα μὲ τὶς ραθδώσεις:

συνέτριψας τὸν ζυγὸν σου, διέσπασας τοὺς δεσμοὺς σου καὶ εἰπας· οὐ δουλεὺσω σοι,
ἀλλὰ πορεύσομαι ἐπὶ πάντα δουνόν ὑψηλὸν καὶ
ὑπὸ κάτω παντὸς ξύλου κατσικίου,
ἐκεὶ διαχυθῆσομαι ἐν τῇ πορνείᾳ μου.
Ἐγώ δέ ἐφύτευσά σε ἀμπελον καρποφόρον
πάσαν ἀληθινήν.
πῶς ἐστράφης εἰς πικριαν, ἡ ἀμπελος ἡ ἀλλοτρία;
Ἐὰν ἀπολύνῃς ἐν νιτρῳ καὶ πληθύνῃς σεαντῆ
πόαν,
κεκηλιδωσαι ἐν ταις ἀδίκιαις σου ἐναντίον ἐμού

‘Αλλ’ ἀκόμα κι ἀν ἡ Σπεράντζα γοήτεψε καὶ διέφθειρε τὸν Παρασκευά, αὐτὸ σημαίνει πῶς ὁ Ἀρωκάνιος είναι ἐντελώς ἀθώος, ἀνεύθυνος; Ἡ πληγωμένη καρδιά τού Ροθινσώνα ἀφηνιάζει μπρός στὴ βιθλική ἐτυμηγορία ποὺ καταδικάζει τὴ Σπεράντζα καὶ μόνο αὐτή. Κλείνει κι ἀνοίγει ἀκόμα μιὰ φορά τὴ Βιθλο. Κι αὐτή τὴ φορά μεσ’ ἀπὸ τὴ φωνὴ τού Ροθινσώνα ἀντηχεῖ τὸ κεφάλαιο XXXIX τῆς Γένεσης:

Ἐπέδαλεν ἡ γυνὴ τού κυριον αὐτού τοὺς ὄφθαλμοὺς

αὐτὴν ἐπὶ Ἰωσῆφ καὶ εἰπε· κοιμήθητι μετ’ ἐμού. Ὁ δὲ οὐκ ἡθελεν, εἰπε δὲ τὴ γυναικι τού κυριον αὐτού· εἰ ὁ κύριος μου οὐ γιγνώσκει δι’ ἐμὲ οὐδὲν ἐν τῷ οἰκα αὐτού, καὶ πάντα, ὅσα ἐστιν αὐτῷ, ἐδωκεν εἰς τὰς χείρας μου καὶ οὐχ ὑπερέχει ἐν τῇ οἰκιᾳ ταῦτη οὐδὲν ἐμού, οὐδὲ ὑπεξῆρηται ἀπ’ ἐμού οὐδὲν πλὴν σού, διά τὸ σὲ γυναικα αὐτού είναι, καὶ πώς ποιήσω τὸ ρῆμα τὸ πονηρὸν τούτο, καὶ ἀμαρτήσομαι ἐναντίον τού Θεού; Ἡνίκα δὲ ἐλάλει τῷ Ἰωσῆφ ἡμέραν ἡξ ἡμέρας, καὶ οὐχ ὑπῆκουνεν αὐτῇ καθεύδειν μετ’ αὐτῆς τού συγγενέαθαι αὐτῇ. Ἐγένετο δὲ τοιαῦτη τις ἡμέρα, καὶ εἰσῆλθεν Ἰωσῆφ εἰς τὴν οἰκιαν ποιειν τὰ ἔργα αὐτού, καὶ οὐδεὶς ἦν τῶν ἐν τῇ οἰκιᾳ, ἐσω, καὶ ἀπεσπάσατο αὐτὸν τῶν ἴματων λέγοντα· κοιμήθητι μετ’ ἐμού, καὶ καταλιπών τὰ ἴματα αὐτού ἐν ταις χερσὶν αὐτῆς ἐφυγε καὶ ἐξῆλθεν ἔξω. Καὶ ἐγένετο ὡς εἰδεν, ὅτι καταλιπών τὰ ἴματα αὐτού ἐν ταις χερσὶν αὐτῆς ἐφυγε καὶ ἐξῆλθεν ἔξω, καὶ ἐκάλεσε τοὺς ὄντας ἐν τῇ οἰκιᾳ καὶ εἰπεν αὐτοῖς λέγοντα·... εἰσῆλθε πρὸς με λέγων· κοιμήθητι μετ’ ἐμού καὶ ἐβόησα φωνῇ μεγάλῃ· ἐν δὲ τῷ ἀκούσαι αὐτὸν ὅτι ὑψωσα τὴν φωνήν μου καὶ ἐβόησα, , καταλιπών τὰ ἴματα αὐτού παρ’ ἐμοὶ ἐφυγε καὶ ἐξῆλθεν ἔξω..., ἥκουσεν ὁ κύριος αὐτού τὰ ρῆματα τῆς γυναικός αὐτού, ὅσα ἐλάλησε πρὸς αὐτὸν, λέγοντα· οὐτως ἐποίησε μοι ὁ παῖς σου... ἐθυμώθη ὁργῇ. Καὶ λαβὼν ὁ κύριως Ἰωσῆφ ἐνέβαλεν αὐτὸν εἰς τὸ ὄχυρωμα, εἰς τὸπον, ἐν φ οι δεσμώται τού βασιλέως κατέχονται ἐκεὶ ἐν τῷ ὄχυρώματι.

Ο Ροθινσώνας μὲνει σιωπηλός, συντριμμένος. Είναι θέβαιος πῶς δὲν τὸν γέλασαν τὰ μάτια του. Σίγουρα ἐπιασε τὸν Παρασκευά ἐπ’ αὐτοφώρῳ νά μοιχεύεται μέ τὴ γὴ τῆς Σπεράντζας. Ομως ξέρει ἀκόμα πῶς, ἐδὼ καὶ πολὺ καιρό, είναι ἀναγκασμένος νά ἐρμηνεύει τὰ γεγονότα ποὺ συμβαίνουν γύρω του — ὅσο κι ἀν είναι ἀναμφισβήτητα — σὰν ἀντίστοιχα ἐπιφανειακὰ σημάδια μιὰς βαθιάς κι ἀκόμα σκοτεινής πραγματι-

κότητας πού κυοφορείται. Είναι φανερό πώς τὸ γεγονός ὅτι ὁ Παρασκευάς σκόρπισε τὴ μαύρη σπορὰ του μέσα στὶς πυνχές τῆς ρόδινης κοιλάδας, εἰτε γιά νά τὸν μιμηθεὶ εἰτε γιά νά τὸν σκανδαλίσει, είναι τυχαίο, είναι τῆς ίδιας τάξης μὲ τὸ ἀνέκδοτο γιά τοὺς τσακωμούς τῆς Ποντιφάρ μὲ τὸν Ἰωσήφ. Ὁ Ροβινσώνας νιώθει ἐνα χάσμα νά σκάβεται μέρα μὲ τὴ μέρα ἀνάμεσα στὰ φλύαρα μηνύματα πού τοῦ διαβιθάζει ἀκόμα ἡ ἀνθρώπινη κοινωνία, μέσ' ἀπὸ τὴν ίδια του τὴ μνήμη, τὴ Βίθλο, καὶ τὴν εἰκόνα πού προβάλλουν καὶ ἡ μιὰ καὶ ἡ ἄλλη πάνω στὸ νησὶ, καὶ τὸ ἀπάνθρωπο, στοιχειακὸ, ἀπόλυτο σύμπαν στὸ ὅποιο θυθίζεται καὶ τρέμοντας προσπαθεὶ νά ξεδιαλύνει τὴν ἀλήθεια του. Ἡ φωνὴ πού μιλᾷει μέσα του καὶ πού ποτὲ δὲν τὸν γέλασε, τοὺς ψελλίζει μὲ μισόλογα πώς βρίσκεται σὲ μιὰ καμπῆ τῆς ιστορίας του, ὅτι ἡ ἐποχὴ τῆς Σπεράντζας-συζύγου — πού διαδέχτηκε τὴ Σπεράντζα-μητέρα, πού κι αὐτὴ μὲ τὴ σειρά τῆς είχε διαδεχτεὶ τὴν ἐποχὴ τοῦ διοικούμενου νησιού — παίρνει τέλος κι ὅτι φτάνει ὁ καιρός πού θὰ κάνουν τὴν ἐμφάνισή τους ἀπολύτως νέα πράγματα ἀνήκουστα κι ἀπρόβλεπτα.

Σκεφτικός καὶ σιωπηλός, κάνει μερικά βήματα καὶ στέκεται στὸ τελάρο τῆς πόρτας. Γυρνάει γιά νά μπει μέσα κι ἡ ὄργῃ του ξαναφουντώνει μόλις βλέπει τὸν Παρασκευά, ἀριστερά του, ἀκουμπισμένο στὸν τοίχο του σπιτιού, καθισμένο ἀνακούρκουδα, σὲ μιὰ τέλεια ἀκινησία μὲ τὸ πρόσωπο στραμμένο κατὰ τὸν ὄριζοντα καὶ τὸ βλέμμα χαμένο. Ξέρει ὅτι ὁ Ἀρωκάνιος είναι ίκανός νά μείνει ἐκεὶ ὀλόκληρες ώρες, σὲ μιὰ στάση πού ὁ ίδιος ἀρκεὶ νά τὴν πάρει γιά μιὰ στιγμή κι ἀμέσως νιώθει στὰ γόνατά του σουβλιές ἀπὸ κράμπες. Γίνεται ἡ λεία διάφορων συναισθημάτων, ἐπειτα τού ἐρχεται νά πάει νά καθίσει πλάι στὸν Παρασκευά καὶ νά κοινωνήσουν μαζί, μὲς στὴ μεγάλη σιωπηλή ἀναμονή πού τυλίγει τὴ Σπεράντζα καὶ τοὺς κατοίκους της.

Σ' ἔναν οὐρανὸ ἀκηλιδωτῆς καθαρότητας, ὁ ἡλιος ἀπλώνει τὴν κυριαρχη παντοδυναμία του. Πέφτει μ' ὄλο τὸ χρυσαφένιο βάρος του πάνω στὴν πλαγιασμένη θάλασσα, τὴν ὀλοκληρωτι-

κὰ ὑποταγμένη στὴν κυριαρχία του, πάνω στὸ λαγγεμένο καὶ στεγνὸ νησὶ, πάνω στὶς κατασκευές τού Ροβινσώνα πού γιά τὴν ώρα μοιάζουν μὲ ναοὺς ἀφιερωμένους στὴ δόξα του. Ἡ ἐσωτερικὴ φωνὴ τού ψιθυρίζει πώς τὴ χθόνια βασιλεία τῆς Σπεράντζας ισως τὴ διαδεχτεὶ μιὰ βασιλεία ἡλιακή, ὅμως πρόκειται γιά μιὰ ἰδέα τόσο ἀόριστη ἀκόμα, τόσο ἀμυδρή, τόσο ἀπιαστη πού δὲν μπορεῖ νά τὴ συγκρατήσει γιά πολὺ καὶ τὴ βάζει στὴν ἀκρη γιά νά τὴν ἀφῆσει νά ώριμάσει μέσα στὴ μνήμη του.

Στρέφοντας λίγο τὸ κεφάλι του πρὸς τ' ἀριστερά, βλέπει τὸ δεξὶ προφίλ τού Παρασκευά. Τὸ πρόσωπό του είναι ὄργωμένο ἀπὸ ἐκχυμώσεις κι ἀμυχές καὶ στὸ πεταχτὸ του μήλο ἀνοίγουν τὰ βιολετιὰ χειλία μιὰς κακιάς πληγῆς. Ὁ Ροβινσώνας παρατηρεὶ σὰν μέσα ἀπὸ φακὸ τούτη τὴν προγναθικὴ λίγο ζωώδη μάσκα, πού ἡ θλίψη τῆς τὴν κάνει πιὸ καρτερική, πιὸ σκυθρωπή ἀπ' ὅτι συνήθως. Και τότε παρατηρεὶ γιά πρώτη φορά, μέσα σ' αὐτὸ τὸ τοπίο τῆς πονεμένης κι ἀσχημῆς σάρκας κάτι τὸ λαμπερό, τὸ καθαρό, τὸ ντελικάτο: τὸ μάτι τού Παρασκευά. Κάτω ἀπὸ τὰ μακριά καὶ γυριστά τσινορά του, ὁ βολβός του ματιού ἐντελῶς λείος καὶ διάφανος σκουπιζεται, δροσίζεται καὶ πλένεται ἀδιάκοπα ἀπὸ τὸ ἀνοιγόκλειμα τού βλέφαρου. Ἡ κόρη πάλλεται κάτω ἀπὸ τὸ φώς, ρυθμίζοντας ἀκριθώς τὴ διάμετρό της σύμφωνα μὲ τὴ μεταθαλλόμενη φωτεινότητα τού περιβάλλοντος, ἐτοι πού ἡ ρητίνη νά είναι πάντα τὸ ίδιο ἐκτεθειμένη. Μέσα στὴ διάφανη μάζα τῆς ίριδας είναι βυθισμένη μιὰ ἐσχατη στεφάνη ἀπὸ γυάλινα φτερά, μιὰ ροζέτα διαυγῆς, πανάκριβη καὶ ντελικάτη. Ὁ Ροβινσώνας είναι μαγεμένος ἀπὸ τούτο τὸ λεπτοφτιαγμένο ὄργανο, πού είναι ἐντελῶς καινούργιο κι ἐπιπλέον τόσο λαμπερό. Πώς μπορεῖ ἐνα παρόμοιο θαύμα νά είναι ἐνσωματωμένο σ' ἐνα πλάσμα τόσο ἀξεστο, ἀχαρο καὶ χυδαίο; Κι ἀν αὐτὴν ἀκριθώς τὴ στιγμή ἀνακαλύπτει τυχαία τὴν ὄμορφιά τῆς ἀνατομίας τού Παρασκευά, πού τὸν ἀφήνει ἀναυδο, δέ θὰ πρέπει εἰλικρινά ν' ἀναρωτηθεὶ μήπως ὁ Ἀρωκάνιος στὸ σύνολὸ του, είναι ἐνα ἀθροισμα ἀπὸ πράγματα τὸ ίδιο ἀξιοθαύμαστα πού ἐξαιτίας τῆς τύφλωσής του τὰ ἀγνοεῖ;

Ο Ροβινσώνας γυροφέρνει συνέχεια στό μυαλό του αύτή τήν έρωτηση. Γιά πρώτη φορά διαβλέπει καθαρά, κάτω από αύτό τὸν ἀξεστο κι ἡλίθιο μιγάδα ποὺ τὸν ἐκνευρίζει, τή δυνάμει ύπαρξη ἐνός ἄλλον Παρασκευά — ὅπως ἄλλοτε, πολὺ πρὶν ἀνακαλύψει τή σπηλιά και τήν κοιλάδα, εἰχε ύποπτευθεὶ τήν ύπαρξη ἐνός ἄλλον νησιού, κρημμένου κάτω ἀπό τὸ νησί ποὺ διοικούσε.

Όμως τούτο τὸ ὄραμα δὲν ἐμελλε νά διαρκέσει παρά μιὰ φευγαλέα στιγμή, κι ἡ ζωὴ θά ξανάπαιρνε τὸ μονότονο και κοπιαστικό ρυθμό της.

*

Και πραγματικά ξαναπήρε τὸ ρυθμό της, όμως ὅ,τι κι ἀν ἔκανε ὁ Ροβινσώνας, μέσα του πάντα ὑπῆρχε κάποιος ποὺ περιμενε ἐνα γεγονός ἀποφασιστικό, ἀνατρεπτικό, ἐνα ριζικά νέο ξεκίνημα ποὺ θά ἐκμηδενίζει κάθε περασμένη ἡ μελλοντική ἐπιχείρηση. Κατόπιν ὁ παλιός ἐαυτός του διαμαρτυρόταν, γαντζωνόταν στὸ ἔργο του, λογάριαζε τις ἐπόμενες σοδειές, προγραμμάτιζε ἀόριστα πολύτιμες φυτείες καουτσούκ ἡ μπαμπακιού, ἔκανε τὰ σχέδια γιά ἐνα μύλο ποὺ θά δέσμευε τήν ἐνέργεια ἐνός χειμάρρου. Όμως ποτὲ πιὰ δὲν ξαναπήγε στή ρόδινη κοιλάδα.

Τὸν Παρασκευά δὲν τὸν ἀπασχολούσε κανένα ἀπό αὐτά τὰ προβλήματα. Είχε ἀνακαλύψει τὸ βαρελάκι του καπνού και κάπνιζε κρυφά ἀπό τὸν ἀφέντη του τή μακριά πίπα του Βάν Ντένουσελ. Άν τὸν ἀνακάλυπτε ἡ τιμωρία θά ἤταν ἀναμφίθολα παραδειγματική, ἀφού τὸ ἀπόθεμα καπνού κόντευε νά τελειώσει, κι ὁ Ροβινσώνας δὲν παραχωρούσε πιὰ στὸν ἔαυτό του παρά μιὰ πίπα κάθε δυό μήνες. Γι' αὐτὸν ἤταν μιὰ γιορτή ποὺ τήν ὄνειρευόταν ἀπό καιρό πρὶν κι ἐτρεμε τή στιγμή ποὺ θά ἐπρεπε νά παραιτηθεὶ τελειωτικά ἀπ' αὐτή τήν ἀπόλαυση.

Ἐκείνη τή μέρα είχε κατέβει νά ἐπιθεωρήσει τὰ παραγάδια ποὺ είχε βάλει τήν προηγούμενη μὲ τή φυρονεριά και ποὺ θά

ἐπρεπε τώρα, μὲ τήν ἀμπωτη ν' ἀρχίσουν νά ξενερίζουν. Ο Παρασκευάς πήρε τὸ βαρελάκι παραμάσχαλα και πήγε νά ἐγκατασταθεὶ μέσα στή σπηλιά. Όλη του ἡ ἀπόλαυση χανόταν ὅταν καπνίζεις σ' ἀνοιχτό χώρο, όμως ηξερε πώς ἀν ἐπιχειρούσε νά καπνίσει μέσα σ' ἐνα ἀπό τὰ σπίτια, ἡ μυρωδιά ὄπωσδήποτε θά τὸν πρόδιδε. Ό Ροβινσώνας μπορούσε νά καπνίσει ὥπουδήποτε. Γι' αὐτὸν τὸ μόνο ποὺ ἀξίζεις ἤταν ὁ καυτός, ζωντανός και καπνισμένος λουλάς ποὺ τσιτσίριζε. Ήταν τὸ γήινο περιβλημα ἐνός μικρού ὑπόγειου ἡλιου, ἐνα είδος φορτηγού και ἐξημερωμένου ἡφαίστειου ποὺ πύρωνε ειρηνικά κάτω ἀπό τή στάχη στὸ κάλεσμα του στόματός του. Μέσα σ' αὐτὸν τὸ λαμπτικό σὲ μικρογραφία ὁ καπνός πυρακτωμένος, ἀπανθρακωμένος, ἔξιδανικευμένος μετουσιωνόταν σὲ ρετσίνη, πίσσα και μαύρα παχύρευστα σιρόπια ποὺ ἡ ψυχή τους κέντριζε ευχάριστα τὰ ρουθούνια του. Ήταν ἡ νυφική παστάδα τής γής και τού ἡλιου πού τήν ὄριζε, τήν είχε κλεισμένη στή χούφτα του.

Γιά τὸν Παρασκευά, ἀντίθετα, ὅλη ἡ ἐπιχείρηση δικαιολογούνταν μόνο ἀπό τὶς τουλούπες του καπνού ποὺ ἀνέβαιναν ἐλεύθερα, και τὸ παραμικρὸ φύσημα ἡ ρεύμα διέλυε ἀνεπανόρθωτα τή γοντεία της. Τού χρειαζόταν μιὰ ἀτμόσφαιρα ἀπόλυτα γαλήνια, και στά αιολικά μάτια του αὐτὸν ποὺ ταιριαζε καλύτερα ἤταν ὁ ναρκωμένος ἀέρας τής σπηλιάς.

Σὲ καμιὰ είκοσαριά θήματα ἀπό τήν εισοδο τής σπηλιάς, ἔχει κατασκευάσει ἐνα είδος ξαπλώστρας μὲ σακιά και βαρέλια. Θρονιάζεται ἐκεὶ μὲ τὸ κεφάλι γερμένο πρός τὰ πίσω, και ρουφάει βαθιά ἀπό τὸ κεράτινο ἐπιστόμιο τής πίπας. Ἐπειτα τὰ χειλή του ἀφήνουν ἐνα δίχτυ καπνού ποὺ χωρίζεται στά δυό και γλιστράει χωρίς καμιὰ ἀπώλεια μέσα στά ρουθούνια του. Τότε ὁ καπνός ἐκπληρώνει τήν ύψιστη λειτουργία του: γεμίζει τὰ πνευμόνια του και τὰ ει λισθητοποιεί, κάνει συνειδητό και φωτεινό αὐτὸν τὸν κρυμμένο μέσα στὸ στήθος του χώρο, ποὺ είναι ὅ,τι πιο ἀέρινο και πνευματικό ὑπάρχει μέσα του. Τέλος ἔξωθει μαλακά τὸ γαλάζιο σύννεφο ποὺ τὸν κατοικούσε. Κόντρα στὸ φώς, μπροστά στὸ φωτισμένο ἀνοιγμα τής σπη-

λιάς, ὁ καπνός ξετυλίγει ἐναν κινούμενο πολύποδα, γεμάτο ἀραβουργήματα κι ἄργους στροβίλους πού μεγαλώνει, ἀνεβαίνει και γίνεται όλο και πιὸ διαφανῆς. Ὁ Παρασκευάς ὄνειρεύεται κάμποσα λεπτά κι ἐτοιμάζεται νὰ τραβήξει μιὰ νέα ρουφίξια ἀπὸ τὴν πίπα του, ὅταν μιὰ ἀπόμακρη ἡχώ ἀπὸ φωνές και γαυγίσματα φτάνει στ' αὐτιά του. Ὁ Ροθινσώνας γύρισε νωρίτερα και τὸν καλεὶ μὲ μιὰ φωνὴ ποὺ δὲν προμηνύει τίποτα καλὸ. Ὁ Τέν σκούζει, ἀντηχεὶ ἐνα πλατάγισμα. Ὁ βούρδουλας. Ἡ φωνὴ πλησιάζει, γίνεται πιὸ ἐπιτακτική. Στὸ φωτεινὸ κάδρο τῆς εἰσόδου τῆς σπηλιάς ξεχωρίζει ἡ μαύρη σιλουέτα τού Ροθινσώνα, μὲ τὰ χέρια στὴ μέση, τὶς γροθιές σφιγμένες, τὰ πόδια ἀνοιχτὰ και τὸ βούρδουλα γιὰ τζίφρα. Ὁ Παρασκευάς σηκώνεται. Τὴν πίπα, τὶ νὰ τὴν κάνει; Τὴν πετάει μ' ὅλη του τὴ δύναμη στὸ βάθος τῆς σπηλιάς. Ἐπειτα προχωράει γενναία πρὸς τὴν τιμωρία. Ὁ Ροθινσώνας θὰ πρέπει ν' ἀνακάλυψε τὴν ἔξαφάνιση τού βαρελιού γιατὶ ἀφριζει ἀπὸ μανία. Σηκώνει τὸ βούρδουλα. Ἐκείνη τὴ στιγμὴ ἀκριθῶς τὰ σαράντα βαρέλια μαύρο μπαρούτι μιλούν ὅλα μαζὶ. Ἔνας χειμαρρος ἀπὸ κόκκινες φλόγες ξεπηδά ἀπὸ τὴ σπηλιά. Σὲ μιὰ τελευταῖα ἀνταύγεια τὶς συνειδησης, ὁ Ροθινσώνας αἰσθάνεται νὰ τὸν σηκώνουν, νὰ τὸν μεταφέρουν, ἐνὼ θλέπει τὰ βράχια πάνω ἀπὸ τὴ σπηλιά νὰ καταρέουν σᾶν παιχνίδι κατασκευών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΧ

Ἄνοιγοντας τὰ μάτια, τὸ πρώτο πράγμα πού εἰδε ἡταν ἑνα μαύρο πρόσωπο σκυμμένο πάνω του. Ὁ Παρασκευάς μὲ τὸ ἀριστερὸ χέρι τού κρατούσε τὸ κεφάλι και προσπαθούσε νὰ τού δώσει νὰ πιει λίγο δροσερὸ νερό μὲ τὴ χούφτα τού δεξιού του χεριού. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Ροθινσώνας ἐσφιγγε σπασμωδικὰ τὰ δόντια, τὸ νερὸ χυνόταν γύρω ἀπὸ τὸ στόμα του, ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ γένια και πάνω στὸ στήθος του! Ὁ Ἀρωκάνιος χαμογέλασε και βλέποντάς τον νὰ σαλεύει ἀνασηκώθηκε. Ἀμέσως, ἑνα κομμάτι ἀπὸ τὸ πουκάμισο και τὸ ἀριστερὸ μπατζάκι τού παντελονιού του, ξεσκισμένα και μαυρισμένα ἐπεσαν στὸ χώμα. Ξέσπασε σὲ γέλια και μὲ μερικὰ τινάγματα ξεφορτώθηκε και τὰ ὑπόλοιπα ρούχα του πού είχαν γίνει σχεδὸν κάρβουνο! Ἐπειτα, μάζεψε ἑνα κομμάτι ἀπὸ σπασμένο καθρέφτη πού τὸ βρήκε ἀνάμεσα σὲ ξεχαρβαλωμένα σκεύη τού σπιτιού, κοιτάχτηκε κάνοντας διάφορες γκριμάτσες και μ' ἑνα νέο ξέσπασμα γέλιον τὸ παρουσίασε στὸν Ροθινσώνα. Παρ' ὅλα τὰ ίχνη τῆς μουντζούρας πού τὸν είχε σημαδέψει, δὲν είχε καμιὰ πληγὴ στὸ πρόσωπο, ἀλλὰ ἡ ὄμορφη ρούσα γενιάδα του ἡταν τόπους φαγωμένη σᾶν νὰ είχε τριχόπτωση κι ἡταν σπαρμένη μ' ἔκεινα τὰ μικρὰ γυαλιστερὰ σγρουμπούλια πού κάνει τὸ μαλλι ὅταν τσουρουφλίζεται. Σηκώθηκε και μὲ τὴ σειρά του ἐσκισε τὰ ἀπανθρακωμένα κουρέλια πού κρέμονταν ἀκόμα πάνω του. Ἐκανε μερικὰ βήματα. Κάτω ἀπὸ τὸ παχύ στρώμα τῆς μουντζούρας, τῆς σκόνης και τῆς λάσπης πού τὸν κάλυπτε, δὲν είχε παρά μόνο μερικοὺς ἐπιπόλαιους μώλωπες.

Ἡ Κατοικία καιγόταν σᾶν λαμπάδα. Τὸ τείχος και οι ἐπάλ-

ξεις τού φρουρίου είχαν καταρεύσει μέσα στήν τάφρο πού είχε άνοιχτει μέ σκοπό ν' άπαγορεύει στούς έχθρούς νά πλησιάζουν. Τό κτίριο τής Μισθοδοσίας, τό Προσευχητήριο και τό Κατάρτι-ήμερολόγιο, όντας πιό έλαφρά, είχαν παρασυρθεί άνακατα άπό τό κύμα τού άέρα πού προκάλεσε ή έκρηξη. Ό Ροβινσώνας κι ό Παρασκευάς παρακολουθούσαν τούτο τό θέαμα τής συμφοράς όταν, έκατο πόδια μακριά, ένα χωμάτινο στεφάνι άνεβηκε στόν ούρανό άκολουθούμενο, ένα δευτερόλεπτο άργότερα, άπό μιά έκκωφαντική έκρηξη πού τούς έριξε πάλι στό χώμα. Ένα χαλάζι άπό χαλικια και ξεφτιδια άπό κούτσουρα έπεσε γύρω τους μέ πάταγο! Έπρεπε νά είναι τό μπαρόύτι πού είχε παραχώσει ό Ροβινσώνας στό μονοπάτι πού άδηγούσε στόν όρμο· ένα φιτίλι άπό στουπί επέτρεπε νά τού βάλεις φωτιά άπό άπόσταση. Ό Ροβινσώνας, γιά νά θρει τό κουράγιο νά σηκωθεί και νά συνεχίσει τήν άπογραφή τής καταστροφής, έπρεπε πρώτα νά πεισθεί πώς δέν ύπηρχε πιά στό νησί ούτε ένα γραμμάριο μπαρούτι.

Τρομοκρατημένες άπ' αύτή τή δεύτερη έκρηξη πού είχε γίνει πολύ πιό κοντά, οι κατσίκες είχαν άρμήσει όλες μαζί πρός τήν άντιθετη κατεύθυνση κι είχαν γκρεμίσει τό φράχτη τής στάνης. Σάν νά είχαν φρενιάσει, κάλπαζαν τώρα πρός όλες τις κατευθύνσεις. Χρειάζονταν μιά ώρα γιά νά σκορπίσουν στό νησί και μιά βδομάδα γιά νά έπιστρέψουν στή φυσική τους κατάσταση. Στή θέση τής σπηλιάς — πού ή είσοδός της είχε έξαφανιστεί — ύψωνόταν τώρα ένας σωρός άπό γιγάντιους ογκόλιθους πού έμοιαζαν μέ πύργους, πυραμίδες, πρίσματα και κυλίνδρους. Πάνω άπό τό σωρό δέσποζε μιά βραχώδης βουνοκορφή πού άνεβαινε κάθετα και πού έπρεπε νά προσφέρει μιά άσυγκριτη θέα τού νησιού και τις θάλασσας. Ή έκρηξη λοιπόν δέν είχε προκαλέσει μόνο καταστροφές, και θά έλεγες πώς στό μέρος πού έσκασε τό φουρνέλο, ένα άρχιτεκτονικό δαιμόνιο βρήκε τήν εύκαιρια ν' άφησει έλευθερο τόν μπαρόκ οιστρο του.

Ό Ροβινσώνας κοιτούσε γύρω του σάν χαμένος και μηχανι-

κά βάλθηκε νά μαζεύει τά άντικείμενα πού είχε ξεράσει ή σπηλιά πριν κλείσει γιά πάντα! Υπήρχαν έκει σκισμένα σκουτιά, ένα μουσκέτο μέ στραβωμένη κάνη, όστρακα άπό πύλινα σκεύη, τρύπια σακιά, ξεπατωμένα κοφίνια! Έξέταζε τό καθένα άπό τά λειψανα και πήγαινε νά τά τοποθετήσει προσεκτικά στή ρίζα τού γιγάντιου κέδρου! Ό Παρασκευάς μάλλον τόν μιμούνταν παρά τόν βοηθούσε, κι έπειδή ένιωθε μιά φυσική άποστροφή γιά έπιδιορθώσεις και συντηρήσεις, κατά κανόνα άποτέλειωνε τά άντικείμενα πού είχαν πάθει ζημιές. Ό Ροβινσώνας δέν είχε τή δύναμη νά έκνευριστεί, κι ούτε κάν σάλεψε άπό τή θέση του όταν τόν είδε νά σκορπάει χούφτες-χούφτες τό λιγο θάρι πού είχαν βρει στόν πάτο μιάς στάμνας.

Άρχιζε νά πέφτει τό βράδυ κι έπιτέλους είχαν θρει ένα άντικείμενο άθικτο — τό τηλεσκόπιο — όταν άνακάλυψαν τό πτώμα τού Τέν στή ρίζα ένος δέντρου. Ό Παρασκευας τόν πασπάτεψε κάμποση ώρα. Δέν είχε τίποτα σπασμένο, φαινόταν νά μήν είχε πάθει άπολύτως τίποτα, όμως άναμφισθήτητα ήταν νεκρός. Ο καημένος ό Τέν, ήταν τόσο γέρος, τόσο πιστός! Φαινέται πώς θά είχε πεθάνει άπό τό φόβο του τήν ώρα τής έκρηξης. Υποσχέθηκαν νά τόν θάψουν τήν έπομενη μέρα.

Σηκώθηκε άέρας. Πήγαν μαζί στή θάλασσα γιά νά πλυθούν, ύστερα δείπνησαν μ' ένα άγριο άνανά — κι ό Ροβινσώνας θημήθηκε πώς ήταν ή πρώτη τροφή πού είχε φάει στό νησί τήν έπομένη τού ναυαγίου του. Μήν ξέροντας πού νά κοιμηθούν, ξάπλωσαν κι οι δυό κάτω άπό τό μεγάλο κέδρο, άνάμεσα σ' ό, τι τούς είχε άπομείνει. Ό ούρανός ήταν καθαρός, άλλα ένας δυνατός μαΐστρος τυραννούσε τις κορφές τών δέντρων. Μόνο τά βαριά κλαδιά τού κέδρου δέν έπαιρναν μέρος στή θαβούρα τού δάσους, κι ό Ροβινσώνας, ξαπλωμένος άνάσκελα, έβλεπε τήν άκινητη και δαντελωτή σιλουέτα τους νά διαγράφεται μέ σινική μελάνη άνάμεσα στ' άστερια.

Έτσι λοιπόν ό Παρασκευάς κατάφερε τελικά νά ύπερισχύσει μιάς τάξης πραγμάτων πού τή σιχαινόταν βαθύτατα. Βέβαια

δὲν είχε προκαλέσει οίκειοθελώς τὴν καταστροφή. Ἐξάλλου ὁ Ροβινσώνας είχε ἀπό καιρὸν ἀντίληφθεὶ πόσο δύσκολα ἐφάρμοζε ἡ ἐννοια τῆς θέλησης στὴ συμπεριφορὰ τοῦ συντρόφου του. Ὁ Παρασκευᾶς δὲν ἦταν μιὰ θέληση ἐλεύθερη καὶ διαιγῆς ποὺ παίρνει τὶς ἀποφάσεις τῆς ὑστερα ἀπὸ προηγούμενη σκέψη, ἦταν μιὰ φύση ἀπὸ τὴν ὥποια ἀπέρεαν πράξεις ποὺ οἱ συνέπειές τους τοῦ ἐμοιαζαν ὥπως μοιάζουν τὰ παιδιά στὴ μάνα τους. Καὶ κατὰ τὰ φαινόμενα, μέχρι ἐκείνη τῇ στιγμῇ τίποτα δὲν μπόρεσε νὰ ἐπηρεάσει τὴν πορεία τούτης τῆς αὐθόρμητης γέννας. Διαπίστωνε πῶς, ιδιαίτερα σὲ τούτο τὸ βαθύτερο πυρήνα, ἡ ἐπίδρασή του στὸν Ἀρωκάνιο ἦταν μηδαμινή. Ὁ Παρασκευᾶς ἀδιατάρακτα — καὶ ἀσυνείδητα — είχε προετοιμάσει κι είχε προκαλέσει αὐτὸν τὸν κατακλυσμὸν ποὺ ἦταν τὸ πρελούδιο ποὺ ἀνάγγελλε τὴν ἐλευση μιὰς νέας ἐποχῆς. Κι ἀν ἡθελε νὰ μάθει τὶ θά ἦταν αὐτὴ ἡ νέα ἐποχὴ, ἐπρεπε ἀναμφίβολα νὰ τὴν ἀναζητήσει μέσα στὴν ίδια τῇ φύση τοῦ Παρασκευᾶ ὅπου ἦταν γραμμένο τὸ μήνυμά της. Ὁ Ροβινσώνας περέμενε ἀκόμα δεσμιος τοῦ παλιού ἀνθρώπου γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ προβλέψει ὅτιδήποτε. Γιατὶ αὐτὸν ποὺ τοὺς ἐφερνε ἀντιμέτωπους ξεπερνούσε — καὶ συνάμα περιέκλεινε — τὸν ἀνταγωνισμὸν ποὺ ἔχουν συχνὰ περιγράψει ἀνάμεσα στὸ μεθοδικό, τσιγκούνη καὶ μελαγχολικό Ἑγγλέζο καὶ τὸν ἀπερισκεπτο, σπάταλο καὶ γελαστὸ «ἰθαγενή». Ὁ Παρασκευᾶς ἀπὸ φυσικού του ἀποστρεφόταν τὴν ἐπίγεια τάξη ποὺ ὁ Ροβινσώνας, σὰν ἀγρότης καὶ σὰν διοικητῆς, είχε ἐπιβάλει στὸ νησὶ καὶ στὴν ὥποια ὄφειλε τὴν ἐπιβίωσή του. Φαίνεται πῶς ὁ Ἀρωκάνιος ἀνήκε σ' ἑνα ἀλλο βασιλειο ποὺ βρισκόταν σὲ ἀντίθεση μὲ τὸ χθόνιο βασιλειο τοῦ ἀφέντη του· καὶ κάθε ἀπόπειρα νὰ τὸν φυλακίσει ἐκεὶ μέσα ἐφερνε ἀποτελέσματα ἀντίθετα, ποὺ ρήμαζαν τὸ βασιλειο τοῦ ἀφέντη του.

Ἡ ἐκρηξη δὲν είχε ἔξοντάσει τελειωτικά τὸν παλιὸν ἀνθρώπο μέσα στὸν Ροβινσώνα, ἀφού γιὰ μιὰ στιγμὴ τοῦ πέρασε ἀπὸ τὸ νοὺ πῶς ἀκόμα καὶ τώρα μπορούσε νὰ ἔσκανει τὸ σύντροφο του ποὺ κοιμόταν πλάι του — τὸν ἀξιζε χιλιες φορές τὸ θάνατο

— καὶ νὰ ξαναπιάσει ἀπὸ τὴν ἀρχὴ νὰ ὑφαίνει ὑπομονετικά τὸν ἰστὸ τοῦ ἀφανισμένου κόσμου του. Ὁμως ὁ φόβος νὰ βρεθεὶ πάλι μόνος καὶ ἡ φρίκη ποὺ τοὺ προκαλούσε ἡ θια, δὲν ἦταν οἱ μόνοι λόγοι ποὺ τὸν συγκρατούσαν. Τὸν κατακλυσμὸ ποὺ μόλις είχε γίνει τὸν προσδοκούσε μυστικά. Στὴν πραγματικότητα τὸ διοικούμενο νησὶ κατέληξε νὰ τὸν βαραίνει ὄσο σχεδόν καὶ τὸν Παρασκευά. Ὁ Παρασκευᾶς, ἀφού πρώτα τὸν είχε ἐλεύθερώσει χωρὶς τὴ θέλησή του ἀπὸ τὶς γήινες ρίζες του, θὰ τὸν παρέσυρε τώρα πρὸς κάτι ἄλλο. Θα ἀντικαθιστούσε τούτο τὸ χθόνιο βασίλειο ποὺ τὸ μισούσε, μὲ τὴν τάξη ποὺ τοὺ ταΐριαζε κι ὁ Ροβινσώνας φλεγόταν ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία νὰ τὴν ἀνακαλύψει. Μέσα στὸ παλιὸ πετσι του πάλευε ἑνας νέος Ροβινσώνας ποὺ δεχόταν ἐκ τῶν προτέρων ν' ἀφῆσει τὸ διοικούμενο νησὶ νὰ καταρεύσει γιὰ νὰ χωθεὶ σ' ἑναν ἀγνωστο δρόμο ἀκολουθώντας ἑναν ἀνεύθυνο μύστη.

Αὐτὰ στοχαζόταν ὅταν ἐνιωσε κάτι ν' ἀναδεύει κάτω ἀπὸ τὴν παλάμη του ποὺ ἀκουμπούσε στὸ χώμα. Σκέφτηκε πὼς θὰ ἦταν κάποιο ἐντομο καὶ μὲ τὶς ρόγες τῶν δαχτύλων του ψηλάφισε τὸ καστανόχωμα. Κι ὡμως όχι, ἦταν τὸ ίδιο τὸ ἐδαφος ποὺ σ' ἐκείνο τὸ σημειο ἀναστάλευε. Ἐνας ἀρουραίος ἡ ἑνας τυφλοπόντικας θὰ ξετρύπωνε σὲ λιγο ἀπὸ τὴν ἀκρη τῆς στοάς του. Ὁ Ροβινσώνας φαντάστηκε τὸ σάστισμα τοῦ μικρού ζώου, ποὺ νομίζοντας πὼς θὰ ἐθγαινε στὸν καθαρὸ ἀέρα θὰ ἐπεφτε ξαφνικά σὲ μιὰ φυλακὴ ἀπὸ σάρκα, καὶ χαμογέλασε στὰ σκοτεινὰ. Τὸ χώμα ἀνασκαλεύτηκε ἀκόμα μιὰ φορά καὶ κάτι ξεπρόβαλε. Κάτι σκληρὸ καὶ κρύο ποὺ ἐμενε γερά γαντζωμένο στὸ χώμα. Μιὰ ρίζα. Ωστε ἐτσι λοιπόν, γιὰ νὰ στέψουν τούτη τὴν τρομακτική μέρα οι ρίζες ζωντάνευαν καὶ μόνες τους ξεφύτρωναν ἀπὸ τὸ χώμα! Ὁ Ροβινσώνας ὑπόμενε καρτερικά όλα τούτα τὰ ὑπερφυσικά γεγονότα καὶ μέσ' ἀπὸ τὰ κλωνάρια τοῦ δέντρου συνέχιζε νὰ κοιτάζει τ' ἀστέρια. Τότε ἀκριβώς, καὶ χωρὶς νὰ τὸν γελούν τὰ μάτια του, εἰδε ἑναν ὄλοκληρο ἀστερισμό νὰ γλιστρά μονομιάς πρὸς τὰ δεξιά, νὰ ἔξαφανιζεται πίσω ἀπὸ ἑνα κλαδάκι καὶ νὰ ξαναεμφανιζεται ἀπὸ τὴν ἀλλη μεριά. Ἐπειτα ὁ

άστερισμός έμεινε άκινητος. Μερικά δευτερόλεπτα άργοτερα ένα άργόσυρτο και σπαραχτικό τριξιμό έσκισε τὸν αέρα. Ὁ Παρασκευάς ήταν κιόλας όρθιος και βοηθούσε τὸν Ροβινσώνα νὰ σηκωθεῖ. Τὸ σκασαν τρέχοντας τὴ στιγμὴ ποὺ τὸ ἐδαφος κλυδωνιζόταν κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τους. Ὁ μεγάλος κέδρος γλιστρούσε άργα ἀνάμεσα στ' ἀστέρια και γκρεμιζόταν μ' ἑνα βρόντο κεραυνού στὴ μέση τῶν δέντρων, σὰν γίγαντας ποὺ πέφτει μέσα σὲ ψηλὰ χόρτα. Ὁ κορμός, όρθωμένος κατακόρυφα είχε κλείσει στ' ἀναριθμῆτα και γαμψά μπράτσα του ἐναν ὄλοκληρο λόφο γής. Μιὰ φοβερή σιωπὴ ἀκολούθησε τὴ νέα καταστροφὴ. Ἡ ἐκρηξὴ τὸ είχε ύπονομεύσει, και τὸ δαιμόνιο ποὺ προστάτευε τὴν Σπεράντζα δὲν είχε ἀντέξει τὴ ζωηρή — ἀν και χωρὶς ριπές — πνοή ποὺ ἐδινε ζωὴ στὰ φυλλώματα.

Μετὰ τὴν καταστροφὴ τῆς σπηλιάς, αὐτὸ τὸ νέο χτύπημα στὴ γῆ τῆς Σεράντζας ὄλοκλήρωνε τὸ σπάσιμο και τῶν τελευταίων δεσμῶν ποὺ συγκρατούσαν τὸν Ροβινσώνα στὰ παλιὰ του θεμέλια. Ἀπὸ ἐδὼ και πέρα ἐπλεε, ἐλευθερος και τρομαγμένος, μόνος μὲ τὸν Παρασκευά. Ἐπρεπε νὰ μήν ἀφῆσει πιὰ τούτο τὸ μελαψό χέρι ποὺ είχε ἀρπάξει τὸ δικό του γιά νὰ τὸν σώσει τὴ στιγμὴ ποὺ τὸ δένδρο βυθιζόταν μές στὴ νύχτα.

*

Τὶς ἐπόμενες μέρες ὁ Ροβινσώνας ἀρχισε νὰ μυείται στὴν ἐλευθερία του Παρασκευά, ποὺ δὲν ήταν ἀπλὰ η ἀρνηση τῆς τάξης ποὺ ἡ ἐκρηξη είχε σθήσει ἀπὸ τὴν ἐιφάνεια του νησιού. Ἀπὸ τὶς ἀναμνήσεις τῶν πρώτων χρόνων στὴ Σπεράντζα, ὁ Ροβινσώνας ήξερε καλὰ τὶ σήμαινε μιὰ ζωὴ ἀνερμάτιστη, ποὺ παραδέρνει ἀκυθέρνητη και ύπόκειται σ' ὅλες τὶς παρορμήσεις τῆς στιγμῆς και σ' ὅλα τὰ κατάλοιπα τῆς ἀποθάρρυνσης. γιά νὰ μή διαισθανθεὶ μιὰ κρυμμένη ἐνότητα, μιὰ ἐνυπάρχουσα ἀρχὴ στὴ συμπεριφορά του συντρόφου του.

Ο Παρασκευάς δὲ δούλευε κυριολεκτικὰ ποτὲ. Ἀγνοώντας

κάθε ἐννοια παρελθόντος και μέλλοντος, ζούσε κλεισμένος στὴν παρούσα στιγμὴ. Περνούσε μέρες ὄλοκληρες σὲ μιὰ αἰώρα ἀπὸ πλεγμένες λιάνες ποὺ τὴν είχε κρεμάσει ἀνάμεσα σὲ δυὸ πιπεριές, και χωμένος ἐκεὶ μέσα κατέθαζε ποὺ και ποὺ μὲ τὸ φυσοκάλαμο τὰ πουλιά ποὺ ἐρχονταν νὰ καθίσουν στὰ κλαδιά γελασμένα ἀπὸ τὴν ἀκινησία του. Τὸ βράδυ ἐριχνε τὸ πρὶ. ὃν τούτου τού νωχελικού κυνηγιού στὰ πόδια τού Ροβινσώνα, ποὺ πιὰ δὲν ἀναρωτιόταν ἀν αὐτὴ η κινηση ἡταν ἡ χειρονομία ἐνος πιστού σκύλου ποὺ φέρνει πίσω τὸ κυνήγι, ἡ ἀντίθετα ἡ χειρονομία ἐνός δεσπότη τὸσο αὐταρχικού ποὺ δὲν καταδέχεται πλέον οὔτε νὰ διατυπώσει τὶς διαταγές του. Ἡ ἀλήθεια είναι πώς στὶς σχέσεις του μὲ τὸν Παρασκευά είχε ξεπεράσει τὸ στάδιο αὐτῆς τῆς μικρόπρεπης ἐναλλαγῆς. Τὸν παρατηρούσε, προσέχοντας μὲ πάθος τὶς δραστηριότητες τού συντρόφου του και συνάμα τὸν ἀντίκτυπο ποὺ είχαν μέσα του, ὃπου προκαλούσαν μιὰ συγκλονιστικὴ μεταμόρφωση.

Ἡ ὄψη του ἡταν αὐτὴ ποὺ είχε ύποστει τὸ πρώτο πλήγμα. Είχε ἀρνηθεὶ νὰ ξυρίσει τὸ κρανίο του και τὰ μαλλιά του συστρέφονταν σχηματίζοντας πυρρόξανθους βοστρύχους ποὺ μέρα μὲ τὴ μέρα θέριευαν. Σὲ ἀντάλλαγμα, είχε κόψει τὰ ἡδη μαδημένα ἀπὸ τὴν ἐκρηξη γένια του, και κάθε πρωὶ περνούσε τὰ μάγουλα μὲ τὴ λεπίδα τὸν μαχαιριού του ποὺ τὴν ἀκόνιζε γιά ώρα σὲ μιὰ ἡφαιστειογενὴ πέτρα, ἐλαφριά και πορώδη, ἀρκετὰ κοινὴ στὸ νησί. Αὐτομάτως, είχε χάσει τὴν ἐπίσημη και πατριαρχικὴ θεωρία του, αὐτὸ τὸ ύφος τού «Πατέρα-Θεού» ποὺ τὸσο καλὰ στήριζε τὸ παλιὸ του κύρος. Ἐδειχνε μιὰ γενιά νεότερος, και μιὰ ματιὰ στὸν καθρέφτη τού ἀποκάλυψε πώς ἀπὸ ἐκείνη τὴ στιγμὴ κι ἐπειτα ύπήρχε — ἔξαιτιας ἐνός φαινομένου μιμητισμού ποὺ εύκολα ἐξηγούνταν — μιὰ φανερὴ ὄμοιότητα ἀνάμεσα στὸ πρόσωπὸ του και στὸ πρόσωπὸ τού συντρόφου του. Γιὰ χρόνια ὄλοκληρα ἡταν ταυτόχρονα ὁ ἀφέντης κι ὁ πατέρας τού Παρασκευά. Μέσα σὲ λιγες μέρες ἐγινε ἀδελφὸς του — και δὲν ἡταν σίγουρο πώς ἡταν ὁ πρωτότοκος. Ἀκόμα και τὸ ίδιο του τὸ σώμα είχε ἀλλάξει. Ἀνέκαθεν

φοβόταν τά έγκαύματα και τά θεωρούσε έναν άπό τους χειρότερους κινδύνους πού άπειλούν έναν Έγγλεζο — κοκκινομάλλη έπιπλεον — στή ζώνη τών τροπικών γι αυτό, πρίν έκτεθει στις άκτινες του ήλιου, κάλυπτε προσεκτικά όλα τά μέρη του σώματός του, χωρίς ποτέ νά ξεχνάει, σάν συμπληρωματική προφύλαξη, τή μεγάλη όμπρελα άπό κατσικοτόμαρα. Οι μέρες πού πέρασε στό βάθος τής σπηλιάς, έπειτα ή οικειότητά του με τή γή, είχαν δώσει τελικά στή σάρκα του τή γαλακτερή κι εύθραυστη λευκότητα τών γογγυλιών και τών θολθών. Παρακινούμενος άπό τόν Παρασκευά, άρχισε τώρα νά έκτιθεται γυμνός στόν ήλιο. Στήν άρχη ήταν τρομαγμένος, μαζεμένος σάν σουγιάς και άσχημος, όμως σιγά-σιγά ξεχάρρεψε. Τό δέρμα του πήρε μιά χάλκινη άποχρωση. Μιά νέα περηφάνια φούσκωνε τούς μύες του και τό στήθος του. Τό σώμα του άκτινοβολούσε μιά θερόμη και νόμιζε πώς ή ψυχή του άντλούσε άπ' αυτήν μιά σιγουριά πού δέν τήν είχε νιώσει ποτέ πριν. Άνακάλυπτε λοιπόν πώς ένα σώμα πού τό δέχεσαι, τό θέλεις, και μέσ' άπό ένα γεννώμενο ναρκισσισμό άδριστα τό ποθείς, μπορεί νά είναι όχι μόνο ένα καλύτερο έργαλείο γιά νά εισχωρείς στόν ίστο τών πραγμάτων άλλά κι ένας πιστός και γερός σύντροφος.

Μέ τόν Παρασκευά έκαναν παιχνίδια κι άσκησεις πού άλλοτε θά τά έκρινε άσυμβιβαστα μέ τήν άξιοπρέπειά του. Έτσι δέν ήσύχασε παρά μόνο όταν έμαθε νά περπατάει μέ τά χέρια τόσο καλά όσο κι ο Αρωκάνιος. Στήν άρχη δέ βρήκε καμιά δυσκολία νά κάνει «κατακόρυφο» άκουμπώντας τά πόδια του σ' έναν κάθετο βράχο. Τό λεπτό σημείο ήταν ν' άφησει αυτό τό στήριγμα και νά προχωρήσει, χωρίς νά πέσει πρός τά πίσω και νά κοψομεσιαστεί. Τά μπράτσα του έτρεμαν κάτω άπό τό καταθλιπτικό βάρος όλου τού ύπόλοιπου κορμιού, όχι όμως έπειδή έλειπε ή δύναμη· έκεινο πού μάλλον έλειπε ήταν τό σωστό μοίρασμα κι άκόμα τό κατάλληλο πιάσιμο αυτού τού άσυνήθιστου φορτίου. Πάσχιζε μέ λύσσα θεωρώντας τήν κατάκτηση ένός είδους πολλαπλής χρήσης τών μελών του ώς άποφασιστική πρόοδο στό νέο δρόμο πού είχε πάρει Όνειρευόταν τή μετα-

μόρφωση τού σώματός του σ' ένα γιγάντιο χέρι πού τά πέντε δάχτυλά του θά ήταν τό κεφάλι, τά χέρια και τά πόδια του. Τό πόδι έπρεπε νά μπορεί νά σηκώνεται σάν δείχτης, τά χέρια νά περπατούν σάν πόδια, τό βάρος τού σώματος νά πέφτει χωρίς διάκριση πότε στό ένα μέλος και πότε στό άλλο, σάν χέρι πού στηριζεται στό καθένα άπό τά δάχτυλά του.

*

Μιά άπό τις σπάνιες άσχολιες τού Παρασκευά ήταν νά φτιάχνει μέ φοβερή φροντίδα τόξα και θέλη· πράγμα ιδιαίτερα άξιοσημείωτο άφου σχεδόν ποτέ δέν τά χρησιμοποιούσε στό κυνήγι. Άφου κατασκεύασε άπλα τόξα άπό τά πιό εύλυγιστα κι ομοιόμορφα ξύλα — σαντάλ, άμαραντο, κοπαϊφόρο — γρήγορα κατέληξε στό κεντρικό κλαδί ένός πύξου πού τό έντυσε μέ έλάσματα άπό κέρατα τράγου και τό περιτύλιξε μέ σχοινί γιά νά πολλαπλασιάσει τήν ισχύ του.

Άλλα έκει πού έβαζε όλη τήν τέχνη του ήταν στά θέλη, άφου αύξαινε άδιάκοπα τή δύναμη τών τόξων άποκλειστικά γιά νά μπορεί νά μεγαλώνει τό μήκος τού βέλους πού γρήγορα ξεπέρασε τά έξι πόδια. Ή εύαισθητη ίσοροπια άναμεσα στή μύτη και τά φτερά τού βέλους δέν ήταν ποτέ άκριθώς όπως τήν ήθελε, και τόν έβλεπε ώρες ολόκληρες νά ζυγιάζει τό ξυστό πάνω στήν κόψη μιάς πέτρας γιά νά βρει τό κέντρο βάρους του. Στήν πραγματικότητα τά φτερά πού έβαζε στά θέλη του ξεπερνούσαν κάθε λογικό όριο και συνήθως χρησιμοποιούσε φτερά άπό παπαγάλο ή φύλλα φοινικιάς. Έπιπλεον, καθώς έφτιαχνε τις μύτες τους άπό σπάλες κατσικιών και τούς έδινε τό σχήμα πτερύγιου, ήταν φανερό πώς έκεινο πού ζητούσε άπό τις σαΐτες του δέν ήταν νά βρίσκουν τή λεια τους μέ δύναμη κι άκριθεια άλλα νά πετούν όσο τό δυνατόν πιό μακριά και νά μετεωρίζονται όσο τό δυνατόν περισσότερο χρόνο.

Όταν τέντωνε τό τόξο του, οι συσπάσεις τού προσώπου του μαρτυρούσαν μιά προσπάθεια νά συγκεντρωθεί σχεδόν όδυνη-

ρή. Γιά ώρα προσπαθούσε νά βρει τήν κλιση που θά έξυσφάλιζε στό βέλος του τήν πιό ένδοξη τροχιά. Τέλος, ή χορδή σφυριζοντας έρχόταν νά γλειψει τό πέτσινο μανίκι που τού προστάτευε τό βραχιονα. Μ' όλόκληρο τό κορμί νά γέρνει μπροστά, μέ τά χέρια τεντωμένα σέ μιά χειρονομία σάν νά επιυιρνε φόρα και ταυτόχρονα νά παρικαλούσε, συνόδευε μέ τό βλέμμα του τή διαδρομή τής σαΐτας. Όση ώρα ή ζωντανή δύναμη κέρδιζε τή μάχη έναντιον τής τριβής του άερα και τις θαρύτητας, τό πρόσωπό του έλαμπε από ευχαριστηση. Όμως κάτι έμοιαζε νά σπάει μέσα του όταν ή μύτη έκλινε πρός τό χώμα, ένώ τύ φτερά έλάχιστα ύνεκοπταν τήν πτώση της.

Ο Ροβινσώνας γιά καιρό άναρωτιόταν ποιά θά μπορούσε νά είναι ή σημασία αύτής τής τοξοθολίας χωρίς θήραμα, χωρίς στόχο, όπου ο Παρασκευάς άνάλωνε τις δυνάμεις του. Μιά μέρα που ένας φρέσκος θαλασσινός άερας έκανε τ' αφρισμένα κύματα νά σκάνε μέ όρμη στό άκρογιάλι, νόμισε πώς έπιτελους τήν κατάλαθε. Ο Παρασκευάς δοκίμαζε καινούρια θέλη, ύπερβολικά μακριά, που μέχρι τή μέση τους περίπου ήταν στολισμένα με λεπτά πούπουλα ξεριζωμένα από φτερά άλμπιτρός. Τέντωσε τό τόξο του πρός τήν κατεύθυνση τού δάσους κι έδωσε στό βέλος μιά κλίση σαρανταπέντε μοιρών. Τό βέλος άνεβηκε τουλάχιστον έκατόν πενήντα πόδια. Έκει, φάνηκε γιά μιά στιγμή νά διστάζει, άλλ' άντι νά πέσει μέ τή μύτη πρός τήν παραλία, όριζοντιώθηκε και μέ μιά νέα ώθηση έφυγε πρός τό δάσος. Όταν χάθηκε πίσω από τό παραπέτασμα τών πρώτων δέντρων, ο Παρασκευάς στράφηκε πρός τόν Ροβινσώνα άκτινοβολώντας από χαρά.

— Θά πέσει στά κλαδιά, δέν πρόκειται νά τό ξαναθρεις, τού είπε ο Ροβινσώνας.

— Δέ θά τό ξαναθρώ, είπε ο Παρασκευάς, γιατί δέ θά ξαναπέσει ποτέ.

* * *

Από τή στιγμή που έπεστρεψαν στή φυσική τους κατάστα-

ση, οι κατσίκες έπαψαν νά ζούν μές στήν άναρχια που έπιβαλλει στά ζώα ή έξημερωσή τους από τόν άνθρωπο. Είχαν σχηματίσει ιεραρχημένα κοπάδια που τά άδηγούσαν οι πιό δυνατοί και σοφοί τράγοι. Όταν βρισκόταν σέ κινδυνο, τό κοπάδι συγκεντρωνόταν — συνήθως σ' ένα ύψωμα — κι ή πρώτη σειρά τών ζώων άντετασσε στόν έπιτιθέμενο ένα άδιαπέραστο τείχος από κέρατα. Ένα από τά παιχνίδια τού Παρασκευά ήταν νά ξεμοναχιάζει τούς τράγους και νά τούς προκαλει. Τούς άρπαξε από τά κέρατα και τούς άναγκαζε νά πέσουν στό χώμα, ή άλλοτε τούς προφταίνε στό τρέξιμο και γιά νά τούς σημαδέψει μέ τή νίκη του, τούς έδενε γύρω από τό λαιμό ένα γιορντάνι από λιάνες.

Μιά μέρα, όμως, έπεσε πάνω σ' ένα είδος αιγαγρου χοντρού σάν άρκονδα, μέ τεράστια κέρατα γεμάτα ρόζους που όρθωνονταν στό κεφάλι του σάν δυό μακριές μαύρες παντιέρες και που μ' ένα απλό άναποδο τίναγμα τόν έστειλαν νά κυλήσει στούς βράχους. Ο Παρασκευάς χρειάστηκε νά μείνει τρείς μέρες άκινητος στήν αιώρα του, άλλα συνέχεια έλεγε πώς έπρεπε νά ξαναθρει αύτό τό ζώο που τό είχε βαφτίσει Άντοάρ και που φαινόταν νά τού έμπνειεί ένα θαυμασμό άναμιχτο μέ τρυφερότητα. Ο Άντοάρ από τή φοβερή μυρωδιά του και μόνο έντοπιζεται από μακριά, όσο πάνε δυό βέλη. Ο Άντοάρ ποτέ δέν τό σκάει όταν τόν πλησιάζεις. Ο Άντοάρ πάντα ξεχωρίζει από τό κοπάδι. Ο Άντοάρ δέ χύμηξε νά τόν άποτελειώσει όταν τόν άφησε μισοπεθαμένο, όπως θά έκανε όποιοσδήποτε άλλος τράγος... Ένώ σιγόψελνε τό έγκωμιο τού άντιπάλου του, ο Παρασκευάς έπλεκε κορδελίτσες μέ ζωηρά χρώματα γιά νά φτιάξει ένα γιορντάνι πιό γερό και πιό φανταχτερό από τ' άλλα: τό γιορντάνι τού Άντοάρ. Όταν ξαναπήρε τό δρόμο πρός τό σωρό τών βράχων όπου ο τράγος είχε τή φωλιά του, ο Ροβινσώνας διαμαρτυρήθηκε δίχως σθένος και δίχως έλπιδα νά τόν σταματήσει. Ή θαρβατίλα που κολλούσε στό πετσι του, κάθε φορά που γύριζε απ' αύτά τά ιδιόμορφα κυνήγια δίχως όπλα, άρκουσε γιά νά δικαιολογήσει τήν άντιθεσή τού Ροβινσώνα. Κι άνε-

ξάρτητα άπό αὐτό, τὸ πρόσφατο ἀτύχημα ἀπό τὸ ὅποιο μόλις είχε συνέλθει, ἐδειχνεὶ πώς ὁ κίνδυνος ἡταν πραγματικός. Ὄμως ὁ Παρασκευάς δὲν τού ἐδίνε καμιὰ σημασία. Ὁπως τὸν ἄλλο καιρό ἡ τεμπελία καὶ ἡ ἀδιαφορία του δὲν είχαν μέτρο, ἐτοι καὶ σ' ἑνα παιχνίδι ποὺ τὸν συνέπαιρνε ξόδευε ἀσωτα τὶς δυνάμεις καὶ τὸ θάρρος του. Στὸν Ἀντοάρ είχε θρει ἑνα σύντροφο στὸ παιχνίδι ποὺ ἡ ἀγρια καὶ μονοκόμματη δύναμή του φαινόταν νὰ τὸν μαγεύει καὶ δεχόταν ἐκ τῶν προτέρων μὲ κέφι τὴν προοπτική νέων — δηλαδὴ θανατηφόρων — τραυμάτων.

Δέν ἀργησε νὰ τὸν ἀνακαλύψει. Ἡ σιλουέτα τού μεγάλου ἀρσενικού ὄρθωνόταν σὰν βράχος στὴ μέση μιὰς θάλασσας ἀπό κατσίκες καὶ κατσικάκια ποὺ ἀποτραβιόνταν ἀτακτα καθὼς ὁ Παρασκευάς πλησίαζε. Βρέθηκαν ἀντιμέτωποι στὴ μέση ἑνος πλατώματος ποὺ ἐμοιαζε μὲ ἀρένα· ἀπό τὴ μιὰ μεριά τέλειωνε σ' ἑνα ἀπόκρημνο τοίχωμα κι ἀπό τὴν ἄλλη ἀνοιγόταν σ' ἑνα καραρράχτη ἀπό χώματα σπαρμένο μὲ κάκτους. Ἡ δυτική ἀκρη τού γηπέδου κρεμόταν πάνω ἀπό ἑνα γκρεμό καμιὰ ἔκατοστη πόδια βαθύ. Ὁ Παρασκευάς ἐλύσε τὸ κορδελάκι ποὺ είχε τυλιξε γύρω ἀπό τὸν καρπὸ του καὶ τὸ κούνησε προκλητικὰ πρὸς τὸ μέρος τού Ἀντοάρ. Τὸ ἀγριμοὶ σταμάτησε μεμιάς τὸ μάσημα, κρατώντας μιὰ μεγάλη τούφα γρασίδι ἀνάμεσα στὰ δόντια του. Ἐπειτα κάγχασε μεσ' ἀπό τὰ γένια του καὶ στάθηκε ὄρθιος στὰ πισινὰ του πόδια. Ἐκανε ἐτοι μερικά βῆματα πρὸς τὸ μέρος τού Παρασκευά χτυπώντας τὸ κενὸ μὲ τὶς ὀπλές τῶν μπροστινῶν ποδιών του καὶ κουνώντας τὰ πελώρια κέρατα του σὰν νὰ χαιρετούσε τὸ πλήθος σὲ παρέλαση. Αὐτὴ ἡ γκροτέσκα μιμική ἐκανε τὸν Παρασκευά νὰ παγώσει ἀπό ἐκπληξη. Τὸ ζώο ἀπειχε μερικά βῆματα ὅταν ἐπεσε πρὸς τὰ μπρὸς παιρνοντας συνάμα φόρα σὰν νὰ ἡταν καταπέλτης. Τὸ κεφάλι βούτηξε ἀνάμεσα στὰ μπροστινὰ του πόδια, τὰ κέρατα του σημάδεψαν σὰν δίκρανο καὶ πέταξε πρὸς τὸ στήθος τού Παρασκευά σὰν χοντρὸ βέλος μὲ φτερά ἀπό μαλλι. Ὁ Παρασκευάς ἀργησε νὰ ριχτεὶ στὸ πλάι ἑνα δέκατο τού δευτερολέπτου. Τὴ στιγμὴ ποὺ ἐνα βίαιο χτύπημα στὸ δεξιό ώμο τὸν ἐκανε νὰ πάρει μιὰ στρο-

φὴ γύρω ἀπό τὸν ἐαυτὸ του, τὸν τύλιξε μιὰ μυρωδιά ἀπό τραγὶ ἀνάμιχτη μὲ μόσκο. Χτύπησε πέφτοντας κι ἐμεινε κολλημένος στὸ χώμα. Ἀν είχε σηκωθεὶ ἀμέσως δὲ θά ἡταν σὲ θέση ν' ἀποφύγει μιὰ νέα ἐπίθεση. Ἐμεινε λοιπὸν μὲ τὴν πλάτη στὸ χώμα, παρατηρώντας μέσ' ἀπό τὰ μισόκλειστα βλέφαρά του ἑνα κομμάτι γαλανού ούρανού πλαισιωμένο ἀπό ξερά χόρτα. Ἐκει, εἰδε νὰ σκύβει πάνω του μιὰ μάσκα σημίτη πατριάρχη, μὲ πράσινα μάτια χωμένα μέσα σὲ σπήλαια ἀπό μαλλι, μὲ μιὰ σγουρή γενιάδα, μὲ μαύρο μουσούδι ποὺ στράθωνε ἀπό ἑνα γέλιο φαύνου. Στὴν ἀνεπαισθητη κίνηση ποὺ ἐκανε, ὁ ώμος του ἀποκριθῆκε μ' ἑνα σφάχτη. Ἐχασε τὶς αἰσθήσεις του. Ὁταν ξανάνοιξε τὰ μάτια, ὁ ἥλιος καταλάμβανε τὸ κέντρο τού ὄπτικού του πεδίου καὶ τὸν ἐλουζε σὲ μιὰν ἀνυπόθορη ζέστη. Στηρίχτηκε στὸ ἀριστερὸ χέρι καὶ μάζεψε τὰ πόδια του. Ἀναστήκωθηκε καὶ ζαλισμένος παρατηρούσε τὸ γρανιτένιο τοίχωμα ποὺ ἀντανακλούσε τὸ φῶς σ' ὀλόκληρη τὴν ἀρένα. Ὁ Ἀντοάρ δὲ φαινόταν πουθενά. Σηκώθηκε τρεκλίζοντας κι ἐκανε νὰ γυρίσει, ὅταν ἀκουσε πίσω του τὶς ὀπλές τού τράγου νὰ κροταλούν πάνω στὶς πέτρες. Ὁ ἥλιος ἐρχόταν ἀπό τὸσο κοντά ποὺ δὲν ἀφηνε χρόνο για νὰ γυρίσει καὶ νὰ τὸν ἀντιμετωπίσει. Ἐγειρε πρὸς τ' ἀριστερά, πρὸς τὴ μεριά τού γερού μπράτσου του. Χτυπημένος ξώφαλτσα στὸ ύψος τού ἀριστερού γοφού, ὁ Παρασκευάς κλονίστηκε κι ἀπλωσε τὰ χέρια προσπαθώντας νὰ στηριχτει. Ὁ Ἀντοάρ, κόβοντας μ' ἑνα τίναγμα τῆς μέσης τὴ φόρα του, στάθηκε στυλωμένος στὰ στεγνὰ κι ἀδύνατα πόδια του. Ὁ Παρασκευάς, ἔχοντας χάσει τὴν ισοροπία του, σωριάστηκε σὰν ἔξαρθρωμένη κούκλα στὴν πλάτη τού τράγου, ποὺ λύγισε ἀπό τὸ βάρος κι ὄρμησε πάλι μπρὸς. Μὲ τὸν ώμο του νὰ τὸν βασανίξει, ἡταν γαντζωμένος πάνω στὸ ζώο. Τὰ χέρια του είχαν ἀρπάξει τὰ ροζιασμένα κέρατα κοντά στὸ κρανίο, τὰ πόδια του ἐσφιγγαν τὰ μαλλιαρὰ πλευρά, ἐνώ τὰ κότσια του είχαν ἀγκιστρώσει τοὺς ὄρχεις τού τράγου. Ὁ τράγος ἐκανε φανταστικὰ πηδήματα για ν' ἀπαλλαγεὶ ἀπ' αὐτὴ τὴ γυμνή σάρκινη σπείρα ποὺ τυλιγόταν γύρω ἀπό τὸ κορμὶ του. Ἐκανε κάμποσες

φορές τὸ γύρο τῆς ἀρένας χωρὶς ποτὲ νὰ στραβωπατήσει ἀνάμεσα στὰ βράχια παρ' ὅλο τὸ θάρος ποὺ τὸν πλάκωνε. Ἀν ἐπεφτεὶ ἡ ἀν κυλιόταν μὲ τὴ θέλησή του στὸ χώμα, δὲ θὰ καταφερνε νὰ ξανασηκωθεῖ. Ο Παρασκευάς ἐνιωθε τὸν πόνο νὰ τού σκιζει τὰ σωθικὰ και φοβόταν μήπως χάσει πάλι τὶς αἰσθήσεις του Ἐπρεπε ν' ἀναγκάσει τὸν Ἀντοάρ νὰ σταθεῖ. Τὰ χέρια του κετέβηκαν κατὰ μήκος τού ἀνώμαλου κρανίου κι ὑστερα κόλλησαν στὶς κοκαλιάρικες κόγχες τού ζώου. Παρότι ἡταν τυφλωμένο δὲ σταμάτησε. Λές και τὰ ἐμπόδια είχαν γίνει ἀόρατα, και δὲν ὑπήρχαν, χύμηξε κατευθείαν μπροστά. Οι ὄπλες του ἀντήχησαν πάνω στὶς πέτρινες πλάκες ποὺ ἐφταναν μέχρι τὸν γκρεμὸ και τὰ δυὸ κορμιά, πάντα δεμένα, ἐπεσαν στὸ κενό.

*

Σὲ δυὸ μίλια ἀπόσταση, μὲ τὸ τηλεσκόπιο στὸ χέρι, ὁ Ροβινσώνας ἡταν ὁ αὐτόπτης μάρτυρας τῆς πτώσης τῶν δυὸ ἀντιπάλων. Γνώριζε ἀρκετά καλά αὐτὴ τὴν περιοχὴ του νησιού κι ἡξερε πῶς ὑπήρχαν δυὸ δρόμοι γιὰ νὰ πάς στὸ σπαρμένο μ' ἀγκάθια πλάτωμα ὅπου θὰ ἐπρεπε νὰ ἔχουν τσακιστεῖ: εἰτε ἀπὸ ἑνα μικρὸ ἀπότομο μονοπάτι ποὺ κατέβαινε ἀπὸ τὰ ὑψώματα, εἰτε κατευθείαν, μὲ τὴν προϋπόθεση ὅμως πῶς θὰ σκαρφάλωνες ἐναν ἀπόκρημνο κάβο καμιὰ ἐκατοστὴ πόδια ψηλό. Ἡ ἐπειγουσα κατάσταση ἐπέβαλλε τὴν εὐθεία, ὅμως ὁ Ροβινσώνας ἐνιωθε νὰ τὸν πιάνει ἀγχος μὲ τὴν ιδέα πῶς θὰ ἐπρεπε ν' ἀνέβει ψηλαφιστὰ κατὰ μήκος τού ἀνώμαλου βράχου, ποὺ σὲ μερικὲς μεριές ἐγερνε πρὸς τὴ θάλασσα. Ἄλλ' αὐτὸ ποὺ τὸν ὠθούσε στὴ δοκιμασία δὲν ἡταν μόνο ἡ ἀνάγκη νὰ σώσει τὸν Παρασκευά ποὺ ίσως ἡταν ἀκόμα ζωντανὸς. Προσύλητος στὰ παιχνίδια ποὺ ἀπαιτούν μυικὴ δύναμη και δόηγούν τὸ σώμα σ' ἐνα εὔτυχισμένο ἀνθισμα, ἐνιωθε πῶς ὁ ἰλιγγος ποὺ τού ἐφερνε τὸ ύψος, ἐστω κι ἀν ἡταν τρία πόδια πάνω ἀπὸ τὸ ἐδαφος, ἡταν ἐνα ἀπὸ τὰ τελευταία φυσικὰ ἐλαττώματα του. Δὲν ἀμφέβαλλε πῶς, ἀν ἀντιμετώπιζε και ξεπερνούσε αὐτὴ τὴ νοσηρὴ ἀδυνα-

μια, θὰ ἐκπλήρωνε μιὰ ἀξιοσημείωτη πρόοδο στὸ νέο δρόμο ποὺ είχε πάρει.

Αφού ἐτρεξε μὲ κέφι ἀνάμεσα στούς βράχους κι ὑστερα πήδησε ἀπὸ τὸν ἑνα στὸν ἄλλο, ὥπως είχε δει τόσες φορές νὰ πηδᾷσε στὸ τοίχωμα και νὰ προχωρήσει γαντζώνοντας και τὰ δέκα νύχια του σ' ὥλες τὶς προεξοχές και τὶς κοιλότητες τού βράχου. Ἐνιωσε μιὰ τεράστια ἄλλ' ἀρκετά ὑποπτη ἀνακούφιση ξαναβρίσκοντας τὴν ἀμεση ἐπαφὴ μὲ τὸ χθόνιο στοιχειο. Τὰ χέρια, τὰ πόδια, ὥλο τὸ γυμνὸ σώμα του γνώριζαν τὸ σώμα του βουνού, τὶς λειες ἐπιφάνειες του, τὰ σημεια ποὺ τριβονταν, τὶς ρυτίδες του. Μὲ μιὰ νοσταλγικὴ ἐκσταση δινόταν ὀδόκληρος σ' αὐτὸ τὸ πόντο-πόντο ψηλάφισμα τὴς ὄρυκτης οὐσίας ποὺ ἡ φροντίδα γιὰ τὴν ἀσφαλειὰ του δὲν ἀποτελούσε παρὰ ἐνα μόνο μέρος του. Αὐτὸ — τὸ ἡξερε καλά — ἡταν μιὰ ἐπιστροφὴ στὸ παρελθόν του, και θὰ είχε τὸ νόημα μιὰς δειλής και νοσηρῆς παραίτησης ἀν τὸ κενό — ὥπου είχε γυρισμένη τὴν πλάτη του — δὲν εὐχαριστούσε τὸ ἄλλο μισό τὴς δοκιμασίας του. Ὑπήρχαν ἐκεὶ ὁ ἀέρας και ἡ γή, κι ἀνάμεσα στὰ δυὸ, κολλημένος στὴν πέτρα σάν μιὰ τρομαγμένη πεταλούδα, ὁ Ροβινσώνας ποὺ πάλευε νὰ πραγματοποιήσει τὴν ὁδυνηρή μεταστροφὴ του ἀπὸ τὸ ἑνα στοιχειο στὸ ἄλλο. Φτάνοντας στὰ μισά του βράχου, ἐπέβαλλε στὸν ἑαυτὸ του νὰ σταθεὶ και νὰ μισογυρίσει μιὰ κόγχη ἐνα δάχτυλο φαρδιά τού ἐδινε τὴ δυνατότητα νὰ στηριχτεὶ μόνο στὰ πόδια του. Τὸν ἐλουσε κρύος ιδρώτας και τὰ χέρια του ἀρχισαν νὰ γλιστρούν ἐπικίνδυνα. Ἐκλεισε τὰ μάτια γιὰ νὰ μὴ βλέπει πιὰ τὰ πεσμένα βράχια, ὥπου πρὶν λιγο ἐτρεχε, νὰ στριφογυρνούν κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του. Ὕστερα τὰ ξανάνοιξε ἀποφασισμένος νὰ κυριαρχήσει στὴ δυσφορία του. Τότε τού ἥρθε ἡ ιδέα νὰ στρέψει τὸ βλέμμα του πρὸς τὸν οὐρανὸ ποὺ τὸν φλόγιζαν οἱ τελευταίες ἀνταύγειες τού ἡλιοθασιλέματος. Ἐνιωσε κάποτε ἀνακούφιση, κι αὐτὴ ἀμέσως τού ἐπέστρεψε ἐνα μέρος ἀπὸ τὶς δυνάμεις του. Κατάλαβε πῶς ὁ ἰλιγγος δὲν είναι παρὰ ἡ γῆινη ἐλξη μεταφερμένη στὴν καρδιά τῶν

ἀνθρώπων πού ἔχει παραμείνει ἐπίμονα γεωτροπικός. Ἡ ψυχὴ σκύβει μὲ πάθος πρὸς τὰ θεμέλια ἀπὸ γρανίτη ἢ ἄργιλο, πυρίτιο ἢ σχιστόλιθο, πού ἡ ἀπομάκρυνσή τους τὴν τρελαίνει καὶ ταυτόχρονα τὴν προσελκύει, γιατὶ διαισθάνεται πώς ἔκει θά βρει τὴν εἰρήνη τού θανάτου. Δὲν είναι τὸ ἀέρινο κενὸν αὐτὸ πού προκαλεῖ τὸν ἰλιγγό, είναι ἡ μαγευτικὴ πληρότητα τού βάθους τῆς γῆς. Μὲ τὸ πρόσωπο σηκωμένο πρὸς τὸν οὐρανό, ὁ Ροθινσώνας ἐνιωσε πώς ἐναντίον τού γλυκερού καλέσματος τῶν τάφων πού ἡταν σπαρμένοι ἀνάκατα κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του, τὸ μόνο πού μπορούσε νά ὑπερισχύσει ἡταν ἡ πρόσκληση νά πετάξει πού τού ἀπόπουθηνε ἐνα ζεύγος ἀλμπατρός πού αἰωρούνταν ἀδελφικά ἀνάμεσα σὲ δύο σύννεφα βαμμένα ρόδινα ἀπὸ τὶς τελευταίες ἀκτίνες τού δειλινού. Ξανάρχισε νά σκαρφαλώνει μὲ τὴν ψυχὴ γαληνεμένη καὶ ξέροντας καλύτερα πού θὰ τὸν ὄδηγούσαν τὰ ἐπόμενα βήματά του.

Ἐπεφτε τὸ βράδυ ὅταν, μέσα σὲ κάτι καχεκτικούς θάμνους ἀπὸ ἀγριμούσμουλιές πού φύτρωναν ἀνάμεσα στὶς πέτρες, ἀνακάλυψε τὸ κουφάρι τού Ἀντοάρ. Ἐσκυψε πάνω ἀπὸ τὸ μεγάλο ἔξαρθρωμένο σώμα κι ἀμέσως ἀναγνώρισε τὸ χρωματιστὸ κορδελάκι δεμένο γύρω ἀπὸ τὸ λαιμὸ του. Σηκώθηκε ἀκούγοντας πῖσω του ἐνα γέλιο. Ὁ Παρασκευάς ἡταν ἔκει, ὥρθιος, γεμάτος γδαρσίματα, μὲ τὸ ἀριστερό μπράτσο ἀκίνητο, ἀλλὰ σώος καὶ ἀθλαβῆς

— Ψοφησε ἀλλὰ μὲ προστάτεψε μὲ τὴν προβιά του, εἶπε. Ὁ μέγας τράγος πέθανε. ἀλλὰ σὲ λιγό θὰ τὸν κάνω νά πετάξει καὶ νά τραγουδήσει...

*

Οι πληγές τού Παρασκευά ἐκλειναν κι ὁ ἴδιος ξανάθρισκε τὶς δυνάμεις του μὲ μιά ταχύτητα πού ἀφηνε πάντα ἐκπληκτο τὸν Ροθινσώνα. Τὸ ἐπόμενο πρωὶ ἐπέστρεψε στὸ κουφάρι τού Ἀντοάρ ἡρεμος καὶ ξεκούραστος. Πρώτα ἐκοψε τὸ κεφάλι καὶ τὸ ἀκούμπησε στὴ μέση μιάς μυρμηγκοφωλιάς. Ἐπειτα χαρά-

κωσε τὸ τομάρι γύρω ἀπὸ τὰ πόδια κι κατὰ μῆκος τού στήθους κι τῆς κοιλιάς, τὸ ἀπλωσε στὸ χώμα κι ἐκοψε τὶς τελευταίες προσφύσεις πού τὸ συγκρατούσαν στὸ μεγάλο κι μυώδες γδαρμένο ζώ πού δὲν ἡταν πιά πιρά τὸ ρόδινο ἀνατομικὸ φάντασμα τού Ἀντοάρ. Ἐσκισε τὸ ὑπογύστριο, ξετύλιξε τὰ ἐντερα πού περιείχε κι ἀφού τὰ ἐπλυνε μὲ πολὺ νερό, τὰ κρέμασε στὰ κλαδιά ἐνός δέντρου πιράξενη γιρλάντα, γαλακτερή κι μελανιασμένη, ἐφτανε τὰ σιράντα πόδια μῆκος κι σὲ λιγο είχε τραβήξει μυριάδες μύγες. Ἐπειτα πήρε τὸ δρόμο πρὸς τὴν παραλία σιγοτραγουδώντας κι κουβαλώντας μὲ τὸ γερό μπράτσο του τὴ βαριά κι λιπαρή δορύ τού Ἀντοάρ. Τὸ ξέπλυνε στὰ κύματα κι τὸ ἀφησε νά ποτίσει μὲ ἀλάτι κι αἱ ἀμμο. Ὅστερα, μ' ἐνα αὐτοσχέδιο ξυστήρι — ἐνα κοχύλι δεμένο γερά σ' ἐνα βότσαλο — ἀρχισε νά ξυρίζει τὸ τομάρι κι νά ξεκολλάει ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸ του τὰ τελευταία ὑπολείμματα λιπους. Αὐτὴ ἡ δουλειά τού πήρε πολλές μέρες κι ὁσο διαρκούσε ἀρνιόταν νά δεχτει τὴ βοήθεια τού Ροθινσώνα, λέγοντας ὅτι τού φύλαγε γι' ἀργότερα μιὰ δουλειά πιό ἀξιοπρεπή, πιὸ εύκολη κι ἔξισου ούσιαστική.

Τὸ μυστήριο λύθηκε ὅταν παρακάλεσε τὸν Ροθινσώνα νά μπει στὸν κόπο νά κατουρήσει πάνω στὸ τομάρι πού ἡταν ἀπλωμένο στὸν πάτο μιάς κοιλότητας τῶν βράχων, ὅπου οι μεγάλες παλιρροιες ἀφηναν ἐνα λεπτὸ στρώμα νερού πού σὲ λιγες ώρες ἔξατμιζόταν. Τὸ ικέτευσε νά πιει πολὺ τὶς ἐπόμενες μέρες κι νά μήν ἀνακουφίζεται πουθενά ἀλλού γιατὶ τὰ ούρα ἐπρεπε νά καλύψουν όλο τὸ τομάρι τού Ἀντοάρ. Ὁ Ροθινσώνας παρατήρησε πώς ὁ ἴδιος ὁ Παρασκευάς δὲν κατουρούσε ποτὲ ἔκει, δὲν τὸν ρώτησε όμως ἀν θεωρούσε πώς τὸ δικό του κάτουρο δέ διέθετε τὶς ἀπαραίτητες βυρσοδεψικές ιδιότητες, ἡ ἀν τού προξενούσε ἀπέχθεια ἡ ἴδεα τού πρόστυχου σμιξίματος πού θὰ μπορούσε νά είναι τὸ νόημα αὐτού τού ἀνακατώματος τῶν οὐρων τους. Αφού γιὰ ὄχτω ὀλόκληρες μέρες τὸ τομάρι μούλιασε μέσα σ' αὐτὸ τὸ ύγρο πού είχε γίνει ἐνα είδος ἀμμωνιούχας ἀλμής, τὸ ἐθγαλε, τὸ ξέπλυνε μὲ θαλασσινό νερὸ και

τὸ ἐδεσε σὲ δυό λυγισμένα τόξα πού τὸ τέντωναν σταθερά και μαλακά. Τέλος τὸ ἀφησε τρεις μέρες στὴ σκιά γιὰ νὰ στεγνώσει και μὲ μιὰ ἑλαφρόπετρα ἄρχισε νὰ τὸ ἀργάζεται ὅσο ἡταν ἀκόμα ύγρο. Εἰχε γίνει πιὰ μιὰ μεγάλη ἀγραφη περγαμηνή στους τόνους τοῦ πυρροῦ σὰν τὸ παλιὸ μάλαμα και μ' ἐνα χάδι τῶν δαχτύλων ἐδινε μιὰ νότα χαμηλή και καθαρή.

— Σὲ λιγὸ ὁ Ἀντοάρ θὰ πετάξει, σὲ λιγὸ ὁ Ἀντοάρ θὰ πετάξει, ἐπανέλαβε μὲ φοβερή ἔξαψη και ἀρνούμενος πάντα ν' ἀποκαλύψει τὶς προθέσεις του.

*

Οι ἀρωκάριες ἡταν λίγες στὸ νησὶ ἀλλὰ οι μαύρες και πυραμιδωτές σιλουέτες τους ὥρθωνταν στὴ μέση τῶν θάμνων ποὺ φυτοζωύσαν κάτω ἀπὸ τὴ σκιά τους. Ὁ Παρασκευάς ἀγαπούσε ιδαίτερα αὐτὰ δέντρα ποὺ χαρακτήριζαν τὸσο ἐντονα τὸπο του ὧστε μοιραζόταν τὸ ἰδιο ὄνομα και περνούσε μέρες ὀλόκληρες χωμένος στὸ λίκνο τῶν μεγαλύτερων κλαδιών τους. Τὸ βράδυ, ἐφερνε στὸν Ροθισώνα μιὰ χούφτα φτερωτοὺς σπόρους ποὺ ἡ ψύχα τους τρωγόταν· ἐμοιαζε μὲ ἀλεύρι κι ἐκείνο ποὺ τῆς ἐδινε ἐντονη γεύση ἡταν μιὰ ἀψιὰ μυρωδιά ρετσινιού. Ὁ Ροθινσώνας πάντα ἀρνιόταν ν' ἀκολουθήσει τὸ φίλο του σ' αὐτές τὶς ἀναριχήσεις, ποὺ τὶς ἐκρινε ἀξιες μόνο γιὰ πιθήκους.

Ωστόσο, ἐκείνο τὸ πρωὶ βρισκόταν στὴ ρίζα του πιὸ ψηλοὺ δέντρου και βυθίζοντας τὸ βλέμμα του στὰ κλαδιά ὑπολόγιζε πῶς θὰ ἐπρεπε νὰ ἔχει τὸ λιγότερο 150 πόδια ύψος. Ὅστερα ἀπὸ πολλές μέρες βροχής, ἡ δροσιὰ τοῦ πρωινού ἀνάγγελε τὴν ἐπιστροφὴ τῆς καλοκαιριας. Τὸ δάσος ἀχνιζε σὰν ἰδρωμένο ζώο, κι ἀνάμεσα στὰ πυκνὰ μούσκλα ἀόρατα ρυάκια ἥχουσαν σὰν ἑνα ἀσυνήθιστο κελαδίσμα. Δινοντας πάντα μεγάλη προσοχὴ στὶς ἀλλαγές ποὺ παρατηρούσε στὸν ἑαυτὸ του, ὁ Ροθινσώνας εἰχε προσέξει πῶς ἐδὼ και πολλές βδομάδες μὲ ἀγωνία περίμενε κάθε πρωὶ τὴν ἀνατολή και πῶς ἡ στιγμὴ ποὺ ὁ ήλιος ἀπλωνε τὶς πρώτες του ἀκτίνες, ἀποκτούσε τὴν ἐπιση-

μότητα μιὰς γιορτῆς ποὺ, παρότι ἡταν καθημερινή, τοὺ ἐδινε ἐντονα, κάθε φορά, τὴν ἐντύπωση πῶς ἡταν καινούρια.

Ἀρπαξε τὸ πιὸ χαμηλὸ κλαδὶ και μὲ μιὰ ἐλξη ἀνέβασε πρώτα τὸ ἐνα γόνατο· ύστερα στάθηκε ὥρθιος κι ἀόριστα σκέφτηκε πῶς ἀν σκαρφάλωνε στὴν κορφὴ τοῦ δέντρου, θὰ χαιρόταν τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλιου λιγὰ λεπτὰ νωρίτερα. Ἀνέβηκε χωρὶς δυσκολία τοὺς διαδοχικοὺς ὥρδους τῆς σκαλωσιάς ἔχοντας ὅλο και πιὸ ἐντονα τὴν ἐντύπωση πῶς βρισκόταν αἰχμάλωτος — και κατὰ κάποιο τρόπο ἀλληλέγγυος — μιὰς πελώριας δομῆς μὲ ἀπειρες διακλαδώσεις, ποὺ ξεκινούσε ἀπὸ τὸν κοκκινωπὸ φλοιὸ τοῦ κορμοῦ κι ἀναπτυσσόταν σὲ κλαδιά, κλαδάκια, μισχοὺς και βλασταράκια, γιὰ νὰ καταλήξει στὰ νεύρα τῶν φύλλων ποὺ, τριγωνικὰ και μυτερά σὰν λεπίδες, τυλίγονταν σὰν σπείρες γύρω ἀπὸ τοὺς κλώνους. Συμμετείχε στὴν προφανὴ λειτουργία τοῦ δέντρου ποὺ συνίσταται στὸ ν' ἀγκαλιάζει τὸν ἄερα μὲ τὰ χιλιάδες μπράτσα του, νὰ τὸν κρατάει σφιχτὰ στὴν ἀγκαλιά του μὲ τὰ ἐκατομμύρια δάχτυλά του. Ὁσο ἀνέβαινε τὸσο περισσότερο αἰσθανόταν τὴν ταλάντευση τοῦ σκελετοῦ τοῦ ἀρχιτεκτονήματος ποὺ ὁ ἀνεμος περνούσε ἀνάμεσά του μ' ἐνα βόμβο ἀρμόνιου. Πλησιάζε τὴν κορφὴ ὅταν ξαφνικὰ βρέθηκε νὰ τὸν περιβάλλει τὸ κενό. Ἰσως κάποιο ἀστροπελέκι νὰ είχε κλαδέψει σ' ἐκείνο τὸ σημείο τὸν κορμὸ ποὺ γιὰ ἐξι πόδια ἡταν γυμνός. Γιὰ ν' ἀποφύγει τὸν ἰλιγγο, χαμήλωσε τὸ βλέμμα. Κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του, ἐνας λαβύρινθος ἀπὸ κλαδιά διευθετημένα σὲ ἀλλεπάλληλα ἐπίπεδα κατέβαινε στριφογυρνώντας πρὸς τὸ ἐδαφος και σχημάτιζε μιὰ προοπτική ποὺ ἐφερνε ζάλη. Μιὰ παιδικὴ φοβία ξανάρθε στὴ μνήμη του. Εἰχε θελήσει ν' ἀνέβει στὸ καμπαναριό του καθεδρικού τοῦ Γιόρκ. Ἀφού γιὰ ώρα προχωρούσε στὴ στενὴ κι ἀπότομη σκάλα ποὺ ἀνέβαινε σὰν κοχλίας γύρω ἀπὸ μιὰ μικρὴ κολόνα ἀπὸ σκαλιστὴ πέτρα, αἰφνιδια, εἰχε ἀφήσει τὸ καθησυχαστικὸ ημίφως τῶν τοίχων κι είχε ἀναδυθεὶ στὴ μέση τοῦ οὐρανού, σ' ἐνα χώρο ποὺ ἡ μακρινὴ σιλουέτα κάθε στέγης τῆς πόλης πολλαπλασιάζε τὸν ἰλιγγο ποὺ προξενούσε. Χρειάστηκε νὰ τὸν κατεβάσουν σὰν πακέτο,

μέ τὸ κεφάλι κρυμμένο κάτω ἀπὸ τὸ μαθητικὸ κασκέτο του...

Ἐκλεισε τὰ μάτια κι ἀκούμπησε τὸ μάγουλὸ του στὸν κορμό, τὸ μόνο σταθερὸ σημείο ποὺ διέθετε. Μές στὸ ζωντανὸ κατάρτι, ἡ δουλειά τού δέντρου, ποὺ φορτωμένο μὲ χιλιάδες μέλη ἔξαινε τὸν ἀνεμο, ἀντηχούσε σὰν ὑπόκωφη δόνηση ποὺ κάπου-κάπου τὴ διαπερνούσε ἐνας βαθὺς ἀναστεναγμός. Ἀκουγε τὸ ἡρεμο βουητὸ. Ἡ ἀγωνία χαλάρωνε τὸ σφιξιμὸ της. Ὁνειρευόταν. Τὸ δέντρο ἡταν ἐνα μεγάλο καράβι ἀγκυροβολημένο στὸ χώμα καὶ μ' ὅλα τὰ πανιά ἀνοιχτὰ πάλευε νὰ σαλπάρει. Ἐνα ζεστὸ χάδι τύλιξε τὸ πρόσωπο του. Τὰ θλέφαρὰ του πύρωσαν. Κατάλαβε πώς ὁ ἥλιος είχε σηκωθεὶ, ἀλλά καθυστέρησε γιὰ λίγο τὴ στιγμὴ ποὺ θ' ἀνοιγε τὰ μάτια του. Παρακολουθούσε τὴν παλιρροια μιὰς νέας χαράς μέσα του. Ἐνα κύμα θερμὸ τὸν κάλυπτε πάλι. Ὅστερα ἀπὸ τὴ μιζέρια τῆς αὐγῆς, τὸ χρυσαφένιο φῶς, κυριαρχο, γονιμοποιούσε τὰ πάντα. Μισάνοιξε τὰ μάτια του. Ἀνάμεσα στὰ τσίνορά του ἀστραψε μιὰ χούφτα λαμπερὲς πούλιες. Μιὰ χλιαρὴ πνοή ἐκανε τὰ φυλλώματα ν' ἀναριγήσουν. Τὸ φύλλο πνεύμονας τού δέντρου, τὸ ἴδιο τὸ δέντρο πνεύμονας, κι ἄρα ὁ ἀνεμος ἡ ἀναπνοή του, σκέφτηκε ὁ Ροβινσώνας. Ὁνειρεύτηκε τὰ δικὰ του πνευμόνια ἀπλωμένα ἔξω ἀπὸ τὸ στήθος του, θάμνος ἀπὸ πορφυρὴ σάρκα, πολύποδας ἀπὸ ζωντανὸ κοράλι, μὲ ρόδινες μεμβράνες, μὲ σπογγώδεις βλεννογόνους... Θά ἐβγαζε στὸν ἀέρα τὰ ντελικάτα πλούτη του, αὐτὸ τὸ μπουκέτο ἀπὸ σάρκινα λουλούδια, καὶ μιὰ χαρὰ πορφυρὴ θά εἰσχωρούσε ἀπὸ τὸ κανάλι του κορμού ποὺ ἐσφυζε ἀπὸ τὸ βαθυκόκκινο αἷμα.

Πρός τὴ μεριά τῆς παραλίας, ἐνα μεγάλο πουλὶ μὲ κιτρινωπὸ χρώμα σὰν τὸ παλιό χρυσάφι καὶ μὲ σχῆμα ρόμβου, ζυγιαζόταν ἀλλόκοτα στὸν οὐρανὸ. Ὁ Παρασκευάς, ἔκτελώντας τὴ μυστηριώδη ὑπόσχεσὴ του, ἐκανε τὸν Ἀντοάρ νὰ πετάει.

*

Αφοὺ πρώτα ἐδεσε τρεῖς βεργούλες ἀπὸ βούρλο σὲ σχῆμα

σταυρού, μὲ τὰ δυὸ πλαινὰ σταυρόξυλα ἀνισα καὶ παράλληλα, ἐσκαψε μιὰ διχάλα στὶς ἀκρες τους καὶ πέρασε γύρω-γύρω ἐνα ἀντερο. Ἐπειτα τέντωσε τὸ τομάρι τού Ἀντοάρ πάνω σ' αὐτὸν τὸν ἐλαφρὺ καὶ στέρεο σκελετὸ καὶ στριφώνοντας τὶς ἀκρες του τὸ ἐραψε πάνω στὸ ἀντερο. Στὴ μιὰ ἀπὸ τὶς ἀκρες τῆς πιὸ μακριάς θέργας είχε τεντώσει τὸ πάνω μέρος τού τομαριού. ἐνώ ἡ ἀλλη ἡταν σκεπασμένη ἀπὸ τὴν οὐρά ποὺ κρεμόταν κι είχε σχῆμα τριφυλλιού. Οι δύο ἀκρες συνδέονταν μ' ἐνα χαλινάρι ἀρκετὰ χαλαρὸ πάνω στὸ ὅποιο ἡταν δεμένο τὸ σχοινὶ τῆς καλούμας, σ' ἐνα σημείο ποὺ τὸ είχε υπολογίσει προσεκτικά μὲ σκοπὸ νὰ παιρνεὶ ὁ ἀετὸς τὴ σωστὴ κλίση ποὺ θὰ τού ἐδινε τὴ μεγαλύτερη ἀνυψωτικὴ δύναμη. Ὁ Παρασκευάς δούλευε ἀπὸ τὸ χάραμα γιὰ νὰ πετύχει αὐτὴ τὴν ντελικάτη συναρμολόγηση, κι ἐνας δυνατὸς γαρμπῆς φυσώντας κατὰ ριπές ἀνάγγελλε καιρὸ ξερό καὶ χωρὶς σύννεφα. Τὸ μεγάλο πουλὶ ἀπὸ περγαμηνὴ ποὺ ἡ κατασκευὴ του είχε μόλις τελειώσει ταραζόταν μέσα στὰ χέρια του λές κι ἀνυπομονούσε νὰ πετάξει. Στὴν παραλία, τὴ στιγμὴ ποὺ τὸ εύθραυστο τέρας, λυγισμένο σὰν τόξο, είχε ἀνέβει σὰν βολίδα μ' ὅλα τὰ χαλαρὰ μέρη του νὰ κροταλίζουν καὶ σέρνοντας πίσω του μιὰ γιρλάντα ἀπὸ ἐναλλασσόμενα μαύρα κι ἀσπρα φτερά, ὁ Ἀρωκάνιος είχε θγάλει μιὰ κραυγὴ χαράς.

Οταν ὁ Ροβινσώνας πήγε νὰ τὸν ἀνταμώσει, ἡταν ξαπλωμένος στὴν ἀμμο μὲ τὰ χέρια σταυρωμένα κάτω ἀπὸ τὸ σθέρκο καὶ ἡ καλούμα τού ἀετού ἡταν δεμένη στὸν ἀριστερὸ του ἀστράγαλο. Ὁ Ροβινσώνας ξαπλωσε δίπλα του, κι οι δυὸ μαζὶ κοιταζαν γιὰ ώρα τὸν Ἀντοάρ ποὺ ζούσε ἀνάμεσα στὰ συννεφα. Ξαφνικές κι ἀόρατες ἐπιθέσεις τὸν ἐκαναν νὰ ὑποχωρεί, τὸν τυραννούσαν ἀντίθετα ρεύματα, μὲ μιὰ αιφνίδια ἀπνοια ἀτονούσε, ὄμως σὲ λίγο μ' ἐνα ἀλμα ποὺ ἐφερνε ἰλιγγο ξανακέρδιζε τὸ χαμένο ὑψος. Τέλος ὁ Παρασκευάς, ποὺ συμμετείχε ἐντονα σὲ ὀλες τούτες τὶς αἰολικές περιπέτειες, σηκώθηκε καὶ μὲ τὰ χέρια σὲ ἔκταση ἀρχισε γελώντας νὰ μιμείται τὸ χορὸ του Ἀντοάρ. Κυλιόταν σὰν μπάλα πάνω στὴν ἀμμο, ἐπειτα

πετιόταν πάνω έκτείνοντας τό αριστερό του πόδι πρός τόν ούρανό, στριφογυρνούσε, τρέκλιζε σάν νά είχε χάσει ξαφνικά τή δύναμή του, δίσταξε, και πάλι ξανάρχιζε, και τό σχοινί πού ήταν δεμένο στόν άστραγαλό του έμοιαζε νά είναι ό αξονας αύτης τής άερινης χορογραφίας, άφου ό Αντοάρ, πιστός κι άπομακρος καβαλιέρος, άποκρινόταν σέ καθεμιά άπό τις κινήσεις μέ κουνήματα, βόλτες και κατακόρυφες βουτιές.

Τό άπογευμα άφιερωθηκε στό ψάρεμα τής ζαργάνας. Τό σχοινί του Αντοάρ δέθηκε στό πίσω μέρος τής πιρόγας, ένώ μιά πετονιά ίδιου μήκους — περίπου 150 πόδια — ξεκινούσε άπό τήν ούρά του άετού και κατέληγε σέ μιά θηλιά άπό ψιλό παράμαλλο πού άγγιζε λαμπιρίζοντας τή ράχη τών κυμάτων.

Ο Ροβινσώνας τραβούσε άργα κουπί κόντρα στόν άνεμο, στ' άνοιχτά τής λιμνοθάλασσας τής άνατολικής άκτης, ένώ ό Παρασκευάς, καθισμένος πίσω και γυρνώντας του τήν πλάτη, έπιτηρούσε τούς έλιγμούς του Αντοάρ. Μόλις μιά ζαργάνα ριχνόταν στό δόλωμα κι έκλεινε τά μυτερά και γεμάτο μικρά δόντια σαγόνια της γύρω άπό τό παράμαλλο χωρίς νά μπορεί πιά ν' άπαλλαγει, ό άετός σάν φελλός άπό καλάμι ψαρέματος, έδειχνε μέ τις άτακτες κινήσεις του πώς τό ψάρι τσίμπησε. Τότε ό Ροβινσώνας έκανε μεταβολή άρκετά γρήγορα στήν άκρη τής πετονιάς πού άμεσως ό Παρασκευάς τήν άρπαξε. Στό βάθος τής πιρόγας στοιβάζονταν τά κυλινδρικά σώματα μέ τήν πράσινη ράχη και τ' άσημένια πλευρά τών ψαριών.

Όταν έφτασε τό βράδυ, ό Παρασκευάς δέν άποφάσιζε νά κατεβάσει τόν Αντοάρ γιά νά περάσει τή νύχτα στή γή. Τόν έδεισε σέ μιά άπό τις πιπεριές όπου είχε κρεμάσει τήν αιώρα του. Δεμένος μέ λουρι σάν κατοικίδιο, ό Αντοάρ πέρασε τή νύχτα στά πόδια τού κυρίου του και τόν συντρόφεψε κι άλογκληρη τήν άλλη μέρα. Όμως τή δεύτερη νύχτα ό άνεμος έπεσε έντελώς και χρειάστηκε νά πάνε νά μαζέψουν τό χρυσαφένιο πουλι πού είχε άκουμπήσει μαλακά στή μέση ένός χωραφιού μέ μανόλιες. Μετά άπό πολλές άκαρπες προσπάθειες, ό Παρασκευάς παραιτήθηκε άπό τήν ιδέα νά τόν κάνει νά πετάξει.

Φάνηκε νά τόν ξεχνά και γιά όχτώ άλογκληρες μέρες κατέφυγε στή συνηθισμένη του τεμπελιά. Και τότε έδειξε πώς ξαναθυμήθηκε τό κεφάλι τού τράγου πού τό είχε παρατήσει στή μυρμηγκοφωλιά.

*

Οι μικροί και δραστήρια κόκκινοι έργατες είχαν κάνει καλά τή δουλειά τους. Άπο τις μακριές λευκές και καστανές τρίχες, άπό τή γενειάδα και τό κρέας δέν είχε μείνει τίποτα. Άκομα και οι κόγχες και τό έσωτερικό τού κεφαλιού είχαν καθαριστεί τέλεια κι είχαν καταθρογθίσει τόσο καλά τούς μύες και τούς χόνδρους ώστε μόλις ό Παρσκευάς τήν άγγιξε ή κάτω σιαγόνα άποκόπηκε άπό τό υπόλοιπο κεφάλι. Ήταν ένα πολύ εύγενικό κεφάλι, μέ κρανιο πού έμοιαζε άπό ελεφαντόδοντο, μέ δυνατά μαύρα κέρατα, όλο ρόζους και σέ σχήμα λύρας, πού τό έσειε σάν τρόπαιο. Έχοντας ξαναθρεί τό χρωματιστό γιορτάνι πού ήταν περασμένο στό λαιμό τού ζώου, τό έδεισε στή βάση τών κεράτων, στή στεφάνη πού σχηματίζει ό κεραύνιος θύλακας γύρω άπό τόν κοκάλινο άξονά του.

— Ό Αντοάρ σέ λιγο θά τραγουδήσει, ύποσχέθηκε μέ μυστικοπάθεια στόν Ροβινσώνα πού καθόταν και κοίταγε.

Πρώτα έκοψε δυό μικρές άνισες τραβέρσες άπό ξύλο μουριάς. Μέ τή μακρύτερη, άφου προηγούμενα άνοιξε δυό τρύπες στις άκρες τής, ένωσε τις μύτες τών κεράτων. Η κοντότερη στερεώθηκε παράλληλα μέ τήν πρώτη άνάμεσα στά μάτια και τά ρουθούνια. Περίπου ένα δάχτυλο πιό πάνω, άνάμεσα στις κόγχες, τοποθέτησε μιά μικρή πλακίτσα άπό έλατο πού στήν έπάνω γωνιά τής είχε χαράξει δώδεκα στενά αιλάκια. Τέλος ξεκρέμασε τό έντερο τού Αντοάρ, πού συνέχισε νά κουνιέται στά κλαδιά ένος δέντρου κι είχε μεταβληθεί σ' ένα λεπτό και ξερό λουρι άργασμένο άπό τόν ήλιο, και τό έκοψε σέ ίσα τμήματα πού είχαν περίπου τρία πόδια μήκος.

Ο Ροβινσώνας τόν παρατηρούσε πάντα χωρίς νά καταλα-

βαίνει, όπως θά παρατηρούσε τή συμπεριφορά ένός έντόμου μὲ ήθη πολύπλοκα κι ἀκατανόητα γιά τὸν ἀνθρώπινο ἐγκέφαλο. Τὸν περισσότερο καιρὸν ὁ Παρασκευάς δὲν ἔκανε τίποτα — καὶ ποτὲ η ἄνια δὲν ἐρχόταν νὰ σκιάσει τὸν οὐρανὸν τῆς τεράστιας κι ἀγαθῆς τεμπελιάς του. Ἐπειτα, σὰν λεπιδόπτερο ποὺ μιὰ ἀνοιξιάτικη πνοή τὸ κάλεσε νὰ στρατευτεῖ στὴν πολύπλοκη διαδικασία τῆς ἀναπαραγωγῆς, σηκωνόταν ἀπότομα ἔχοντας κάτι στὸ νοῦ του, κι ἐπεφτε μέ τὰ μούτρα σὲ ἀσχολίες ποὺ τὸ νόημά τους ἐμενε γιά καιρὸν κρυμμένο, ἀλλὰ εἶχε σχεδὸν πάντα κάποια σχέση μὲ τὸν ἀέρα. Ἀπὸ ἑκείνη τῇ στιγμῇ ὁ κόπος κι ὁ χρόνος του δὲν μετρούσαν πλέον, η ὑπομονὴ καὶ η φροντίδα του δὲν ἔιχαν πιὰ ὄριο. Ἐτσι λοιπὸν Ροθινσώνας τὸν ἐβλεπε γιά μέρες ὀλόκληρες νὰ τεντώνει μὲ καβίλιες ἀνάμεσα στὶς δυὸς τραβέρσες τὰ δώδεκα ἐντερά ποὺ θὰ στόλιζαν τὰ κέρατα καὶ τὸ μέτωπο τού Ἀντοάρ. Μὲ μιὰ ἐμφυτη αἰσθηση τῆς μουσικῆς, τὶς κούρδιζε, ὥχι στὴν τρίτη η τὴν πέμπτη ὥπως τὶς χορδές τῶν συνηθισμένων ὄργάνων, ἀλλὰ ἀλλοτε στὸν ίδιο τόνο κι ἀλλοτε στὴν ὄκταβα γιά νὰ μπορούν νὰ ἀντηχούν ὀλες μαζὶ δίχως παραφωνία. Γιατὶ δὲν ἐπρόκειτο γιά μιὰ λύρα ή κιθάρα ποὺ θὰ τὴν ἐπαιζε ὥι ίδιος, ἀλλὰ γιά ἐνα ὄργανο στοιχειακό, μιὰ αιολική ἀρπα, ποὺ ὥ μαναδικός ἐκτελεστῆς τῆς θά ήταν ὥ ἀνεμος. Οι κόγχες τῶν ματιών ἐπαιζαν τὸ ρόλο ἀνοιγμάτων στὴν κρανιακή κοιλότητα ποὺ ήταν τὸ ἥχειο τού ὄργάνου. Τέλος γιά νὰ μπορει καὶ η πιὸ ἀδύνατη πνοή νὰ πέφτει πάνω στὶς χορδές, ὁ Παρασκευάς στερέωσε κι ἀπὸ τὶς δυὸ πλευρές τού κρανίου τὰ φτερά ένός γύπτα. Ὁ Ροθινσώνας ἀναρωτήθηκε ποὺ μπορει νὰ τὰ είχε θρει μιὰ κι αὐτά τὰ πουλιά πάντα τὰ θεωρούσε ἀτρωτα κι ἀθάνατα. Ἐπειτα η αιολική ἀρπα πήρε τὴ θέση τῆς στὰ κλαδιά ένός ξερού κυπαρισσιού ποὺ ὄρθωνε τὴν ἀδύνατη κορμοστασιά του στὴ μέση τού σωρού τῶν βράχων, σ' ἐνα μέρος ἐκτεθειμένο σ' ὀλόκληρο τὸ ἀνεμολόγιο. Ἐξάλλου μόλις τὴν τοποθέτησαν, ἐθγαλε ἐναν ἥχο ὥξυ καὶ λυπητερὸ σάν φλάσιο, παρότι ἐπικρατούσε ἀπόλυτη νηνεμία. Ὁ Παρασκευάς ἀποροφήθηκε γιά ώρα ἀπὸ τὸ ἀκουσμα αὐτῆς τῆς πένθιμης καὶ καθα-

ρῆς μουσικῆς. Τέλος, μ' ἐναν περιφρονητικὸ μορφασμὸ, σήκωσε δυὸ δάχτυλα πρὸς τὸ μερὸς τού Ροθινσώνα, θέλοντας μ' αὐτὸ νὰ τού ἐπισημάνει πῶς δυὸ χορδές μονάχα είχαν ἀρχίσει νὰ δονούνται.

Ὑστερα ἀπὸ πολλές βδομάδες, κι ὅταν ὁ Παρασκευάς είχε ἐπιστρέψει στοὺς μεσημεριανοὺς υπνους του κι ὁ Ροθινσώνας στὶς ἡλιακές ἀσκήσεις του, ὁ Ἀντοάρ ἐδειξε ἐπιτέλους ὥλο τὸ μεγαλείο του. Μιὰ νύχτα ὁ Παρασκευάς τράβηξε ἀπὸ τὸ πόδι τὸν Ροθινσώνα, ποὺ είχε διαλέξει γιά κατοικία του τὰ κλαδιά τῆς ἀρωκάριας ὧδου είχε φτιάξει ἐνα ὑπόστεγο μὲ κομμάτια ἀπὸ τὸ φλοιό τῶν δέντρων καὶ τὸν ξύπνησε. Είχε σηκωθεὶ θύελλα καὶ μέσα στὴν πνοή τῆς ἐφερνε μιὰ ζεστὴ καταιγίδα ποὺ φόρτωνε τὸν ἀέρα μὲ ἡλεκτρισμὸ χωρὶς νὰ ὑπόσχεται τῇ θροχῇ. Σάν ἐνας δίσκος ποὺ τὸν ἐριξαν, ἡ πανσέληνος διέσχιζε κουρέλια ἀπὸ ώχρα σύννεφα. Ὁ Παρασκευάς τράβηξε τὸν Ροθινσώνα πρὸς τὴ σκελετωμένη σιλουέτα τού ξερού κυπαρισσιού. Πολὺ πρὶν δει τὸ δέντρο, ὁ Ροθινσώνας νόμισε πῶς ἀκούγε ἐνα ούρανιο κοντσέρτο ὧδου ἐσμιγαν ἥχοι ἀπὸ βιολιά καὶ φλάσια. Δέν ήταν μιὰ μελωδία ποὺ οἱ διαδοχικές νότες τῆς παρασύρουν τὴν καρδιά στὸ χορὸ τους καὶ τῆς ἀποτυπώνουν τὴν ὄρμη ποὺ ἔχουν μέσα τους. Ήταν μιὰ μοναδικὴ νότα — πλούσια ὥμως σὲ ἀπειρες συνηχήσεις — ποὺ ἀσκούσε στὴν ψυχὴ μιὰ ἐπιροή ὥριστική, μιὰ συγχορδία ἀπὸ ἀναριθμητες συνιστώσες ποὺ η σταθερή δυναμή τους είχε κάτι τὸ μοιραίο καὶ τὸ ἀδυσώπητο ποὺ γοήτευε! Όταν οἱ δυὸ σύντροφοι ἐφτασαν κοντά στὸ δέντρο ποὺ τραγουδούσε, ὥ ἀνεμος φυσούσε μὲ διπλή βία. Ἀγκυροθολημένος μὲ κοντὸ σχοινὶ στὸ πιὸ ψηλὸ κλαδι τού δέντρου, ὥ ἀετὸς δονούνταν σὰν πετσι ταμπούρλου, ἀλλοτε καθηλωμένος τρανταζόταν ἀκίνητος, ἀλλοτε βουτούσε μὲ μανία σὰν νὰ ήταν ἀκυβέρνητος. Ὁ ιπτάμενος Ἀντοάρ στοιχειωνε τὸν Ἀντοάρ ποὺ τραγουδούσε καὶ φαινόταν ν' ἀγρυπνὰ πάνω του καὶ συνάμα νὰ τὸν ἀπειλεῖ. Κάτω ἀπὸ τὸ ἐναλλασσόμενο φώς τῆς σελήνης, τὰ δυὸ φτερά τού γύπα ἀνοιγόκλειναν σπασμωδικά στὶς δυὸ ἀκρες τού κεφαλιού καὶ τού

έδιναν μιά ζωή φανταστική, συγχρονισμένη στήν καταιγίδα. Καί κυριώς ύπήρχε αύτή ή δυνατή και μελωδική κραυγή του ζαρκαδιού, μουσική πραγματικά στοιχειακή, άπανθρωπη, που ήταν συνάμα ή ζοφερή φωνή τής γής, ή άρμονια τών ούρανιων σφαιρών και τό θραχνό παράπονο τού μεγάλου τράγου που είχε θυσιαστεί. Στριμωγμένος ό ένας πλάι στόν άλλο κάτω άπό ένα θράχο, ο Ροβινσώνας κι ο Παρασκευάς σέ λιγο έχασαν τη συνειδηση του έαυτού τους μέσα στό μεγαλείο τού μυστηρίου όπου κοινωνούναν τά άκατέργαστα στοιχεία. Ή γή, τό δέντρο κι ο άνεμος γιόρταζαν στόν ίδιο τόνο τή νυχτερινή άποθέωση τού Άντοάρ.

*

Παρότι οι σχέσεις άναμεσα στόν Ροβινσώνα και τόν Παρασκευά είχαν βαθύνει κι είχαν γίνει άνθρωπινες, παρέμεναν πάντα πολύπλοκες και πάντα τίς σκιαζαν κάποια σύννεφα. Άλλοτε — πριν άπό τήν έκρηξη — δέν ήταν δυνατό νά ύπαρξει μεταξύ τους άληθινός τσακωμός. Ο Ροβινσώνας ήταν ό άφεντης κι ο Παρασκευάς δέν είχε παρά νά ύπακούει. Ο Ροβινσώνας μπορούσε νά κατσαδιάσει ή νά δείρει τόν Παρασκευά. Τώρα που ό Παρασκευάς ήταν έλευθερος και ίσος μέ τόν Ροβινσώνα, κι οι δύο μπορούσαν νά προκαλέσουν ό ένας τό θυμό τού άλλου.

Πράγμα που συνέβη τή μέρα που ό Παρασκευάς έτοιμασε μέσα σ' ένα μεγάλο κοχύλι ροδέλες άπό φίδι μέ μιά γαρνιτούρα άπό άκριδες. Έδω και μερικές βδομάδες ο Ροβινσώνας δέν άντεχε άλλο. Όταν είναι κανείς ύποχρεωμένος νά ζει μόνος μ' έναν άλλο, τίποτα δέν είναι πιό έπικινδυνο άπό τόν έκνευρισμό που μπορει κάποτε νά γεννάει ή παρουσία τού άλλου. Είναι ένας μοχλός που έξαρθρώνει και τά πιό δεμένα ζευγάρια. Τήν προηγούμενη μέρα ο Ροβινσώνας είχε μιά δυσπεψία που τήν είχαν προκαλέσει φιλέτα χελώνας μέ θύσινα. Και νά που ό Παρασκευάς έθαζε μπρός στή μύτη του τούτο τό φρικασέ άπό πύθωνα και έντομα! Τού Ροβινσώνα τού ήρθε άναγούλα και μέ

μιά κλωτσιά έστειλε τό κοχύλι μαζί μέ τό περιεχόμενό του νά κυλήσει στήν άμμο. Ο Παρασκευάς, έξαλλος, τό μάζεψε και μέ τά δυό του χέρια άρχισε νά τό κραδαίνει πάνω άπό τό κεφάλι τού Ροβινσώνα. Οι δύο φίλοι θ' άρχιζαν λοιπόν νά δέρνονται; Όχι! Ο Παρασκευάς έφυγε τρέχοντας.

Δυό ώρες άργότερα ο Ροβινσώνας τόν είδε νά έπιστρέφει σέρνοντας βάναυσα ένα ειδός κούκλας. Γιά κεφάλι είχε μιά καρύδα και τά μέλη της ήταν άπό καλάμια μπαμπού. Έπιπλέον ήταν ντυμένη μέ κάτι παλιά ρούχα τού Ροβινσώνα κι έμοιαζε μέ σκιαχτρο γιά πουλιά. Πάνω στήν καρύδα, που τής είχε φορέσει ένα ναυτικό καπέλο, ο Παρασκευάς είχε σχεδιάσει τό πρόσωπο τού παλιού άφεντη του. Έστησε τήν κούκλα όρθια άπέναντι στόν Ροβινσώνα.

— Σου παρουσιάζω τόν Ροβινσώνα Κρούσο, κυθερνήτη τού νησιού Σπεράντζα, τού είπε.

Υστερα μάζεψε τό θρώμικο κι άδειο κοχύλι που ήταν πάντα στό ίδιο μέρος και μ' ένα μουγκρητό τό έσπασε πάνω στήν καρύδα που κατρακύλησε μέσα στά τσακισμένα καλάμια τού μπαμπού. Τέλος ξέσπασε σέ γέλια και πήγε νά φιλήσει τόν Ροβινσώνα.

Ο Ροβινσώνας κατάλαβε τό μάθημα τούτης τής παράξενης κωμωδίας. Μιά μέρα που ό Παρασκευάς έτρωγε ζωντανά κάτι μεγάλα σκουλίκια τής φοινικιάς πασπαλισμένα μέ αύγα μυρμηγκιών, ο Ροβινσώνας άπαυδισμένος πήγε στήν παραλία. Πάνω στήν ύγρη άμμο έπλασε ένα άγαλμα πλαγιασμένο μπρούμυντα μ' ένα κεφάλι που γιά μαλλιά είχε φύκια. Κρυμμένο άπό ένα διπλωμένο μπράτσο, τό πρόσωπο δέ φαινόταν, όμως τό γυμνό και μελαψό κορμί έμοιαζε στόν Παρασκευά. Ο Ροβινσώνας μόλις είχε τελειώσει τό έργο του, άταν ό σύντροφός του ήρθε νά τόν άνταμώσει έχοντας άκόμα τό στόμα γεμάτο σκουλήκια.

— Σου παρουσιάζω τόν Παρασκευά, αύτόν που τρώει φίδια και σκουλήκια, τού είπε ο Ροβινσώνας δείχνοντάς του τό άγαλμα στήν άμμο.

Έπειτα έκοψε ένα κλαδί φουντουκιάς, τό καθάρισε άπό

τούς κλώνους και τά φύλλα κι άρχισε νά τσιγκλάει τήν πλάτη, τόν κώλο και τά μπούτια τού Παρασκευά άπό άμμο πού τόν είχε φτιάξει ειδικά γι' αυτό τό σκοπό.

Από τότε ζούσαν κι οι τέσσερις στό νησί. Ύπήρχε ο άληθινός Ροβινσώνας και ή κούκλα άπό μπαμπού, ο άληθινός Παρασκευάς και τό άγαλμα άπό άμμο. Κι ό,τι κακό θά μπορούσαν νά κάνουν ό ένας στόν άλλο — τις βρισιές, τά χτυπήματα, τούς θυμούς — καθένας τό έκανε στό άμμοιώμα τού άλλου. Μεταξύ τους, οι δύο φίλοι ήταν όλο ευγένειες.

Ωστόσο ο Παρασκευάς σκαρφίστηκε κι ένα άλλο παιχνίδι, άκομα πιό συναρπαστικό και περιεργό άπό τό πρώτο.

Ένα άπόγευμα ο Παρασκευάς ξύπνησε άρκετά άπότομα τόν Ροβινσώνα πού έπαιρνε τό μεσημεριανό του ύπνο κάτω άπό έναν εύκαλυπτο. Είχε φτιάξει ένα μασκάρεμα πού ο Ροβινσώνας δέν κατάλαβε άμεσως τό νόημά του. Είχε τυλίξει στά πόδια του κουρέλια δεμένα σάν παντελόνι. Ένα κοντό σακάκι σκέπαζε τούς ώμους του. Φορούσε ένα ψάθινο καπέλο πού δέν τόν έμποδίζει νά βρισκει καταφύγιο κάτω άπό μιά ομπρέλα άπό κλαδιά φοινικιάς. Έπιπλέον είχε φτιάξει μιά ψεύτικη γενιάδα κολλώντας στά μάγουλά του φούντες άπό κοκκινόξανθες τριχες καρύδας.

— Ξέρεις ποιός είμαι; ρώτησε τόν Ροβινσώνα περιφερόμενος μεγαλόπτερα μπροστά του.

— Όχι.

— Είμαι ο Ροβινσώνας Κρούσος, άπό τό Γιόρκ τής Αγγλίας, ο άφεντης τού άγριου Παρασκευά!

— Κι έγώ ποιός είμαι; ρώτησε έκπληκτος ο Ροβινσώνας.

— Μάντεψε!

Ο Ροβινσώνας είχε μάθει πιά καλά τό σύντροφό του γιά νά μήν καταλάβει μέ τήν πρώτη αύτό πού τού ζητούσε. Σηκώθηκε κι έξαφανιστήκε στό δάσος.

Άν ο Παρασκευάς ήταν ο Ροβινσώνας, ο Ροβινσώνας τού παλιού καιρού, ο άφεντης τού σκλάβου Παρασκευά, δέν έμενε

στόν Ροβινσώνα παρά νά γίνει ο Παρασκευάς, ο σκλάβος Παρασκευάς τού παρελθόντος.

Μετά τήν έκρηξη δέν είχε πιά τήν τετράγωνη γενιάδα και τό ξυρισμένο κεφάλι και πραγματικά έμοιαζε τόσο μέ τόν Παρασκευά πού δέ χρειαζόταν νά κάνει πολλά πράγματα γιά νά παιξει τό ρόλο του. Αρκέστηκε νά τρίψει τό πρόσωπο και τό κορμί του μέ ζουμι άπό καρύδα γιά νά μαυρίσει και νά ζωθεί τή δερμάτινη ποδιά τών Αρωκάνιων πού φορούσε ο Παρασκευάς τή μέρα πού ξεμπάρκαρε στό νησί. Έπειτα παρουσιάστηκε στόν Παρασκευά και τού είπε:

— Νά, είμαι ο Παρασκευάς!

Τότε ο Παρασκευάς χρησιμοποιώντας τά καλύτερα άγγλικά του προσπάθησε νά φτιάξει μακριές φράσεις, κι ο Ροβινσώνας τού άπαντησε μέ μερικές λέξεις τής γλώσσας τών Αρωνάνιων πού είχε μάθει τόν καιρό πού ο Παρασκευάς δέ μιλούσε καθόλου άγγλικά.

— Σέ έσωσα άπό τούς άμογενείς σου πού ήθελαν νά σέ θυσιάσουν γιά νά έξουδετερώσουν τό κακοποιό πνεύμα σου, είπε ο Παρασκευάς.

Ο Ροβινσώνας γονάτισε στή γή κι έσκυψε τό κεφάλι του μέχρι τό χώμα μουρμουρίζοντας σά χαμένος εύχαριστιες. Τέλος πήρε τό πόδι τού Παρασκευά και τό έβαλε στό σθέρκο του.

Επαίζαν συχνά αύτό τό παιχνίδι. Κι ήταν πάντα ο Παρασκευάς πού έδινε τό σύνθημα. Μόλις έμφανιζόταν μέ τήν ψεύτικη γενιάδα του και τήν ομπρέλα, ο Ροβινσώνας καταλάβαινε πώς έχει άπεναντί του τόν Ροβινσώνα κι ότι ο ίδιος έπρεπε νά παιξει τό ρόλο τού Παρασκευά. Άλλωστε δέν έπαιζαν ποτέ σκηνές πού τις είχαν βγάλει άπό τό μυαλό τους άλλα μόνο σκηνές άπό τήν περασμένη τους ζωή, τότε πού ο Παρασκευάς ήταν ένας τρομαγμένος σκλάβος κι ο Ροβινσώνας ένας άπαιτητικός άφεντης. Έπαιζαν τήν ιστορία τών ντυμένων κάτων, τού όρυζώνα πού ξεράθηκε, τό κάπνισμα τής πίπας στά κρυφά πλάι στά βαρέλια μέ τό μπαρούτι. Όμως καμιά σκηνή δέν άρεσε τόσο πολύ στόν Παρασκευά όσο η σκηνή τής άρχης, όταν

ξέφευγε άπό τούς Αρωκάνιους πού ήθελαν νά τὸν θυσιάσουν και ὁ Ροβινσώνας τὸν ἐσωσε.

Ο Ροβινσώνας είχε καταλάβει πώς αὐτὸ τὸ παιχνίδι ἔκανε καλὸ στὸν Παρασκευά γιατὶ τὸν ἀπελευθέρωνε ἀπὸ τὶς κακές ἀναμνήσεις ποὺ διατηρούσε ἀπὸ τῇ ζωῇ του σὰν σκλάβος. Άλλα και στὸν ίδιο τὸ Ροβινσώνα ἔκανε καλὸ αὐτὸ τὸ παιχνίδι, γιατὶ πάντα είχε κάποιες τύψεις γιὰ τὸ παρελθόν του, τότε ποὺ ἤταν κυβερνήτης και στρατηγός.

*

Μετὰ ἀπὸ λίγο καιρό, ὁ Ροβινσώνας ξαναθρήκε τυχαία τὸ λάκκο ὃπου ἀλλοτε είχε ἐκτίσει πολλές μέρες κράτησης και ποὺ σύμφωνα μὲ τῇ λογικῇ τῶν πραγμάτων είχε γίνει ἑνα εἰδος ὑπαίθριου γραφείου. Τοὺ προξένησε μάλιστα ἐκπληξη τὸ γεγονός ὅτι, κάτω ἀπὸ ἑνα παχὺ στρώμα ἀμμου και σκόνης, ἀνακάλυψε ἑνα βιθλίο γεμάτο μὲ σημειώσεις και παρατηρήσεις ἀπὸ τὸ ἡμερολόγιο καταστρώματος και δυὸ τόμους παρθένους. Στὸ πύλινο κουπάκι ποὺ χρησιμοποιούσε γιὰ μελανοδοχείο, τὸ βάμμα είχε στεγνώσει και τὰ φτερά ἀπὸ γύπτα μὲ τὰ ὄποια ἐγραφε είχαν χαθει. Ο Ροβινσώνας πίστευε πώς ὀλ' αυτὰ είχαν καταστραφει μαζὶ μὲ τὰ ὑπόλοιπα πράγματα ὅταν κάηκε ἡ Κατοικία. Κοινοποιήσε τὴν ἀνακάλυψη του στὸν Παρασκευά κι ἀποφάσισε νά ξαναπιάσει τῇ σύνταξῃ τὸν ἡμερολογίον καταστρώματος ποὺ ἀποτελούσε σημαντικό τεκμήριο τῆς πορείας του. Τό σκεφτόταν κάθε μέρα κι είχε σχεδόν πάρει τὴν ἀπόφαση νά βγει γιὰ νά μαζέψει φτερά ἀπὸ γύπτες και γιὰ νά ψαρέψει διόδοντες ὅταν, ἐνα βράδυ, ὁ Παρασκευάς ἀκούμπησε μπροστὰ του ἑνα μπουκέτο ἀπὸ φτερά ἀλμπατρός προστατευτικά ξυσμένα κι ἑνα κουπάκι μπλέ μπογιά ποὺ τὴν είχε φτιάξει λώνοντας φύλλα ἀπὸ λουλάκι.

— Τώρα, τού είπε ἀπλὰ, τὸ ἀλμπατρός είναι καλύτερο ἀπὸ τὸ γύπτα και τὸ λουλακί είναι καλύτερο ἀπὸ τὸ κόκκινο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ X

Ημερολόγιο Καταστρώματος — Τούτο τὸ πρωὶ σηκώθηκα πρὶν τὸ χάραμα, διωγμένος ἀπὸ τὴν κοιτη μου, κυνηγημένος ἀπὸ μιὰ ἀγωνία ποὺ πονούσε σὰν σουθλιὰ και πλανήθηκα ἀνάμεσα στὰ πράγματα ποὺ ρήμαζαν ἔξαιτιας τῆς μακρόχρονης ἀπουσίας τού ἡλιου. Ένα φώς γκριζο πέφτοντας ὁμοιόμορφα ἀπὸ ἐναν ὥχρο οὐρανὸ ἐσθηνε τὶς διαφορές, πλάνιζε τὶς προεξοχές, διέλυε τὰ χρώματα. Ανέβηκα ὡς τὴν κορυφή του χάους παλεύοντας μ' ὅλο μου τὸ πνεύμα ἐναντίον τῆς ἀδύναμιας τῆς σάρκας μου. Πρέπει ἀπὸ ἐδῶ και πέρα νά φυλάγομαι και νά ξυπνά ὁσο μπορώ πιὸ ἀργά, λίγο πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνατολή τού ἡλιου. Μόνον ὁ ὑπνος κάνει ἀνεκτή τὴν παρατεταμένη ἔξορια τῆς νύχτας, κι ισως αὐτὴ νά είναι ἡ αἰτία τῆς ὑπαρξῆς του.

Μές στὸ σκοτάδι, κρεμασμένο πάνω ἀπὸ τοὺς ἀμμόλοφους τού λεβάντε σὰν νά ἤταν μέσα σὲ θάλαμο νεκρού, ἑνα μανουάλι πύρωνε ἐκεὶ ποὺ μυστηριακά προετοιμαζόταν τὸ μεγαλειο τῆς ἡλιοφάνειας. Γονάτισα στὴ γῆ και συγκεντρωμένος παρακολούθησα τὴ ναυτία ποὺ μὲ κατοικούσε νά μεταμορφώνεται σὲ μιὰ μυστική προσμονή, στὴν ὄποια ἐπαιρναν μέρος τὰ ζώα, τὰ φυτὰ, ἀκόμα κι οι πέτρες. Όταν σήκωσα τὰ μάτια μου τὸ μανουάλι είχε ἐκραγει και στὴ θέση του ἤταν τώρα ἑνας ἐπιτάφιος ποὺ ἐφραζε μὲ τὴν ἀστραφτερὴ μάζα του, ἀπὸ χρυσὸ και πορφύρα, τὸ μισὸ τού οὐρανού. Ή πρώτη ἀκτίνα ποὺ ξεπήδησε ἀπὸ τοὺς λόφους ἥρθε κι ἀκούμπησε στὰ κόκκινα μαλλιὰ μου, σὰν χέρι πατρικό ποὺ προστατεύει κι εὐλογει.

‘Η δεύτερη άκτινα έξάγνισε τὰ χείλη μου, ὅπως ἀλλοτε
ἐνα πυρωμένο κάρβουνο εἰχε ἔξαγνισει τὰ χείλη τοῦ προ-
φῆτη Ἡσαΐα. Ἐπειτα δύο πύρινες ρομφαιές ἀγγιζαν τοὺς
ώμους μου καὶ σηκώθηκα ιππότης τοῦ ἡλίου. Ἀμεσως
μιὰ χούφτα πύρινα βέλη τρύπησαν τὸ πρόσωπό μου, τὸ
στήθος καὶ τὰ χέρια μου καὶ ἡ μεγαλειώδης τελετὴ τῆς
στέψης μου ὀλοκληρώθηκε, ἐνώ χιλιάδες σκήπτρα καὶ
διαδήματα κάλυπταν τὴν ύπεράνθρωπη κορμοστασιά
μου.

.....

‘*Ημερολόγιο Καταστρώματος* — Καθισμένος σ’ ἑνα
θράχο, ἔχει ρίξει μιὰ πετονιά στὴ δινη τῶν κυμάτων καὶ
περιμένει μὲν ὑπομονὴ προσπαθώντας νά ψαρέψει χελιδο-
νόψαρα. Τά γυμνά του πόδια, ποὺ μόνο οἱ φτέρνες ἀκου-
μπούν στὸ θράχο, κρέμονται πάνω καὶ ταιριάζουν στὸ
κορμὶ τούτου τοῦ μελαψού τρίτων. Έχω τὴ γνώμη πώς
σ’ ἀντίθεση μὲ τοὺς Ἰνδιάνους ποὺ ἔχουν μικρὸ πόδι καὶ
μυώδεις γάμπες, ὁ Παρασκευάς παρουσιάζει τὰ χαρακτη-
ριστικά τῆς μαύρης φυλῆς, μεγάλο πόδι καὶ γάμπα λεπτή,
σθησμένη. Ισως ἀνάμεσα στά δύο ὄργανα νά ὑπάρχει
πάντα μιὰ ἀντιστρόφως ἀνάλογη σχέση. Οι μύες τῆς γά-
μπας στηρίζονται στὸ κόκαλο τῆς φτέρνας ὥπως στὸ
μπράτσο ἐνός μοχλού. Κι ὅσο ὁ μοχλὸς είναι μακρύτερος
τόσο λιγότερο δουλεύει ἡ γάμπα γιά νά κινήσει τὸ πόδι.
Ἐτσι θὰ ἔξηγούντων ἡ χοντρὴ γάμπα καὶ τὸ μικρὸ πόδι
τῶν Κιτρινών καὶ ἡ ἀντιστροφὴ ἀναλογία στούς Μαύ-
ρους.

.....

‘*Ημερολόγιο Καταστρώματος* — Ἡλιε, ἐλευθέρωσε
με ἀπὸ τὴ βαρύτητα. Πλύνε τὸ αἷμα μου ἀπὸ τοὺς πυκνούς

χυμοὺς του, ποὺ θέβαια μέ προστατεύουν ἀπὸ τὴν ἀσωτία
καὶ τὴν ἀπρονοησία, τσακίζουν ὄμως τὴν ὄρμῃ τῆς νιό-
της μου καὶ σβήνουν τὴ χαρὰ μου γιά ζωὴ. Ὁταν κοιτά-
ζομαι στὴν καθρέφτη καὶ βλέπω τὸ θλιμμένο καὶ βαρὺ
πρόσωπο τοῦ ὑπερβόρειου, καταλαβαίνω πώς οἱ δύο ἐν-
νοιες τῆς λέξης χάρη — αὐτὴ ποὺ ταιριάζει στὸ χορευτὴ
κι αὐτὴ ποὺ ἀναφέρεται στὸν ἀγιο — μπορούν νά ξανασυ-
ναντηθούν κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανὸ τοῦ Ειρηνικού. Δίδαξε
τὴν εἰρωνία! Μάθε μου τὴν ἐλαφρότητα, τὴ γελαστὴ ἀπο-
δοχὴ τῶν ἀμεσων δώρων τῆς μέρας, χωρὶς ὑπολογισμούς,
χωρὶς εὐγνωμοσύνη, χωρὶς φόβο.

‘Ἡλιε, κάνε με ὄμοιο μέ τὸν Παρασκευά. Δώσ’ μου τὸ
ἀνθισμένο ἀπὸ τὸ γέλιο, τὸ πλασμένο γιά τὸ γέλιο
πρόσωπο τοῦ Παρασκευά. Αὐτὸ τὸ ψηλὸ μέτωπο ποὺ
φεύγει πρὸς τὰ πίσω στεφανωμένο μέ μιὰ γκιρλάντα ἀπὸ
μαύρες μπούκλες. Αὐτὸ τὸ μάτι ποὺ μέσα του καιει πάντα
ὁ σαρκασμός, ποὺ σκιζεται ἀπὸ τὴν εἰρωνία, ποὺ γέρνει
πρὸς τὴ γελοια πλευρά ὀλων ὁσων βλέπει. Αὐτὸ τὸ λαι-
μαργο καὶ ζωδες στόμα μέ τις ἐλικοειδεις καμπύλες καὶ
τις ἀνασηκωμένες ἀκρες. Αὐτὸ τὸ λίκνισμα τού κεφαλιού
πάνω στοὺς ώμους γιά νά γελάει καλύτερα, γιά νά χτυ-
πάει καλύτερα μέ τὸ γέλιο του ὁ, τι ὑπάρχει πάνω στὸν
κόσμο, γιά νά καταγγέλλει καλύτερα καὶ νά λύνει αὐτοὺς
τοὺς δυό σπασμούς, τὴν ἀνοησία καὶ τὴν κακία...

‘Ομως, ἀν ὁ αιολικὸς σύντροφός μου μέ τραβάει κον-
τὰ του, τὸ κάνει γιά νά στρέψει πρὸς ἐσένα. Ἡλιε, είσαι
εὐχαριστημένος ἀπὸ μένα; Κοίταξέ με. Ἡ μεταμόρφωσή
μου προχωράει ἀρκετὰ πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς φλόγας
σου; Τὰ γένια μου ἔξαφανίστηκαν γιατί οἱ τρίχες τους
φύτρωναν πρὸς τὴ γῆ, σάν γεωτροπικές ριζούλες. Σὲ ἀν-
τάλλαγμα, ἡ κόρη μου συστρέφει τοὺς Φλεγόμενους Βο-
στρύχους της σάν πυρά ποὺ ὄρθωνται πρὸς τὸν οὐρανό.

Ἐίμαι ἐνα θέλος ποὺ ἔξακοντιστηκε πρὸς τὴν ἐστία
σου, είμαι ἐνα ἐκκρεμές ποὺ ἡ κάθετη κατατομή του ὄρι-

ζει τήν κυριαρχία σου πάνω στή γή, ό γνώμονας ἐνός ήλιακου ρολογιού που πάνω του μιά θελόνα σκιάς γράφει τήν τροχιά σου.

‘Ορθιος πάνω σ’ αύτη τή γή, σάν ξίφος θυθισμένο στή φλόγα σου, είμαι ό ἀντιπρόσωπός σου, ό μάρτυς σου.

.....

Ημερολόγιο Καταστρώματος — Αύτό που ἀλλαξε περισσότερο στή ζωή μου είναι ή ροή τού χρόνου, ή ταχύτητά του, ἀκόμα κι ό προσανατολισμός του. Ἀλλοτε, κάθε μέρα, κάθε ώρα, κάθε λεπτό, κατά κάποιο τρόπο ἔγερνε πρός τήν ἐπόμενη μέρα ή ώρα, πρός τό ἐπόμενο λεπτό, κι όλα μαζί τά ρουφούσε τό σχέδιο τής στιγμῆς, που ή προσωρινή ἀνυπαρξία του δημιουργούσε ἐνα ειδος ἀπόλυτον κενούν. Ἐτσι ό χρόνος περνούσε γρήγορα κι ωφέλιμα, τόσο πιο γρήγορα όσο πιο ωφέλιμα τόν χρησιμοποιούσα, κι ἀφήνε πίσω του ἐνα σωρό ἀπό μνημεία κι ἀπορίμματα που ὄνομάζονταν «ή προσωπική μου ιστορία». Ἰσως τούτο τό χρονικό που μέσα του είχα μπαρκάρει νά τέλειωνε ύστερα ἀπό χιλιάδες χρόνια γεμάτα περιπέτειες, «κλείνοντας τόν κύκλο» κι ἐπιστρέφοντας στήν ἀφετηρία του. Ὁμως ή κυκλικότητα τού χρόνου ἡταν πάντα τό μυστικό τών θεών, κι ή σύντομη ζωή μου ἡταν γιά μένα ἐνα εύθυγραμμο τμήμα που οι δυό ἀκρες του σκόπευαν χωρίς νόημα τό ἀπειρο· ἀκριβώς όπως σ’ ἐναν κήπο που τό μέγεθός του είναι μερικές δρασκελιές δὲν ύπάρχει τίποτα που νά φανερώνει τή σφαιρικότητα τής γῆς. Κι ώστόσο μερικές ἐνδείξεις μάς διδάσκουν πώς ύπάρχουν κάποια κλειδιά γιά τήν αἰωνιότητα: ό καζαμίας, γιά παράδειγμα, που οι ἐποχές του είναι μιά αἰώνια ἐπιστροφή στήν ἀνθρώπινη κλίμακα, κι ἀκόμα ό ταπεινός κύκλος τών ωρών.

Γιά μένα, ἐδώ και καιρό, ό κύκλος ἔχει συσταλει σέ

σημείο που νά συγχέεται μέ τή στιγμή. Ἡ κυκλική κίνηση ἐγινε τόσο γρήγορη που δέ διακρίνεται πιά ἀπό τήν ἀκινησία. Κατά συνέπεια, θά ἐλεγε κανείς πώς οι μέρες μου ἀνορθώθηκαν. Δὲν ἔρχεται πλέον ή μιά νά σωριαστεί πάνω στήν ἀλλη. Στέκονται όρθιες, κάθετες και ἐπιθεβαιώνονται περήφανα μέσα στήν ἐνυπάρχουσα ἀξία τους. Καθώς δὲν τις διαφοροποιούν πιά τά διαδοχικά στάδια ἐνός σχεδίου στή διαδικασία τής ἐκτέλεσής του, μοιάζουν μεταξύ τους σέ σημείο που νά τοποθετούνται μές στή μνήμη μου ή μιά ἀκριβώς πάνω ἀπό τήν ἀλλη, και μού φαίνεται πώς συνεχώς ξαναζώ τήν ίδια μέρα. Ἀπό τότε που ή ἐκρηξη κατάστρεψε τό κατάρτι-καλεντάρι, δὲν ἐνιωσα τήν ἀνάγκη νά λογαριάσω τό χρόνο μου. Ἡ θύμηση αύτού του ἀξιομνημόνευτου ἀτυχήματος κι όλων όσων τό προετοίμασαν παραμένει στό νού μου μέ μιά ζωντάνια και μιά φρεσκάδα ἀναλλοίωτη: συμπληρωματική ἀπόδειξη πώς ό χρόνος πάγωσε τή στιγμή που ή κλεψύδρα τινάχτηκε στόν ἀέρα σε χιλιάδες κομμάτια. Μήπως δὲν είναι ἀλήθεια πώς ἀπό ἐκείνη τή στιγμή κι ἐπειτα ό Παρασκευάς κι ἐγώ ἐγκατασταθήκαμε στήν αἰωνιότητα;

Δὲν ἐπαψα ἀκόμα νά νιώθω τις συνέπειες αύτής τής παράξενης ἀνακάλυψης. Ἀρχικά, πρέπει νά ύπενθυμίσω πώς αύτή τήν ἐπανάσταση — όσο κι ἀν ἡταν ξαφνική και κυριολεκτικά ἐκρηκτική — τήν είχαν ἀναγγείλει κι ίσως προφητέψει κάποια φαινόμενα προδρομικά. Γιά παράδειγμα, ή συνήθεια που είχα, κάθε φορά που ήθελα νά ξεφύγω ἀπό τό τυραννικό ἡμερολόγιο τού διοικούμενου νησιού, νά σταματώ τήν κλεψύδρα. Στήν ἀρχή γινόταν γιά νά κατέβω στά σπλάχνα τού νησιού, γιά νά θυιστώ στήν ἀχρονη διάρκεια. Σάμπως δὲν είναι αύτή ή κουλουριασμένη στά θάθη τής γῆς αἰωνιότητα που θγήκε μέ τήν ἐκρηξη στήν ἐπιφάνεια, και τώρα ἀπλώνει τήν εύλογία τής σ’ όλες τις ἀκτές τού νησιού; Ἡ μάλλον, μήπως δὲν

είναι άληθεια πώς η έκρηξη είναι ή ήφαιστειογενής άνθιφοριά αύτης τής ειρήνης που γεννήθηκε στά βάθη, που στήν άρχη την κρατούσε αιχμάλωτη ό όραχος, σάν ένταφιασμένο σπόρο και τώρα είναι ή άρχοντισα όλου του νησιού, σάν δέντρο που άπλωνει τή σκιά του σε μιά περιοχή όλο και πιό πλατιά; Όσο πιό πολύ τό σκέφτομαι, τόσο πιό πολύ μου φαίνεται πώς τά βαρέλια τής μπαρούτης, ή πίπα του Βάν·Νέευστελ και ή άδεξια άπειθεια του Παρασκευά δέν είναι παρά ένας μανδύας άπό έπεισδοια που συγκαλύπτει τή μοιραία άναγκαιότητα που είχε μπει σέ κίνηση άπό τή στιγμή του ναυάγιου τής *Βιργινίας*.

Ένα άκομα παράδειγμα αύτές οι σύντομες έκλαμψεις που είχα μερικές φορές και που τις όνόμαζα — όχι δίχως κάποια μαντική ένδραση — «οι στιγμές τής άθωστητάς μου». Μου φαινόταν τότε πώς γιά μιά σύντομη στιγμή διέθλεπα ένα άλλο νησί, κρυμμένο κάτω άπό τό καρνάγιο και τά χτήματα που είχαν σκεπάσει τή Σπεράντζα. Πάει καιρός που έχω μεταφερθεί σ' αύτή τήν άλλη Σπεράντζα, που έχω έγκατασταθεί μόνιμα σέ μιά «στιγμή άθωστητας». Η Σπεράντζα δέν είναι πιά μιά άκαλλιεργητή γή που πρέπει νά καρποφορήσει, ο Παρασκευάς δέν είναι πιά ο άγριος που είναι καθήκον μου νά τὸν σωφρονίσω.

Κι οι δυό άπαιτούν όλη τήν προσοχή μου, μιά ένατένιση προσεκτική, μιά έπαγρύπνηση έκστατική, άφου νομίζω — όχι, είμαι σίγουρος — πώς κάθε στιγμή τούς άνακαλύπτω γιά πρώτη φορά, πώς τίποτα δέ θαμπώνει τή μαγική τους ίκανότητα νά είναι πάντα καινούριοι και στιλπνοί.

.....

Ημερολόγιο καταστρώματος — Στόν ύγρο καθρέφτη τής λαγκούνας, βλέπω τόν Παρασκευά νά έρχεται πρός τό μέρος μου μέ τό ήρεμο και κανονικό του βήμα,

και ή έρημος τού ούρανού και τού νερού είναι τόσο πλατιά γύρω του πού τίποτα πλέον δέ δίνει τήν κλίμακα· έτσι που ίσως είναι ένας Παρασκευάς τρια δάχτυλα ψήλος πλάι στό χέρι μου, ή άντιθετα ένας γιγαντας έξι οργιές που άπεχει μισό μιλι...

Νά τος. Άραγε θά μπορέσω ποτέ νά περπατήσω μέ τόσο φυσικό μεγαλείο; Μπορώ νά γράψω χωρίς νά γίνω γελοίος πώς μές στή γύμνια του μοιάζει ντυμένος; Προχωράει φέρνοντας τό σώμα του έπιδεικτικά σάν μονάρχης, σάν ένα άρτοφόριο άπό σάρκα. Όμορφιά άπροκάλυπτη, βάναυση, που φαίνεται νά έκμηδενίζει τά πάντα γύρω της.

Άφήνει τή λαγκούνα και πλησιάζει πρός τήν παραλία, στό μέρος που κάθομαι. Μόλις πάτησε τό πόδι του στήν άμμο που ήταν σπαρμένη μέ θρυμματισμένα κοχύλια, μόλις πέρασε άναμεσα άπό τήν τούφα τά μαβιά φύκια και τό βράχο ξαναμπαίνοντας σ' ένα τοπίο οικείο, ή όμορφιά του άλλαξε κλίμακα: έγινε χάρη. Μου χαμογελά και δείχνει τόν ούρανό — σάν τούς άγγελους στις εικόνες — ίσως γιά νά μου έπισημάνει πώς ένα άεράκι που έρχεται άπό τά νοτιοδυτικά διώχνει τά μαζεμένα έδω και πολλές μέρες σύννεφα και θά παλινορθώσει γιά καιρό τήν άπόλυτη μοναρχία τού ήλιου. Σχεδιάζει ένα βήμα χορού και ή ισοροπία τών λεπτών και γεμάτων σημείων του κορμιού του γίνεται τραγούδι. Φτάνοντας πλάι μου ο σιωπηλός σύντροφός μου δέ λέει τίποτα. Γυρνά και κοιτάζει τή λαγκούνα όπου πρίν λιγό περπατούσε. Η ψυχή του άφήνει τό σώμα του καρφωμένο στήν άμμο, πάνω στ' άνοιχτά του πόδια και πλέει μές στό πούσι που τυλίγει τό τέλος μιάς άθεβαιης μέρας. Καθισμένος πλάι του παρατηρώ τό τμήμα τής γάμπας που βρίσκεται πίσω άπό τό γόνατο — που είναι άκριθώς ή ιγνύα — τή φιλντισένια του ωχρότητα, τό κεφαλαίο Η που σχεδιάζεται έκει. Έξογκωμένο και χυμώδες όταν ή γάμπα τεντώνεται, τού-

το τὸ φαράγγι ἀπὸ σάρκα σκάθεται καὶ γίνεται τρυφερὸν ὅταν λυγίζει.

Ακουμπάω τὰ χέρια μου στά γόνατά του. Κάνω μὲ τὰ χέρια μου δυὸς ἐπιγονατίδες ποὺ προσεχτικά θέλουν νὰ νιώσουν τὴ μορφὴ καὶ νὰ μαζέψουν τὴ ζωὴ τους. Τὸ γόνατο, ἐπειδὴ εἶναι σκληρὸ καὶ ξερὸ — σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν τρυφερότητα τού μηρού καὶ τῆς ιγνύας —, εἶναι τὸ ἀκροσφήνιο ποὺ σηκώνει μέχρι τὸν οὐρανό, σὲ μιὰ ζωντανὴ ισοροπία, ὅλο τὸ σάρκινο οἰκοδόμημα. Δὲν ύπάρχει ρίγος, παρόρμηση, δισταγμός ποὺ νὰ μήν ξεκινούν καὶ νὰ μήν ἐπιστρέφουν σ' αὐτὰ τὰ ζεστά καὶ κινούμενα βότσαλα. Γιὰ κάμποσα δευτερόλεπτα τὰ χέρια μου ἔμαθαν πώς ή ἀκινησία τού συντρόφου μου δὲν ἡταν η ἀκινησία τῆς πέτρας ή τού κούτσουρου, ἀλλ' ἀντίθετα μιὰ ἀσταθής συνισταμένη, ποὺ ἔνα ὄλοκληρο παιχνίδι δράσης κι ἀντίδρασης ὅλων τῶν μυῶν του τὴν ἀνέτρεπε καὶ τὴν ξαναδημιουργούσε ἀδιάκοπα.

.....

Ημερολόγιο Καταστρώματος — Τὸ σούρουπο περπατώ στήν ἀκρη τῶν βάλτων. Οἱ κορφές τῶν καλαμιών, ὁμοιες μὲ ρόκες, χτυπούν ἡ μιὰ τὴν ἀλλη̄ χωρὶς τελειωμό. Ξαφνικά βλέπω νὰ ἐρχεται τροχάδην, ίσα πάνω μου, ἐνα τετράποδο ποὺ ἀπὸ μακριά μοὺ θυμίζει τὸ φτωχὸ μας Τέν. Σὲ λιγὸ ἀναγνωρίζω μιὰ χοντρὴ θηλυκιὰ ἀγκουτὶ! Ό ἀνεμος φυσάει πρὸς τὴ μεριά μου καὶ τὸ ζωάκι — ποὺ εἶναι φυσικὰ μυωπικὸ — προχωράει ἡσυχα χωρὶς νὰ ύποπτεύεται τὴν παρουσία μου. Γίνομαι κούτσουρο, βράχος, δέντρο, ἐλπίζοντας πώς θὰ μὲ προσπεράσει καὶ θὰ συνεχίσει τὸ δρόμο του. Κι ὥμως ὁχι. Σὲ πέντε βήματα ἀπόσταση παγώνει, στυλώνει τ' αὐτιά, στρέφει τὸ κεφάλι καὶ μὲ παρατηρεῖ μὲ τὸ χοντρὸ, θολὸ μάτι του. Ύστερα, ἀστραπιαία, κάνει μεταβολὴ καὶ τὸ βάζει στὰ πόδια σάν

τρελό, ὡχι πρὸς τὰ κυλάμια ὅπου ἀμέσως θὰ χανότων ἄλλα πίσω στὸ μονοπάτι ἀπ' ὅπου ἐρχότων, καὶ γίνεται μιὰ πηδηχτὴ σκιά, ἐνώ γιὰ λιγὸ ἀκόμα ἀκούω τὰ νύχια του ποὺ τρίζουν στὰ χαλίκια.

Προσπαθώ νὰ φανταστώ τὸν κόσμο ἀύτού τού ζώου ποὺ ἡ θαυμαστὴ του ὁσφρηση παιίζει τὸν ἴδιο κυριαρχο ρόλο ποὺ στὸν ἀνθρωπὸ ἀνήκει στὴν ὄρυση. Ή δύναμη καὶ ἡ διεύθυνση τού ἀέρα — ποὺ ἐλάχιστα ἐνδιαφέρουν τὸν ἀνθρωπὸ — παιίζουν ἐδὼ ἐννα ρόλο θεμελιώδη. Τὸ ζώο θρίσκεται πάντα στὸ σημειο τῆς ἀρθρωσῆς δυὸ ζωνῶν ἀνισα γνωστῶν — ἡ στὴ γλώσσα τῶν ἀνθρώπων ἀνισα «φωτισμένων». Ή μιὰ εἶναι θυθισμένη σ' ἐννα σκοτάδι τόσο πιὸ βαθὺ ὅσο ἡ ἀλλη̄ — ἐκείνη ἀπ' ὅπου φυσάει ὁ ἀνεμος — εἶναι γεμάτη μυρωδιές. Όταν δέ φυσάει καθόλου, καὶ τὰ δυὸ μισά τού κόσμου εἶναι βουτηγμένα σ' ἐννα συγκεχυμένο λυκόφως, ἀλλά μὲ τὴν παραμικρὴ ἀνάσα ἡ μιὰ ἀπὸ τὶς δύο φωτίζεται μὲ μιὰ σειρὰ φωτάκια ποὺ γίνεται μιὰ διακεκομμένη γραμμὴ ἀπὸ μελάνι μόλις ἡ ἀνάσα φθάσει στὸ ζώο καὶ τὸ προσπεράσει. Αὔτες τὶς μυρωδιές τῆς φωτεινῆς ζώνης, μιὰ φοβερὴ ίκανότητα νὰ διακρίνει — ποὺ συγκρίνεται μὲ τὴ διακριτικὴ ίκανότητα τού ἀνθρώπινου ματιού — τὶς ταυτίζει ἀπὸ μιλια μακριὰ μὲ τούτο τὸ δέντρο, τούτο τὸ πεκαρὶ ἡ τούτο τὸν παπαγάλο, μὲ τὸν Παρασκευά ποὺ ἐπιστρέφει στὶς πιπεριές του μασώντας ἔνα σπόρο ἀρωκάριας, κι ὅλα αὐτὰ μὲ τὸ ἀσύγκριτο βάθος ποὺ χαρακτηρίζει τὴ γνώση μέσω τῆς ὁσφρησης. Ξαναβλέπω τὸν κακομοιρὴ τὸν Τέν τὸτε ποὺ ὁ Παρασκευάς ἐσκαθε τρύπες στὸ χώμα. Μέ τὴ μύτη κολλημένη βαθιὰ μές στὴ σκαμμένη γῇ ἡταν κυριολεκτικὰ μεθυσμένος τρέχοντας καὶ τρεκλιζόντας γύρω ἀπὸ τὸ σύντροφὸ μου, βγάζοντας μικρὰ τρομαγμένα κι ἡδονικὰ γαυγίσματα. Είχε ἀποροφηθεὶ μὲ τόσο πάθοςσέ τούτο τὸ κυνήγι τῶν ὄσμῶν, λές καὶ γιὰ τὸν Τέν δὲν ύπηρχε πιὰ τίποτα ἄλλο στὸν κόσμο.

Ημερολόγιο Καταστρώματος — Όταν τὸ σκέφτομαι ἡ σχεδὸν μανιακὴ προσοχὴ μὲ τὴν ὥποια τὸν παρυτηρὼ δὲν μ' ἐπλήσσει διόλου. Έκείνο ποὺ είναι ἀπίστευτο, είναι πώς μπόρεσα νὰ ζήσω τὸσον καιρὸ μαζὶ του δίχως νὰ τὸν βλέπω. Πώς νὰ συλλάθεις τέτοια ἀδιαφορία, τέτοια στραβωμάρα, όταν σήμερα είναι γιὰ μὲνα ὅλη ἡ ἀνθρωπότητα συγκεντρωμένη σ' ἑνα ἀτομο, ὁ γιός μου κι ὁ πατέρας μου, ὁ ἀδελφός μου κι ὁ γειτονάς μου, ὁ πλησίον μου, ὁ μακρινός μου... Όλα τὰ συναισθήματα ποὺ προβάλλει ἔνας ἀνθρωπὸς σ' ἐκείνους και σ' ἐκείνες ποὺ ζούν γύρω του, ἔγῳ είμαι ύποχρεωμένος νὰ τὰ κάνω νὰ συγκλίνουν πρὸς αὐτὸν τὸ μοναδικὸ «ἄλλο», ἀλλιώς τι θά γινόντουσαν; Τι θά ἔκανα τὸν οίκτο και τὸ μίσος μου, τὸ θαυμασμὸ και τὸ φόβο μου, ἀν ὁ Παρασκευάς δὲ μοὺ ἐνέπνεε τὴν ίδια στιγμὴ οίκτο, μίσος, θαυμασμὸ και φόβο; Ἐξάλλου, πολλές φορές είχα τὴν ἀπόδειξη πώς ἡ γοητεία ποὺ ἀσκεῖ πάνω μου είναι κατὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ἀμοιβαία. Προχτές μάλιστα, λαγοκοιμόμουνα ξαπλωμένος στὴν ἀκρογιαλιά, όταν ξαφνικά μὲ πλησίασε. Γιὰ λίγη ὥρα ἐμεινέτα στὸ φωτεινὸ οὐρανὸ. Επειτα γονάτισε και βάλθηκε νὰ μ' ἔξετάζει μὲ ἔξαιρετικὴ ἐνταση. Τὰ δάχτυλά του πλανήθηκαν στὸ πρόσωπό μου, ψηλαφώντας τὰ μάγουλά μου, μαθαίνοντας τὴν καμπύλῃ τού σαγονιού μου, δοκιμάζοντας τὴν ἐλαστικότητα τῆς ἀκρης τῆς μύτης μου. Μοὺ σήκωσε τὸ μπράτσο πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι και σκυμμένος στὸ κορμί μου ἐκανε ἀναγνώριση, πόντοπόντο, μὲ τὴν προσοχὴ ἐνός ἀνατόμου ποὺ ἐτοιμάζεται νὰ διαμελίσει ἑνα πτώμα. Φαινόταν νὰ ἔχει ξεχάσει πώς είχα ἑνα βλέμμα, μιὰ ἀνάσα, πώς στὸ μυαλό μου μπορούσαν νὰ γεννηθούν ἐρωτήματα, πώς μπορούσε νὰ μὲ πιάσει ἀνυπομονησία. Είχα ὄμως καταλάθει καλά αὐτὴ τῇ δίψα

γιὰ τὸν ἀνθρωπὸ ποὺ τὸν ὠθούσε πρός ἐμένα, ώστε δὲν πήγα κόντρα στὰ καμώματά του. Τέλος χαμογέλασε σὰν νὰ ἐθγαινε ἀπὸ ὄνειρο και νὰ ἐπαιρνε ξαφνικὰ χαμπάρι τὴν παρουσία μου και πιάνοντας τὸν καρπὸ μου, ἀκούμπησε τὸ δάχτυλό του σὲ μιὰ θιολετιὰ φλέβα ποὺ φαινόταν κάτω ἀπὸ τὸ φιλονισένιο δέρμα και μοὺ εἰπε μ' ἐναν τὸν σὰν νὰ μὲ ψευτομάλωνε: «Ω! Φαινεται τὸ αἷμα σου!»

Ημερολόγιο Καταστρώματος — Μήπως ἐπιστρέφω στὴ λατρεία τού ἡλιου ποὺ ἀσπάζονταν μερικοὶ εἰδωλολάτρες; Δὲν τὸ πιστεύω, κι ἔξαλλου δὲν ξέρω τίποτα τὸ ἔξακριβωμένο γιὰ τὶς δοξασίες και τὶς τελετουργίες ποὺ είχαν αὐτοὶ οἱ μυθικοὶ «εἰδωλολάτρες», ποὺ μπορει και νὰ μήν ύπηρξαν ποτὲ ἔξω ἀπὸ τὴ φαντασία τῶν παπάδων μας. Όμως είναι βέβαιο πώς πλέοντας σὲ μιὰ ἀνελέητη μοναξιά ποὺ δὲ μοὺ ἀφήνε ἀλλη διέξοδο ἀπὸ τὴν τρέλα και τὴν αὐτοκτονία, ἀπὸ ἐνστικτο ἀναζήτησα τὸ στήριγμα ποὺ δὲν μπορούσε πιά νὰ μοὺ προσφέρει τὸ κοινωνικὸ σῶμα. Συνάμα, οἱ δομές ποὺ είχαν χτιστεί και συντηρηθεὶ μέσα μου ἀπὸ τὴ συναλλαγὴ μὲ τοὺς ὁμοίους μου μεταβάλλονταν σὲ ἐρείπια κι ἔξαφανιζονταν. Ετσι μέσα ἀπὸ διαδοχικὰ ψηλαφίσματα ἐφτασα ν' ἀναζητώ τὴ σωτηρία μου στὴ μετάληψη τῶν στοιχείων, ἔχοντας γίνει κι ὁ ἴδιος στοιχειακός. Ή γῇ τῆς Σπεράντζας μοὺ πρόσφερε μιὰ πρώτη λύση διαρκή και θιώσιμη, παρότι ἡταν ἀτελῆς κι ὄχι δίχως κινδύνους. Υστερα μπήκε στὴ ζωὴ μου ὁ Παρασκευάς κι ἐνώ φαινομενικὰ ύποταχτηκε στὴ χθόνια θασιλεία μου, στὴν πραγματικότητα τὴν ύπονόμευσε μ' ὄλες τὶς δυνάμεις τού είναι του. Κι ὁμως ύπηρχε ἔνας δρόμος σωτηρίας, γιατὶ ὁ Παρασκευάς ἀν κι ἐδειχνε μιὰ ἀπόλυτη ἀπέχθεια, γιὰ τῇ γῇ, ἡταν ἐκ γενετῆς τόσο στοιχειακός ὄσο, τυχαία, είχα γίνει κι ἔγῳ ὁ ἴδιος. Ετσι κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιροή του, ύστερα ἀπὸ τὰ διαδοχικὰ χτυπήματα ποὺ μού κατάφερε, μπήκα στὸ δρόμο μιὰς μακρόχρονης

κι ἐπώδυνης μεταμόρφωσης. Τὸ τελώνιο τού ἀνέμου ἔθγαλε ἀπό τὴν τρύπα του τὸν ἀνθρωπὸ τῆς γῆς, ὅμως αὐτὸς δὲν κατάφερε νὰ γίνει τελώνιο. Ὑπήρχε μέσα του πολλὴ πυκνότητα, πολλὴ θαρύτητα και ἀργές ωριμάσεις. Ὁμως ὁ ἡλιος ἀγγιζε μὲ μιὰ βεργούλα ἀπό φῶς τῇ χοντρῇ, ἀσπρῃ και πλαδαρῇ νῦμφῃ, κι αὐτὴ ἐγίνε χρυσόμυγα μὲ θώρακα μεταλλικό, μὲ φτερούγες ἀστραφτερές ἀπό χρυσόσκονη, ἑνα πλάσμα τού ἡλιου, σκληρὸ κι ἀναλλοιωτο, ἄλλα συνάμα τρομερά ἀδύναμο ὅταν δὲν τρέφεται ἀπό τις ἀκτίνες τού Θεού - ἀστρου.

Ημερολόγιο Καταστρώματος — Ο Ἀντοάρ ἡμουν ἐγώ. Τούτο τὸ γέρικο μοναχικό και πεισματάρικο σερνικό, μὲ τὴν πατριαρχικὴ γενιάδα και τὸ τομάρι ποὺ ἀνάδινε λαγνεία, τούτος ὁ χθόνιος φαύνος, ὁ ριζωμένος γερά στὶς τέσσερις διχαλωτές ὀπλές πάνω στὰ τραχιὰ ὄλο πέτρα βουνά του, ἡμουν ἐγώ. Μιὰ παράξενη φιλία γιὰ τὸ ζώο ἐπιασε τὸν Παρασκευά κι ἑνα σκληρὸ παιχνίδι ἀρχισε ἀνάμεσά τους. «Θά κάνω τὸν Ἀντοάρ νὰ πετάξει και νὰ τραγουδήσει», ἐπαναλάμβανε ὁ Ἀρωκάνιος ὄλο μυστήριο. Ὁμως, γιὰ νὰ πραγματοποιήσει τὴν αἰολικὴ ματαροπή του γερο-τράγου, σὲ πόσες δοκιμασίες δὲν ὑπέβαλε τὸ κουφάρι του!

Ἡ αἰολική ἀρπα! Κλεισμένος πάντα στὴν παρούσα στιγμὴ, δείχνοντας ἀπόλυτη ἀδυναμία νὰ πειθαρχήσει στὶς ἐπεξεργασίες ποὺ ἀπαιτούν ὑπομονὴ και ποὺ προχωρούν μὲσ' ἀπό τὴ συναρμολόγηση κομματιών ποὺ διαδέχονται τὸ ἑνα τὸ ἄλλο, ὁ Παρασκευάς μὲ μιὰν ἀλάθευτη ματιά βρήκε τὸ μοναδικὸ ὄργανο ποὺ ἀνταποκρινόταν στὴ φύση του. Γιατὶ ἡ αἰολική ἀρπα δὲν είναι μόνο ἑνα στοιχειακό ὄργανο ποὺ κάνει τὸ ἀνεμολόγιο τραγούδι. Είναι συνάμα τὸ μοναδικό ὄργανο ποὺ ἡ μουσικὴ του ἀντὶ ν' ἀναπτύσσεται μέσα στὸ χρόνο, ἐγγράφεται ὀλόκληρη μὲς στὴ στιγμή. Μπορεὶ κανεὶς νὰ πολλαπλασιά-

σει τὶς χορδές και νὰ τὶς κάνει νὰ βγάζουν τὴ μιὰ ἡ τὴν ἄλλη νότα σύμφωνα μὲ τὴ θέλησή του Ὁμως μ' αὐτὸ τὸν τρόπο συνθέτει πάντα μιὰ στιγμαῖα συμφωνία, ποὺ ἐλευθερώνεται ἀπό τὴν πρώτη ὡς τὴν τελευταία νότα τὴ στιγμὴ ποὺ ὁ ἀνεμος ἀγγιζε τὸ ὄργανο.

.....

Ημερολόγιο Καταστρώματος — Τὸν βλέπω ν' ἀναδύεται γελώντας ἀπό τὸν ἀφρὸ τῶν κυμάτων ποὺ τὸν λούζουν και δύο λέξεις μοὺ ἐρχονται στὸ νού: ἡ ἀφροδίσια χάρη. Ἡ ἀφροδίσια χάρη τού Παρασκευά. Δέν ξέρω ἀκριθώς τὶ σημαίνει αὐτὴ ἡ ἀρκετά σπάνια ἐκφραση, ὅμως τούτη ἡ σάρκα, γυαλιστερή και σφιχτή, τούτες οι χορευτικές κινήσεις, ἀργές μὲς στὶν ἀγκαλιά τῶν νερών, τούτη ἡ χάρη, φυσική και χαρούμενη, τὴν καλούν ἀκαταμάχητα στὰ χεῖλη μου.

Ο Παρασκευάς είναι τὸ κέντρο ἑνος κουθαριού ἀπό σημασίες ποὺ ἐγώ προσπαθώ νὰ τὸ ξετυλίξω κι ἐτούτο είναι ἑνα ἀπό τὰ νήματα. Μιὰ ἀλλη ἐνδειξη είναι τὸ ἐτυμολογικὸ νόημα τῆς λέξης Παρασκευάς. Ἡ Παρασκευή, ἀν δέν κάνω λάθος, είναι γιά τοὺς Λατίνους ἡ μέρα τῆς Ἀφροδίτης. Προσθέτω πώς γιά τοὺς χριστιανούς είναι ἡ μέρα τού θανάτου τού Χριστού. Δέν μπορώ νὰ ἐμποδίσω τὸν ἐαυτὸ μου νὰ προαισθάνεται πώς αὐτὴ ἡ προφανώς τυχαία συνάντηση ἔχει μιὰ ἐμβέλεια ποὺ μὲ ξεπερνάει και ποὺ τρομάζει ὁ, τι παραμένει μέσα μου ἀπό τὸν εὐσεβή πουριτανὸ τού παρελθόντος.

Ἐνα τρίτο νήμα μοὺ προσφέρει ἡ ἀνάμνηση τῶν τελευταίων ἀνθρώπινων λόγων ποὺ μοὺ ἐμελλε ν' ἀκούσω πρὶν ἀπό τὸ ναυάγιο τῆς Βιργινίας. Αύτά τὰ λόγια ποὺ κατὰ κάποιο τρόπο είναι τὸ πνευματικὸ ἐφόδιο ποὺ μοὺ παραχώρησε ἡ ἀνθρωπότητα πρὶν μ' ἐγκαταλείψει στὰ στοιχεία, θά ἐπρεπε νὰ ἔχουν τυπωθεὶ στὴ μνήμη μου μὲ

πύρινα γράμματα. Άλιμονο, δέ μου ἔρχονται στὸ νοὺ παρὰ μόνο ξεφτίδια ἀπὸ φράσεις ἀσυνάρτητες κι ἀνολοκλήρωτες. Άνθυμάμαι καλά, ήταν οι προφητείες ποὺ ὁ καπετάνιος Βάν Ντέυσελ διάβαζε — ή ἐκανε πώς διάβαζε — στὰ χαρτιά τού ταρό. Λοιπόν, σ' ἐκείνες τις κουβέντες ποὺ ἐφερναν ταραχὴ στὸ νεαρὸ ἄνδρα ποὺ ἡμουνα τότε, τὸ ὄνομα τῆς Ἀφροδίτης είχε ἐπαναληφθεὶ πολλὲς φορὲς. Δὲν είχε ἀναγγείλει πώς ἀφοῦ θά ἔχω γίνει ἔρημιτης σὲ μιὰ σπηλιά θά ξεριζωθὼ ἀπὸ ἐκεὶ μὲ τὴν ἐπέμβαση τῆς Ἀφροδίτης; Κι αὐτὸ τὸ πλάσμα ποὺ βγήκε ἀπὸ τὴ θάλασσα δὲν ἦταν γραφτὸ νά μεταμορφωθεὶ σὲ τοξότη ποὺ ρίχνει τὰ βέλη του στὸν ἥλιο; Όμως αὐτὸ ποὺ μ' ἐνδιαφέρει πιὸ πολὺ είναι ἄλλο. Συγκεχυμένα ξαναβλέπω σ' ἑνα χαρτὶ δυό παιδιά — δίδυμα, ἀθώα — ποὺ κρατιούνται ἀπὸ τὸ χέρι μπροστά σ' ἑναν τοίχο ποὺ συμβολίζει τὴν πολιτεία τού ἥλιου. Ο Βάν Ντέυσελ είχε σχολιάσει αὐτή τὴν εἰκόνα μιλώντας γιὰ κυκλικὴ σεξουαλικότητα, κλεισμένη στὸν ἑαυτό της κι είχε ἐπικαλεστεί τὸ σύμβολο τού φιδιού ποὺ τρώει τὴν οὐρά του.

Σχετικά μὲ τὴ σεξουαλικότητὰ μου, νομίζω πώς ὁ Παρασκευάς ούτε μιὰ φορὰ δὲν ξύπνησε μέσα μου ἑνα πειρασμὸ σοδομίας. Καταρχήν, ἐπειδὴ ἐφτασε πολὺ ἀργὰ: ἡ σεξουαλικότητὰ μου είχε ἡδη γίνει στοιχειακὴ καὶ στρεφόταν ἀποκλειστικὰ πρὸς τὴ Σπεράντζα. Όμως κύρια ἐπειδὴ ἡ Ἀφροδίτη δὲν ἀναδύθηκε ἀπὸ τὰ κύματα, δὲν πάτησε τὸ πόδι της στὶς ἀκτές μου γιά νά μὲ γοητεψει καὶ νά μὲ ἀποπλανήσει ἄλλὰ γιά νά μὲ στρέψει διὰ τῆς βίας πρὸς τὸν πατέρα της τὸν Οὐρανό. Δὲν ἐπρόκειτο νά μὲ κάνει νά παλινδρομήσω πρὸς τοὺς ἀνθρώπινους ἐρωτεῖς, ἄλλὰ ἀντίθετα χωρὶς νά βγω ἀπὸ τὸ στοιχειακὸ νά μὲ κάνει ν' ἄλλάξω στοιχεῖο. Πράγμα ποὺ σήμερα ἔχει γίνει. Οι ἐρωτές μου μὲ τὴ Σπεράντζα ἐμπνέονταν ἀκόμα ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινα πρότυπα. Μὲ δυὸ λόγια, γονιμοποιούσα τούτη τὴ γῆ ὅπως θά γονιμοποιούσα καὶ μιὰ σύζυγο. Ο Παρα-

σκευάς μὲ ἀνάγκασε ν' ἄλλάξω ριζικά. Ή στιγμὴ τῆς βίαης ἡδονῆς ποὺ διαπερνά τὰ νεφρὰ τού ἐραστή, μεταμορφώθηκε σὲ μιὰ γλυκιὰ ἀγαλλιαση ποὺ μὲ τυλίγει καὶ μὲ συνεπαίρνει ἀπὸ τὴν κορφὴ μέχρι τὰ νύχια, ὅση ώρα ὁ θεός-ἥλιος μέ λούζει μὲ τὶς ἀκτίνες του. Δέν είναι πιὰ μιὰ ἀπώλεια οὐσίας ποὺ ἀφήνει στὸ ζώο μιὰ θλιψη *post coitum*. Αντιθετα οι οὐράνιοι ἐρωτές μου μὲ γεμίζουν μὲ μιὰ ἐνέργεια ζωτικὴ ποὺ μοὺ δίνει δυνάμεις γιά ἑνα ὄλοκληρο μερόνυχτο. Άν ημον ἀναγκασμένος νά μεταφράσω σὲ ἀνθρώπινους ὄρους αὐτὴ τὴν ἥλιακὴ συνουσία, μὲ θάση τὸ θηλυκὸ γένος καὶ ως σύζυγο τού οὐρανού θά ἀρμοζε νά ὄρισω τὸν ἑαυτὸ μου. Κι όμως αὐτὸς ὁ ἀνθρωπομορφισμὸς δὲν ἔχει κανένα νόημα. Στὴν πραγματικότητα, στὸν ἀνώτατο θαθμό ποὺ ἔχουμε φτάσει ὁ Παρασκευάς κι ἐγώ, ἡ διαφορά τού φύλου ἔχει ξεπεραστεί, κι ὁ Παρασκευάς μπορεὶ νά ταυτιστεί μὲ τὴν Ἀφροδίτη, ὅπως ἔξαλλον μπορεὶ κανεὶς νά πει σὲ ἀνθρώπινο λόγῳ πώς ἐγώ ἀνοίγομαι στὴ γονιμοποιηση τού Μειζονος Ἀστρου.

.....

Ημερολόγιο Καταστρώματος — Ή πανσέληνος σκορπάει ἑνα φώς τόσο ἐντονο ποὺ μπορώ καὶ γράφω τούτες τὶς γραμμές δίχως λάμπα. Ο Παρασκευάς κοιμάται κουλουριασμένος στὰ πόδια μου. Ή ἄλλόκοτη ἀτμόσφαιρα, ἡ κατάργηση κάθε οἰκείου πράγματος γύρω μου, ὅλη τούτη ἡ ἀπογύμνωση, δίνουν στὶς ἰδέες μου μιὰ ἐλαφράδα, τὶς κάνουν νά μήν κοστιζουν τίποτα, νά μού δινονται δωρεάν, χάρισμα ποὺ ἔξαγοράζεται ἀπὸ τὸ φευγαλέο χαρακτήρα τους. Τούτος ὁ στοχασμὸς θά είναι ἑνα δείπνο μὲ ἀέρα κοπανιστὸ. *Ave Spiritu*, οι μελλοθάνατες ἰδέες σὲ χαιρετούν!

Στὸν ἀναστρό ἀπὸ τὴν ἀκτινοθολία της οὐρανού, ἡ

Μεγάλη Άλλοπαρμένη Λάμπα έπιπλέει σάν γιγάντια και βλεννώδης σταγόνα. Τό γεωμετρικό της σχήμα είναι άψεγάδιαστο, όμως ή μάζα της ταράζεται άπο ένα στροβιλισμό που φέρνει στό νού τήν εικόνα σπλάχνων τήν ώρα που δημιουργούν. Μές στή λευκωματώδη άσπραδα της σχεδιάζονται θολές μορφές, κι ύστερα χάνονται άργα, σκόρπια μέλη άρθρωνται, πρόσωπα χαμογελούν γιά μιά στιγμή, κι έπειτα όλα διαλύονται μέσα σέ γαλακτώδεις δίνες. Σέ λιγο οι στρόβιλοι έπιταχύνουν τήν περιστροφή τους σέ σημείο που νά φαίνονται άκινητοι. Τό σεληνιακό ύγρο τρέμει τόσο πολὺ που φαίνεται πώς άρχισε νά πήζει. Σιγά-σιγά μέσ' άπο τις μπλεγμένες γραμμές ξεχωρίζει ένα σχήμα. Δυό έστιες καλύπτουν τους δυό πόλους του αύγού. Ένα παιχνίδι άπο άραβουργήματα περνάει άπο τόνενα στόν άλλο. Οι έστιες γίνονται κεφάλια, τό άραβουργημα γίνεται ή συνένωση δυό σωμάτων. Όμοια πλάσματα, διδυμοί άδελφοι, κυιφορούνται μές στή σελήνη, οι Διδυμοί γεννιούνται άπο τή σελήνη. Δεμένοι ό ένας στόν άλλο, άναδεύουν γλυκά σάν νά ξυπνούν άπο προαιώνιο ύπνο. Οι κινήσεις τους, που μοιάζουν άρχικά μέ απαλά κι όνειρεμένα χάδια παιρνούν ένα έντελως άντιθετο νόημα. Τώρα δουλεύουν γιά ν' άποσπασθούν ό ένας άπ' τόν άλλο. Καθένας παλεύει μέ τή συμπαγή κι έμμονη σκιά του, όπως τό παιδι μέ τά ύγρα σκοτάδια τής μητέρας του. Σέ λιγο ξεκολλά ό ένας άπ' τόν άλλο, όρθωνται χαρούμενοι, μοναχικοί, και ξαναπαίρνουν ψηλαφιστά τό δρόμο τής άδελφικής τους οικειότητας. Μές στό αύγο τής Λήδας που γονιμοποιήθηκε άπο τόν Κύκνο, σύμβολο τού Δια, γεννήθηκαν οι Διόσκουροι, οι Διδυμοί τής Πολιτείας τού ήλιου. Ή άδελφική τους σχέση είναι πιό βαθιά άπο τή σχέση τών άνθρωπινων διδύμων, γιατί μοιράζονται τήν ίδια ψυχή. Τά διδύμα τών άνθρωπων είναι πολύψυχα. Οι Διδυμοί είναι όμοψυχοι. Άπο αύτό άπορέει μιά πρωτόφαντη πυκνότητα

τής σάρκας τους — πού τή διαπερνά δυό φορές λιγότερο πνεύμα, πού είναι δυό φορές λιγότερο πορώδης, δυό φορές πιό βαριά και πιό σαρκώδης άπο τή σάρκα τών διδύμων. Άπο δώ προέρχεται ή αιώνια νιότη τους, ή άπανθρωπη όμορφιά τους. Υπάρχει μέσα τους γυαλί, μέταλλο, έπιφάνειες άστρωφερές, λουστραρισμένες, μιά λάμψη που δέν είναι άνθρωπινη. Και τούτο γιατί δέν είναι οι κρίκοι ένός γένους που έρπει άπο γενιά σέ γενιά μέσ' άπο τις περιπέτειες και τις μεταστροφές τής ιστορίας. Είναι οι Διόσκουροι, πλάσματα που έπεσαν άπο τόν ούρανό σάν τους μετεωρίτες, βγαλμένα άπο μιά γενιά κατακόρυφη, άπόκρημνη. Ό Πατέρας τους ό Ήλιος τους εύλογει κι ή φλόγα του τούς τυλίγει και τους χαρίζει τήν αιωνιότητα.

Ένα συννεφάκι που γεννήθηκε στή δύση έρχεται νά έπισκιάσει τό αύγο τής Λήδας. Ό Παρασκευάς σηκώνει τό κεφάλι του πρός τό μέρος μου σάν χαμένος και προφέρει κάμποσες ύσυνάρτητες φράσεις μέ μιά φωνή έξαιρετικά γρήγορη. Έπειτα ξαναπέφτει στόν ύπνο του, μέ τις γάμπες μαζεμένες τεμπέλικα στήν κοιλιά του, τις γροθιές σφιγμένες, άκουμπισμένες στά μηνίγγια. Ή Αφροδίτη, ό Κύκνος, ή Λήδα, οι Διόσκουροι... ψηλαφώ άναζητώντας τόν έαυτό μου μέσα σ' ένα δάσος άπο άλληγορίες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XI

‘Ο Παρασκευάς μάζευε λουλούδια μυρτιάς μὲ σκοπό νά φτιάξει μύρο, όταν ξαφνικά διέκρινε στὸν ὄριζοντα, ἀπὸ τῇ μεριά τού λεβάντε, μιὰ λευκή κουκίδα. Ἀμέσως, πηδώντας ἀπὸ κλαδί σὲ κλαδί, πάτησε στὸ χώμα καὶ χωρίς νά πάρει ἀνάσα ἐτρεξε νά εἰδοποιήσει τὸν Ροθινσώνα ποὺ ἔκεινη τῇ στιγμῇ τέλειωνε τὸ ξύρισμά του. Ο Ροθινσώνας δὲν ἀφῆσε καθόλου νά φανει, ἀν τὸ νέο τὸν είχε ταράξει.

— Θά ἔχουμε ἐπισκέψεις, εἰπε ἀπλά· ἐνας λόγος παραπάνω γιὰ νά τελειώσω τὴν τουαλέτα μου.

Κάνοντας σάν τρελός κι ἐνώ ή ἔξαψή του είχε φτάσει στὸ ἐπακρο, ὁ Παρασκευάς ἀνέβηκε στὴν κορφή τού χάους. Είχε πάρει μαζὶ του τὸ τηλεσκόπιο κι ἀμέσως κιάλαρε τὸ καράβι, ποὺ τώρα φαινόταν καθαρά. Μ' ὅλα τὰ πανιά ἀνοιχτά. φουσκωμένα ἀπὸ μιὰ φρέσκια σοροκάδα ποὺ τὸ ἐφερνε γραμμή στοὺς βάλτους τῆς Σπεράντζας, ἐπρεπε νά ξεπερνάει τοὺς δώδεκα δεκατρεῖς κόμβους. Ο Παρασκευάς βιάστηκε νά μεταφέρει αὐτές τὶς πληροφορίες στὸν Ροθινσώνα ποὺ συμμάζευε τὴ χρυσαφένια χαῖτη του μὲ μιὰ χοντρή κοκάλινη χτένα. Ἐπειτα γύρισε στὸ παρατηρητήριό του. Ο κυθερνήτης θά ἐπρεπε νά ἔχει ἀντιληφθεὶ ὅτι σὲ κεινή τῇ μεριά τού νησιού ἡ ἀκτή δὲν ἡταν προσιτή, γιατὶ τὸ καράβι μαϊνάριζε. Ή μπούμα σάρωσε τὴν κουβέρτα καὶ τὸ καράβι ἐπλεε τώρα ἔχοντας τὸν ἀνεμο δεξιὰ. Ἐπειτα στάθηκε ἀλακάπα κι ἀρμένισε μὲ τὰ μικρὰ πανιά κατὰ μῆκος τῆς παραλίας.

Ο Παρασκευάς πήγε νά εἰδοποιήσει τὸν Ροθινσώνα ὅτι ὁ ἐπισκέπτης είχε καθαντζάρει τοὺς ἀμμόλοφους τού λεβάντε κι ὅτι, πιθανότατα, θά ἐριχνε ἀγκυρα στὸν ὄρμο τῆς Σωτηρίας.

Πρὶν ἀπ' ὅτιδήποτε ἐπρεπε νά μάθουν τὴν ἑθνικότητά του. Ο Ροθινσώνας, μὲ τὸν Παρασκευά στὸ κατόπι του, προχώρησε μέχρι τὴν τελευταία σειρά τῶν δέντρων ποὺ κορδέλιαζαν τὴν παραλία καὶ μὲ τὸ τελεσκόπιο σημάδεψε τὸ καράβι ποὺ πήρε στροφὴ καὶ σταμάτησε ὥρτσα στὸν ἀνεμο σὲ δυό γουμενιές ἀπόσταση ἀπὸ τὴν ἀκτή. Λίγες στιγμές ἀργότερα ἀκούστηκε τὸ καθαρὸ κουδούνισμα τῆς ἀλυσίδας τῆς ἀγκυρας ποὺ γλιτρούσε ἀπὸ τὸ ὄκιο.

Ο Ροθινσώνας δὲν ἤξερε αὐτὸ τὸν τύπο σκάφους, ποὺ θά ἐπρεπε νά ἡταν πρὸσφατος, ὥμως στὴν παντιέρα τού Γιούνιον Τζάκ ποὺ ἡταν σηκωμένη στὸ πίκι τού τουρκέτου ἀναγνώρισε συμπατριώτες. Τότε ἔκανε μερικά βήματα στὴν παραλία, ὥπως ἀρμόζει σ' ἑνα μονάρχη ποὺ πάει νά ὑποδεχτεὶ ξένους ποὺ ἐπισκέπτονται τὴ χώρα του. Ἐκεὶ κάτω, στὸ καράβι, μιὰ σκαμπαθία γεμάτη ναύτες ταλαντευόταν στὰ καπόνια, κι ἐπειτα ἀγγιζε τὸ νερό σὲ μιὰ δέσμη ιριδόχρωμων ἀκτίνων. Ἀμέσως μετά τὰ κουπιά πλατάγισαν στὸ κύμα.

Ο Ροθινσώνας ἀναλογιστηκε ξαφνικά τὸ ἔξαιρετικό βάρος τῶν λιγων στιγμῶν ποὺ ἐμεναν πρὶν ὡναύτης τῆς πλώρης ἀγκιστρώσει τὸ γάντζο του στὰ βράχια. Ὁπως ὁ ἐτοιμοθάνατος πρὶν παραδώσει τὴν ψυχὴ, ἐβλεπε ὅλη τὴ ζωὴ του στὸ νησὶ νά ξετυλίγεται πανοραμικά μπρός στὰ μάτια του, τὴν Απόδραση, τὸ βούρκο, τὴν ξέφρενη ὄργανωση τῆς Σπεράντζας, τὴ σπηλιά, τὴν κοιλάδα, τὴν ἀπροσδόκητη ἀφιξη τού Παρασκευά, τὴν ἐκρηξη καὶ κυρίως τὴν ἐπίπεδη ἐκταση τού χρόνου, παρθένα ἀπὸ κάθε μέτρο ἡ ρυθμό, ὅπου ἡ ἡλιακὴ του μεταμόρφωση είχε ὀλοκληρωθεὶ μέσα σὲ μιὰ ἡρεμη εύτυχια.

Μέσα στὴ σκαμπαθία ἡταν στοιβαγμένα βαρελάκια ποὺ προορίζονταν γιὰ τὸν ἀνεφοδιασμὸ τού πλοιού σὲ πόσιμο νερὸ, καὶ στὴν πρύμνη ἐβλεπες ὄρθιο, μ' ἑνα ψάθινο καπέλο φορεμένο στραβὰ πάνω ἀπὸ μιὰ μαύρη γενιάδα ἐναν ἀντρα ὀπλισμένο ποὺ φορούσε μπότες καὶ ποὺ δίχως ἀλλο θὰ ἐπρεπε νά είναι ὁ κυθερνήτης. Θά ἡταν τὸ πρώτο μέλος τῆς ἀνθρώπινης κοινότητας ποὺ θὰ τύλιγε τὸν Ροθινσώνα μὲ τὸ δίχτυ τῶν λό-

γων και των χειρονομιών της και θά τὸν ἔκανε νὰ ξαναμπεῖ στὸ μεγάλο σύστημα. Κι ὅλο τὸ σύμπαν ποὺ ὁ ἐρημίτης ἐπεξεργάστηκε και ὑφανε μὲ τὸση ὑπομονὴ, ἐπρόκειτο νὰ γνωρίσει μιὰ φοβερὴ δοκιμασία τῇ στιγμῇ ποὺ τὸ χέρι του θὰ ἀγγίζε τὸ χέρι τοῦ πληρεξούσιου τῆς ἀνθρωπότητας.

Ακούστηκε ἑνα ξύσιμο, τὸ κοράκι τῆς πλώρης ἀνασηκώθηκε και τὸ πλεούμενο ἐμεινε τελικά ἀκίνητο. Οι ναύτες πήδησαν στὴν ἀκροθαλασσιὰ και τράβηξαν τὴ βάρκα στὴ στεριά, σὲ μέρος ποὺ δὲν ἐφτανε ἡ παλιρροια. Τὸ μαύρο γένι ἐτεινε τὸ χέρι στὸν Ροβινσώνα.

— Γουιλιαμ Χάντερ, ἀπὸ τὸ Μπλάκπουλ, κυθερνήτης τῆς γολέτας *Gouavittmpern*.

— Τὶ μέρα ἔχουμε σήμερα; τὸν ρώτησε ὁ Ροβινσώνας.

Ο κυθερνήτης ἐκπληκτὸς ἀπὸ τὴν ἐρώτηση στράφηκε πρὸς τὸν ἄντρα ποὺ τὸν συνόδευε και ποὺ ἐπρεπε νὰ εἰναι ὁ δεύτερος.

— Τὶ μέρα ἔχουμε σήμερα, Τζόζεφ;

— Τετάρτη 19 Δεκεμβρίου 1787, σέρ, ἀπάντησε.

— Τετάρτη 19 Δεκεμβρίου 1787, ἀπανέλαβε ὁ κυθερνήτης ἀπευθυνόμενος στὸν Ροβινσώνα.

Τὸ μυαλὸ τοῦ Ροβινσώνα δούλεψε γρήγορα κι ἐντατικὰ. Τὸ ναυάγιο τῆς *Birginiās* εἰχε γίνει στὶς 30 Σεπτεμβρίου 1759. Εἶχαν περάσει ἀκριβῶς εἰκοσι ὄχτω χρόνια, δυὸ μῆνες και δεκαεννέα μέρες. Όσο μεγάλος κι ἀν τὸν ὁ ἀριθμὸς τῶν γεγονότων ποὺ εἰχε ὑποστει, αὐτὴ ἡ διάρκεια τοῦ φάνηκε φανταστική. Οὔτε κάν τὸλμησε νὰ ζητήσει ἀπὸ τὸν δεύτερο νὰ τὸν ἐπιθεβαιώσει αὐτὴ τὴν ἡμερομηνία ποὺ, γιὰ τὸν ἰδιο, ἐξακολουθούσε ν' ἀνήκει σ' ἑνα μέλλον ἀκόμα μακρινὸ. Κι ἐπιπλέον ἀποφάσισε νὰ κρύψει ἀπὸ τὸν ἐπισκέπτες ποὺ μόλις εἶχαν φτάσει τὴν ἡμερομηνία τοῦ ναυαγίου τῆς *Birginiās*, ἐξαιτίας μιὰς αἰδημοσύνης, ἐνὸς φόθου μήπως τὸν περάσουν εἴτε γιὰ ἀπατεώνα εἴτε γιὰ φαινόμενο.

— Η τρικυμία μ' ἐριξε σὲ τούτη τὴν ἀκτὴ ἐνὼ ταξίδευα μὲ τὴ γαλιότα *Birginiā*, ποὺ εἰχε κυθερνήτη τὸν Πήτερ Βάν Ντέν-

σελ ἀπὸ τὸ Φλέσινγκ. Είμαι ὁ μόνος ποὺ σώθηκε ἀπὸ τὸ ναυάγιο. Δυστυχῶς τὰ τραύμα δημιούργησε πολλὰ χάσματα στὴ μνήμη μου και, κυρίως, ποτὲ δὲν μπόρεσα νὰ ξαναθυμηθὼ τὴν ἡμερομηνία τῆς συμφοράς.

— Σὲ κανένα λιμάνι δὲν ἀκουσα νὰ μιλάνε γι' αὐτὸ τὸ σκάφος και πολὺ περισσότερο γιὰ τὴν ἔξαφάνισὴ του, παρατήρησε ὁ Χάντερ· ὅμως εἰναι ἀλήθεια πώς ὁ πόλεμος τῆς Ἀμερικῆς ἀναστάτωσε ὅλες τὶς θαλάσσιες ἐπικοινωνίες.

Ο Ροβινσώνας δὲν ἤξερε γιὰ ποιὸν πόλεμο τοὺ μιλούσε, ἀλλὰ κατάλαβε πώς, ἀν ἡθελε νὰ κρύψει τὴν ἀγνοιά του γιὰ τὴ ροή τῶν πραγμάτων, ἐπρεπε νὰ φανει πολὺ ἐπιφυλακτικός.

Στὸ μεταξὺ ὁ Παρασκευάς βοηθούσε τοὺς ναύτες νὰ ξεφορτώσουν τὰ βαρελάκια κι ἐπαιρνε μαζὶ τους τὸ δρόμο γιὰ τὴν κοντινότερη πηγή. Ο Ροβινσώνας ἐντυπωσιάστηκε ἀπὸ τὴν ἐκπληκτικὴ εύκολια μὲ τὴν ὅποια εἰχε ἀποκαταστήσει τὴν ἐπαφὴ μ' αὐτοὺς τοὺς ἀγνωστοὺς ἀνθρώπους, ἐνὼ ὁ ἰδιος αισθανόταν τὸν ἐαυτὸ του τόσο μακριά ἀπὸ τὸν κυθερνήτη Χάντερ. Ή ἀλήθεια ἡταν πώς, ἀν ὁ Παρασκευάς γυρόφερνε τοὺς ναύτες, ἐθλεπες ὅτι τὸ ἔκανε μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ τὸν πάρουν μαζὶ τους στὸ *Gouavittmpern* ὥσο τὸ δυνατὸ πιὸ γρήγορα. Ἐξάλλου κι ὁ ἰδιος δὲν κατάφερνε νὰ κρύψει τὸ γεγονός πώς φλεγόταν ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία νὰ ἐπισκεφτει τὸ λυγερὸ ιστιοφόρο μὲ τὴ θαυμάσια σπαθάτη κοψιά, ποὺ ἡταν καμωμένο γιὰ νὰ πετάει πάνω ἀπὸ τὰ κύματα. Όμως γιὰ τὴν ὥρα, αὐτοὶ οι ἀνθρωποι κι ὁ κόσμος ποὺ μετέφεραν τοὺ προκαλούσαν μιὰ ἀνυπόφορη δυνσφορία ποὺ πάσχιζε νὰ τὴν ξεπεράσει. Δὲν εἰχε πεθάνει. Μὲ τὸ πέρασμα τὸσων χρόνων μοναξιάς εἰχε νικήσει τὴν τρέλα. Εἶχε φτάσει σὲ μιὰ ισοροπία — η σὲ μιὰ σειρά ἀπὸ ισοροπίες — ὅπου ἡ Σπεράντζα κι αὐτὸς, ἐπειτα ἡ Σπεράντζα ὁ Παρασκευάς κι αὐτὸς ὁ ἰδιος, σχημάτιζαν ἑνα βιώσιμο ἀστερισμό, εύτυχισμένο μάλιστα στὸν ὑπέρτατο βαθμό. Εἶχε ὑποφέρει, εἶχε περάσει κρίσεις δολοφονικές, ἀπὸ ἑδὼ κι ἐμπρός, ἔχοντας τὸν Παρασκευά στὸ πλευρὸ του, ἐνιωθε τὸν ἐαυτὸ του ίκανὸ ν' ἀψηφήσει τὸ χρόνο και — σάν ἐκείνα τὰ μετέωρα ποὺ ἔχουν

ριχτεὶ σ' ἑνα χώρο δίχως τριβή — νά συνεχίσει ἐπ' ἀόριστο τήν τροχιά του χωρὶς ποτὲ νά γνωρίσει ούτε μείωση τῆς ἐντασῆς ούτε κόπωση. Ωστόσο ἡ ἀντιμετώπιση τῶν ἄλλων ἀνθρώπων παρέμενε ἡ ὑπέρτατη δοκιμασία ἀπ' ὅπου μπορούσαν νά προκύψουν νέες πρόοδοι. Ποιὸς ξέρει ἀν ὁ Ροθινσώνας, ἐπιστρέφοντας στήν Ἀγγλία, δέν κατάφερνε ὅχι μόνο νά διαφυλάξει τήν ἡλιακή εύτυχια ὅπου είχε φτάσει ἄλλα και νά τήν ὑψώσει στό μέσο τῆς ἀνθρώπινης πολιτείας σέ μιά ἀνώτερη δύναμη; Ἐτσι κι ὁ Ζωροάστρης, ἀφού γιά πολὺ καιρό είχε σφυρηλατήσει τήν ψυχή του στὸν ἥλιο τῆς ἑρήμου, είχε βουτηχτεί γιά μιά ἀκόμα φορά μές στήν ἀκάθαρτη μυρμηγκιά τῶν ἀνθρώπων γιά νά τούς μοιράσει τή σοφία του.

Ἐνώ περιμεναν, ὁ διάλογος μὲ τὸν Χάντερ συνεχιζόταν μὲ κόπο και κινδύνευε κάθε στιγμὴ νά χαθεὶ σέ μιά βαριά σιωπή. Ὁ Ροθινσώνας είχε ἀναλάβει νά τὸν ἐνημερώσει γιά τὰ ἀποθέματα τῆς Σπεράντζας σέ κυνήγι και φρέσκες τροφές κατάλληλες νά προλάβουν τὸ σκορβούτο, ὅπως τὸ κάρδαμο και ἡ ἀντράκλα. Οι ναύτες σκαρφάλωναν ἡδη στούς λεπιδωτούς κορμούς γιά νά ριξουν μὲ μιά σπαθιά θλαστάρια φοινικιάς κι ἀκούγες τὰ γέλια αὐτών πού είχαν ξαμοληθεὶ πισω ἀπό τις κατσίκες. Ὁ Ροθινσώνας σκεφτόταν, ὅχι δίχως περηφάνια, πόσο θὰ είχε ὑποφέρει τήν ἐποχή πού περιποιόταν τὸ νησὶ σὰν πολιτείακήπο, ἀν τὸ ἐβλεπε νά ἔχει παραδοθεὶ σ' αὐτὴν τήν ἀξεστη κι ἀπληστη συμμορία. Γιατὶ ἀν τὸ θέαμα αὐτών τῶν ἀποχαλινωμένων βαρβάρων σφετεριζόταν ὄλη τήν προσοχή του, ἐκείνο πού τή συγκρατούσε δέν ἡταν ούτε τὰ δέντρα πού είχαν ἀκρωτηριαστεῖ μὲ ἥλιθιο τρόπο, ούτε τὰ ζώα πού είχαν σφαχτεὶ στήν τύχη, ἡταν ἡ συμπεριφορά αὐτών τῶν ἀνθρώπων, τῶν ὁμοίων του, πού ἡταν ταυτόχρονα τόσο οικεία και τόσο ἀλλοκοτη. Στὸ μέρος ὅπου ἀλλοτε ὑψωνόταν τὸ Δημόσιο Ταμείο τῆς Σπεράντζας, ψηλά χορτάρια κυμάτιζαν στὸν ἀνεμο μ' ἑνα μεταξένιο μουρμουρητό. Ἐνας ναύτης βρήκε ἐκεὶ, τὸ ἑνα μετά τὸ ἄλλο, δυό χρυσά νομισματα. Ἀμέσως ἐβαλε τις φωνές και ξεσήκωσε τούς συντρόφους του. Ὅστερα ἀπό ἀγριους καθγά-

δες ἀποφάσισαν νά βάλουν φωτιά στὸ λιβάδι γιά νά διευκολύνουν τὸ ψάξιμο. Ἡ ιδέα πώς τούτο τὸ χρυσάφι ἡταν στὸ κάτωκάτω δικό του και πώς τὰ ζωντανά θὰ στερούνταν τὸ μοναδικό βισκοτόπι τού νησιού πού ἡ ἐποχὴ τῶν βροχῶν δέν τὸ μετέτρεπε ποτὲ σέ βάλτο, ίσα πού ἀγγίξε τὸν Ροθινσώνα. Οι καθγάδες πού ξέσπαγαν ύστερα ἀπό κάθε νέο εύρημα τὸν γοήτευαν κι ἀκούγε ἀφηρημένα τὰ λόγια τού κυβερνήτη πού τού διηγόταν πώς είχε βυθίσει ἑνα γαλλικό μεταγωγικό πού είχε σταλεὶ γιά ἐνίσχυση στούς Ἀμερικανούς ἐπαναστάτες. Ἀπό τή μεριά του, ὁ δεύτερος είχε βαλθεὶ νά τὸν μυήσει στὸν τόσο ἐπικερδή μηχανισμό τού δουλεμπόριου τῶν μαύρων τῆς Ἀφρικῆς, πού τούς ἀντάλλαζαν μὲ μπαμπάκι, ζάχαρη, καφέ και ἵντιγκο. Αὐτὰ τὰ ἐμπορεύματα ἀποτελούσαν τὸ ἰδεώδες φορτίο γιά τὸ γυρισμό και τὰ ρευστοποιούσαν εύκολα και σέ συμφέρουσες τιμές σ' ὅποιο λιμάνι τῆς Εὐρώπης κι ἀν ἐπιαναν. Ούτε ἑνας ἀπ' αὐτούς τούς ἐντειχισμένους μέσα στὶς ιδιαίτερες ἀσχολίες τους ἀνθρώπους δὲ σκέφτηκε νά τὸν ρωτήσει γιά τις περιπέτειες πού είχε περάσει ἀπό τὸν καιρὸ τού ναυάγιου. Ἀκόμα και ἡ παρουσία τού Παρασκευά φαινόταν νά περνά ἀπαρατήρητη χωρὶς νά τούς δημιουργεὶ κανένα ἐρώτημα. Κι ὁ Ροθινσώνας ήξερε πώς κάποτε ἡταν κι αὐτὸς ὁμοιός τους, ὅτι κινούνταν κι αὐτὸς ἀπό τὰ ιδια ἐλατήρια — τήν ἀλαζονεία, τή βία — ὅτι μέσα ἀπό ἑνα ὄλοκληρο κομμάτι τού ἑαυτού του ἡταν ἀκόμα ἑνας ἀπ' αὐτούς. Ὁμως ταυτόχρονα, ἔχοντας ὁ ιδιος ξεκοπεὶ ἀπό τὸν κόσμο τους, τούς ἐβλεπε μὲ τὸ ἐνδιαφέρον τού ἐντομολόγου πού ἔχει σκύψει πάνω ἀπό μιά κοινωνία ἐντόμων, μελισσών ἡ μυρμηγκιών, ἡ πάνω ἀπό σκολόπεντρες πού τις τσακώνεις σέ ὑποπτες συνάξεις ὅταν σηκώνεις ξαφνικά μιά πέτρα.

Καθένας ἀπ' αὐτούς τούς ἀνθρώπους ἡταν ἑνας κόσμος δυνάμει, ἀρκετά συνεκτικός, μὲ τις ἀξίες του, μὲ τις ιδιαίτερες ἔστιες ἐλξης και ἀπώθησης, μὲ τὸ κέντρο βάρους του. Ὁσο διαφορετικοι κι ἀν ἡταν μεταξύ τους τούτοι οι δυνάμει κόσμοι, ἐκείνη τή στιγμὴ είχαν ἀπό κοινού μιά μικρή είκονα τού νησιού — πόσο συνοπτική κι ἐπιφανειακή! — γύρω ἀπό τήν

όποια όργανώνονταν, και σέ μια γωνιά της ύπήρχε ένας ναυαγός που όνομαζόταν Ροβίνσώνας κι ό μιγάς ύπηρετης του. Όμως, όσο κι αν ήταν κεντρική αυτή ή εικόνα, για τόν καθένα ήταν σημαδεμένη μέ τό σημείο τού προσωρινού, τού ἐφήμερου, ήταν καταδικασμένη νά ἐπιστρέψει σέ σύντομο διάστημα στήν άνυπαρξία ἀπ' όπου τήν είχε τραβήξει τό τυχαίο ξεστράτισμα τού *Γουάιτμπερντ*. Κι ό καθένας ἀπό αύτούς τούς κόσμους διακήρυττε μέ ἀφέλεια τή δική του πραγματικότητα. Αυτό λοιπόν ήταν ὁ ἄλλος: ἐνα δυνάμει που μέ λύσσα πασχίζει νά περάσει γιά πραγματικό. Όλη ή παιδεία του είχε ἐγχαράξει θαθιά μέσα στόν Ροβίνσώνα πώς είναι ἀπάνθρωπο, ἐγωιστικό, ἀνήθικο ν' ἀπορίψει αὐτή τήν ἀπαίτηση· κι όμως όλα τούτα τά χρόνια τής μοναξιάς αὐτός τό είχε ξεχάσει και τώρα ἀναρωτιόταν ἀν θά κατάφερνε ποτέ νά ξαναποχήσει αὐτή τή χαμένη πτυχή. Ἐξάλλου μπέρδενε τόν πόθο αὐτών τών δυνάμει κόσμων νά ύπαρξουν και τήν είκόνα — που ό καθένας ἀπ' αύτούς ἐκλεινε μέσα του — μιάς Σπεράντζας προορισμένης νά ἔξαφανιστεί, κι είχε τήν ἐντύπωση πώς παραχωρώντας σ' αύτούς τούς ἀνθρώπους τήν ἀξιοπρέπεια που διεκδικούσαν, τήν ίδια στιγμή καταδίκαξε τήν Σπεράντζα σέ ἀφανισμό.

Ἡ σκαμπαβία είχε κάνει ἡδη μιά διαδρομή μέχρι τό *Γουάιτμπερντ* κι είχε ἀφήσει ἐνα φορτίο ἀπό φρούτα, λαχανικά και κυνήγι — ἀνάμεσά τους χτυπιόνταν μερικά πεδουκλωμένα κατσικάκια — κι οι ναύτες, πρίν κάνουν δεύτερη βόλτα, περίμεναν τίς διαταγές τού κυθερνήτη.

Θά μού κάνετε μεγάλη τιμή ἀν μοιραστείτε τό φαγητό μου, είπε στόν Ροβίνσώνα, και δίχως νά περιμένει τήν ἀπάντησή του, διέταξε νά φορτώσουν πόσιμο νερό κι ἐπειτα νά γυρίσουν νά πάρουν αὐτόν και τόν καλεσμένο του. Κατόπιν, ἀφήνοντας τήν ἐπιφυλακτικότητα που τηρούσε ἀπό τή στιγμή που πάτησε τό πόδι του στό νησί, μίλησε μέ πίκρα γιά τή ζωή που ἔκανε ἐδώ και τέσσερα χρόνια.

Νεαρός ἀξιοματικός τού *Βασιλικού Ναυτικού*, είχε ριχτεί στόν πόλεμο τής Ἀνεξαρτησίας μ' όλη τήν ὄρμη τής ἡλικίας

του. Ἡταν μέλος πληρώματος στό στόλο τού νιαυάρχου Χόουβ κι είχε διακριθεί στή μάχη τού Μπρούκλιν και στήν κυτάληψη τού Νιού Γιόρκ. Τίποτα δὲν τόν είχε προετοιμάσει γιά τήν τροπή που πήραν τά πράγματα μετά ὑπό κείνη τή θριαμβευτική ἔκστρατεία.

— Διαπιδυγωγούν τούς νεαρούς ἀξιοματικούς μέ τή βεβαιότητα τής ἐκ τών προτέρων μεθυστικής νίκης, είπε. Θά ηταν πιό φρόνιμο νά τούς ἐμποτίσουν μέ τήν πεποιθηση πώς ἀρχικά θά ἡττηθούν και νά τούς μάθουν τήν ἀπειρυ δυσκολότερη τέχνη νά ξαναστηθούν στά πόδια τους και νά ξαναπιάσουν τόν ἀγώνα μέ δεκαπλάσιο μένος. Νά μάχεσαι υποχωρώντας, ν' ἀνασυντάσσεις αὐτούς που τράπηκαν σέ φυγή, νά ἐπιδιορθώνεις στ' ἀνοιχτά τήν ἀρματωσία ἐνός καρυβιού που ὑκρωτηριάστηκε ἀπό τό ἐχθρικό πυροβολικό, αὐτό είναι τό πιό δύσκολο· κι όμως κρίνουν πώς είναι ντροπή νά προετοιμάζεις γιά κάτι τέτοιο τούς νεαρούς δοκίμους μας! Ὁστόσο ή ιστορία μάς ἔχει συχνά διδάξει πώς οι μεγαλύτερες νίκες ἔχουν προκύψει ὑπό ήττες που ζεπεράστηκαν, κι ὥποιοσδήποτε ιπποκόμος ξέρει καλά τό ἀλογο που ὅδηγει τήν κούρσα στεφανώνεται πάντα στό τέλος.

Οι ήττες τού Δομίνικου και τής Σάντα Λουτσία, ἐπειτα ἡ ἀπώλεια τού Τομπάγκο, ξάφνιασαν τόν Χάντερ και τού ἐνέπνευσαν ἐνα ὄριστικό μίσος γιά τούς Γάλλους. Ἡ συνθηκολόγηση τής Σαρατόγκα κι ἐπειτα τού Γιόρκταουν που προετοιμασαν τήν ἀνανδρη ἐγκατάλειψη ἀπό τή μητρόπολη τού πιό ώραιον ἀνθέμου τού Στέμματος τής Ἀγγλίας, τσάκισαν τό ἀψύ πάθος του γιά τήν τιμή, που μέχρι τότε ήταν ἡ κινητήρια δύναμη τής ζωής του. Λίγο μετά τή συνθήκη τών Βερσαλλιών που ὄλοκλήρωνε τή ντροπιασμένη παραιτηση τής Ἀγγλίας, ἐπέστρεψε τή στολή τού Σώματος τών Ἀξιοματικών τού *Βασιλέως* και στράφηκε πρός τήν ἐμπορική ναυτιλία.

Όμως ήταν ἀποκλειστικά, ὑπερβολικά, ναυτικός γιά νά συμμορφωθεί μέ τίς δεσμεύσεις αὐτού τού ἐπαγγέλματος, που τό θεωρούσε ἐνα ἐπάγγελμα ἐλεύθερου ἀνθρώπου. Νά κρύβει

ἀπὸ τοὺς ἐφοπλιστές τὴν περιφρόνηση πού νιώθει γι' αὐτοὺς τοὺς ἀπληστοὺς καὶ λιγόψυχους στεριανούς, νά τσακώνεται γιὰ τὴν τιμὴ τῶν ναύλων, νά ύπογράφει τις φορτωτικές, νά φτιάχνει τιμολόγια, νά ύπομένει τις ἐπισκέψεις τῶν τελωνειακῶν, νά βάζει τῇ ζωῇ του ὄλοκληρη μέσα σὲ τσουβάλια, σὲ δέμυτα, σὲ βαρέλια, πήγαινε πολὺ. Ἐπιπλέον είχε ὄρκιστει νά μήν ξαναπατήσει τὸ πόδι του σὲ χώμα ἀγγλικό καὶ νιώθοντας τὸ ίδιο μίσος δὲν ἔκανε διάκριση ἀνάμεσα στις Ἡνωμένες Πολιτείες καὶ στὴ Γαλλία. Κόντευε νά μείνει δίχως πεντάρα, ὅταν είχε τὴν τύχη — τὴ μόνη πού ἡ μοίρα τού είχε ποτὲ ἐπιφυλάξει ἡ μοίρα, τόνιζε — νά του ἀναθέσουν τὴ διακυβέρνηση αὐτουνού του. *Γουάιτμπερντ* πού οἱ περιορισμένες διαστάσεις τῶν ἀμπαριών του καὶ τὰ ἔξαιρετικά προτερήματα τῆς ἀρματωσιάς του τὸ προόριζαν γιὰ φορτία μικρά σὲ ὄγκο — τσάι, μπαχαρικά, σπάνια μέταλλα, πολίτιμους λίθους ἡ ὄπιο — πού τὸ ἐμπόριο τους συνεπαγόταν, ἑκτός τῶν ἀλλων, κινδύνους καὶ μυστήρια πού κολάκευαν τὸ τυχοδιωκτικό καὶ ρομαντικό χαρακτήρα του. Σίγουρα τὸ δουλεμπόριο ἡ τὸ ἐπάγγελμα τού κουρσάρου θὰ ταίριαζαν ἀκόμα καλύτερα μὲ τὴν κατάστασή του, ὅμως ἡ στρατιωτική ἑκπαίδευση τού είχε ἀφήσει μιὰ ἐνστικτώδη ἀποστροφή γι' αὐτές τις βρωμοδουλειές.

*

Οταν ὁ Ροβισώνας πήδησε στὴν κουβέρτα τού *Γουάιτμπερντ*, ἐνας Παρασκευάς πού ἐλαμπε ἀπὸ χαρά ἡταν ὁ πρώτος πού τὸν ὑποδέχτηκε. Η σκαμπαδία τὸν είχε φέρει στὸ καράβι στὸ προηγούμενο ταξίδι τῆς καὶ τὸ πλήρωμα είχε νιοθετήσει τὸν Ἀρωκάνιο, πού φαινόταν νά ξέρει τὸ σκάφος τόσο καλά σὰν νά είχε γεννηθεὶ ἐκεὶ μέσα. Ο Ροβισώνας είχε ἀλλοτε τὴν εὔκαιρια νά παρατηρήσει ὅτι οἱ πρωτόγονοι θαύμαζαν μόνο ἐκεῖνα τὰ ἀντικείμενα τῆς ἀνθρώπινης ἐφευρετικότητας πού κατά κάποιο τρόπο βρίσκονταν στὴ δική τους κλίμακα, μαχαιρι, ρούχα, τὸ πολὺ-πολὺ πιρόγα. Όμως, πέρα ἀπ' αὐτὴ τὴν

κλίμακα, τὰ πάντα τοὺς διαφεύγουν, παύουν νά θαυμάζουν καὶ ἀναμφίθολα θεωρούν ἐνα παλάτι ἡ ἐνα σκάφος προϊόντα τῆς φύσης, οὔτε περισσότερο οὔτε λιγότερο ἐκπληκτικά ἀπὸ μιὰ σπηλιά ἡ ἐνα παγόθουνο. Μὲ τὸν Παρασκευά ἡταν ἀλλιώς τὰ πράγματα, κι ὁ Ροβισώνας ἀπέδωσε ἀρχικά στὴ δική του ἐπιροή τὴν ἀμεση κατανόηση πού ἐδειξε ὁ Ἀρωκάνιος γιὰ ὅ, τι ἀφορούσε τὸ καράβι. Ἐπειτα τὸν είδε νά σαλτάρει στὰ ξάρτια, νά σκαρφαλώνει στὸ τσιμπούκι κι ἀπὸ ἐκεὶ νά πηδάει στὰ σκαλοπάτια τῆς ἀντένας, κάνοντας κούνια πενήντα πόδια πάνω ἀπὸ τὰ κύματα μ' ἐνα τρανταχτό κι εύτυχισμένο γέλιο. Τότε πήγε ὁ νούς του στ' ἀέρινα σύμβολα μὲ τὰ ὄποια ὁ Παρασκευάς είχε διαδοχικά περιβληθεὶ — τὰ βέλη, τὸ χαρταετό, τὴν αἰολική ἀρπα — καὶ κατάλαβε ὅτι ἐνα μεγάλο ιστιοφόρο, σθέλτο κι ἀρματωμένο μὲ τόλμη ὥπως ἐτούτο, ἡταν ἡ θριαμβευτική κατάληξη, κάτι σὰν ἀποθέωση τῆς κατάκτησης τού αἰθέρα. Ἀρχισε νά θλίβεται ὄλο καὶ πιὸ πολὺ, καθώς ἐνιωθε νά μεγαλώνει μέσα του ἡ ἀντίθεση πρός αὐτὸ τὸν κόσμο ὥπου νόμιζε πώς τὸν παρέσυραν χωρὶς τὴ θέλησή του.

Η δυσφορία του αὐξήθηκε ὅταν διέκρινε δεμένο στὴ βάση τού τουρκέτου, ἐνα μικρὸ ἀνθρώπινο πλάσμα μισόγυμνο καὶ κουλουριασμένο. Ἡταν ἐνα παιδί ἀδύνατο σὰν γδαρμένη γάτα, πού μπορει νά ἡταν δώδεκα χρονών. Δὲν μπορούσε νά δεις τὸ πρόσωπό του, τὰ μαλλιά του ὥμως σχημάτιζαν μιὰ πυκνὴ κοκκινη μάζα κι ἐκαναν τοὺς ἀδύνατους ώμους του νά φαινονται ἀκόμα πιὸ καχεχτικοί. Οι ώμοπλάτες του προεξείχαν σὰν τὰ φτερά ἐνός μικρού ἀγγέλου κι ἡ πλάτη του, γεμάτη πανάδες, ἡταν χαρακωμένη ἀπὸ ματωμένα σημάδια. Ο Ροβισώνας κοντοστάθηκε μόλις τὸ είδε.

— Είναι ὁ Γιάαν, ὁ μούτσος μας, εἰπε ὁ κυθερνήτης. Ἐπειτα γύρισε στὸν δεύτερο. — Τι ἔκανε, πάλι;

Ἐνας κοκκινομούρης καπελωμένος μὲ σκούφια μάγειρα ξεπήδησε ἀπὸ τὸ κουβούσι τῆς ντισπέντζας, σὰν διάβολος μεσ' ἀπὸ τὸ κουτί του.

— Μ' αὐτὸν δέ γίνεται τίποτα! Σήμερα τὸ πρωὶ μοὺ χάλασε

μιά κοτόπιτα γιατί άπό άφηρημάδα τήν άλατισε τρεις φορές. Του 'ριξα τις δώδεκα μέ την τουρνέλα κι άν δέ διορθωθεί, θά φάει κι άλλες.

Και τό κεφάλι χάθηκε, ξαφνικά, όπως είχε ξεφυτρώσει.

— Λύσ' τον, είπε ο κυβερνήτης στόν δεύτερο, τόν χρειαζόμαστε στό καρέ τών αξιωματικών.

Ο Ροβινσώνας γευμάτισε μέ τόν κυβερνήτη και τόν δεύτερο. Δέν ξανάκουσε νά μιλούν γιά τόν Παρασκευά, που θά έπρεπε νά είχε καθίσει γιά φαΐ μέ τό πλήρωμα. Δέ χρειάστηκε νά μπει στόν κόπο νά συντηρήσει τήν κουβέντα. Οι οικοδεσπότες του φαίνονταν νά έχουν πάρει μιά γιά πάντα σάν δοσμένο τό γεγονός πώς θά τά μάθαινε όλα απ' αύτούς και πώς ο ίδιος δέν είχε νά πει τίποτα, ούτε γιά τόν έαυτό του ούτε γιά τόν Παρασκευά. Ο Ροβινσώνας βολεύτηκε μ' αύτή τή σύμβαση που τόν άφηνε νά παρατηρεί και νά στοχάζεται μέ τήν άνεσή του. Ωστόσο ήταν άληθεια πώς μέ μιά έννοια, έπρεπε πραγματικά νά μάθει τά πάντα, ή μάλλον ν' αφομοιώσει τά πάντα, όλα νά τά χωνέψει, όμως αύτά που άκουγε ήταν τόσο βαριά και δύσπεπτα όσο και τά γιουθέτσια, τά μαγειρεμένα κρέατα κι οι σάλτσες που παρήλαυναν στό πιάτο του, κι ύπήρχε ό φόβος μήπως ένα άντανακλαστικό απόριψης τόν έκανε ξαφνικά νά τά ξεράσει όλα μαζί, τόν κόσμο και τά ήθη που σιγά-σιγά άνακάλυπτε.

Όμως αύτό που κύρια τόν άδιαζε δέν ήταν τόσο ή κτηνωδί, τό μίσος κι ή άρπακτικότητα που μέ άφελή ήρεμια έπεδεικνυαν αύτοι οι πολιτισμένοι και καθ' όλα άξιότιμοι κύριοι. Φυσικά ήταν εύκολο νά φανταστεί κανείς — κι άναμφιθόλα θά ήταν δυνατό νά βρει στή θέση αύτών έδω — άλλους άνθρώπους που θά ήταν πράοι, καλοπροαιρετοί και γενναιοδωροί. Γιά τόν Ροβινσώνα τό κακό ήταν πολὺ βαθύτερο. Μέσα στήν άθερά-πεντη σχετικότητα τών σκοπών που όλοι έπεδιώκαν πυρετώδως, έβλεπε τό κακό και τό κατάγγελνε ένωπιόν του. Άφού ήταν φανερό πώς όλοι είχαν στόχο ν' άποκτήσουν κάτι, κάποια πλούτη, κάποια ικανοποίηση· όμως τί νόημα είχε αύτό τό νέο άποκτημα. αύτά τά πλούτη, αύτή ή ικανοποίηση; Σιγουρά κα-

νείς δέ θά μπορούσε νά τό πεί. Κι ο Ροβινσώνας φανταζόταν άδιάκοπα τό διάλογο που τελικά θά τόν έφερνε άντιμετωπο μ' έναν άπό τούς δυό, γιά παράδειγμα μέ τόν κυβερνήτη. «Γιατί ζεις;» θά τόν ρωτούσε. Προφανώς ο Χάντερ δέ θά ηξερε τί ν' άπαντήσει και ή μόνη του διέξοδος θά ήταν ν' άντιγυρίσει τήν έρωτηση στόν Έρημιτη. Τότε ο Ροβινσώνας μέ τό άριστερό του χέρι θά τού έδειχνε τή γή τής Σπεράντζας, ένω τό δεξιό του θά ύψωνόταν πρός τόν ήλιο. Ο κυβερνήτης θά έμενε γιά μιά στιγμή έμβροντητος κι ύστερα θά ζέσπαγε όπωσδήποτε σέ γέλια, γέλια τρέλας μπροστά στή σοφία, μιά και ποτέ δέ θά μπορούσε νά συλλάβει ότι τό Μείζον Αστρο δέν είναι μιά γιγάντια φλόγα, άλλα κάτι άλλο, ότι ύπάρχει πνεύμα μέσα του κι ότι έχει τή δύναμη ν' άκτινοβολεί μέ αιωνιότητα τά πλάσματα που ξέρουν ν' άνοιγονται σ' αύτό.

Στό τραπέζι σερβίριζε ο Γιάνν, ο μούτσος, χαμένος σε μιά τεράστια άσπρη ποδιά. Τό μικρό όστεώδες πρόσωπό του, σπαρμένο μέ φακίδες, γινόταν άκόμα πιό λεπτό κάτω απ' τή μάζα τών πυρρόξανθων μαλλιών του, κι ο Ροβινσώνας μάταια άναζητούσε τό βλέμμα τών ματιών του, που ήταν τόσο άνοιχτό-χρωμα ώστε νόμιζες πώς μέσ' από τό κεφάλι του έβλεπες τή μέρα. Ούτε κι αύτος έδινε σημασία στό ναυαγό έτσι όπως ήταν άποροφημένος από τόν πανικό μήν κάνει καμιά γκάφα. Μετά από μερικές σύντομες φράσεις που τίς διαπερνούσε μιά συγκρατημένη παραφορά, ο κυβερνήτης κλεινόταν κατά κανόνα σε μιά σιωπή που έμοιαζε έχθρική ή περιφρονητική — και τό μυαλό του Ροβινσώνα πήγαινε σ' έναν πολιορκημένο πού, αφού άντεξε γιά καιρό τό σφυροκόπημα του έχθρου χωρίς ν' άντιδράσει, άποφασίζει τελικά νά πραγματοποιήσει μιά έξοδο κι άμεσως τρέχει νά ξανακλειστεί στό φρούριό του, άφού προηγουμένως προξένησε σοθαρές άπωλειες στόν έχθρο. Αύτες οι σιωπές γέμιζαν μέ τή φλυαρία του δεύτερου, του Τζόζεφ, που ήταν στραμμένος άποκλειστικά στά πρακτικά ζητήματα τής ζωής και στίς τεχνικές προόδους τής ναυσιπλοΐας και που έβλεπες πώς ένιωθε γιά τόν άνωτερό του ένα θαυμασμό ένισχυ-

μένο άπό μιά άπόλυτη άδυναμία κατανόησης. Μετά τό γεύμα κι ενώ ο κυθερνήτης άποτραβιόταν στήν καμπίνα του, παρέσυρε τόν Ροθισώνα πάνω στή γέφυρα. Ήθελε νά τού δείξει ένα όργανο πού είχε εισαχθεί πρόσφατα στή ναυσιπλοία, τόν έξαντα, και χάρη στό όποιο, μέσ' άπό ένα σύστημα διπλής άντανάκλασης, μπορούσε κανείς νά μετρήσει τό ύψος τού ήλιου στόν ορίζοντα μέ προσέγγιση ασύγκριτα έγαλύτερη άπ' όση ήταν ίκανό νά μετρήσει τό παραδοσιακό άρμπαλέτο. Ένώ παρακολουθούσε μ' ένδιαφέρον τήν έπιδειξη πού τού έκανε ο Τζόζεφ ένθουσιασμένος, κι ενώ χειρίζόταν μέ ίκανοποίηση τό όμορφο άντικειμένο άπό χαλκό, άκαζου κι έλεφαντόδοντο πού είχε θγει άπό τή θήκη του, ο Ροθινσώνας θαύμαζε τή σπιρτάδα αύτού τού άνθρωπου πού παράλληλα ήταν τόσο στενοκέφαλος. Πείσθηκε πώς ή εύφυϊα και ή θλακεία είναι δυνατό νά κατοικούν στό ίδιο κεφάλι και νά μήν έπιδρά μέ τίποτα ή μιά στήν άλλη, όπως τό λάδι έπιπλεει στό νερό χωρίς ν' άνακατεύονται ποτέ. Ο Τζόζεφ, όταν μιλούσε γιά γωνιόμετρα, άντυγες, θερνιέρους και κάτοπτρα, ήταν λαμπρός. Κι όμως πριν άπό μιά στιγμή αύτός ο ίδιος, κλείνοντας τό μάτι και δείχνοντας μέ τρόπο τόν Γιαάν, έξηγουσε πώς τό παιδι θά είχε άδικο νά παραπονεθεί γιατί τό άνατρέφανε μέ τήν τουρνέλα, έχοντας γιά μάνα μιά σκρόφα πού γυρίζει σέ μπουρδέλα γιά ναύτες.

*

Ο ήλιος άρχισε νά πέφτει. Ήταν η ώρα πού ο Ροθινσώνας είχε τή συνήθεια νά έκτιθεται στις άκτινες του και νά γεμιζει άπό τή θερμή του ένέργεια, πριν οι σκιές άρχισουν νά μακραινούν κι ο μπάτης κάνει τούς ευκάλυπτους τής παραλιας νά σιγοψιθυρίζουν μεταξύ τους. Υστερα άπό πρόσκληση τού Τζόζεφ, ξάπλωσε στήν κορόνα τού κάσαρον, κάτω άπό τό παντερόλι, και γιά ώρα πολλή κοιταζε τό βέλος τού τσιμπουκιού νά γράφει άροτα σημεία στό γαλανό αύρανό στό μέρος πού πλανιόταν μιά λεπτή ήμισέληνος άπό διαφεγγή πορσελάνη. Στρέ-

φοντας λιγό τό κεφάλι, έβλεπε τή Σπεράντζα, ξανθή άμμουδερή γραμμή στήν άκρη τών κυμάτων, όργιαστική θλύστηση κι άπόκρημνα βράχια. Έκει συνειδητοποίησε τήν άπόφαση, που άμειλικτα ωρίμαζε μέσου του, ν' άφησει τό Γονάτιμπερντ νά φύγει και νά μείνει στό νησί μέ τόν Πιρασκευά. Πέρα άπ' όσυ τόν χώριζαν άπό τους άνθρωπους τού κυριαθιού, πολὺ περισσότερο τόν άθούσε στήν άπόφασή του ή πανικόθλητη άρνηση τής έκφυλιστικής και θανάσιμης δίνης τού χρόνου πού έκκριναν γύρω τους και μέσου στήν όποια ζούσαν. 19 Δεκεμβρίου 1787. Εικοσιοχτώ χρόνια, δυό μήνες και δεκαεννιά μέρες. Αύτά τά άδιαφιλονίκητα δεδομένα δέν έπαυσαν νά τού προξενούν κατάπληξη. Έτσι, άν δέν είχε ναυαγήσει στις ξέρες τής Σπεράντζας θά ήταν σχεδόν πενηντάρης. Τά μαλλιά του θά είχαν γκριζάρει κι οι άρθρωσεις του θά έτριζαν. Τά παιδιά του θά ήταν μεγαλύτερα άπ' όσο ήταν ο ίδιος όταν τά άφησε κι ίσως νά είχε γίνει παππούς. Κι όμως τίποτα άπ' όλι αύτά δέν είχε γίνει. Η Σπεράντζα άρθωνόταν σέ δυό γουμενιές άπόσταση άπό τούτο τό μιαρό καράβι ώς ή φωτεινή άρνηση όλου έκεινου τού άπαισιου έκφυλισμού. Στήν πραγματικότητα σήμερα ήταν πιό νέος άπό τόν τσιγκούνη κι εύσεβη νεαρό πού είχε μπαρκάρει στή Βιργινία. Γιατί δέν ήταν νέος μέ μιά νεότητα βιολογική, ύποκειμενη στή σήψη, πού κουβαλάει πάνω της ένα είδος φοράς πρός τά γηρατιά. Είχε μιά νεότητα όρυκτη, θεια, ήλιακη. Γι' αύτόν κάθε πρωι ήταν μιά καινούργια άρχη, ή άπόλυτη αρχή τής ιστορίας τού κόσμου. Κάτω άπό τό Θεό-ήλιο, η Σπεράντζα μέσα σ' ένα άεναο παρόν, δίχως παρελθόν ούτε μέλλον. Δέ θά ξεριζωνόταν άπό τούτη τήν αίώνια στιγμή πού είχε ίσοροπήσει στή μύτη ένός παροξυσμού τελειότητας, γιά νά πέσει σ' ένα κόσμο φθοράς, σκόνης και έρειπιων!

Όταν άνακοινωσε τήν άπόφασή του νά μείνει στό νησί, μόνο ο Τζόζεφ έδειξε έκπληξη. Ό Χάντερ άπλα χαμογέλασε παγωμένα. Ισως, καταβάθος, νά ήταν εύχαριστημένος πού δέν ύποχρεώθηκε νά πάρει δυό έπιπλέον έπιβάτες σ' ένα σκάφος πού στό κάτω-κάτω ήταν μικρό κι όπου ο χώρος ήταν αύστηρα

μετρημένος. Τούς έκανε τή φιλοφρόνηση νά θεωρήσει όλα όσα είχαν φορτωθεί στό καράβι μές στή μέρα ώς δείγματα τής γενναιοδωρίας τού Ροβινσώνα, τού ἀρχοντα τού νησιού. Σὲ ἀντάλλαγμα, τού πρόσφερε τή μικρή φαλαινίδα πού ήταν στοιβαγμένη στό κάσαρο και περίσσευε, ἀφού τό πλοιού ἐτσι κι ἀλλιώς είχε τις δύο σωσιθίες λέμβους πού πρόβλεπαν οι κανονισμοί. Ἡταν ἔνα ἑλαφρύ και καλοφτιαγμένο βαρκάκι, ιδανικό γιά ἐνα-δύο ἀντρες μέ καιρό καλό ἡ μέτριο και θ' ἀντικαθιστούσε μέ ἐπιτυχία τήν παλιά πιρόγα τού Παρασκευά. Μέ τούτη τή φελούκα, καθώς ἐπεφτε τό θράδυ, ὁ Ροβινσώνας κι ὁ σύντροφός του ἐπέστρεψαν στό νησί.

Ἡ χαρά πού δοκίμασε ὁ Ροβινσώνας ξαναπαίρνοντας στήν κατοχή του αὐτή τή γή πού τήν είχε νομίσει γιά πάντα χαμένη, συντονιζόταν μέ τις πορφυρές ἀνταύγειες τού δειλινού. Ἡ ἀνακούφιση ήταν βέβαια τεράστια, ὅμως μές στή γαλήνη πού τόν νος παρά πληγωμένος, λές κι ἡ ἐπίσκεψη τού *Γουάιτμπερντ* είχε σημαδέψει τό τέλος μιάς παρατεταμένης κι εύτυχισμένης νεότητας. Ἀλλά τι τόν ἐνοιαζε; Μέ τόχάραμα τό ἐγγλέζικο καράβι θά σήκωνε τήν ἀγκυρα και θά ξανάπαιρνε τό δρόμο του, θά συνέχιζε τήν περιπλάνησή του ὁδηγημένο ἀπό τήν παραξενιά τού ἀσκοτεινού κυθερνήτη του. Τά νερά τού Ὄρμου τής Σωτηρίας θά ξανάκλειναν πάνω ἀπό τήν αὐλακιά τού μοναδικού καραβιού πού είχε πλησιάσει τή Σπεράντζα αὐτά τά είκοσι ὄχτω χρόνια. Μέ μισόλογα, ὁ Ροβινσώνας τούς είχε ἀφήσει νά καταλάθουν πώς δέν ἐπιθυμούσε νά γίνουν γνωστές ἀπό τό πλήρωμα τού *Γουάιτμπερντ* η ὑπαρξη και η θέση τής νησίδας. Αὐτή η ἐπιθυμία ταιριάζε πολὺ στό χαρακτήρα τού μυστηριώδους Χάντερ γιά νά μήν τή σεβαστεί. Ἐτσι ἐκλεινε ὄριστικά η παρένθεση πού είχαν ἀνοίξει στήν ἀνέφελη αἰωνιότητα τών Διόσκουρων είκοσι τέσσερις ώρες ταραχής και ἀποσύνθεσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XII

Ὀταν ὁ Ροβινσώνας κατέβηκε ἀπό τήν ἀρωκάρια δέν είχε ἀκόμα ροδίσει. Είχε ἀποκτήσει τή συνήθεια νά κοιμάται μέχρι τά τελευταία λεπτά πριν ἀπό τήν ἀνατολή τού ἥλιου γιά να μικραίνει ὅσο γινόταν πιό πολὺ αὐτή τήν ἀτονη περίοδο, πού ήταν ἡ πιό ἀχαρη τής μέρας ἀκριθώς ἐπειδή ήταν ἡ πιό ἀπομακρυσμένη ἀπό τό ἥλιοθασίλεμα. Ὁμως τά ἀσυνήθιστα φαγητά, τά κρέατα, τά κρασιά, καθώς και μιά ἀγωνία ὑπόκωφη τού είχαν φέρει ἐναν ὑπνο ταραγμένο, πυρετικό, πού κοβόταν συνεχώς ἀπό ἀπότομα ξυπνήματα κι ἀπό σύντομες ἀλλά ἀγονες ἀνπνίες. Ξαπλωμένος, τυλιγμένος στά σκότη, είχε γίνει τό ἀνυπέρασπιστο θήραμα ἐμμονών ιδεών και βασανιστικών ιδεοληψιών. Βιάστηκε νά σηκωθεί γιά νά τινάξει ἀπό πάνω του αὐτό τό φανταστικό σκυλολόι.

Ἐκανε μερικά βήματα στήν παραλία. Ὁπως τό περίμενε τό *Γουάιτμπερντ* είχε ἔξαφανιστεί. Τό νερό ήταν γκριζο κάτω ἀπό τόν ἀχρωμο αύρανό. Ἀφθονη δροσιά βάραινε τά φυτά πού κύρτωναν δακρυσμένα κάτω ἀπό τή σπαραχτική διαύγεια τούτου τού χλοομού, δίχως λάμψη και σκιά φωτός. Τά πουλιά τηρούσαν μιά παγερή σιωπή. Ὁ Ροβινσώνας ἐνιωσε νά σκάβεται μέσα του μιά σπηλιά ἀπελπισίας, μιά εὐηχη και μελανή δεξαμενή ἀπό όπου ἀνέβαινε — σάν δηλητηριώδες πνεύμα — μιά ναυτία πού τού γέμιζε τό στόμα χολή. Πάνω στό γιαλό ἐνα κύμα τεντωνόταν τεμπέλικα, ἐπαιζε λίγο μ' ἐναν ψόφιο κάθουρα, κι ἀπογοτευμένο ἀποτραβιόταν. Σέ λίγα λεπτά, τό πολὺ σέ μιά ώρα, ὁ ἥλιος θ' ἀνέτειλε και θά ξαναγέμιζε κάθε πράγμα, ἀκόμα και τόν ιδιο τόν Ροβινσώνα, μέ ζωή και χαρά. Τό μόνο πού χρειαζόταν ήταν νά κρατήσει ώς ἐκείνη τή στιγμή και ν' ἀντισταθεί στόν πειρασμό νά πάει νά ξυπνήσει τόν Παρασκευά.

Αναμφισθήτητα ή έπισκεψη τού *Γονάιτμπερντ* είχε έκθεσε σε σοθαρό κινδυνο τήν εύθραυστη ισοροπία τού τριγώνου Ροβινσώνας - Παρασκευάς - Σπεράντζα. Η Σπεράντζα ήταν γεμάτη φανερές — άλλα σέ τελευταία άνάλυση έπιφανειακές — πληγές πού σέ λίγους μήνες θά είχαν έξαφανιστεί. Όμως πόσο καιρό θά χρειαζόταν ο Παρασκευάς γιά νά ξεχάσει τούτο τό όμορφο λαγωνικό τών θαλασσών, πού έγερνε μέ τόση χάρη στό χάδι όλων τών άνέμων; Ο Ροβινσώνας κατηγορούσε τόν έαυτό του γιατί είχε πάρει τήν άποφαση νά μείνει στό νησί δίχως νά έχει μιλήσει προηγούμενα στό σύντροφό του. Δέ θά παρέλειπε, τό ίδιο κιολας πρωι, νά τού μεταφέρει τις άπαισιες λεπτομέρειες πού είχε μάθει άπό τόν Τζόζεφ σχετικά μέ τό δουλεμπόριο τών Μαύρων και μέ τήν τύχη τους στις παλιές άποικιες τής Αμερικής. Έτσι, άν είχε μετανώσει, η λύπη του θά λιγόστευε.

Έχοντας τό μυαλό του στόν Παρασκευά, προχωρούσε μηχανικά πρός τις δύο πιπεριές άνάμεσα στις όποιες ο μιγάδας είχε κρεμάσει τήν αιώρα κι όπου περνούσε τις νύχτες του κι ένα μέρος τής μέρας. Βέβαια δέ θά τόν ξυπνούσε, άλλα θά τόν κοιτάζε νά κοιμάται, κι αυτή ή είρηνική παρουσία θά τόν άνακουφίζε.

Η αιώρα ήταν άδειανή. Κι αυτό πού ήταν περιεργο, ήταν ή έξαφάνιση διάφορων άντικειμένων μέ τά όποια ο Παρασκευάς πέρναγε τήν ώρα του όταν ξάπλωνε τό μεσημέρι — καθρέφτες, φυσοκάλαμα, σουραύλια, φτερά, κ.λπ. Μιά αιφνίδια άγωνια χτύπησε τόν Ροβινσώνα σάν γροθιά. Όρμησε στήν παραλία: ή φαλαινίδα κι ή πιρόγα ήταν έκει, τραβηγμένες στήν ξηρά. Άν είχε θελήσει νά ξαναπάει στό *Γονάιτμπερντ*, θά είχε πάρει ένα άπό τά δυό πλεούμενα και ή θά τό είχε έγκαταλείψει στή θάλασσα ή θά τό είχε άνεβάσει στό καράβι. Δέν ήταν εύκολο νά πιστέψει πώς τό είχε ρισκάρει κι είχε πάει τόσο μακριά κολυμπώντας. Τότε ο Ροβινσώνας άρχισε ν' άλωνιζει όλο τό νησί φωνάζοντας τό ονόμα τού συντρόφου του. Άπο τόν Όρμο τής Απόδρασης στούς άμμολοφους τού Λεβάντε, άπό τή σπηλιά στή Ρόδινη Κοιλάδα, άπό τό δάσος τής δυτικής άκτης ώς τις

λαγκούνες στ' άνατολικά, έτρεξε, παραπατώντας και φωνάζοντας, άπελπισμένα, πεισμένος στό βάθος πώς οι έρευνές του ήταν μάταιες. Δέν καταλάβαινε πώς ο Παρασκευάς μπόρεσε νά τόν προδώσει· όμως δέν μπορούσε πιά νά κάνει πίσω μπρός στ' όλοφάνερο γεγονός ότι ήταν μόνος στό νησί, μόνος όπως τις πρώτες μέρες. Τούτη ή άλαφιασμένη άναζητηση άποτελειωσε τή συντριβή του ξαναφέρνοντάς τον σέ τόπους φορτωμένους μέ μνήμες, όπου γιά καιρό δέν είχε πατήσει τό πόδι του. Ένιωσε τό κόκκινο πριονιδί τής Απόδρασης νά φεύγει άνάμεσα στά δάχτυλά του και τή χλιαρή λάσπη τού θούρκου νά γλιστράει κάτω άπό τά πόδια του. Μές στό δάσος ξαναθρήκε τή βιβλο του· όμως τό δερμάτινο δέσιμό της είχε σουρώσει κι είχε σκληρύνει. Όλες οι σελιδες είχαν καει, έκτος άπό ένα άπόσπασμα άπό τό Ιο βιβλίο τών Βασιλέων, και μέσ' άπό τή θολούρα τής άδυναμίας διάβασε:

«*Kai ο δασιλεὺς Δανιὸς πρεσβύτερος προβεδηκὼς ἡμέραις, καὶ περιέβαλλον αὐτὸν ἰματίοις, καὶ οὐκ ἐθερμαίνετο. Καὶ εἰπον οἱ παῖδες αὐτοῦ· ζητησάτωσαν τῷ δασιλεὶ παρθένον νεάνιδα, καὶ παραστήσεται τῷ δασιλεὶ καὶ ἔσται αὐτὸν θάλπουσα καὶ κοιμηθήσεται μετ' αὐτοῦ καὶ θερμανθήσεται ὁ κύριος μονὸς ὁ δασιλεὺς.*

Ο Ροβινσώνας κατάλαβε πώς αύτά τά είκοσι όχτω χρόνια, πού μέχρι χθές άκόμα δέν ύπήρχαν, ήρθαν νά σωριαστούν πάνω στούς ωμους του. Τό *Γονάιτμπερντ* τά είχε φέρει μαζί του — σάν τά σπέρματα μιάς θανατηφόρας άρρωστιας — και είχε ξαφνικά γεράσει. Κατάλαβε έπισης πώς γιά ένα γέρο δέν ύπάρχει χειρότερη συμφορά άπό τή μοναξιά. Και κοιμηθήσεται μετ' αύτού και θερμανθήσεται ό κύριος μονὸς δασιλεὺς. Μές στήν πρωινή δροσιά πραγματικά έτρεμε άπό τό κρύο, όμως κανείς πιά, ποτέ, δέν θά τόν ξαναζέσταινε. Ένα τελευταίο λειψανο έμφανιστηκε μές στά δάχτυλα του: τό περιλαίμιο τού Τέν φωμένο άπό τή μουχλα. Όλα τούτα τά χρόνια πού είχαν περά-

σει καὶ ποὺ ἐμοιαζαν ὄριστικά σβησμένα, ἀνακαλούνταν λοιπὸν στὴ μνῆμη του, παρουσιάζονταν μπροστά του, μέσ' ἀπὸ χνάρια καὶ λείψανα νοσηρὰ, σπαραχτικά. Στήριξε τὸ κεφάλι του στὸν κορμὸν ἐνός κυπαρισσιού. Τὸ πρόσωπό του συσπάστηκε, ὥμως οἱ γέροι δὲν κλαίνε. Τοὺ ἡρθε ἀναγούλα, καὶ ξέρασε στὸ καστανόχωμα ἀκαθαρσίες ποὺ μύριζαν κρασί, ὅλο ἔκεινο τὸ ἀτιμό γεύμα ποὺ εἶχε κατεβάσει ἀντίκρυ στὸν Χάντερ καὶ τὸν Τζόζεφ. Όταν στήκωσε τὸ κεφάλι, συνάντησε τὰ βλέμματα ἐνός συμβουλίου ἀεροπαγιτών: μερικοὶ γύπες είχαν μαζευτεί λίγα μέτρα μακριά καὶ τὸν ἐπιτηρούσαν μὲ τὰ μικρά ρόδινα μάτια τους. Ωστε ἑτσι λοιπόν, είχαν ἐρθει κι αὐτοὶ στὸ ραντεύον μὲ τὸ παρελθόν!

Θά ἐπρεπε νὰ τὰ ξαναπάρει ὅλα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ: Τὶς φυτείες, τὴν κτηνοτροφία, τὰ ἔργα, περιμένοντας τὴν ἐπέμβαση ἐνός νέου Ἀρωκάνιου ποὺ μὲ μιὰ πύρινη πνοὴ θὰ τὰ σάρωνε ὅλα καὶ θὰ τὸν ὑποχρέωνε νὰ ἀρθεὶ σ' ἐνα ἀνώτερο ἐπίπεδο; Τὶ γελοιο! Πραγματικά, ἀλλη ἐναλλακτικὴ λύση δὲν ὑπήρχε: ἐπρεπε νὰ διαλέξει ἀνάμεσα στὸ χρόνο καὶ τὴν αἰωνιότητα. Ή αἰώνια ἐπιστροφή, μπάσταρδος γόνος τού ἐνός καὶ τού ἄλλου, ήταν καθαρὸς παραλογισμός. Γιά κείνον, μιὰ ήταν ἡ σωτηρία: νὰ ξαναθρεῖ τὸ δρόμο γιὰ κείνες τὶς μονές ἔξω ἀπὸ τὸ χρόνο, ποὺ κατοικούνταν ἀπὸ ἀθώους, ὅπου είχε ἀνεθεί σταδιακά κι ἀπ' ὅπου είχε πέσει μὲ τὴν ἐπίσκεψη τού *Γουάιτμπερντ*. Όμως, γέρος κι ἀδύναμος, πώς θὰ ξανάθρισκε τὴ θεία χάρη ποὺ μὲ τὸσο κόπο κι ὑστερα ἀπὸ τὸσο χρόνο είχε κατακτήσει; Μήπως ἀπλὰ πεθαίνοντας; Μήπως ὁ θάνατος σὲ τούτο τὸ νησί, ποὺ σίγουρα τὴ μοναξιά του κανεὶς πιὰ δὲ θὰ τὴν παραβιάζε πρὶν περάσουν δεκάδες χρόνια, ήταν ἡ μόνη μορφὴ αἰωνιότητας ποὺ τοὺ ταιριάζε ἀπὸ δῶ καὶ μπρός; Όμως πρὶν ἀπ' ὅλα ἐπρεπε νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὴν ἐπαγρύπνηση τῶν ὄρνιων, ποὺ κατὰ μυστηριώδη τρόπο τὸ είχαν πάρει εἰδῆσῃ κι ήταν ἐτοιμα νὰ ἐκπληρώσουν τὶς νεκρώσιμες ὑπηρεσίες τους. Ο σκελετός του ἐπρεπε ν' ἀσπρίζει κάτω ἀπὸ τὶς πέτρες τῆς Σπεράντζας, σάν ἐνα παιχνίδι μικάδο ποὺ τὸ οίκοδόμημά του κανεὶς δὲ θὰ ἐπρεπε νὰ

μπορεί νὰ τὸ γκρεμίσει. Έτσι θὰ ἔκλεινε ἡ ἐκπληκτικὴ καὶ ἀγνωστη ιστορία τού μεγάλου ἐρημίτη τῆς Σπεράντζας.

Σιγά-σιγά πήρε τὸ δρόμο πρὸς τοὺς σωροὺς τῶν θράχων ποὺ ὑψώνονταν στὴ θέση τῆς σπηλιάς. Ήταν σίγουρος πώς θὰ ἐθρισκε ἐναν τρόπο, γλιστρώντας ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς ὄγκολιθους, νὰ χωθεὶ ἀρκετά βαθιὰ ὡστε νὰ προφυλαχτεὶ ἀπὸ τὰ ἀγριμια. Ισως μάλιστα, μὲ τίμημα μιὰ ὑπομονὴ ἐντόμου, νὰ ἐθρισκε μιὰ διόδο μέχρι τὴν κυψελίδα. Έκει θ' ἀρκούσε νὰ πάρει τὴ στάση τού ἐμβρύου, νὰ κλείσει τὰ μάτια, κι ἡ ζωὴ θὰ τὸν ἐγκατέλειπε: τόσο ὀλοκληρωτικὴ ἦταν ἡ ἔξαντληση του, τόσο βαθιά ἡ θλιψη του.

Βρήκε πραγματικά ἐνα πέρασμα, μόνο ἐνα, λίγο φαρδύτερο ἀπὸ μικρὸ φεγγίτη, ὥμως αἰσθανόταν σίγουρος πώς θὰ καταφερνε νὰ εἰσχωρήσει. Προσπαθούσε μὲ τὸ βλέμμα νὰ τρυπήσει τὸ σκοτάδι καὶ νὰ ὑπολογίσει τὸ βάθος τού περάσματος, ὅταν νόμισε ὅτι είδε κάτι νὰ σαλεύει. Μιὰ πέτρα κύλησε στὸ ἐσωτερικὸ του κι ἐνα σώμα ἐφραξε τὴ μικρὴ μαύρη τρύπα. Μερικές συστροφές τὸ ἐλευθέρωσαν ἀπὸ τὸ στενὸ στόμιο καὶ νὰ ποὺ ἐνα παιδί στεκόταν μπροστά του, μὲ τὸ δεξὶ χέρι διπλωμένο μπρὸς στὰ μάτια γιὰ νὰ προφυλαχτεὶ ἀπὸ τὸ φῶς ἡ περιμένοντας ἐνα χαστούκι. Ο Ροβινσώνας πισωπάτησε σαστισμένος.

— Εσύ ποιός είσαι; Τὶ γυρεύεις ἐδώ; τὸ ρώτησε.

— Είμαι ὁ μούτσος τού *Γουάιτμπερντ*, ἀπάντησε τὸ παιδί. Ήθελα νὰ τὸ σκάσω ἀπὸ τὸ πλοίο γιατὶ ἐκεὶ ἡμούνα δυστυχισμένος. Ξέτες, τὴν ώρα ποὺ σέρβιρα στὸ καρέ τῶν ἀξιωματικών μὲ κοιτάζατε μὲ καλοσύνη. Όταν λοιπόν ἀκουσα πώς δὲ θὰ φεύγατε, ἀποφάσισα νὰ κρυφτώ στὸ νησί καὶ νὰ μείνω μαζὶ σας. Τὴ νύχτα γλιστρησα στὴ γέφυρα καὶ θὰ ἐπεφτα στὸ νερὸ δοκιμάζοντας νὰ κολυμπήσω μέχρι τὴν παραλία, ὅταν είδα ἐναν ἀνθρωπὸ νὰ πλησιάζει μὲ πιρόγα, καὶ μπήκε στὴν καμπίνα τού δεύτερου ποὺ φαινόταν νὰ τὸν περιμένει. Κατάλαβα ὅτι θὰ ἐμενε στὸ καράβι. Τότε κολύμπησα μέχρι τὴν πιρόγα, πιάστηκα ἀπὸ τὸ παραπέτο καὶ σκαρφάλωσα. Επειτα τράβηξα κουπὶ μέχρι τὴν ἀκτὴ καὶ κρύφτηκα στὰ θράχια. Τώρα τὸ *Γουάιτ-*

μπερντ ἐφυγε χωρὶς ἐμένα, συμπέρανε μὲ μιὰ ἀπόχρωση θριάμβου στή φωνή.

— Ἐλα μαζὶ μου, τοὺ εἰπε ὁ Ροθινσώνας.

Πήρε τὸ παιδί ἀπὸ τὸ χέρι καὶ παρακάμπτοντας τοὺς σωροὺς τῶν βράχων ἀρχισε ν' ἀνεβαίνει τὴν πλαγιά ποὺ ὀδηγούσε στὴν πετρινὴ κορυφὴ ποὺ δέσποιζε ὅλο τὸ νησί. Στὰ μισά τοῦ δρόμου στάθηκε καὶ τὸ κοίταξε στὰ μάτια. Τὰ πράσινα μάτια μὲ τὰ λευκὰ τσίνορα τοὺ ἀλμπίνου στράφηκαν πρὸς τὸ μέρος του. Ἐνα ἀχνὸ χαμόγελο τὰ φώτισε. Ἀνοιξε τὴν παλάμη του καὶ κοίταξε τὸ χεράκι ποὺ είχε κουρνιάσει μέσα της. Σφίχτηκε ἡ καρδιά του ποὺ τὸ βρήκε τόσο λεπτό, τόσο ἀδύναμο, κι ὁμως ὄργωμένο ἀπ' ὅλες τις δουλειές τού καραβιού.

— Θά σου δειξω κάτι, τοὺ εἰπε γιὰ νὰ ξεπεράσει τὴ συγκινησή του, δίχως καλὰ καλὰ νὰ ξέρει καὶ ὁ ίδιος τὶ ἀκριθώς ἐννοούσε.

*

Ἐνα μέρος τού νησιού ποὺ ἀπλωνόταν στὰ πόδια τους ἦταν πνιγμένο στὸ πούσι, ὁμως ἀπὸ τὴ μεριά τού λεβάντε ὁ γκρίζος οὐρανὸς ἀρχιζε νὰ πυρώνει. Στὴν παραλία, ἡ φαλαινίδα καὶ ἡ πιρόγα ἀρχιζαν νὰ λικινίζονται χωρὶς ρυθμό, ἀπαντώντας στὰ σκέρτσα τῆς θάλασσας ποὺ ἀνέβαινε. Στὸ βορά μιὰ λευκὴ κουκίδα ἐφευγε πρὸς τὸν ὄριζοντα.

Ο Ροθισώνας, μὲ τὸ χέρι τεντωμένο, ἐδειξε πρὸς τὰ ἑκεῖ.

— Κοίταξὲ το καλὰ, εἰπε. Ἰσως αὐτὸ νὰ μήν τὸ ξαναδεῖς ποτὲ πιὰ: ἐνα καράβι στ' ἀνοιχτὰ τῆς Σπεράντζας.

Ἡ κουκίδα σιγά-σιγά ἐσθηνε. Τέλος, τὸ βάθος τού ὄριζοντα τὴ ρούφηξε. Ἐκείνη τὴ στιγμὴ ἀκριθώς ὁ ἥλιος ἐριξε τὰ πρώτα βέλη του. Ἐνα τζιτζίκι ἐτριξε. Ἐνας γλάρος ἐκανε ἐναν κύκλο στὸν ἀέρα κι ἀφέθηκε νὰ πέσει στὸν καθρέφτη του νερού. Ἀκούμπησε στὴν ἐπιφάνεια κι ἀναπήδησε μ' ἐνα δυνατὸ φτερούγισμα, κρατώντας στὸ ράμφος του ἐνα ἀσημένιο ψάρι. Ἀπὸ τὴ μιὰ στιγμὴ στὴν ἀλλῃ ὁ οὐρανὸς ἔγινε λουλακῆς. Τὰ λουλούδια, ποὺ ἐγερναν κατὰ τὴ δύση τοὺς κλειστοὺς τους

κάλυκες, ὅλα μαζὶ ἐκαναν μιὰ στροφὴ γύρω ἀπὸ τὸ μίσχο τους ἀνοίγοντας τὰ πέταλά τους κατὰ τὸ λεβάντε. Τὰ πουλιά καὶ τὰ ἐντομα μ' ἐνα σύνθημα γέμισαν τὸ χώρο μὲ ἡχους. Ὁ Ροθινσώνας είχε ξεχάσει τὸ παιδί. Ὁρθώνοντας τὸ κορμὶ του, στάθηκε ἀντίκρυ στὴν ἥλιακή ἐκσταση μὲ μιὰ χαρὰ σχεδόν ἐπώδυνη. Ἡ ἀκτινοθολία ποὺ τὸν τύλιγε τὸν ἐπλενε ἀπὸ τὰ θανατηφόρα μιάσματα τῆς προηγούμενης μέρας καὶ τῆς νύχτας. Μιὰ πύρινη ρομφαία ἐμπαινε μέσα του καὶ θὰ διαπερνούσε ὅλο τὸ εἶναι του. Ἡ Σπεράντζα ἀναδυόταν μέσ' ἀπὸ τὰ πέπλα τῆς πρωινῆς ὄμιχλης, παρθενική καὶ ἀσπιλη. Τούτη ἡ ἀτέλειωτη ἀγωνία, αὐτός ὁ σκοτεινός ἐφιάλτης δὲ συνέβησαν ποτὲ στ' ἀλήθεια. Ἡ αιωνιότητα τὸν ἐκανε πάλι κτῆμα τῆς κι ἐσθηνε αὐτὸ τὸ ἀπαισιο καὶ γελοιο χρονικὸ διάστημα. Μιὰ βαθιά εἰσπνοή τὸν γέμισε μ' ἐνα συναίσθημα ὄλικού κορεσμού. Τὸ στήθος του κύρτωνε σάν χάλκινη ἀσπίδα. Τὰ πόδια του στηρίζονταν στὸ βράχο, συμπαγὴ κι ἀκλόνητα σάν κολόνες. Τὸ πυρρὸ φῶς τὸν ἐντυνε μὲ μιὰ πανοπλία νεότητας καὶ τοὺ σφυρηλατούσε ἐνα προσωπεῖο ἀπὸ χαλκὸ ποὺ ἐφάρμοζε μὲ ἀμειλικτη ἀκριθεια· πάνω του ἐλαμπαν δυό μάτια ἀπὸ διαμάντι. Τέλος ὁ Θεός-ἥλιος, μέσα σὲ ἐκρήξεις κυμβάλων καὶ συριγμούς ἀπὸ τρομπέτες, ξεδίπλωσε ὅλη τὴν πύρινη κόμη του. Μεταλλικές ἀνταύγειες ἀναψαν στὸ κεφάλι τού παιδιού.

— Πώς σὲ λένε; τὸ ρώτησε ὁ Ροθισώνας.

— Μὲ λένε Γιάν Νελγιαπάεφ. Γεννήθηκα στὴν Ἐσθονία, πρόσθετε σάν νὰ ήθελε νὰ δικαιολογήσει τὸ δύσκολο ὄνομα.

— Ἀπὸ ἑδὼ καὶ πέρα, τοὺ εἰπε ὁ Ροθινσώνας, θὰ λέγεσαι Ζεντι. Είναι ἡ μέρα τού Δια, τού Θεού τού οὐρανού. Και γιὰ τὰ παιδιά είναι Κυριακή, μέρα παιχνιδιού*.

* Τριπλὸ λογοπαίγνιο ποὺ δὲν είναι δυνατὸ νὰ ἀποδοθεὶ στὰ Ἑλληνικὰ. Jeudi είναι ἡ Πέμπτη, καὶ τὸ παιδὶ παιρνει τὴ θέση τού Παρασκευά. Σύμφωνα μὲ τὴν ἐτυμολογία τῆς λέξης είναι ἡ μέρα τού Δια: Jupiter dies. Ταυτόχρονα, στὰ γαλλικὰ ἡ ἀκουστική καὶ γραπτή εἰκόνα τῆς λέξης ἐπιτρέπει τὸ λογοπαίγνιο, μέρα παιχνιδιού Jeu: παιχνίδι, di(es): μέρα, στὰ λατινικά. (Σ.τ.Μ.).

Ο ΜΙΣΕΛ ΤΟΥΡΝΙΕ ΚΙ Ο ΚΟΣΜΟΣ ΔΙΧΩΣ ΤΟΝ ΑΛΛΟ

«Τό άγριμι σταμάτησε μεμιάς τό μάσημα, κρατώντας μιά μεγάλη τούφα γρασίδι ανάμεσα στά δόντια του...»

Αύτές οι πολύ όμορφες σελίδες διηγούνται τήν πάλη τού Παρασκευά μέ τόν τράγο. Ό Παρασκευάς θά πληγωθεί, όμως ό τράγος θά πεθάνει, «ό μέγας τράγος πέθανε». Κι ο Παρασκευάς άναγγέλλει τό μυστηριώδες σχέδιο του: ό ψόφιος τράγος θά πετάξει και θά τραγουδήσει, τράγος ιπτάμενος και μουσικός. Γιά τό πρώτο μέρος τού σχεδίου χρησιμοποιει τό τομάρι, μαδημένο, πλυνμένο, τριμμένο μ' έλαφρόπετρα, τεντωμένο πάνω σέ μιά κατασκευή άπό ξύλο. Ό τράγος δεμένος σ' ένα καλάμι τού ψαρέματος μεγεθύνει και τήν παραμικρή κίνηση τής πετονιάς, άναλαμβάνει τή λειτουργία ένός γιγάντιου ουράνιου βύσματος και μεταγράφει τά νερά στόν ουρανό. Όσο γιά τό δεύτερο μέρος, ο Παρασκευάς χρησιμοποιει τό κεφάλι και τά έντερα, φτιάχνει μ' αύτά ένα όργανο και τό ποποθετει σ' ένα ξερό δέντρο γιά νά παραγάγει μιά στιγμιαία συμφωνία πού ό άνεμος πρέπει νά είναι ό μοναδικός έκτελεστής της: έτσι ο θόρυβος τής γής μεταφέρεται μέ τή σειρά του στόν ουρανό και γίνεται ένοργανος ουράνιος ήχος. πανηγεία, «μουσική άληθινά στοιχειακή». Μ' αύτους τούς δυό τρόπους, ο μέγας τράγος, νεκρός, έλευθερώνει τά στοιχεία. Παρατηρούμε πώς ή γή κι ο άέρας δέν παιζουν τόσο τό ρόλο δυό ίδιατερων στοιχείων όσο έκεινο δυό όλοκληρωμένων άντιθετών σχημάτων που τό καθένα συγκεντρώνει γιά λογαριασμό του και τά τέσσερα στοιχεία. Όμως η γή είναι έκεινο πού τά περικλείνει και τά έξαναγκάζει, τά περιέχει μές στό θάθος τών σωμάτων, ένώ ο άέρας, μέ τό φως και τόν ήλιο, τά φέρνει σέ μιά κατάσταση έλεύθερη και καθαρή, τά άπελευθερώνει άπό τά όριά τους γιά νά σχηματίσει μιά κοσμική ένέργεια έπιφανειακή, ένιαία κι ώστόσο ίδιατερη σέ κάθε στοιχείο. Υπάρχει λοιπόν μιά φωτιά, ένα νερό, ένας άέρας και μιά γή, γήινοι, όπως έπιστης και μιά γή, ένα νερό, μιά φωτιά, ένας άέρας, άερινοι ή ουράνιοι. Άναμεσα στή γή και τόν ουρανό γίνεται ένας άγώνας, κι αύτό πού διακυθεύεται είναι ή φυλάκιση ή ή άπελευθέρωση όλων τών στοιχείων. Τό νησί είναι τό σύνορο ή τόπος όπου διεξάγεται αύτός ο άγώνας. Και γι' αύτό τό λόγο έχει μεγάλη σημασία νά μάθουμε άπό ποιά μεριά θά γείρει τελικά, άν θά είναι ικανό ν' άδειάσει στόν ουρανό τή φωτιά του.

τό χώμα του και τά νερά του και νύ γίνει και τό ίδιο ήλιακό. Τό νησί είναι ό ήρωας τού μυθιστορήματος, όπως άκριβώς ό Ροθινσώνας κι ό Παρασκευάς. Τό νησί άλλάζει σχήμα κατά τή διάρκεια μιάς σειράς άπό διαδοχικά ξεδιπλώματα, όπως κι ο ίδιος άλλάζει μορφή κατά τή διάρκεια μιάς σειράς άπό μεταμορφώσεις. Ή ύποκειμενική σειρά τού Ροθινσώνα είναι άδιαχώριστη άπό τή σειρά τών καταστύσεων τού νησιού.

Ο τελικός όρος τής σειράς είναι ένας Ροθινσώνας στοιχειακός μέσα στό νησί του, πού μέ τή σειρά του κι αύτό πιραδόθηκε στά στοιχεία: ένας Ροθινσώνας τού ήλιου σ' ένα νησί πού έγινε ήλιακό, ουράνιος στόν Ούρανό. Δέν είναι λοιπόν ή προέλευση πού μετράει σ' αύτή τήν περιπτωση, άλλα άντιθετα ή έκβυση, ή τελικός σκοπός, αύτά πού άνακαλύφθηκαν μέσα άπό τις κάθε ειδίους μετενσυρκώσεις. Αύτη είναι ή πρώτη μεγάλη διαφορά άπό τόν Ροθινσώνα τού Ντεφόδε. Συχνά έπισημαίνεται τό γεγονός πώς στόν Ντεφόδε τό θέμα τού Ροθινσώνα δέν είναι μόνο μιά ιστορία άλλα «τό έργαλειο μιάς έρευνας»: έρευνα πού έχει ώς ύφεσηρια τό έρημο νησί και η όποια ισχυριζεται ότι άνασυνθέτει τήν καταγωγή και τήν αύστηρη τάξη τών έργασιών και τών κατακτήσεων πού άπορέουν μέ τό πέρασμα τού χρόνου. Όμως είναι φυνέρο πώς η έρευνα είναι διπλά νοθευμένη. Από τή μιά πλευρά, η εικόνα τής καταγωγής προϋποθέτει αύτό πού ισχυριζεται ότι γεννάει (πρβλ. άλι αύτά πού ό Ροθινσώνας άπεσπασε άπό τό ναυάγιο). Από τήν άλλη πλευρά, ο κόσμος πού άναπαράγεται μέ βάση αύτή τήν καταγωγή ισοδυναμει μέ τόν πραγματικό κόσμο, δηλαδή τόν κόσμο τής οικονομίας ή μέ τόν κόσμο όπως θά ήταν, ή όπως θά έπρεπε νά ήταν, άν δέν ύπήρχε ή σεξουαλικότητα (πρβλ. τήν άπλειψη κάθε σεξουαλικότητας στόν Ροθινσώνα τού Ντεφόδε). Μήπως λοιπόν πρέπει νά συμπεράνουμε ότι η σεξουαλικότητα είναι ή μόνη φανταστική άρχη πού είναι ικανή νά κάνει τόν κόσμο νά παρεκκλίνει άπό τήν αύστηρη τάξη πού τόν έχει όρισει ή καταγωγή του; Μέ δυό λόγια, στόν Ντεφόδε ή πρόθεση ήταν καλή: πού καταλήγει ένας άνθρωπος πού ζει μόνος, χωρίς Άλλον, σ' ένα έρημο νησί; Όμως τό πρόβλημα είχε τεθει σέ λάθος βάση. Διότι αύτι νά έπανυφέρει ένα Ροθινσώνα χωρίς φύλο σέ μιά άρχική κατάσταση άπό τήν όποια άναπαράγεται ένας κόσμος όπου βασιλεύει ή οικονομία, πού είναι άναλογος μέ τό δικό μας, πού είναι τό άρχετυπο τού δικού μας, έπρεπε νά έδηγήσει ένα Ροθινσώνα προϊκισμένο μέ σεξουαλικότητα σέ καταλήξεις έντε-

λώς διαφορετικές και ἀποκλίνουσες ἀπό τις δικές μας, σ' ἐναν κόσμο φανταστικό πού ἔχει κι ὁ ίδιος παρεκκλίνει. Ό Τουρνιέ, θέτοντας τὸ πρόβλημα μὲ δρους τέλους και ὅχι ἀρχῆς, ἀπαγορεύει στὸν ἑαυτὸν του ν' ἀφήσει τὸν Ροθινσώνα νὰ ἐγκαταλείψει τὸ νησί. Τὸ τέλος, ὁ τελικός σκοπός τού Ροθινσώνα είναι ὁ «ἀπανθρωπισμός», ή συνάντηση τῆς λίμπιντο μὲ τὰ ἐλεύθερα στοιχεῖα, ή ἀνακάλυψη μιάς κοσμικῆς ἐνέργειας ή μιάς μεγάλης στοιχειακῆς Ὅγειας, η ὅποια δὲν μπορεῖ ν' ἀναβλύσει παρὰ μόνο μέσα ἀπό τὸ νησί, κι αὐτὸ μόνο στὸ μέτρο πού τὸ νησί ἔγινε ἀέρινο ή ήλιακό. Ό Χένρυ Μίλερ μιλούσε γιά τὰ «κλαψουρίσματα νεογέννητων πού βγάζουν τὰ θεμελιώδη στοιχεία, ήλιον, ὄξυγόνο, πυρίτιο, σιδερό». Και σίγουρα ὑπάρχει κάτι ἀπό τὸν Μίλερ, ἀκόμα κι ἀπό τὸν Λώρενς μέσα στὸν πλασμένο ἀπό ήλιον και ὄξυγόνο Ροθινσώνα: ὁ νεκρός τράγος ἀρχισει κιόλας νὰ ὄργανώνει τὸ κλαψουρισμα τῶν στοιχείων.

Όμως ὁ ἀναγνώστης ἔχει ἐπίσης τὴν ἐντύπωση πώς αὐτὴ ή μεγάλη Ὅγεια τού Ροθινσώνα τού Τουρνιέ κρύβει κάτι πού δὲν ἔχει καμία σχέση μὲ τὸν Μίλερ ή τὸν Λώρενς. Και μήπως αὐτὸ δὲν είναι τίποτα ἄλλο παρὰ ή ἐντελώς οὐσιαστική παρέκκλιση τὴν ὅποια συνεπάγεται και η ὅποια είναι ἀδιαχωριστή ἀπό τὴ σεξουαλικότητα τῆς ἐρήμου; Ό Ροθινσώνας τού Τουρνιέ ἀντιπαρατίθεται στὸν Ροθινσώνα τού Ντεφός μέσα ἀπό τρια χαρακτηριστικά πού ἀποτελούν μιὰ αὐστηρή ἀλληλουχία: ἀντὶ νὰ ἀνάγεται σὲ κάποια ἀρχική προέλευση, ἀναφέρεται σὲ τελικούς σκοπούς, σὲ στόχους: ἔχει σεξουαλικότητα αὐτοὶ οἱ τελικοὶ σκοποὶ ἀναπαριστούν μιὰ φανταστική παρέκκλιση ἀπό τὸ δικό μας κόσμο, ὑπὸ τὴν ἐπίδραση μιάς μετασχηματισμένης σεξουαλικότητας, ἀντὶ ν' ἀναπαριστούν τὴν οἰκονομική ἀναπαραγωγὴ τού δικού μας κόσμου κάτω ἀπό τὴ δράση μιάς συνεχούς ἐργασίας. Στὴν κυριολεξία, αὐτός ο Ροθινσώνας δὲν κάνει τίποτα τὸ διεστραμμένο: κι ὡστόσο πώς ν' ἀπαλλαγούμε ἀπό τὴν ἐντύπωση πώς είναι ο ίδιος διεστραμμένος, δηλαδή, σύμφωνα μὲ τὸν ὄρισμό τού Φρόντη, κάποιος πού παρεκκλίνει ως πρός τοὺς σκοπούς; Είναι τὸ ίδιο πράγμα, στὸν Ντεφός, τὸ ν' ἀναγάγει τὸν Ροθινσώνα στὶς πηγές και νὰ τὸν κάνει νὰ παράγει ἐναν κόσμο ὄμοιόμορφο μὲ τὸ δικὸ μας: κι είναι τὸ ίδιο πράγμα στὸν Τουρνιέ νὰ τὸν ἀναγάγει στοὺς σκοπούς και νὰ τὸν κάνει νὰ παρεκκλίνει, ν' ἀποκλίνει ως πρός τοὺς σκοπούς. Σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν προέλευση, ο Ροθινσώνας ὄφειλει ἀναγκαστικά ν' ἀναπαράγει τὸν κόσμο μας, ὅταν ὅμως ἀναφέρεται στοὺς σκοπούς, παρεκκλίνει ἀνα-

γκαστικά. Παρίξενη παρέκκλιση, κι ὡστόσο δὲν είναι μιὰ ἀπ' αὐτές γιά τις ὄποιες μιλάει ο Φρόντη, ὑφού είναι ήλιακή κι ἔχει γιά ἀντικείμενο τὰ στοιχεῖα: αὐτὸ δὲν είναι τὸ νόημα τού Ούρανού. «Αν ἡμουν ἀνυγκασμένος νὰ μεταφράσω σὲ ἀνθρώπινους ὄρους αὐτὴ τὴν ήλιακή συνουσία, μὲ βάση τὸ θηλυκὸ γένος, ὡς σύζυγο τού Ούρανού θά ἀρμοζε νὰ ὄρισω τὸν ἑαυτὸ μου. Κι ὅμως αὐτὸς ὁ ἀνθρωπομορφισμὸς δὲν ἔχει κανένα νόημα. Στὴν πραγματικότητα, στὸν ἀνώτατο βαθμό ὅπου ἔχουμε φτάσει, ο Παρασκευάς κι ἔγω, η διαφορά τού φύλου ἔχει ζεπεραστεῖ, κι ο Παρασκευάς μπορεῖ νὰ τωτιστεῖ μὲ τὴν Αφροδίτη, ὅπως παρ' ὅλ' αὐτὰ μπορούμε νὰ πούμε σὲ ἀνθρώπινο λόγο πώς ἔγω ἀνοιγομαι στὴ γονιμοποίηση τού Μειζονός Αστρου.» Άν είναι ἀλήθεια πώς η νεύρωση είναι τὸ ἀρνητικό τῆς διαστροφῆς, η διαστροφὴ ἀπό τὴν πλευρά της δὲ θά μπορούσε νὰ είναι τὸ στοιχειακό τῆς νεύρωσης:

*

Η ἐννοια τῆς διαστροφῆς είναι νόθα, μισο-νομική, μισο-ιατρική. Όμως ούτε τὸ δίκαιο ούτε η ιατρική ἔχουν κάτι νὰ κερδίσουν. Μέσ' ἀπό τὸ σημερινὸ ἀνανεωμένο ἐνδιαφέρον γιά μιὰ τέτοια ἐννοια, φαινεται πώς ἀναζητούν στὴ δομὴ τῆς ίδιας τῆς διαστροφῆς τὴ λογικὴ τῆς ἐνδεχόμενης, πολὺ διφορούμενης, σχέσης της τόσο μὲ τὴ δικαιοσύνη ὃσο και μὲ τὴν ιατρική. Ή ἀφετηρία είναι αὐτὴ ἐδῶ: η διαστροφὴ δὲν ὄριζεται ἀπό τὴν ἐνταση ἐνός πόθου μέσα στὸ σύστημα τῶν ὄρμων ὁ διεστραμμένος δὲν είναι κάποιος πού ποθεί, ἀλλά αὐτὸς πού εἰσάγει τὸν πόθο του σ' ἐντελώς διαφορετικὸ σύστημα και μέσα σ' αὐτὸ τὸ σύστημα τὸν κάνει νὰ παιζει τὸ ρόλο ἐνός ἐσωτερικού ὄριου, μιὰς δυνάμει ἐστίας ή ἐνός σημείου μηδὲν (η περιφημη σαδική ἀπάθεια). Ούτε διεστραμμένος είναι ἐνα ἔγω πού ποθεί, ούτε ο 'Άλλος είναι γι' αὐτὸν ἐνα ἀντικείμενο τού πόθου προικισμένο μὲ πραγματική ὑπαρξη. Ωστόσο τὸ μυθιστόρημα τού Τουρνιέ δὲν είναι μιὰ διατριβὴ γιά τὴ διαστροφὴ. Δὲν είναι ἐνα μυθιστόρημα μὲ θέση. Ούτε ἐνα μυθιστόρημα μὲ πρόσωπα, ὑφού δὲν ὑπάρχει ο ἀλλος. Ούτε ἐνα μυθιστόρημα ἐσωτερικῆς ἀνάλυσης, μιὰ κι ο Ροθινσώνας ἔχει πολὺ λιγη ἐσωτερικότητα. Είναι ἐνα παράδοξο μυθιστόρημα κωμικών περιπετειών κι ἐνα μυθιστόρημα κοσμικών μεταμορφώσεων. Άντι νὰ είναι μιὰ διατριβὴ γιά τὴ διαστροφὴ, είναι ἐνα μυθιστόρημα πού ἀναπτύσσει τὴν ίδια τὴ «θέση» τού Ροθινσώνα: ο ἀνθρωπος χωρις ἀλλον πάνω στὸ νησὶ του.

Άλλα ή «θέση» παίρνει τόσο περισσότερο νόημα όσο άναγγέλλει περιπέτειες, άντι ν' άναφέρεται σέ μια ύποθετική προέλευση: τι πρόκειται νά συμβεί στὸν κόσμο τού νησιού χωρὶς τὸν ἄλλο; Αρχικά, λοιπὸν, θ' ἀναζητηθεὶ η σημασία τού ἄλλου μέσα ἀπό τὰ ἀποτελέσματα τοῦ: θ' ἀναζητηθούν τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀπουσίας τού ἄλλου στὸ νησί, θά συναχθούν ἐπαγωγικά τὰ ἀποτελέσματα τῆς παρουσίας τού ἄλλου στὸ συνθησμένο κόσμο, θά συμπεράνει τι είναι ὁ ἄλλος και σὲ τὶ συνισταται ἡ ἀπουσία του. Τὰ ἀποτελέσματα λοιπὸν τῆς ἀπουσίας τού ἄλλου είναι οι πραγματικές περιπέτειες τού πνεύματος: ἔνα πειραματικὸ ἐπαγωγικὸ μυθιστόρημα. Κατὰ συνέπεια, η φιλοσοφικὴ σκέψη μπορεῖ νά συλλέξει όλα όσα δείχνει τὸ μυθιστόρημα, μὲ τὸση δύναμη και ζωντάνια.

Γύρω ἀπό κάθε ἀντικείμενο ποὺ ἀντιλαμβάνομαι ή ἀπό κάθε ιδέα ποὺ σκέφτομαι, τὸ πρώτο ἀποτέλεσμα τῆς παρουσίας τού ἄλλου είναι η ὄργανωση ἐνός κόσμου περιθωριακού, ἐνός περιθλήματος, ἐνός φόντου, ἀπ' ὅπου μπορεὶ νά βγοὺν ἄλλα ἀντικείμενα, ἄλλες ιδέες, ἀκολουθῶντας τοὺς νόμους τῆς μετάβασης ποὺ ρυθμίζει τὸ πέρασμα ἀπό τὰ πρώτα στὶς δεύτερες. Κοιτάζω ἐνα ἀντικείμενο, ὑστερα στρέφω ἄλλο τὸ θλέμμα μου, ἀφήνω τὸ ἀντικείμενο νά ἐπιστρέψει στὸ βάθος πεδίου, ἐνώ ταυτόχρονα ἀπό τὸ βάθος τού πεδίου βγαίνει ἐνα νέο ἀντικείμενο τῆς προσοχῆς μου. Άν αὐτὸ τὸ νέο ἀντικείμενο δὲ μὲ πληγώνει, ἀν δὲν ἐρχεται νά προσκρούσει πάνω μου μὲ τῇ βίᾳ ἐνός θλήματος (όπως ὅταν χτυπάμε πάνω σὲ κάτι ποὺ δὲν ἔχουμε δεῖ), είγαι ἐπειδὴ τὸ πρώτο ἀντικείμενο διέθετε ἐνα ὄλοκληρο περιθώριο ὅπου ηδη αἰσθανόμουν τὰ ἐπόμενα νά προϋπάρχουν, ἐνα ὄλοκληρο πεδίο δυνατοτήτων και δυναμικοτήτων ποὺ ηδη ήξερα ότι είναι ικανό νά ἐνεργοποιηθεὶ. Όμως αὐτή η γνώση η τὸ αἰσθημα τῆς περιθωριακῆς υπαρξῆς δὲν είναι δυνατό παρὰ μόνο μέσω τού ἄλλου. «Ο Άλλος είναι γιά μάς ἐνας ισχυρὸς παράγων περισπασμού, όχι μόνο ἐπειδὴ μάς ἐνοχλεὶ και μάς ἀποσπά ἀπό τὴν παρουσία σκέψη μας, ἄλλα και γιά τὸ λόγο πώς μόνη η δυνατότητα τῆς ἐπέμβασῆς του ρίχνει ἐνα ἀχνὸ φέγγος πάνω σ' ἐναν ὄλοκληρο κόσμο ἀντικειμένων ποὺ θρισκονται στὸ περιθώριο τῆς προσοχῆς μας, ἄλλα ποὺ κάθε στιγμὴ είναι ικανά νά γίνουν τὸ κέντρο τῆς». Τὸ μέρος τού ἀντικειμένου ποὺ δὲ θλέπω, τὸ θέτω τὴν ίδια στιγμὴ ως ὄρατο ἀπό τὸν ἄλλο· ἔτσι, ὅταν θὰ ἔχω κάνει τὸ γύρο γιά νά φτάσω σ' αὐτὸ τὸ κρυμμένο μέρος, θά ἔχω συναντήσει τὸν ἄλλο πισω ἀπό τὸ ἀντικείμενο γιά νά κάνω τὴν προ-

θλεπόμενη υλοποιηση. Και τὰ ἀντικείμενα πισω ἀπό τὴν πλάτη μου, τὰ αἰσθάνομαι νά θηλυκώνουν και νά σχηματιζούν ἐναν κόσμο ἀκριθώς ἐπειδὴ είναι ὄρατα και ειδωμένα ἀπό τὸν ἄλλο. Και αὐτὸ τὸ βάθος τῆς δικῆς μου ἀντιληψης, σύμφωνα μὲ τὸ ὅποιο τὰ ἀντικείμενα φαινονται νά σφετεριζονται τὸ ἐνα τὸ χώρο τού ἄλλου, νά καβαλούν τὸ ἐνα πάνω στὸ ἄλλο και νά κρύθονται τὸ ἐνα πισω ἀπό τὸ ἄλλο, τὸ ζώ ταυτόχρονα σάν νά ἡταν ἐνα δυνάμει πλάτος γιά τὸν ἄλλο, ἐνα πλάτος ὅπου τὰ ἀντικείμενα στοιχιζονται και ειρηνεύουν (ἀπό τὴν ὄπτικη γωνία ἐνός ἄλλου βάθους πεδίου). Μὲ δυό λόγια, ὁ ἄλλος διασφαλίζει τὰ περιθώρια και τὶς μεταβάσεις μέσα στὸν κόσμο. Είναι η γλύκα τῶν ἀλληλουχιῶν και τῶν ὄμοιοτήτων. Ρυθμίζει τοὺς μετασχηματισμούς τῆς μορφῆς και τού βάθους, τὶς παραλλαγές τού βάθους πεδίου. Εμποδίζει τὶς πισωπλατες ἐπιθέσεις. Έποικιζει τὸν κόσμο μ' ἐνα καλοσύνατο σούσουρο. Κάνει τὰ πράγματα νά σκύθουν τὸ ἐνα πρὸς τὸ ἄλλο και νά βρισκουν τὸ ἐνα στὸ ἄλλο τὰ φυσικά τους συμπληρώματα. Οταν κάποιος κάνει παράπονα γιά τὴν κακία τού ἄλλου, λησμονεὶ μιά ἄλλη κακία ἀκόμα πιό φοβερή, αὐτήν ποὺ θὰ είχαν τὰ πράγματα ἀν δέν ύπήρχε ὁ ἄλλος. Ο ἄλλος κάνει σχετικό τὸ μῆ-γνωστό, τὸ μῆ-ἀντιληπτό· ἀφού ὁ ἄλλος εἰσάγει γιά μένα τὸ σημείο τού μῆ-ἀντιληπτού μέσα σ' αὐτὸ ποὺ ἀντιλαμβάνομαι, μὲ καθορίζει ἔτσι ὥστε νά συλλαμβάνω αὐτὸ ποὺ δέν πέφτει στὸ πεδίο τῆς ἀντιληψῆς μου σάν κάτι ποὺ είναι ἀντιληπτό γιά τὸν ἄλλο. Μ' όλες αὐτές τὶς ἐννοιες, ὁ πόθος μου περνάει πάντα μέσα ἀπό τὸν ἄλλο κι ἀπό αὐτὸν δέχεται τὸ ἀντικείμενό του. Δέν ποθῷ τίποτα ποὺ νά μήν τὸ ἔχει δεῖ, σκεφτεὶ, ἀποκτήσει ἐνας δυνάμει ύπαρκτός ἄλλος. Έδώ βρισκονται τὰ θεμέλια τού πόθου μου. Είναι πάντα ὁ ἄλλος ποὺ τρέπει τὸν πόθο μου πρὸς τὸ ἀντικείμενο.

Όμως τὶ συμβαίνει ὅταν ὁ ἄλλος λείπει ἀπό τὴ δομὴ τού κόσμου; Μόνη, βασιλεύει η βάναυση ἀντίθεση τού ἡλιου και τῆς γῆς, ἐνός φωτὸς ἀφόρητου και μιάς ἀβύσσου σκοτεινῆς: «ό συνοπτικός νόμος τού όλα η τίποτα». Τὸ γνωστὸ και τὸ μῆ-γνωστό, τὸ ἀντιληπτὸ και τὸ μῆ-ἀντιληπτὸ ἀντιμετωπίζονται ἀπόλυτα, σ' ἐναν ἀγώνα ἀποχρώσεις: «ἡ θεώρηση τού νησιού ἔχει ἀναχθεὶ στὸν ἐαυτὸ της, ό,τι δὲ θλέπω είναι ἐνα ἀπόλυτο ἀγνωστό, παντού ὅπου δέν είμαι, βασιλεύει τὴν ίδια στιγμὴ μιά ἀξεδιάλυτη νύχτα». Κόσμος ώμος και κρύος, χωρὶς δυνατότητες και δυναμικότητες: αὐτή ποὺ ἔχει καταρεύσει είναι η κατηγορία τού δυνάμει. Αντι γιά μορφές σχετικά ἀρμονικές ποὺ βγαι-

νουν άπό ένα βάθος πεδίου γιά νά ξαναεπιστρέψουν έκει άκολουθώντας μιά τάξη τού χρόνου και τού χώρου, δέν υπάρχει τίποτα έκτος άπό άφηρημένες γραμμές, φωτεινές και τραυματίζουσες, τίποτα έκτος άπό ένα χωρίς-φόντο άνυπότακτο και άρπακτικό. Τίποτα έκτος άπό τά στοιχεία. Τό χωρίς-φόντο και ή άφηρημένη γραμμή άντικατέστησαν τό μορφοποιημένο και τό βάθος. 'Όλα είναι άμειλικτα. Έχοντας πάψει νά τείνουν και νά γέρνουν τό ένα πρός τό άλλο, τά άντικείμενα όρθωνται άπειλητικά' άνακαλύπτουμε τότε κακίες πού δέν είναι πιά οι κακίες τού άνθρωπου. Λές και κάθε πράγμα, έχοντας καταθέσει τό μορφοποιημένο σχήμα του κι έχοντας άναχθει στις πιό σκληρές γραμμές του, μάς χαστουκίζει ή μάς χτυπάει πισώπλατα. 'Η άπουσία τού άλλου είναι θάν σκοντάφουμε. θάν χτυπάμε πάνω στά άντικείμενα και μάς άποκαλύπτεται ή έκπληκτηκή ταχύτητα τών χειρονομιών μας. Δέν υπάρχουν πιά μεταβάσεις: τέλειωσε ή γλυκά τών άλληλουχιών και τών όμοιοτήτων πού μάς έπετρεπε νά κατοικούμε τόν κόσμο. Τίποτα πιά δέν ύφισταται παρά μόνο άνυπέρβατα βάθη, άποστασεις και διαφορές άπόλυτες ή μάλλον. άντιθετα, άνυπόφορες έπαναληψεις. όμοιες μέ μήκη τοποθετημένα άκριβώς τό ένα πάνω στό άλλο.

Συγκρίνοντας τά πρώτα άποτελέσματα τής παρουσίας του μέ τά άποτελέσματα τής άπουσίας του, μπορούμε νά πούμε τι είναι άκριβώς ή άλλος. Τό λάθος τών φιλοσοφικών θεωριών είναι πώς άλλοτε τόν άνάγουν σ' ένα ιδιαίτερο άντικείμενο. άλλοτε σ' ένα άλλο ύποκείμενο (άκόμα και μιά άντιληψη σάν έκεινη τού Σάρτρ στό *Eίναι* και τό *Μηδέν* άρκουνταν νά συνεννοει τούς δύο προσδιορισμούς, κάνοντας τόν άλλο άντικείμενο κάτω άπό τό βλέμμα μου, ύπό τόν όρο οτι μέ κοιτάζει κι αύτός μέ τή σειρά του και μέ μεταμορφώνει σέ άντικείμενο). Όμως ο 'Άλλος δέν είναι ούτε ένα άντικείμενο μέσα στό πεδίο τής άντιληψής μου ούτε ένα ύποκείμενο πού μέ άντιλαμβάνεται: πρώτα άπ' άλλα είναι μιά δομή τού πεδίου τής άντιληψης, δίχως τήν όποια αύτό τό πεδίο στό σύνολό του δέ θά μπορούσε νά λειτουργήσει μέ τόν τρόπο πού λειτουργει. Τό γεγονός πώς αύτή ή δομή πραγματώνεται άπό πραγματικά πρόσωπα, άπό μεταβαλλόμενα ύποκείμενα, έγώ γιά σάς κι έσεις γιά μένα, δέν τήν έμποδιζει νά προϋπάρχει, σάν όργανωτική προϋπόθεση γενικά τών όρων πού τή θέτουν σέ λειτουργία μέσα σέ κάθε όργανωμένο πεδίο άντιληψης — τό δικό σας, τό δικό μου. Έτσι ο 'Άλλος α-πριόρι ως άπόλυτη δομή θεμελιώνει τή σχετικότητα τών άλλων ως όρων πού πραγματώνουν τή δομή στό έσωτερικό κάθε πε-

δίου. 'Όμως ποιά είναι αυτή ή δομή; Είναι ή δομή τού δυνάμει. Ένα τρομαγμένο πρόσωπο είναι ή έκφραση ένός κόσμου δυνάμει τρομακτικού, η κάποιου πράγματος τρομακτικού πού ύπάρχει μέσα σ' αύτον τόν κόσμο χωρίς όμως έγώ άκόμα νά τό βλέπω. Πρέπει νά καταλάβουμε οτι έδω τό δυνάμει δέν είναι μιά άφηρημένη κατηγορία πού κατονομάζει κάτι πού δέν ύπάρχει: ο έκφρασμένος δυνάμει κόσμος ύπάρχει τέλεια, μόνο πού (τήν παρούσα στιγμή) δέν ύπάρχει έξω απ' αύτό πού τόν έκφράζει. Τό τρομοκρατημένο πρόσωπο δέ μοιάζει μέ τό πράγμα πού τρομοκρατει, τό συνεπάγεται, τό περιτυλίγει σάν κάτι τό διαφορετικό, μέσα σ' ένα ειδός συστροφής πού βύζει τό έκφραζόμενο μέσα στό έκφράζον. Όταν έγώ μέ τή σειρά μου και γιά λογαριασμό μου συλλαμβάνω τήν πραγματικότητα αύτού πού έξεφραζε ο άλλος, δέν κάνω τίποτα περισσότερο άπό τό νά έξηγώ τόν άλλο, άπό τό νά ξετυλίγω και νά πραγματοποιώ τόν άντιστοιχο δυνάμει κόσμο. Είναι άλληθεια πώς ο άλλος δίνει ήδη μιά όρισμένη πραγματικότητα στά εν δυνάμει πού περικλείνει: άκριβώς μιλώντας. Ο 'Άλλος είναι ή ύπαρξη τού δυνάμει πού περικλείνει. Η γλώσσα είναι ή πραγματικότητα τού δυνάμει σάν τέτοιου. Τό έγώ είναι ή άναπτυξη, ή έξηγηση τών δυνάμει, ή διαδικασία μέσα άπό τήν όποια πραγματοποιούνται μέσα στό παρόν. Γιά τήν 'Άλμπερτιν πού τή βλέπει νά έρχεται πρός τό μέρος του, ο Προύστ λέει οτι κλείνει μέσα της ή έκφραζει τήν άκρογιαλιά και τόν παφλασμό τών κυμάτων: «'Αν μέ είχε δει, τί μπορούσα ν' άντιπροσωπεύω στά μάτια της: 'Από τό βάθος ποιού κόσμου μέ ξεχωρίζει:» Ό έρωτας, ή ζήλια θά είναι ή άπόπειρα νά ξετυλιχτει, νά ξεδιπλωθει αύτός ο δυνάμει κόσμος πού όνομάζεται 'Άλμπερτιν. Μέ δυό λόγια, ο άλλος ως δομή είναι ή έκφραση ένός κόσμου δυνάμει, είναι τό έκφραζόμενο πού έχει συλληφθει σάν νά μην ύπάρχει άκόμα έξω άπό αύτό πού τό έκφραζεi. «Καθενας άπ' αύτούς τούς άνθρωπους ήτων ένας δυνάμει κόσμος, άρκετα συνεκτικός, μέ τις άξιες του, μέ τις ίδιαιτερες έστιες έλξης και άπωθησης, μέ τό κέντρο βάρους του. Όσο διαφορετικοί κι άν ήτων μεταξύ τους, αύτοι οι δυνάμει κόσμοι είχαν έκεινη τή στιγμή άπό κοινού μιά μικρή είκόνα τού νησιού — πόσο συνοπτική κι επιφανειακή! — γύρω άπό τήν όποια όργανωνταν, και σέ μιά γωνιά τής άπηρχε ένας ναυαγός πού όνομαζόταν Ροθινσώνας κι ο μιγάς ύπηρέτης του. Όμως άσο κι άν ήτων κεντρική αυτή ή είκόνα, γιά τόν καθένα ήτων σημαδεμένη μέ τό σημείο τού προσωρινού, τού έφημερου, ήτων καταδίκασμένη νά έπιστρέψει σέ σύντομο διάστημα

στήν άνυπαρξία ἀπ' όπου τὴν είχε τραβήξει τὸ τυχαίο ξεστράτισμα τοῦ Ιουάιτμπερντ. Κι ὁ καθένας ἀπ' αὐτοὺς τούς κόσμους κήρυσσε μὲ ἀφέλεια τῇ δικῇ του πραγματικότητα. Αὐτὸ λοιπὸν ἡταν ὁ ἄλλος: ἐνα δυνάμει ποὺ μὲ λύσσα πασχίζει νὰ περάσει γιὰ πραγματικό.

Ἐχουμε τὴν δυνατότητα νὰ κατανοήσουμε καλύτερα τ' ἀποτελέσματα τῆς παρουσίας τού ἄλλου. Ἡ σύγχρονη ψυχολογία ἔχει ἐπεξεργαστεὶ μιὰ πλούσια σειρά ἀπὸ κατηγορίες ποὺ καταγράφουν τῇ λειτουργίᾳ τού πεδίου τῆς ἀντίληψης και τις μεταβολές τού ἀντικειμένου μέσα σ' αὐτὸ τὸ πεδίο: μορφή-φόντο, θάθος-μήκος, θέμα-δυνατότητες ἀνάπτυξης, περιγράμματα-ἐνότητα τού ἀντικειμένου, παρυφή-κέντρο, κείμενο-συμφράζόμενα, θετικό-μή θετικό, μεταβατικές καταστάσεις-οὐσιαστικά μέρη, κλπ. Ὁμως τὸ ἀντίστοιχο φιλοσοφικό πρόβλημα ισως δὲν ἔχει τεθεὶ σωστά: μπαίνει τὸ ἔρωτημα ἀν αὐτὲς οι κατηγορίες ἀνήκουν στὸ ἴδιο τὸ πεδίο τῆς ἀντίληψης και ἐνυπάρχουν στὸ ἐσωτερικό του (μονισμός) ἡ μήπως παραπέμπουν σὲ υποκειμενικές συνθέσεις ποὺ ἀσκούνται πάνω σὲ μιὰ πρώτη ύλη τῆς ἀντίληψης (δυισμός). Θά ἡταν ἀδικο ν' ἀπορίψουμε τὴν ἐρμηνεία τού δυισμού μὲ τὸ πρόσχημα ὅτι ἡ ἀντίληψη ποτὲ δὲν παράγεται ἀπὸ μιὰ κρίνουσα νοητική σύνθεση: είναι προφανές ὅτι μπορούμε νὰ συλλάθουμε αἰσθητές παθητικές συνθέσεις ἐνός ἐντελώς διαφορετικού τύπου ποὺ ἀσκούνται πάνω σὲ μιὰ πρώτη ύλη (μ' αὐτή τὴν ἐννοια, ὁ Χούσερλ ποτὲ δὲν ἐγκατέλειψε ἐναν ὄρισμένο δυισμό). Ὁμως, ἀκόμα κι ἀν είναι ἔτσι, είναι ἀμφιθιο ἀν ὁ δυισμός δρίζεται σωστά, ὅσο τοποθετεῖται ἀνάμεσα σὲ μιὰ πρώτη ύλη τού πεδίου τῆς ἀντίληψης και στις προανακλαστικές συνθέσεις τού ἐγώ. Ὁ πραγματικός δυισμός θρίσκεται ἄλλο: ἀνάμεσα στὰ ἀποτελέσματα τῆς «δομῆς Ἀλλος» μέσα στὸ πεδίο τῆς ἀντίληψης και στὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀπουσίας του (ἀντὸ ποὺ θά ἡταν ἡ ἀντίληψη ἀν δὲν ὑπῆρχε ἄλλος). Πρέπει νὰ καταλάθουμε πώς ὁ ἄλλος δὲν είναι μιὰ δομή ἀνάμεσα στὶς ἀλλες μέσα στὸ πεδίο τῆς ἀντίληψης (μὲ τὴν ἐννοια, γιὰ παράδειγμα, πώς θά τού ἀναγνωρίζαμε ὅτι ἡ φύση του είναι διαφορετική ἀπὸ αὐτή τῶν ἀντικειμένων). *Είναι* ἡ δομή ποὺ θέτει τοὺς ὄρους οἱ ὄποιοι προσδιορίζονταν σύνολο τοῦ πεδίου και τῇ λειτουργίᾳ αὐτού τού συνόλου, κάνοντας δυνατή τῇ συγκρότηση και τὴν ἐφαρμογή τῶν προηγούμενων κατηγοριών. Δὲν είναι τὸ ἐγώ, είναι ὁ ἄλλος ως δομή ποὺ καθιστά τὴν ἀντίληψη δυνατή. *Είναι* λοιπόν οι ίδιοι οι συγγραφεῖς αὐτοὶ ποὺ ἐρμηνεύουν μὲ κακό τρόπο τὸ δυισμό και δὲν καταφέρουν νὰ θγούν ἀπὸ τὴν ἐναλλακτική

λύση σύμφωνα μὲ τὴν ὥποια ὁ ἄλλος θά πρέπει νὰ είναι ἡ ἐνα ἰδιαίτερο ἀντικείμενο μέσα στὸ πεδίο ἡ ἐνα ἄλλο υποκείμενο τού πεδίου. Ἡ ὁ ἄλλος ὁριστεὶ, σύμφωνα μὲ τὴν ἀποψη τού Τουρνιέ, ως ἡ ἐκφραση ἐνός κόσμου δυνάμει, γίνεται ἀντίθετα ἡ α πριόρι ἀρχή τῆς ὄργανωσης ὁλου τού πεδίου ἀντίληψης σύμφωνα μὲ τις κατηγορίες, γίνεται ἡ δομή ποὺ ἐπιτρέπει στὴν ἀντίληψη νὰ λειτουργήσει ως «κατηγοροποίηση» αὐτού τού πεδίου. Ὁ πραγματικός δυισμός, λοιπόν, ἐμφανίζεται μὲ τὴν ἀπουσία τού ἄλλου: τι συμβαίνει σ' αὐτή τὴν περιπτωση στὸ πεδίο τῆς ἀντίληψης; Δομείται σύμφωνα μὲ ἄλλες κατηγορίες; Ἡ ἀντίθετα ἀνοίγεται σὲ μιὰ πρώτη ύλη πολὺ εἰδική και μᾶς ἐπιτρέπει νὰ εισχωρήσουμε σὲ μιὰ ιδιαίτερη ἀτυπία; Αὐτή είναι ἡ περιπέτεια τού Ροβινσώνα.

Ἡ θέση, ἡ υπόθεση-Ροβινσώνας, ἔχει ἐνα μεγάλο πλεονέκτημα: μᾶς παρουσιάζει τὴν προοδευτική ἔξαλιψη τῆς δομῆς τού Ἀλλου σάν νὰ ὄφειλόταν στὶς περιστάσεις τού ἐρημού νησιού. Βέβαια, ἐπιζει και λειτουργεὶ ἀκόμα γιά καιρό μετά τῇ στιγμή ποὺ ὁ Ροβινσώνας πατάει τὸ πόδι του στὸ νησὶ κι ἐκτοτε δὲ συναντάει πιὰ κανέναν παρόντα ὄρο, κανέναν πρόσωπο γιά νὰ τὴν πραγματώσει. Ὁμως ἐρχεται ἡ στιγμή ποὺ ὅλα ἔχουν τελειώσει: «Οι φάροι χάθηκαν ἀπὸ τὸ πεδίο μου. Θρεμμένο ἀπὸ τῇ φαντασία μου, τὸ φώς τους ἐφτανε γιά καιρό μέχρι ἐδώ. Τώρα όλα τέλειωσαν, μὲ ζώνουν τὰ σκοτάδια». Κι ὅταν ὁ Ροβινσώνας συναντήσει τὸν Παρασκευά, ὅπως θά δούμε, δὲ θά τὸν συλλάθει σάν ἐναν ἄλλο. Κι ὅταν στὸ τέλος ἐνα καράβι θ' ἀράξει στὸ νησὶ. Ὁ Ροβινσώνας θά ζέρει πώς δὲν μπορει πιὰ ν' ἀποκαταστήσει τοὺς ἀνθρώπους σ' αὐτή τῇ λειτουργίᾳ τους ως ἄλλους, ἐφόσον ἡ δομή ποὺ γέμιζαν μὲ τὴν παρουσία τους ἔχει κι ἡ ίδια ἐξαφανιστεὶ: «Αὐτὸ λοιπὸν ἡταν ὁ ἄλλος: ἐνα δυνάμει ποὺ μὲ λύσσα πασχίζει νὰ περάσει γιὰ πραγματικό. Ὁλη ἡ παιδεία του είχε ἐγχαράξει θαθιά μέσα στὸν Ροβινσώνα πώς είναι ἀπάνθρωπο, ἐγωιστικό, ἀνήθικο ν' ἀπορίψει αὐτή τὴν ἀπαίτηση· κι ὅμως όλα αὐτά τὰ χρόνια τῆς μοναξιάς αὐτός τὸ είχε ξεχάσει και τώρα ἀναρωτιόταν ἀν θά κατάφερνε ποτὲ νὰ ξαναποχτήσει αὐτή τῇ χαμένη πτυχή». Ἀραγε αὐτή η προοδευτική και χωρις ἀντίστροφη διάλυση τῆς δομῆς δὲν είναι ἀκριβώς αὐτό στὸ ὄποιο φτάνει ὁ διεστραμμένος μὲ ἄλλα μέσα, στὸ ἐσωτερικό «νησὶ» του: *Χρησιμοποιώντας τὴν ὄρολογία τού Λακάν*, ὁ «έξιθελισμός» τού ἄλλου ἔχει ως συνέπεια οι ἄλλοι νὰ μή συλλαμβάνονται ως ἄλλοι, ὀφού λείπει ἡ δομή ποὺ θά μπορούσε νὰ τοὺς δώσει αὐτή τῇ θέση και τῇ λειτουργία. Μήπως ὅμως

καταρέει κι ολόκληρος ὁ ἀντιληπτός κόσμος μας; Πρός όφελος κάποιου ἄλλου πράγματος;

Ἄς ἐπιστρέψουμε λοιπὸν στὰ ἀποτελέσματα τῆς παρουσίας τοῦ ἄλλου ὥπως ἀπορέουν ἀπὸ τὸν ὄρισμὸν «ἄλλος-ἐκφραση ἐνὸς κόσμου δυνάμει». Τὸ βασικὸ ἀποτέλεσμα εἶναι η διάκριση τῆς συνειδησῆς μου καὶ τοῦ ἀντικειμένου της. Πραγματικά τούτη η διάκριση ἀπορέει ἀπὸ τὴ δομὴ Ἀλλος. Ἐποικίζοντας τὸν κόσμο μὲ δυνατότητες, μὲ φόντα, μὲ παρυφές, μὲ μεταβάσεις — ἐγγράφοντας τῇ δυνατότητα ἐνὸς κόσμου τρομακτικού, ὅταν ἔγω δὲν εἴμαι ἀκόμα τρομαγμένος, η ἀντίθετα τῇ δυνατότητῃ ἐνὸς κόσμου καθησυχαστικού, ὅταν ἔγω εἴμαι πραγματικά τρομαγμένος ἀπὸ τὸν κόσμο — περιβάλλοντας μὲ ἄλλες ὄψεις τὸν ἴδιο κόσμο. ποὺ στέκει μπροστά μου ἀναπτυγμένος ἐντελῶς διαφορετικά — συγκροτώντας μές στὸν κόσμο ἄλλες τόσες φυσαλίδες ποὺ περιέχουν κόσμους δυνάμει: νά τι είναι ὁ ἄλλος*. Ἐκτοτε, ὁ ἄλλος ἀναγκάζει τῇ συνειδησῇ μου νά αἰωρείται στὸ ἐσωτερικό ἐνὸς «ῆμουν», μέσα σ' ἑνα παρελθόν ποὺ δὲ συμπίπτει πιά μὲ τὸ ἀντικείμενο. Πρίν ὁ ἄλλος ἐμφανιστεί, ὑπήρχε γιά παράδειγμα ἑνας κόσμος καθησυχαστικὸς ἀπὸ τὸν ὅποιο η συνειδησή μου δὲν ἦταν δυνατὸ νά χωριστεῖ· ὁ ἄλλος ξεφυτρώνει, ἐκφράζοντας τῇ δυνατότητα ἐνὸς κόσμου τρομακτικού ποὺ ἀναπτύσσεται ἀναγκάζοντας τὸν προηγούμενο

* Προφανώς η σύλληψη τοῦ Τουρνιέ περιέχει κάποιους ἀπόχους τοῦ Λάιμπνιτς (ἡ μονάδα ὡς ἐκφραση τοῦ κόσμου), ὥπως ἐπίσης καὶ ἀπόχους σαρτρικούς. Η θεωρία τοῦ Σάρτρ στὸ Εἶναι καὶ τὸ Μηδὲν είναι η πρώτη μεγάλη θεωρία τοῦ ἄλλου. γιατὶ ὑπερβαίνει τὴν ἐναλλακτικὴ λύση: ὁ ἄλλος εἶναι ἀντικείμενο (έστω ἑνα ἰδιαίτερο ἀντικείμενο τοῦ πεδίου τῆς ἀντιληψῆς) η μήπως εἶναι ὑποκείμενο (έστω ἑνα ἄλλο ὑποκείμενο γιά ἑνα ἄλλο πεδίο ἀντιληψῆς); Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο ὁ Σάρτρ είναι ὁ πρόδρομος τοῦ στρουκτουραλισμού. γιατὶ είναι ὁ πρώτος ποὺ θεώρησε τὸν ἄλλο σάν ἰδιαίτερη δομὴ η σάν στοιχείο ειδοποιὸ ποὺ δὲν είναι δυνατὸ ν' ἀναχθεῖ στὸ ἀντικείμενο η στὸ ὑποκείμενο. Καθώς ὄμως ὄριζε αὐτὴ τὴ δομὴ μὲ βάση τὸ «βλέμμα». Ξανάπεφτε στις κατηγορίες τοῦ ἀντικειμένου καὶ τοῦ ὑποκειμένου. κάνοντας τὸν ἄλλο αὐτὸν ποὺ μὲ συγκροτεὶ ὡς ἀντικείμενο ὄταν μὲ κοιτάζει. ὑπὸ τὸν ὄρο πώς γίνεται κι ὁ ἴδιος ἀντικείμενο ὄταν καταφέρω νά τὸν κοιτάξω. Μάλλον ὄμως η δομὴ Ἀλλος προηγείται τοῦ βλέμματος· τὸ βλέμμα μάλλον σημειώνει τὴ στιγμὴ ποὺ κάποιος ἔρχεται νά γεμίσει τὴ δομὴ· τὸ βλέμμα δὲν κάνει τίποτα περισσότερο ἀπὸ τὸ νά πραγματώνει. νά ἐνεργοποιεῖ μιά δομὴ ποὺ πρέπει νά δοιστεί ἀνεξάρτητα.

vá γίνει παρελθόν. Έγώ δὲν είμαι τίποτα ἄλλο παρά τὰ παρελθόντα ἀντικείμενά μου, τὸ ἔγω μου είναι φτιαγμένο ἀπὸ ἐναν κόσμο παρελθόντα, ἀκριθώς ἀπ' αὐτὸν ποὺ ὁ ἄλλος τὸν ἀνάγκασε νά γίνει παρελθόν. Άν ὁ ἄλλος είναι ἑνας κόσμος δυνάμει, ἔγώ είμαι ἑνας κόσμος ποὺ ἔχει γίνει παρελθόν. Κι ὅλο τὸ λάθος τῶν θεωριών τῆς γνώσης συνισταται στὸ ὅτι θέτουν ὡς πόρισμα τὴ συγχρονικότητα τοῦ ὑποκειμένου καὶ τοῦ ἀντικειμένου, ἐνώ τὸ ἐνα δὲ συγκροτείται παρά μέσα ἀπὸ τὸν ἐκμηδενισμὸ τοῦ ἄλλου. «Τὸ ὑποκείμενο είναι ἑνα ὑποβαθμισμένο ἀντικείμενο. Τὸ μάτι μου είναι τὸ πτώμα τοῦ φωτός, τοῦ χρώματος. Ή μύτη μου είναι ὁ, τι μένει ἀπὸ τὶς μυρωδιές ὅταν η ἀνυπαρξία τους ἔχει ήδη ἀποδειχτεί. Τὸ χέρι μου ἀναιρεί τὸ πράγμα ποὺ κρατάει. Απὸ ἐκείνη τῇ στιγμῇ κι ἐπειτα τὸ πρόθλημα τῆς γνώσης γεννιέται ἀπὸ ἐναν ἀναχρονισμὸ. Συνεπάγεται τὴν ταυτόχρονη ὑπαρξὴ τοῦ ὑποκειμένου καὶ τοῦ ἀντικειμένου καὶ θά ήθελε νά φωτίσει τὶς μυστηριώδεις σχέσεις τους. Όμως τὸ ὑποκείμενο καὶ τὸ ἀντικείμενο δὲν μπορούν νά συνυπάρξουν, ἀφού είναι τὸ ἴδιο πράγμα, πρώτα ἐνσωματωμένο στὸν κόσμο κι ὑστερα ριγμένο στὰ σκουπίδια». Ο Ἀλλος διασφαλίζει λοιπὸν τὴ διάκριση τῆς συνειδησῆς ἀπὸ τὸ ἀντικείμενο τῆς — διάκριση χρονική. Τὸ πρώτο ἀποτέλεσμα τῆς παρουσίας του ἀφορούσε τὸ χώρο καὶ τὴ διανομή τῶν κατηγοριών τῆς ἀντιληψῆς: τὸ δεύτερο ὄμως ἀποτέλεσμα, ποὺ ίσως είναι βαθύτερο, ἀφορά τὸ χρόνο καὶ τὴ διανομή τῶν διαστάσεών του, τοὺ προηγουμένου καὶ τοὺ ἐπομένου μέσα στὸ χρόνο. Πώς είναι δυνατὸ νά ὑπάρχει ἀκόμα ἑνα παρελθόν, ὅταν ὁ ἄλλος δὲ λειτουργεὶ πλέον;

Οταν ὁ ἄλλος ἀπουσιάζει, η συνειδηση καὶ τὸ ἀντικείμενό της γίνονται ἑνα. Δὲν ὑπάρχει πλέον δυνατότητα λάθους: κι ὁχι ἀπλά καὶ μόνο ἐπειδὴ ὁ ἄλλος δὲν είναι πιά ἑκεί, συγκροτώντας τὸ δικαστήριο κάθε πραγματικότητας, γιά νά συζητήσει, ν' ἀνασκευάσει η νά ἐπικυρώσει αὐτὸ ποὺ πιστεύω ὅτι βλέπω, ἀλλά, ἐπειδὴ ἀκριθώς λείπει ώς δομὴ, ἀφήνει τὴ συνειδηση νά κολλά η νά συμπίπτει μὲ τὸ ἀντικείμενο μέσα σ' ἑνα αἰώνιο παρόν. «Κατὰ συνέπεια, θά ἐλεγε κανεὶς πώς οἱ μέρες μου ἀνορθώθηκαν. Δὲν ἔρχεται η μιά νά σωριαστεί πάνω στὴν ἄλλη. Στέκονται ὄρθιες, κάθετες, κι ἐπιθεβαιώνονται περήφανα μέσα στὴν ἐνυπάρχουσα ἀξία τους. Κι ὥπως δὲν τὶς διαφοροποιούν πιά τὰ διαδοχικά στάδια ἐνὸς σχεδίου ποὺ βρίσκεται στὴ διαδικασία τῆς ἐκτέλεσης, μοιάζουν μεταξύ τους σὲ σημείο ποὺ νά τοποθετούνται μέσα στὴ μνήμη μου η μιά ἀκριθώς πάνω ἀπὸ τὴν ἄλλη καὶ νά μού φαίνεται

πώς συνεχώς ξαναζώ την ίδια μέρα». Ἡ συνείδηση παύει νά είναι ένα φώς που πέφτει πάνω στά ἀντικείμενα και γίνεται ένας καθαρός φωσφορισμός τών πραγμάτων καθαυτών. Ὁ Ροθινσώνας δέν είναι παρά ή συνείδηση τού νησιού, ἀλλά η συνείδηση τού νησιού είναι ή συνείδηση πού ἔχει τό νησί γιά τόν έαυτό του, είναι τό νησί αὐτό καθαυτό. Καταλαβαίνουμε τώρα τό παράδοξο τού ἐρημού νησιού: ο ναυαγός, ἀν είναι ένας και μοναδικός, ἀν ἔχει χάσει τή δομή-ἀλλος, σέ τίποτα δέ διαρηγνύει τήν ἐρημο τού νησιού, ἀντίθετα μάλλον τήν καθιερώνει. Τό νησί ὄνομάζεται Σπεράντζα, ἀλλά ποιός είναι Ἐγώ; «Τό ἐρώτημα δέν είναι διόλου σχολαστικό. Δέν είναι κάν αλυτο. Διότι ἀν δέν είναι αὐτός, τότε είναι ή Σπεράντζα». Νά λοιπόν πού ὁ Ροθινσώνας προοδευτικά πλησιάζει πρός μιά ἀποκάλυψη: στήν ἀρχή, τήν ἀπώλεια τού ἄλλου τήν είχε νιώσει σάν μιά θεμελιακή διαταραχή τού κόσμου· δέν είχε μείνει τίποτα, μόνο ή ἀντίθεση τού φωτός και τής νύχτας, όλα τόν πλήγωναν, ο κόσμος είχε χάσει τίς μεταβάσεις και τίς δυνατότητές του. Ὁμως ἀνακαλύπτει (ἄργα) πώς είναι μάλλον ο ἄλλος αὐτός πού διατάρασσε τόν κόσμο. Ἔκείνος ήταν ή διαταραχή. Ὅταν ο ἄλλος ἔχει ἔξαφανιστεί, δέν είναι μόνο οι μέρες πού ἀνορθώνονται. Είναι ἐπίσης και τά πράγματα, πού μέχρι τότε ο ἄλλος τά κατέστειλε, τά ἀνάγκαζε νά πέφτουν τό ἐνα πάνω στό ἄλλο. Είναι ἐπίσης ο πόθος, πού δέν τρέπεται πλεόν πρός ἐνα ἀντικείμενο ή ἐναν κόσμο δυνάμει ἐκφρασμένο ἀπό τόν ἄλλο. Τό ἐρημο νησί μπαίνει σέ μιά φάση ἀνόρθωσης, σέ μιά γενικευμένη στύση.

Ἡ συνείδηση δέν ἔγινε μόνο ἐνας ἐσωτερικός φωσφορισμός τών πραγμάτων, ἀλλά μιά φωτιά μές στά κεφάλια τους, ἐνα φώς πάνω ἀπό τό καθένα, ἐνα «ἰπτάμενο Ἐγώ». Μέσα σ' αὐτό τό φώς ἐμφανίζεται κάτι ἄλλο: τό ἀέρινο διπλό κάθε πράγματος. «Μού φαινόταν πώς διέκρινα γιά μιά στιγμή ἐνα ἄλλο κρυμμένο νησί... Ἀπό τώρα και στό ἔξης ἔχω μεταφερθεί σ' αὐτή τήν ἄλλη Σπεράντζα, ἔχω ἐγκατασταθεί μόνιμα σέ μιά στιγμή ἀθώοτητας». Αύτό περιγράφει κατ' ἔξοχήν τό μυθιστόρημα: σέ κάθε περιπτωση, τήν ἐκπληκτική γένεση τού ὄρθωμένου διπλού. Ἀλλά ποιά είναι ἀκριβώς η διαφορά ἀνάμεσα στό πράγμα ἔτσι ὄπως ἐμφανίζεται ὅταν ο ἄλλος είναι παρών και τού διπλού πού τείνει νά ἀπελευθερωθεί μέ τήν ἀπουσία του; Είναι ὅτι ο ἄλλος διηγύθυνε τήν ὄργανωση τού κόσμου σέ ἀντικείμενα και τίς μεταβατικές σχέσεις ἀνάμεσα σ' αὐτά τά ἀντικείμενα. Τά ἀντικείμενα ὑπήρχαν μόνο μέσα ἀπό τίς δυνατότητες μέ τίς ὄποιες γέμιζε τόν

κόσμο ο ἄλλος: καθένα δέν κλεινόταν στόν ἔαυτό του, δέν ἀνοιγόταν στά ἄλλα ἀντικείμενα, παρά μόνο σέ συνάρτηση μέ τούς ἐκφρασμένους ἀπό τόν ἄλλο δυνάμει κόστους. Μέ δυό λόγια: είναι ο ἄλλος αὐτός πού φυλάκιζε τά στοιχεία μέσα στά ὄρια τών σωμάτων, και πιό μακριά μέσα στά ὄρια τής γῆς. Γιατί κι η ίδια η γῆ δέν είναι παρά τό μεγάλο σώμα πού συγκρατεί τά στοιχεία. Ἡ γῆ δέν είναι γή παρά μόνον ὅταν κατοικείται ἀπό ἄλλους. Είναι ο ἄλλος αὐτός πού μέ τά στοιχεία κατασκευάζει τά σώματα, μέ τά σώματα τά ἀντικείμενα, ὥπως κατασκευάζει τό ίδιο τού τό πρόσωπο μέ τούς κόσμους πού ἐκφράζει. Κατά συνέπεια, τό διπλό πού ἐλευθερώνεται ὅταν ο ἄλλος καταρέει δέν είναι ἐνα ἀντίγραφο τών πραγμάτων. Ἀντίθετα, τό διπλό είναι η ἀνορθωμένη είκόνα ὅπου όλα τά στοιχεία ἐλευθερώνονται και ξαπαίρνουν τήν κυριότητα τού ἔαυτού τους ἔχοντας γίνει οὐράνια, και σχηματιζοντας χίλιες ἰδιότροπες στοιχειακές φιγούρες. Και πρώτα ἀπ' όλα τή φιγούρα ἐνός Ροθινσώνα ηλιακού κι ἀπανθρωπισμένου. Ὁλα γίνονται σάμπως η γῆ ὥλοκληρη νά προσπαθούσε νά διαφύγει μέσα ἀπό τό νησί, όχι μόνον ἀποκαθιστώντας τά στοιχεία πού συγκρατούσε χωρις λόγο κάτω ἀπό τήν ἐπιροή τού ἄλλου, ἀλλά σχεδιάζοντας η ίδια τό δικό της ἀέρινο διπλό πού τήν κάνει μέ τή σειρά οὐράνια, πού τήν κάνει νά συναγωνίζεται μέ τ' ἄλλα στοιχεία στόν οὐρανό και γιά τίς οὐράνιες φιγούρες. Μέ δυό λόγια, ο ἄλλος είναι αὐτός πού περικλείνοντας τούς δυνάμει κόσμους ἐμπόδιζε τά διπλά ν' ἀνορθωθούν. Ο ἄλλος ήταν ὁ μέγας καταστολέας. Ετσι πού η ἀποδόμηση τού ἄλλου δέ σημαίνει καθόλου τήν ἀποδιοργάνωση τού κόσμου, ἀλλά μιά ὄργανωση ὄρθια σέ ἀντίθεση μέ μιά ὄργανωση πλαγιασμένη, σημαίνει τήν ἀνόρθωση, τήν ἀπελευθερωση, μιάς είκόνας ἐπιτέλους κάθετης και χωρις πυκνότητα· και στή συνέχεια ἐνός στοιχείου καθαρού, ἐπιτέλους ἐλεύθερου.

Γιά νά παραχθούν τά διπλά και τά στοιχεία χρειάστηκε νά προηγθούν πολλές καταστροφές: όχι μόνο οι τελετουργίες τού μεγάλου νεκρού τράγου, ἀλλά μιά τρομερή ἐκρηξη κατά τήν όποια τό νησί ἐβγαλε όλη τή φωτιά του και ξέρασε τόν ἔαυτό του μέσ' ἀπό μιά σπηλιά. Ὁμως μέσ' ἀπό τίς καταστροφές ὁ ἀνορθωμένος πόθος μαθαινει ποιό είναι τό πραγματικό τού ἀντικείμενο. Ἡ φύση και η γῆ δέ μάς ἐλεγαν ἡδη πώς τό ἀντικείμενο τού πόθου δέν είναι τό σώμα ούτε τό πράγμα ἀλλά μόνο η είκόνα: Κι ὅταν ποθούσαμε τόν ίδιο τόν ἄλλο, σέ τί αναφερόταν ὁ πόθος μας ἀν όχι σ' αὐτόν τό μικρό ἐκφρασμένο

δυνάμει κόσμο πού ό αλλος άδικα έκλεινε μέσα του, άντι νά τὸν ἀφήνει νά πλέει καὶ νά πετάει πάνω ἀπὸ τὸν κόσμο, ξεδιπλωμένος σὰν ἐναῦτο διπλό; Κί ὅταν κοιτάζουμε μιὰ πεταλούδα νά ρουφάει τὸ χυμὸν ἐνὸς λουλουδιού ποὺ ἀναπαράγει ἀκριθώς τὴν κοιλιά τῆς θηλυκιάς καὶ νά θγαίνει ἔχοντας στὸ κεφάλι τῆς δυὸς κεραίες γεμάτες γύρη, γίνεται φανερό ὅτι τὰ σώματα δὲν εἰναι παρὰ ἐνας ἐλιγμός γιά νά φτάσουμε στὶς Εἰκόνες, καὶ ὅτι ἡ σεξουαλικότητα πραγματοποιεῖ τὸ σκοπὸν τῆς καλύτερα καὶ πιὸ γρήγορα ὅταν ἔξοικονομεὶ αὐτὸν τὸν ἐλιγμό, ὅταν ἀπευθύνεται κατευθείαν στὶς Εἰκόνες, καὶ τέλος στὰ ἐλεύθερα Στοιχεία τῶν σωμάτων. Ὁ γάμος τῆς λίμπιντο μὲ τὰ στοιχεία, αὐτὴ εἶναι ἡ παρέκκλιση τοῦ Ροβινσώνα: ὅμως ὅλη ἡ ιστορία αὐτῆς τῆς παρέκκλισης ως πρὸς τοὺς σκοπούς, εἶναι ἐπίσης ἡ ιστορία τῆς «ἀνόρθωσης» τῶν πραγμάτων, τῆς γῆς καὶ τοῦ πόθου.

Πόσοι κόποι χρειάστηκαν γιάτ νά φτάσει ώς ἐκεὶ, πόσες μυθιστορηματικές περιπέτειες. Γιατὶ ἡ πρώτη ἀντίδραση τοῦ Ροβινσώνα ἦταν ἡ ἀπογοήτευση. Ἐκφράζει ἀκριθώς τὴ στιγμὴ τῆς νεύρωσης ὅταν ἡ δομὴ Ἀλλος λειτουργεῖ ἀκόμα, παρότι δὲν ὑπάρχει πιὰ κανένας γιά νά τὴ γεμίσει, γιά νά τὴν πραγματώσει. Κατὰ κάποιο τρόπο λειτουργεῖ τόσο αὐτηρότερα όσο οι θέσεις τῆς δὲν εἶναι πλέον κατειλημμένες ἀπὸ πραγματικά ὄντα. Οι ἄλλοι δὲν εἶναι πιὰ συναρμοσμένοι στὴ δομὴ, κι αὐτὴ λειτουργεῖ στὸ κενό, γίνεται ἀκόμα πιὸ ἀπαιτητική. Δὲν παύει ν' ἀπωθεῖ τὸν Ροβινσώνα σ' ἐνα προσωπικὸ παρελθόν ποὺ δὲν τὸ ἀναγνωρίζει, στὶς παγίδες τῆς μνήμης καὶ στὶς ὁδύνες τῆς παραίσθησης. Αὐτὴ ἡ στιγμὴ τῆς νεύρωσης (όπου ὀλόκληρος ὁ Ροβινσώνας θρίσκεται «ἀπωθημένος») ἐνσαρκώνεται στὸ βούρκο ποὺ ὁ Ροβινσώνας μοιράζεται μὲ τα γουρούνια: «Μόνο τὰ μάτια, ἡ μύτη καὶ τὸ στόμα τοῦ ξενέριζαν μέσ' ἀπὸ ἐνα στρόμα φυσαλίδων καὶ αὐγών ἀπὸ βατράχια. Ἀπελευθερωμένος ἀπ' ὅλους τοὺς ἐπίγειους δεσμούς του, παρακολουθούσε — μέσα σ' ἐνα ἀποχανωμένο ὄνειροπόλημα — ξεφτίδια ἀναμήσεων ποὺ ἀναδύονταν ἀπὸ τὸ παρελθόν του καὶ χόρευαν στὸν οὐρανὸν ἀνάμεσα σὲ περικοκλάδες ἀκίνητων φύλων».

Ἡ δεύτερη στιγμὴ, ὡστόσο, δείχνει ὅτι ἡ δομὴ Ἀλλος ἀρχίζει νά θρυμματίζεται. Ὁ Ροβινσώνας ξεκολλάει ἀπὸ τὸ βούρκο κι ἀναζητά ἐνα ὑποκατάστατο τοῦ ἄλλου ικανὸ παρ' ὅλ' αὐτὰ νά διατηρήσει τὴν πτυχὴ ποὺ ἐδίνει ὁ ἄλλος στὰ πράγματα: τὴν τάξην, τὴν ἐργασία. Ἡ διευθέτηση τοῦ χρόνου ἀπὸ τὴν κλεψύδρα, ἡ συγκρότηση μιὰς πλεονασματικῆς παραγωγῆς, ἡ σύνταξη ἐνὸς κώδικα νόμων, ἡ πολλαπλό-

τητα τῶν τίτλων καὶ τῶν ἐπίσημων λειτουργιῶν ποὺ ἀναλαμβάνει ὁ Ροβινσώνας, ὅλα αὐτὰ μαρτυρούν μιὰ προσπάθεια νά ἐπανεποικιστεῖ ὁ κόσμος ἀπὸ ἄλλους ποὺ παραμένουν ὁ ίδιος ὁ ἐαυτὸς του, καὶ νά διατηρηθούν τὰ ἀποτελέσματα τῆς παρουσίας τοῦ ἄλλου ὅταν ἡ δομὴ ἔξασθενει. Ὁμως ἡ ἀνωμαλία γίνεται αἰσθητή: ἐνώ ὁ Ροβινσώνας τοῦ Ντεφός ἀπαγορεύει στὸν ἐαυτὸν νά παράγει πέρα ἀπὸ τὶς ἀνάγκες του, μὲ τὴ σκέψη ὅτι τὸ κακὸ ἀρχίζει μὲ τὸ πλεόνασμα τῆς παραγωγῆς, ὁ Ροβινσώνας τοῦ Τουρνιέ ρίχνεται σὲ μιὰ «ξέφρενη» παραγωγὴ, πιστεύοντας ὅτι τὸ μόνο κακὸ εἶναι ἡ κατανάλωση, ἀφοῦ κατανάλωνει κανεὶς πάντα μόνος καὶ γιά τὸν ἐαυτὸν. Καὶ παράλληλα μ' αὐτὴ τὴ δραστηριότητα, ποὺ τὸ περιεχόμενό της εἶναι ἡ ἐργασία, ἀναπτύσσεται ὡς ἀπαραίτητο συνακόλουθο ἐνα παράδοξο πάθος γιά χαλάρωση καὶ σεξουαλικότητα. Σταματώντας καμιὰ φορά τὴν κλεψύδρα του, συνηθίζοντας τὴ νύχτα μιὰς ἀπύθμενης σπληιάς, ἀλειθοντας τὸ κορμὶ του μὲ γάλα, ὁ Ροβινσώνας χώνεται μέχρι τὸ ἐσωτερικὸ κέντρο του νησιού καὶ βρίσκει μιὰ κυψελίδα — ποὺ εἶναι σὰν τὸ κουκούλι του ίδιου τοῦ κορμιού του — ὅπου καταφέρνει νά ζαρώσει σὰν ἐμβρυο. Παλινδρόμηση ἀκόμα πιὸ φανταστικὴ ἀπὸ αὐτὴ τῆς νεύρωσης, ἐφόσον ἀνέρχεται μέχρι τὴ Μητέρα-Γῆ, μέχρι τὴν ἀρχέγονη Μητέρα: «Ἡταν αὐτὴ ἡ μαλακιά ζύμη πιασμένη μέσα σὲ μιὰ παντοδύναμη πετρινὴ χούφτα, ἥταν αὐτὸ τὸ κουκί τὸ κλεισμένο μέσα στὴ συμπαγή κι ἀκλόνητη σάρκα τῆς Σπεράντζας». Ἐνώ ἡ ἐργασία συντηρούσε τὴ μορφὴ ἀντικειμένων ώς ἀντίστοιχα συσσωρευμένα λειψανα, ἡ ἐσωτερικὴ ἔξελιξη παραιτεῖται ἀπὸ κάθε σχηματισμένο ἀντικείμενο πρὸς δόφελος ἐνὸς ἐσωτερικού τῆς Γῆς καὶ μιὰς ἀρχῆς ἐνταφιασμού. Ὁμως ἔχει κανεὶς τὴν ἐντύπωση πώς αὐτές οι δύο τόσο διαφορετικές συμπεριφορές κατὰ περιεργο τρόπο εἶναι συμπληρωματικές. Καὶ στὴ μιὰ καὶ στὴν ἄλλη ὑπάρχει φρενίτις, διπλὴ φρενίτις ποὺ ὁρίζει τὴ στιγμὴ τῆς ψύχωσης, κι ἐμφανίζεται καθαρά στὴν ἐπιστροφὴ στὴ Γῆ καὶ στὴν κοσμικὴ γενεαλογία τοῦ σχιζοφρενούς: ὅπως ἐπίσης ἐμφανίζεται ἡ δῆη στὴν ἐργασία, στὴν παραγωγὴ μὴ καταναλώσιμων σχιζοφρενικῶν ἀντικειμένων ποὺ προχωρεῖ μέσ' ἀπὸ μιὰ διαδικασία στοιβάγματος καὶ συσσώρευσης. Ἐδὼ λοιπόν εἶναι ἡ ίδια ἡ δομὴ Ἀλλος ποὺ τείνει νά διαλυθεῖ: ὁ ψυχωτικὸς προσπαθεῖ νά συγκαλύψει τὴν ἀπουσία πραγματικῶν ἀλλων ἐγκαθιδρύοντας μιὰ τάξη ἀνθρώπινων λειψάνων καὶ τὴ διάλυση τῆς δομῆς ὁργανώνοντας μιὰ ὑπεράνθρωπη γραμμή συγγένειας.

Νεύρωση και ψύχωση είναι ή περιπέτεια τού βάθους. Ή δομή Άλλος όργανώνει τό βάθος και τό ειρηνεύει, τό κάνει βιώσιμο. Όπως έπισης οι διαταραχές αυτής της δομής συνεπάγονται μιά παρεκτροπή, ένα παλάθωμα τού βάθους, κάτι σάν την έπιθετική έπιστροφή τού χωρις-φόντο πού δέν μπορούμε πιά νά τό ξορκίσουμε. Όλα έχασαν τό νόημά τους, όλα γίνονται όμοιωμα και λείψανο, άκόμα και τό άντικειμενο της έργασιας, άκόμα και τό άγαπημένο όν, κι ο κόσμος ό ιδιος και τό έγω μέσα στόν κόσμο... Έκτός κι άν, παρ' όλ' αύτά, ύπάρχει σωτηρία γιά τόν Ροβινσώνα. Έκτός κι άν ο Ροβινσώνας έφεύρει μιά τρίτη διάσταση ή ένα τρίτο νόημα γιά την έκφραση «άπωλεια τού άλλου». Έκτός κι άν η άπουσια τού άλλου και η διάλυση της δομής του δέν άποδιοργανώνουν άπλα τόν κόσμο, άλλ' άντιθετα άνοιγουν μιά δυνατότητα σωτηρίας. Ο Ροβινσώνας πρέπει νά ξαναγυρίσει στήν έπιφάνεια, ν' ανακαλύψει τις έπιφανειες. Ή καθαρή έπιφάνεια είναι ίσως αυτό πού μάς έκρυβε ό άλλος. Ίσως στήν έπιφάνεια νά άποδεσμεύεται, σάν άτμος, μιά άγνωστη εικόνα τών πραγμάτων, κι άπο τή γή, ένα νέο ένεργειακό σχήμα, μιά ένέργεια έπιφανειακή χωρις κανέναν δυνάμει άλλον. Άφου ο ούρανός δέ σημαίνει καθόλου ένα ύψος πού θά ήταν άπλα τό άντιστροφο τού βάθους. Μέσα στήν άντιθεσή τους μέ τή βαθιά γή, ο άερας και ο ούρανός είναι ή περιγραφή μιάς καθαρής έπιφάνειας και η έποπτεια τού πεδίου αυτής της έπιφάνειας. Ο σολιψιστικός ούρανός δέν έχει βάθος: «Παράξενη προκατάληψη πού το φιλά δίνει αξία στό βάθος σέ βάρος της έπιφάνειας, πού θέλει τό έπιφανειακό νά σημαίνει όχι μεγάλων διαστάσεων άλλα μικρού βάθους, ένώ βαθύς σημαίνει άντιθετα μεγάλου βάθους κι όχι μικρής έπιφάνειας. Και παρ' όλ' αύτά, ένα συναίσθημα όπως ό έρωτας μού φαινεται πώς μετριέται καλύτερα — άν μπορεί κανείς νά τόν μετρήσει — άπο τό εύρος της έπιφάνειας πού καλύπτει παρά άπο τό βαθμό τού βάθους του». Στήν έπιφάνεια, πρώτα όρθωνται τά διπλά ή οι άερινες Εικόνες: έπειτα, κατά τήν ούρανία έποπτεια τού πεδίου, τά καθαρά κι άπελευθερωμένα Στοιχεία. Ή γενικευμένη στύση είναι ή στύση τών έπιφανειών, ή έπανόρθωσή τους όταν ο άλλος έχει έξαφανιστεί. Τότε τά όμοιώματα άνεθαινουν και γίνονται φαντασιώσεις στήν έπιφάνεια τού νησιού και τήν έποπτεια τού ούρανού. Διπλά χωρις όμοιότητα και στοιχεία χωρις καταναγκασμό είναι οι δύο όψεις της φαντασιώσης. Αύτη ή άναδόμηση τού κόσμου είναι ή μεγάλη Υγεία τού Ροβινσώνα, η κατάκτηση της μεγάλης Υγείας, η τό τρίτο νόημα της «άπωλειας τού άλλου».

Έδω άκριθώς παρεμβαίνει ο Παρασκευάς. Γιατί τό κύριο πρόσωπο, όπως λέει κι ο τίτλος, είναι ο Παρασκευάς, τό νέο άγορι. Μόνο αυτός μπορει νά οδηγήσει και νά όλοκληρώσει τή μεταμόρφωση πού άρχισε ο Ροβινσώνας και νά τού άποκαλύψει τό νόημα, τό σκοπό. Κι όλα αύτά, άθωά, έπιφανειακά. Είναι ο Παρασκευάς αυτός πού καταστρέφει τήν οικονομική και ήθική τάξη πού έχει έγκαταστησει στό νησι ο Ροβινσώνας. Είναι αυτός πού κάνει τόν Ροβινσώνα νά νιώσει άηδια γιά τήν κοιλάδα, άφου προηγούμενα, άπο τήν εύχαριστησή του, έχει φυτρώσει ένα νέο είδος μανδραγόρα. Είναι αυτός πού κάνει τό νησι ν' άνατιναχτει, καπνίζοντας τόν άπαγορευμένο ταμπάκο διπλα σ' ένα βαρέλι μπαρούτι, δίνοντας πίσω στόν ούρανό τή γή μαζί μέ τά νερά και τή φωτιά. Είναι αυτός πού κάνει τό νεκρό τράγο (= Ροβινσώνας) νά πετάξει και νά τραγουδήσει. Όμως κυρίως είναι αυτός πού παρουσιάζει στόν Ροβινσώνα τήν είκόνα τού προσωπικού διπλού ώς άναγκαιο συμπλήρωμα τής είκόνας τού νησιού: «Ο Ροβινσώνας γυροφέρνει στό μυαλό του αυτή τήν έρωτηση. Γιά πρώτη φορά διαβλέπει καθαρά, κάτω άπο αυτό τόν άγροικο και ήλιθιο μιγάδα πού τόν έκνευριζει, τή δυνάμει άπαρχη ένος άλλου Παρασκευά — όπως άλλοτε, πολύ πριν άνακαλύψει τή σπηλιά και τήν κοιλάδα, είχε ύποπτευτεί τήν άπαρχη ένος άλλου νησιού, κρυμμένου κάτω άπο τό νησι πού διοικούσε». Τέλος είναι αυτός πού άδηγει τόν Ροβινσώνα στήν άνακαλύψη τών έλευθερων Στοιχείων, πού είναι πιό βασικά άπο τίς Εικόνες και τά Διπλά άφου είναι αύτά πού τά σχηματίζουν. Τι μπορει νά πει κανείς γιά τόν Παρασκευά πέρα άπο τό δι οι οποία είναι κατεργάρης και παλιόπαιδο, όλος έπιφανεια; Ο Ροβινσώνας έχοντας σώσει τόν Παρασκευά μόνο άπο τύχη, άπο λάθος σκόπευσης ένώ ήθελε νά τόν σκοτώσει, δέ θά πάνει νά έχει άμφιση αισθήματα άπεναντί του.

Όμως τό ούσιαστικό είναι πώς ο Παρασκευάς διόλου δέ λειτουργει σάν ένας άλλος πού ξαναβρέθηκε. Είναι πιά πολύ άργα, η δομή έχει πιά έξαφανιστεί. Άλλοτε λειτουργει σάν ένα άσυνήθιστο άντικειμενο, άλλοτε σάν ένας παράξενος συνένοχος. Ο Ροβινσώνας τόν μεταχειρίζεται άλλοτε σάν ένα σκλάβο πού δοκιμάζει νά τόν ένσωματώσει στήν οικονομική τάξη τού νησιού: φτωχό όμοιωμα: άλλοτε σάν τόν κάτοχο ένος νέου μυστικού πού άπειλει τήν τάξη: μυστηριώδης φαντασίωση. Άλλοτε σχεδόν σάν άντικειμενο ή ζώο, άλλοτε σάν νά ήταν ο Παρασκευάς τό πέρα τού έαυτού του, ένα πέρα τού Παρασκευά, τό διπλό ή η είκόνα τού έαυτού του. Άλλοτε δώθε άπο τόν άλλο, άλλοτε

πέρα. Η διαφορά είναι ουσιαστική. Γιατί ό αλλος, στήν όμαλη λειτουργία του, έκφραζει έναν κόσμο δυνάμει αύτός όμως ό δυνάμει κόσμος ύπάρχει μέσα στόν κόσμο μας, κι άν άναπτύσσεται και πραγματώνεται άλλαζοντας τήν ποιότητα τού κόσμου μας, αύτό τουλάχιστον συμβαίνει σύμφωνα μέ τούς νόμους που συγκροτούν τήν τάξη τού πραγματικού γενικά και τή διαδοχή τού χρόνου. Ο Παρασκευάς λειτουργεί έντελως διαφορετικά: είναι αύτός που υποδεικνύει έναν άλλο κόσμο που ύποτιθεται πραγματικός, ένα διπλό άναλλοιωτο, τό μόνο άληθινό, και πάνω σ' αύτό τόν άλλο κόσμο ένα διπλό τού άλλου που δέν ύπάρχει πιά, που δέν μπορει πιά νά είναι. Όχι ένας άλλος, άλλα ένας έντελως άλλος άπό τόν άλλο. Όχι ένα άντιγραφο, άλλα ένα Διπλό: αύτός που άποκαλύπτει τά καθαρά στοιχεία, αύτός που διαλύει τά άντικείμενα, τά σώματα και τή γή: «Φαινεται πώς ό Άρωκάνιος άνηκει σ' ένα άλλο βασίλειο που βρισκόταν σέ άντιθεση μέ τό χθόνιο βασίλειο τού άφεντη τού και κάθε άπόπειρα νά τόν φυλακίσει έκει μέσα έφερνε άποτελέσματα άντιθετα, που ρήμαζαν τό βασίλειο τού άφεντη τού». Γι' αύτό τό λόγο δέν είναι κάν ένα άντικείμενο πόθου γιά τόν Ροβινσώνα. Βέβαια ό Ροβινσώνας τού άγκαλιάζει τά γόνατα, βυθίζει τό βλέμμα στά μάτια του, όμως αύτό γίνεται μόνο γιά νά συλλάβει τό φωτεινό διπλό που μόλις συγκρατει τά έλευθερα στοιχεία που διέφυγαν άπό τό σώμα του. Ο Άλλος καταστέλλει και υποδιβάζει: καταστέλλει και υποβιθάζει τά στοιχεία σέ γή, τή γή σέ σώματα, τά σώματα σέ άντικείμενα. Όμως ό Παρασκευάς μέ άθωτητα άνορθώνει τά άντικείμενα και τά σώματα, φέρνει τή γή στόν ούρανό, άπελευθερώνει τά στοιχεία. Ανόρθωση, έπανόρθωση, σημαίνει έπισης συντόμευση. Ο Άλλος είναι ένας παράξενος έλιγμός, τρέπετε τούς πόθους μου πρός τά άντικείμενα, τούς έρωτες μου πρός τούς κόσμους. Η σεξουαλικότητα συνδέεται μέ τήν τεκνοποιία μόνο μέσ' άπό ένα τέτοιο έλιγμό που κάνει τή διαφορά τών φύλων νά περνάει πρώτα μέσ' άπό τόν άλλο. Η διαφορά τών φύλων θεμελιώνεται, έγκαθισταται, πρώτα άπ' όλα στόν άλλο, άπό τόν άλλο. Η άποκατάσταση τού κόσμου χωρίς τόν άλλο, η άνόρθωση τού κόσμου (αύτό που κάνει ό Παρασκευάς, η μάλλον αύτό που ό Ροβινσώνας άντιλαμβάνεται ότι κάνει ό Παρασκευάς) είναι ή άποφυγή τού έλιγμού. Είναι ό χωρισμός τού πόθου άπό τό άντικείμενό του, άπό τόν έλιγμό του μέσ' άπό ένα σώμα, και η έπαναφορά του σέ μια καθαρή αιτία: στά Στοιχεία. «Έξαφανίστηκε η σκαλωσιά τών θεσμών και τών μύθων που έπιτρέπει στόν πόθο νά

ένσυρκωθει μέ τή διπλή σημασία τής λέξης, δηλαδή νά πάρει μιά όρισμένη μορφή και νά χυθει σ' ένα γυναικείο σώμα». Ο Ροβινσώνας δέν μπορει πλέον νά συλλάβει τόν έαυτό του, ή νά συλλάβει τόν Παρασκευά, άπό τήν άποψη ένός διαφοροποιημένου φύλου. Ο δρόμος γιά τήν ψυχανάλυση είναι έλευθερος, μπορει νά δει σ' αύτή τήν κατάργηση τού έλιγμού, σ' αύτό τό χωρισμό τής αιτίας τού πόθου άπό τό άντικείμενο, σ' αύτή τήν έπιστροφή στά στοιχεία, τό σημείο ένός ένστικτου θανάτου-ένστικτο που έγινε ήλιακό.

*

Όλα έδω είναι μυθιστορηματικά, άκομα και ή θεωρία συνενώνεται με μιά άναγκαια μυθοπλασία: μιά όρισμένη θεωρία του άλλου. Αρχικά όφειλουμε νά δώσουμε μεγάλη σημασία στή σύλληψη τού άλλου ως δομής: δέν είναι διόλου μιά ίδιαίτερη «μορφή» μέσα σ' ένα πεδίο άντιληψης (μιά «μορφή» που διακρίνεται άπό τή μορφή «άντικείμενο» ή άπό τή μορφή «ζώο»), άλλα ένα σύστημα που θέτει τούς όρους λειτουργίας τού συνόλου τού πεδίου τής άντιληψης γενικά. Όφειλουμε λοιπόν νά διακρίνουμε άνάμεσα στόν Άλλο-α πριόρι, ό όποιος προσδιορίζει αύτή τή δομή και στόν άλλο-αύτόν έδω, στόν άλλο-αύτόν έκει, οι όποιοι προσδιορίζουν τούς πραγματικούς όρους που πραγματώνουν τή δομή στό ένα ή τό άλλο πεδίο. Αν ό άλλος-αύτός έδω είναι πάντα κάποιος, έγώ γιά σάς, έσεις γιά μένα, άν δηλαδή μέσα σέ κάθε πεδίο άντιληψης είναι τό ύποκείμενο ένός άλλου πεδίου, άντιθετα, ό Άλλος-α πριόρι δέν είναι κανείς, άφου ή δομή είναι ήπερβατική σέ σχέση με τούς όρους που στήν πραγματώνουν. Πώς νά τήν όρισουμε; Η έκφραστικότητα που ορίζει τή δομή άλλος συγκροτείται άπό τήν κατηγορία τού δυνάμει. Ο Άλλος-α πριόρι είναι ή ύπαρξη τού δυνάμει έναντιληψης: καθόσον τό δυνάμει ύπάρχει πάντα ώς έκφραζόμενο, δηλαδή μέσα σ' ένα έκφραζον που δέν τού μοιάζει (συστροφή τού έκφραζόμενου μέσα στό έκφραζον). Όταν ό ήρωας τού Κίρκεγκαρντ άπαιτει «μιά δυνατότητα, μιά δυνατότητα, άλλιως θά πνιγώ», όταν ό Τζαίημς άπαιτει «τό όξυγόνο τής δυνατότητας», δέν κάνουν τίποτα άλλο άπό τό νά έπικαλούνται τόν Άλλο-α πριόρι. Μ' αύτή τήν έννοια προσπαθήσαμε νά δείξουμε πώς ό άλλος θέτει τούς όρους στό σύνολο τού πεδίου τής άντιληψης, τήν έφαρμογή σ' αύτό τό πεδίο τών κατηγο-

ριών τού ἀντικειμένου πού γίνεται ἀντιληπτό καὶ τών διαστάσεων τού ὑποκειμένου πού ἀντιλαμβάνεται, καὶ τέλος τῇ διανομῇ τών ἄλλων-αὐτών ἐδὼ μέσα σὲ κάθε πεδίο. Πραγματικά οἱ νόμοι τῆς ἀντιληψῆς πού ρυθμίζουν τὴ συγκρότηση τῶν ἀντικειμένων (μορφή-φόντο, κ.λπ.), τὸ χρονικό καθορισμὸ τοῦ ὑποκειμένου, τῇ διαδοχικῇ ἀνάπτυξῃ τῶν κόσμων, μάς φάνηκε ὅτι ἔξαρτώνται ἀπὸ τὸ δυνάμει ὡς δομὴ Ἀλλος. Ἀκόμα κι ὁ πόθος, εἰτε εἶναι πόθος γιὰ ἐνα ἀντικειμένο εἰτε εἶναι πόθος γιὰ τὸν ἄλλο, ἔξαρτάται ἀπὸ τὴ δομὴ. Δέν ποθῷ ἐνα ἀντικειμένο παρὰ μόνο ὡς ἐκφράζομενο ἀπὸ τὸν ἄλλο, σύμφωνα μὲ τὸν τρόπο τοῦ δυνάμει δέν ποθῷ στὸν ἄλλο παρὰ τοὺς δυνάμει κόσμους ποὺ ἐκφράζει. Ὁ Ἀλλος ἐμφανίζεται σὰν αὐτὸ ποὺ ὄργανωνει τὰ Στοιχεῖα σὲ Γῆ, τὴ γῆ σὲ σώματα, τὰ σώματα σὲ ἀντικειμένα, καὶ ταυτόχρονα ρυθμίζει καὶ μετράει τὸ ἀντικειμένο, τὴν ἀντιληψη καὶ τὸν πόθο.

Ποιὸ εἶναι τὸ νόημα τοῦ μύθου «Ροθινσώνας»; Τι εἶναι ἡ ροθινσωνιάδα; Ἐνας κόσμος δίχως τὸν ἄλλο. Ὁ Τουρνιέ ὑποθέτει ὅτι ὁ Ροθινσώνας μέστ’ ἀπὸ πολλοὺς πόνους ἀνακαλύπτει καὶ κατακτά μιὰ μεγάλη Ὅγεια, στὸ μέτρο ποὺ τὰ πράγματα τελικὰ ὀργανώνονται διαφορετικά, διότι ἀπελευθερώνουν μιὰ εἰκόνα χωρὶς ὄμοιότητα, ἐνα διπλὸ τοῦ ἐαυτοῦ τοὺς ποὺ συνήθως εἶναι ἀπωθημένο, κι αὐτὸ τὸ διπλὸ μὲ τὴ σειρὰ του ἀπελευθερώνει τὰ καθαρὰ στοιχεῖα ποὺ συνήθως εἶναι φυλακισμένα. Ὁ κόσμος δὲ διαταράσσεται ἀπὸ τὴν ἀπονοσία τοῦ ἄλλου, ἀντίθετα ἡ παρουσία του κρύβει τὸ ἐνδοξὸ διπλὸ τοῦ κόσμου. Νά ποιά εἶναι ἡ ἀνακάλυψη τοῦ Ροθινσώνα: ἡ ἀνακάλυψη τῆς ἐπιφάνειας, τοῦ στοιχειακού πέρα, τοῦ Ἀλλού ἀπὸ τὸν Ἀλλο. Τότε γιατὶ ὑπάρχει ἡ ἐντύπωση πώς αὐτὴ ἡ μεγάλη Ὅγεια εἶναι διεστραμμένη, πώς αὐτὴ ἡ «ἐπανόρθωση» τοῦ κόσμου καὶ τοῦ πόθου εἶναι ταυτόχρονα παρέκκλιση καὶ διαστροφή; Κι ὡμως ὁ Ροθινσώνας δέν ἔχει τίποτα τὸ διεστραμμένο στὴ συμπεριφορά του. Ωστόσο κάθε μελέτη τῆς διαστροφῆς, κάθε μυθιστόρημα πού ἀναφέρεται στὴ διαστροφή προσπαθεῖ νὰ κάνει φανερὴ τὴν ὑπαρξὴ μιὰς «διεστραμμένης δομῆς» ποὺ εἶναι ἡ ἀρχὴ ἀπὸ τὴν ὄποια ἐνδέχομενα ἀπορέουν οἱ διεστραμμένες συμπεριφορές. Μ’ αὐτὴ τὴν ἐννοια ἡ διεστραμμένη δομὴ μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὡς ἡ δομὴ πού ἀντιτίθεται στὴ δομὴ Ἀλλος καὶ παιρνει τὴ θέση της. Κι ὥστις οἱ συγκεκριμένοι ἀλλοι εἶναι οἱ ἐνεργοὶ καὶ μεταβαλλόμενοι ὄροι πού πραγματώνουν τὴ δομὴ Ἀλλος, ἔτσι καὶ οἱ συμπεριφορές τοῦ διεστραμμένου, πού πάντα προϋποθέτουν τὴ θεμελιώδη ἀπονοσία

τού ἄλλου, εἶναι ἀπλὰ οἱ μεταβαλλόμενοι ὄροι πού πραγματώνουν τὴ διεστραμμένη δομή.

Γιατὶ ὁ διεστραμμένος ἔχει τὴν τύση νὰ φυντάζεται τὸν ἐσυτὸ του σύν ἐνα ἀκτινοβόλο ὑγγελο ἀπὸ ἡλιον καὶ φοτιὰ. Γιατὶ ἔχει ἐναντίον τῆς γῆς, ἐναντίον τῆς γονιμοποίησης καὶ τῶν ἀντικειμένων τοῦ πόθου ταυτόχρονου αὐτὸ τὸ μίσος τὸ ὄποιο βρίσκουμε ἡδη συστηματοποιημένο στὸν Σάντ: Τὸ μυθιστόρημα τοῦ Τουρνιέ δὲν προτείνει μιὰ ἔξηγηση, ἀπλὰ δειχνεῖ. Μ’ αὐτὸ τὸν τρόπο, καὶ μὲ ἐντελώς διαφορετικά μέσου, συναντά τὶς πρόσφατες ψυχαναλυτικὲς μελέτες πού φινεται πῶς βάζουν σύν στόχῳ ν’ ἀνανεώσουν τὸ κυθεστώς τῆς ἐννοιας διστροφὴ καὶ ὑρχικὰ νὰ τὴ βγάλουν ἀπὸ τὴν ἡθικολογούσυν ἀθεβιοτητα ὃπου τὴν κρατούσυν ἡ ψυχιατρικὴ καὶ τὸ δίκαιο ἐνωμένα. Ὁ Λακάν καὶ ἡ σχολὴ του ἐπισημαίνουν μὲ ἐπιμονὴ τὴν ἀνύγκη νὰ κυτυνοηθούν οἱ διεστραμμένες συμπεριφορές στὴ βάση μιὰς δομῆς καὶ νὰ ὄριστει αὐτὴ ἡ δομὴ, πού θέτει τοὺς ὄρους στὶς ιδιες τὶς συμπεριφορές: ἐπισημαίνουν τὸν τρόπο σύμφων μὲ τὸν ὄποιο ὡφίστεται μιὰ μετάθεση στὸ ἐσωτερικὸ αὐτῆς τῆς δομῆς καὶ σύμφων μὲ τὸν ὄποιο ἡ Aitia τοῦ πόθου ἀποσπάται ἀπὸ τὸ ἀντικειμένο τὸν τρόπο μὲ τὸν ὄποιο ὁ διεστραμμένος ἀποκηρύσσει τὴ διαφορά τῶν φύλων ὑπέρ ἐνός ἀνδρογυνικοῦ κόσμου τῶν διπλών· τὴν ἀκύρωση τοῦ ἄλλου μέσου στὴ διαστροφὴ, τὴ θέση ἐνός «πέρα ἀπὸ τὸν Ἀλλο» ἡ ἐνός Ἀλλου ἀπὸ τὸν ἄλλο, σὰν ὁ ἄλλος νὰ ἐλευθερώνει στὰ μάτια του διεστραμμένου τὴν ιδια τη μεταφορά· τὴ διεστραμμένη «ἀπούποκειμενικότητα» — γιατὶ εἶναι βέβαιο πῶς οὔτε τὸ θύμα οὔτε ὁ συνένοχος λειτουργούν ὡς ἄλλοι. Γιά παράδειγμα, δέν εἶναι ἐπειδὴ ἔχει ἐπιθυμία, ἐπειδὴ ποθεῖ νὰ κάνει τὸν ἄλλο νὰ ὑποφέρει ποὺ ὁ σαδιστής τοῦ ἀφαιρεῖ τὴν ιδιότητα τοῦ ὡς ἄλλου. Συμβαίνει τὸ ἀντίθετο. Ὁ λόγος γιὰ τὸν ὄποιο συλλαμβάνει τοὺς ἄλλους εἶτε ὡς συνένοχους, ὥμως σὲ καμία ἀπὸ τὶς δύο περιπτώσεις δέν τοὺς συλλαμβάνει ὡς ἄλλους, ἀντίθετα πάντα τοὺς συλλαμβάνει ὡς Ἀλλους ἀπὸ τοὺς ἄλλους, εἶναι ὅτι λειπεῖ ἡ δομὴ Ἀλλος κι ὅτι ζει κάτω ἀπὸ μιὰ ἐντελώς διαφορετική δομὴ πού λειτουργεῖ ὡς προϋπόθεση τοῦ ζωντανού κόσμου του. Ἐδὼ πάλι εἶναι σημαντικὸ νὰ δει κανεὶς στὸν Σάντ πόσο τὸ θύματα καὶ οἱ συνένοχοι, παιρνοντας ὑπόψη τὴν ἀναγκαῖα ἀντιστρεψιμότητα τῶν ρόλων, δὲ συλλαμβάνονται καθόλου ὡς ἄλλοι, ἀλλὰ ἄλλοτε ὡς βδελυρά σώματα, κι ἄλλοτε ὡς διπλὰ ἡ σύμμαχα Στοιχεῖα (όχι κυρίως ὡς διπλὰ τοὺ ηρωα, ἀλλὰ ὡς διπλὰ τοὺ ἐαυτοὺ τους, πάντα ἔξω ἀπὸ τὰ

σώματά τους στὸ δρόμο τῆς κατάκτησης τῶν ἀτομικῶν στοιχείων).

Ἡ θεμελιώδης παρανόηση τῆς διαστροφῆς, ἔξαιτιας μιάς θιαστικῆς φαινομενολογίας τῶν διεστραμμένων συμπεριφορών, κι ἐπίσης ἔξαιτιας τῶν ἀπαιτήσεων τού δικαίου, συνισταται στὴν ἀναγωγὴ τῆς διαστροφῆς σὲ ὄρισμένες προσθολές ποὺ γίνονται στὸν ἄλλο. Κι ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς συμπεριφοράς ὅλα μάς πείθουν ὅτι ἡ διαστροφὴ δὲν ὑπάρχει χωρὶς τὴν παρουσία τού ἄλλου: ἡδονοθλεψία, ἐπιδειξιομανία, κ.λπ. Ἀπὸ τὴν ἀποψη ὁμως τῆς δομῆς πρέπει νά πούμε τὸ ἀντιθετο: ἀκριθώς ἐπειδὴ ἡ δομῇ Ἄλλος λείπει, ἐπειδὴ ἔχει ἀντικατασταθεῖ ἀπὸ μιά ἐντελώς ἄλλη δομῇ, οι πραγματικοὶ «ἄλλοι» δὲν μπορούν πιά νά παιξουν τὸ ρόλο τῶν ὄρων ποὺ πραγματώνουν τὴν πρώτη χαμένη δομή, ἄλλα μπορούν νά παιξουν, μέσα στὴ δεύτερη, μόνο τὸ ρόλο σωμάτων-θυμάτων (μὲ τὸ πολὺ ίδιαίτερο νόημα ποὺ δίνει ὁ διεστραμμένος στὰ σώματα) ἡ τὸ ρόλο συνενόχων-διπλών, συνενόχων-στοιχείων (κι ἐδὼ πάλι μὲ τὸ πολὺ ίδιαίτερο νόημα τού διεστραμμένου). Ὁ κόσμος τού διεστραμμένου είναι ἔνας κόσμος χωρὶς ἄλλο, ἀρα ἔνας κόσμος χωρὶς δυνάμει. Ὁ Ἄλλος είναι αὐτός ποὺ καθιστά τὸν κόσμο δυνάμει. Ὁ διεστραμμένος κόσμος είναι ἔνα κόσμος ὅπου ἡ κατηγορία τού ἀναγκαίου ἔχει ἀντικαταστήσει πλήρως τὴν κατηγορία τού δυνάμει: παράξενος σπινοζισμός ἀπ' ὅπου λείπει τὸ ὄξυγόνο πρὸς ὄφελος μιάς ἐνέψιες πιό στοιχειώδους κι ἐνός ἀέρα ἀραιότερου (ὁ Οὐρανός-Αναγκαιότητα). Κάθε διαστροφὴ είναι μιά ἄλλοκτονία, ἔνας φόνος τού ἄλλου, μιά δολοφονία τῶν δυνάμει. Ὁμως ἡ ἄλλοκτονία δὲ διαπράττεται μὲ τὴ διεστραμμένη συμπεριφορά, προϋποτίθεται στὸ ἐσωτερικό τῆς διεστραμμένης δομῆς. Πράγμα ποὺ δὲν ἐμποδίζει τὸν διεστραμμένο νά είναι διεστραμμένος ὥχι γιατὶ αὐτὴ ἡ κατάσταση τού είναι ἐγγενής, ἄλλα γιατὶ είναι ἡ κατάληξη μιάς περιπέτειας ποὺ σίγουρα πέρασε ἀπὸ τὴ νεύρωση κι ἀγγιξε τὴν ψύχωση. Αὐτὸ ἀκριθώς ποὺ προτείνει ὁ Τουρνιέ σ' αὐτὸ τὸ παράξενο μυθιστόρημα: πρέπει νά φανταστούμε τὸν Ροθινσώνα διεστραμμένο· ἡ μόνη ροθινσωνιάδα είναι ἡ ιδια ἡ διαστροφὴ.

Ζιλ Ντελέζ*

* Απόσπασμα ἀπὸ τὸ βιβλίο *Λογικὴ τού Νοήματος* (ἐκδ. Minuit, 1969).

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΑΥΤΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΤΗΘΗΚΕ ΣΤΟ FOTO
- LIBRI KAI ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΤΟ ΜΑΗ ΤΟΥ 1982 ΣΤΟΝ
ΑΓΓΕΛΟ ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΤΟΥ
ΕΞΑΝΤΑ